

อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

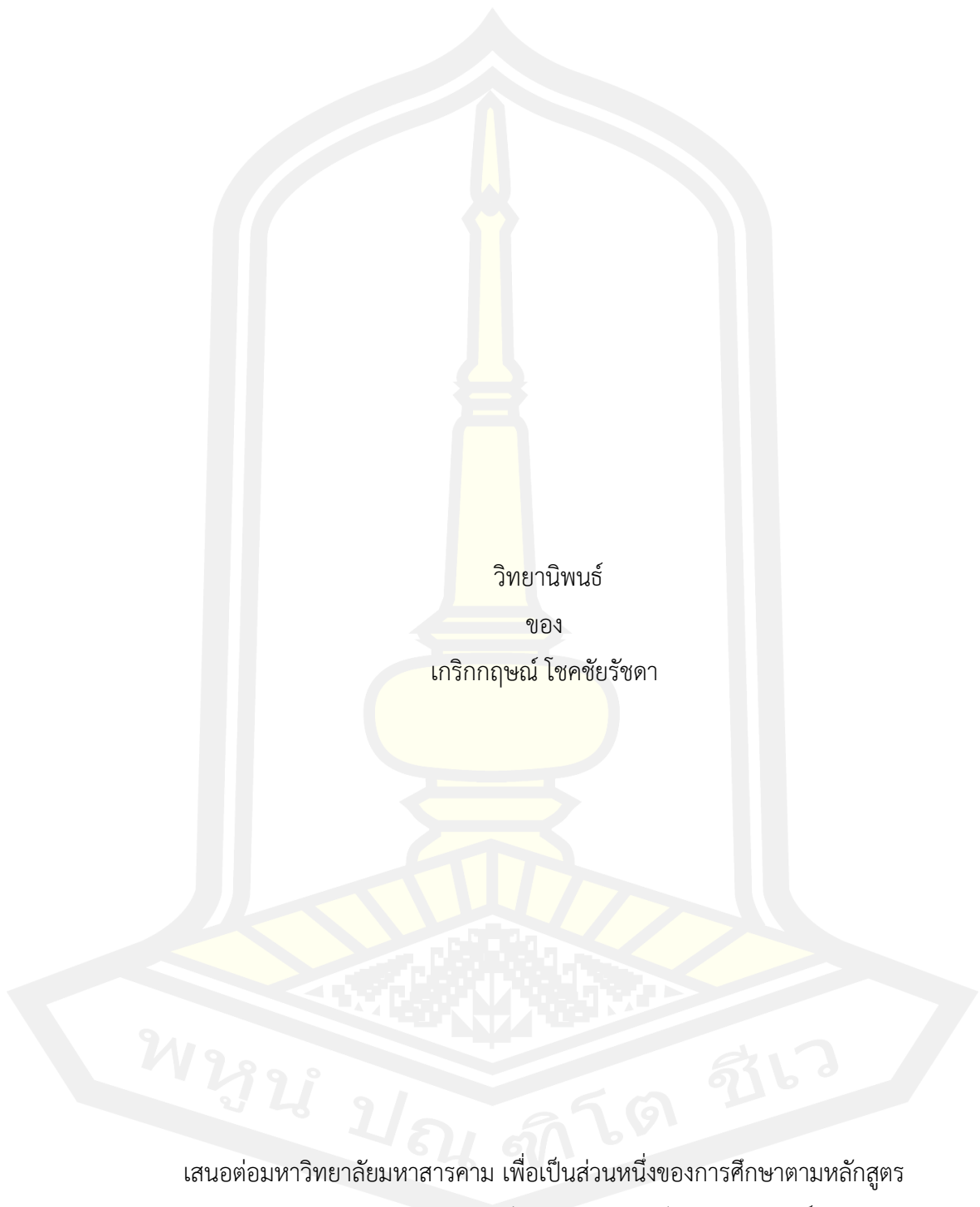
วิทยานิพนธ์
ของ
เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

มีนาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

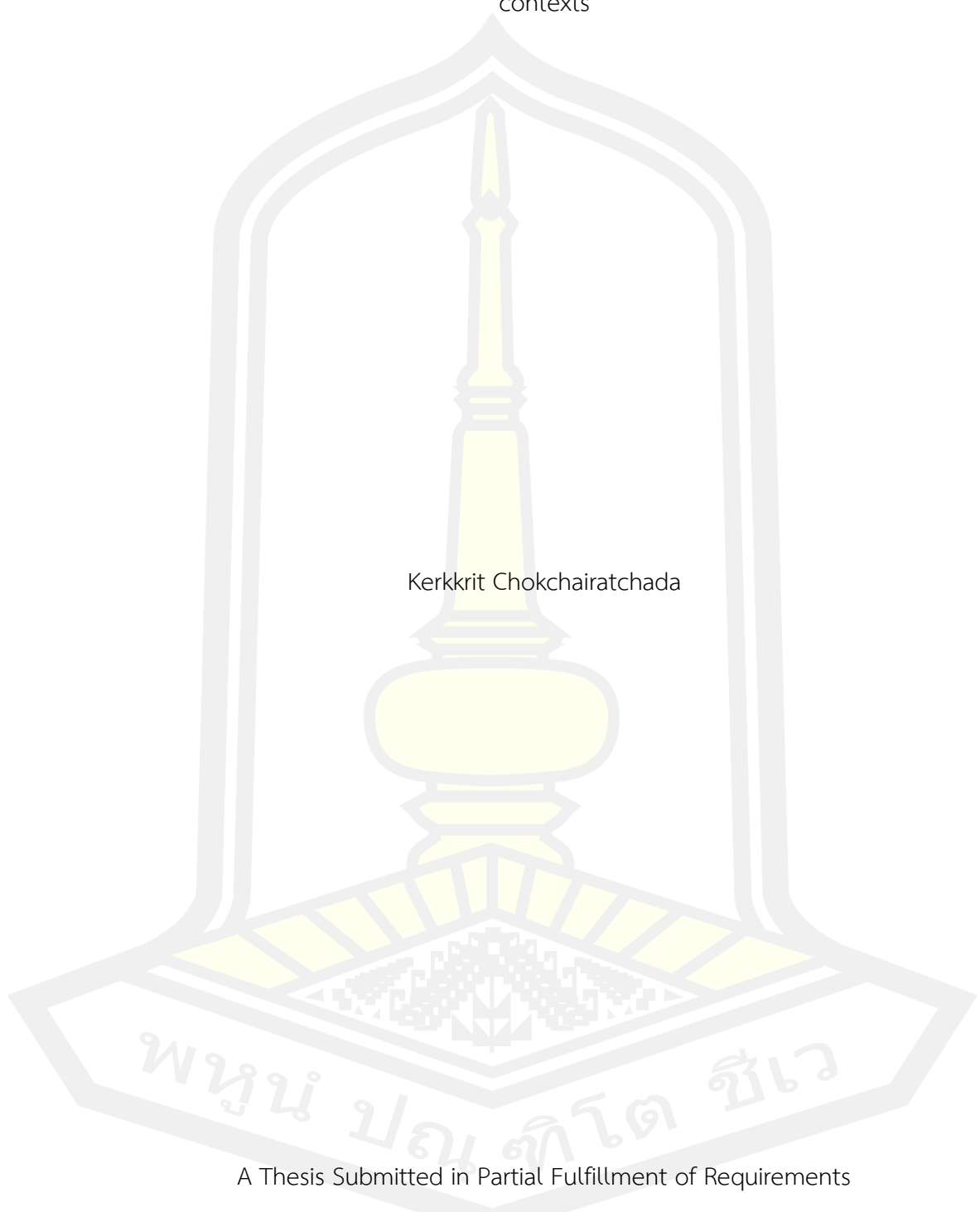
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

มีนาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Identity formation of Tha Rae Community: historical, socio-cultural, and economic
contexts

Kerkkrit Chokchairatchada

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Cultural Science)

March 2023

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายเกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. กิตติสันต์ ศรีรักษา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รศ. ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร. บุญสม ยอดมาลี)

.....กรรมการ

(ผศ. ดร. ศาสตรา เหล่าอรรคยะ)

มหาวิทยาลัยขอนแก่นให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....

(ผศ. ดร. พีระ พันธุ์ท้าว)

คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม
ศาสตร์

.....

(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร		
ผู้วิจัย	เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2566

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมาย 2 ประเด็น คือ 1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท่าแร่ 2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่

ผลการศึกษาโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พบว่าชุมชนท่าแร่ตั้งชุมชนตั้งแต่ พ.ศ.2427 ซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานถึง 136 ปีมา ภายใต้ระยะมิติเวลาของประวัติศาสตร์ได้เกิดการเปลี่ยนของชุมชนท่าแร่ แบ่งได้ 3 ช่วงเวลาโดยในแต่ละช่วงเวลามีอัตลักษณ์ของชุมชน ดังต่อไปนี้

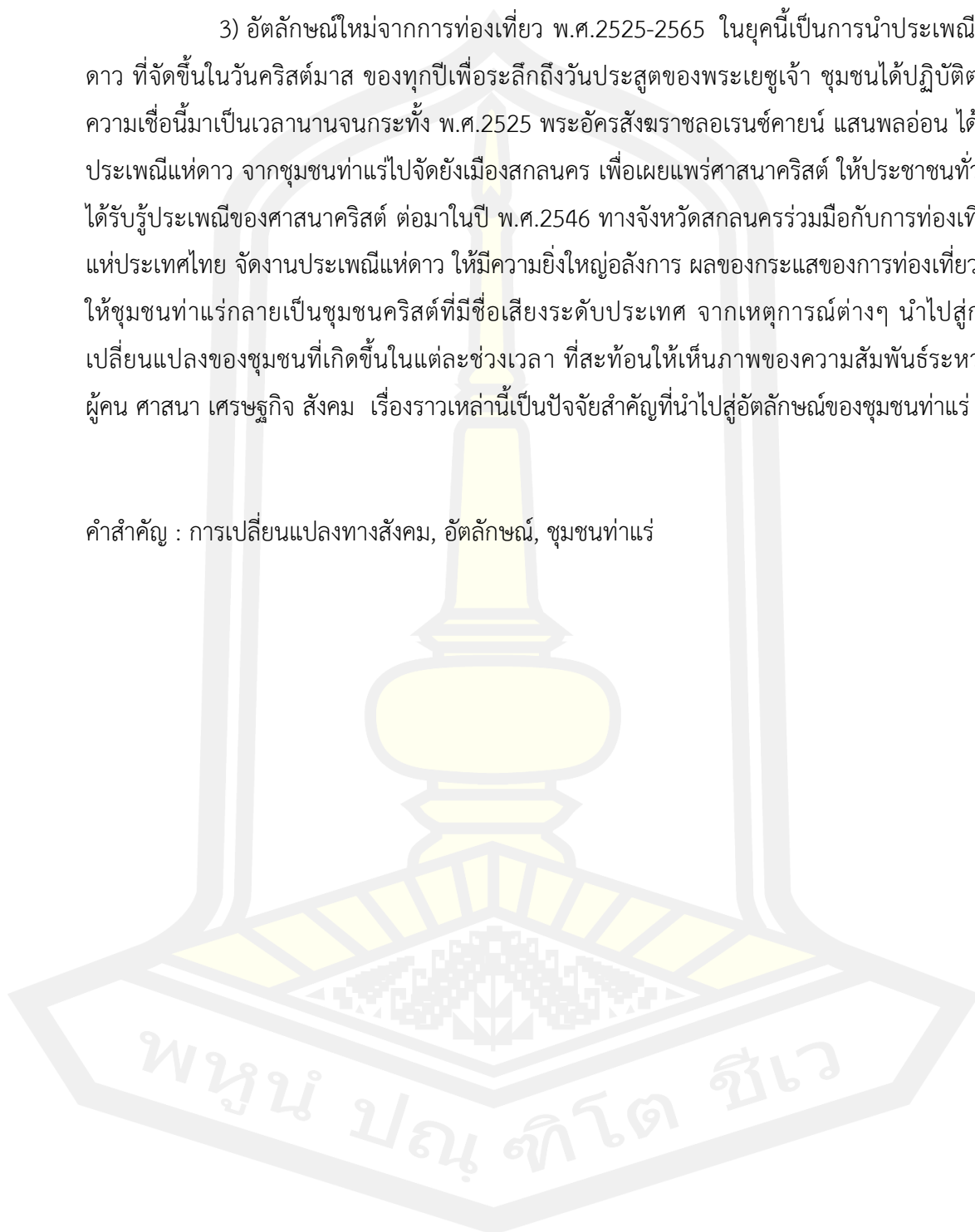
1. อัตลักษณ์ผ่านกระบวนการกล่อมเกลาศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก จากเหตุผลทางการเมืองนำไปสู่เหตุการณ์เบียดเบียนทางศาสนาที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2427 ส่งผลบาทหลวงชาเวียร์ เกโกนำผู้คนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และศาสนาต้องเคลื่อนย้ายถิ่นฐานจากเมืองสกลนครมาที่ชุมชนท่าแร่ และครั้งที่ 2 ในช่วงราวทศวรรษ 2480-2490 กรณีพิพาทสงครามอินโดจีนจากนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้ผู้นับถือศาสนาคริสต์ได้ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐบังคับเพื่อให้เปลี่ยนศาสนาคริสต์มานับถือศาสนาพุทธ รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆที่ทำให้ร้ายจิตใจของชาวคริสต์ ซึ่งถือว่าเป็นยุคมืดของชุมชนชาวคริสต์ เมื่อกรณีพิพาทอินโดจีนสิ้นสุดลงผู้คนในชุมชนซ่อมแซมอาคารสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และฟื้นฟูจิตใจซึ่งกันและกันโดยให้ศาสนาคริสต์เป็นสิ่งที่ช่วยกล่อมเกลาสภาพจิตใจของผู้คนในชุมชน

2. อัตลักษณ์ตัวตนโดยไม่ตั้งใจ คือธุรกิจค้าขายเนื้อสุนัขเริ่มต้นเมื่อ พ.ศ.2510 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นยุคที่เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนเป็นอย่างมาก และเป็นอาชีพที่ถือว่าเป็นทางเลือกหนึ่งที่ยกระดับชีวิตของผู้คนบางกลุ่มในชุมชนให้ดีขึ้นจากเดิม แม้ว่ามีกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากการกระทำในอาชีพนี้ ซึ่งย่อมมีกลุ่มคนที่เสียผลประโยชน์ทางด้าน “ความรู้สึก” ที่ถูกคนนอกมีมุมมองและทัศนคติเชิงลบต่อคนในชุมชนและระดับจังหวัด เหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือรัฐบาลได้ออกกฎหมายและประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดการสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 หรือ กฎหมายห้ามทารุณสัตว์ ส่งผลให้ผู้ประกอบการธุรกิจ

การค้าสุนัขเล็กกิจการ และการค้าสุนัขได้หายไปจากชุมชน

3) อัตลักษณ์ใหม่จากการท่องเที่ยว พ.ศ.2525-2565 ในยุคนี้เป็นการนำประเพณีแห่ดาว ที่จัดขึ้นในวันคริสต์มาส ของทุกปีเพื่อระลึกถึงวันประสูติของพระเยซูเจ้า ชุมชนได้ปฏิบัติตามความเชื่อนี้มาเป็นเวลานานจนกระทั่ง พ.ศ.2525 พระอัครสังฆราชลอเรนซ์คายน์ แสนพลอ่อน ได้นำประเพณีแห่ดาว จากชุมชนท่าแร่ไปจัดยังเมืองสกลนคร เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ประเพณีของศาสนาคริสต์ ต่อมาในปี พ.ศ.2546 ทางจังหวัดสกลนครร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดงานประเพณีแห่ดาว ให้มีความยิ่งใหญ่อลังการ ผลของกระแสของการท่องเที่ยวทำให้ชุมชนท่าแร่กลายเป็นชุมชนคริสต์ที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ จากเหตุการณ์ต่างๆ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ที่สะท้อนให้เห็นภาพของความสัมพันธระหว่างผู้คน ศาสนา เศรษฐกิจ สังคม เรื่องราวเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่

คำสำคัญ : การเปลี่ยนแปลงทางสังคม, อัตลักษณ์, ชุมชนท่าแร่

TITLE	Identity formation of Tha Rae Community: historical, socio-cultural, and economic contexts		
AUTHOR	Kerkkrit Chokchairatchada		
ADVISORS	Associate Professor Taveesinp Subwattana , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2023

ABSTRACT

The study has two main objectives: 1) to examine the historical change of Tha Rae community, and 2) to portray the identity formation of Tha Rae community.

The study of the local history of Tha Rae community has revealed that the community was established in 1884, thirty-six years ago. The historical timeline of the community can be divided into three stages, therefore, each stage has reflected a particular community's identity.

The first stage of identity formation of the community was influenced by the local Catholic Christian. According to the religious interference in Muang district, Sakon Nakhon occurring in 1884, Pastor Savia Keko who was the religious leader had made his decision to relocate to Tha Rae district. Another incident relating to religion was in 2480-2490, during the Indochina war, the government policy of Field Marshal Plaek Pibulsongkram determined Buddhism as a national religion, therefore, all Christians were forced to change their religion to Buddhism. This incident was seen as the darkest period of Christianity in the area because all Christians were abused and tortured for that reason.

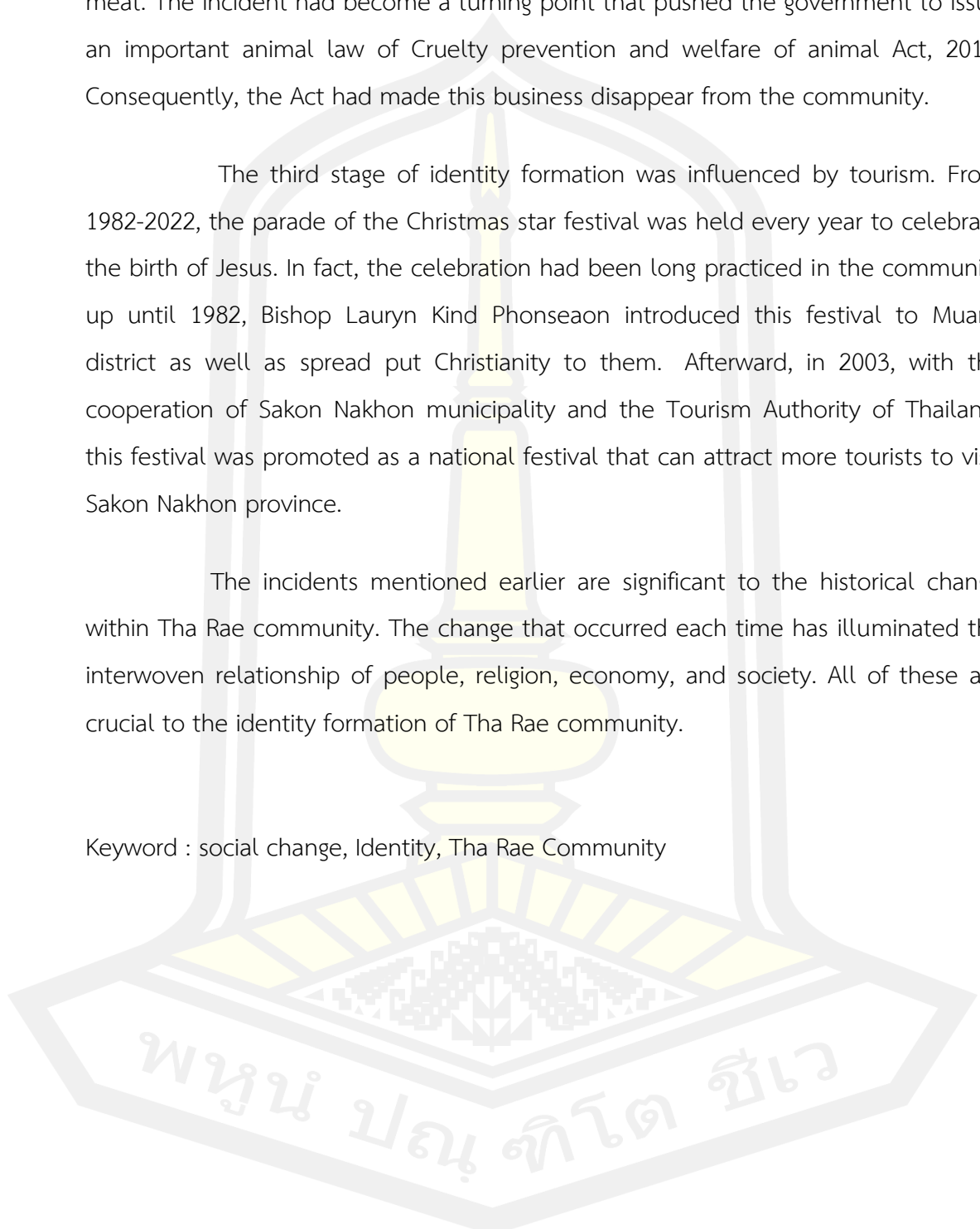
The second stage of identity formation was made unintentionally by a new business in the area. In 1967, dog meat had become a new business as well as a popular dish in the community. The business had exceedingly upgraded the living condition of the people in the community. On the other hand, it brought a negative

attitude to the community. The outsiders conceived them as people who eat dog meat. The incident had become a turning point that pushed the government to issue an important animal law of Cruelty prevention and welfare of animal Act, 2014. Consequently, the Act had made this business disappear from the community.

The third stage of identity formation was influenced by tourism. From 1982-2022, the parade of the Christmas star festival was held every year to celebrate the birth of Jesus. In fact, the celebration had been long practiced in the community up until 1982, Bishop Lauryn Kind Phonseon introduced this festival to Muang district as well as spread put Christianity to them. Afterward, in 2003, with the cooperation of Sakon Nakhon municipality and the Tourism Authority of Thailand, this festival was promoted as a national festival that can attract more tourists to visit Sakon Nakhon province.

The incidents mentioned earlier are significant to the historical change within Tha Rae community. The change that occurred each time has illuminated the interwoven relationship of people, religion, economy, and society. All of these are crucial to the identity formation of Tha Rae community.

Keyword : social change, Identity, Tha Rae Community

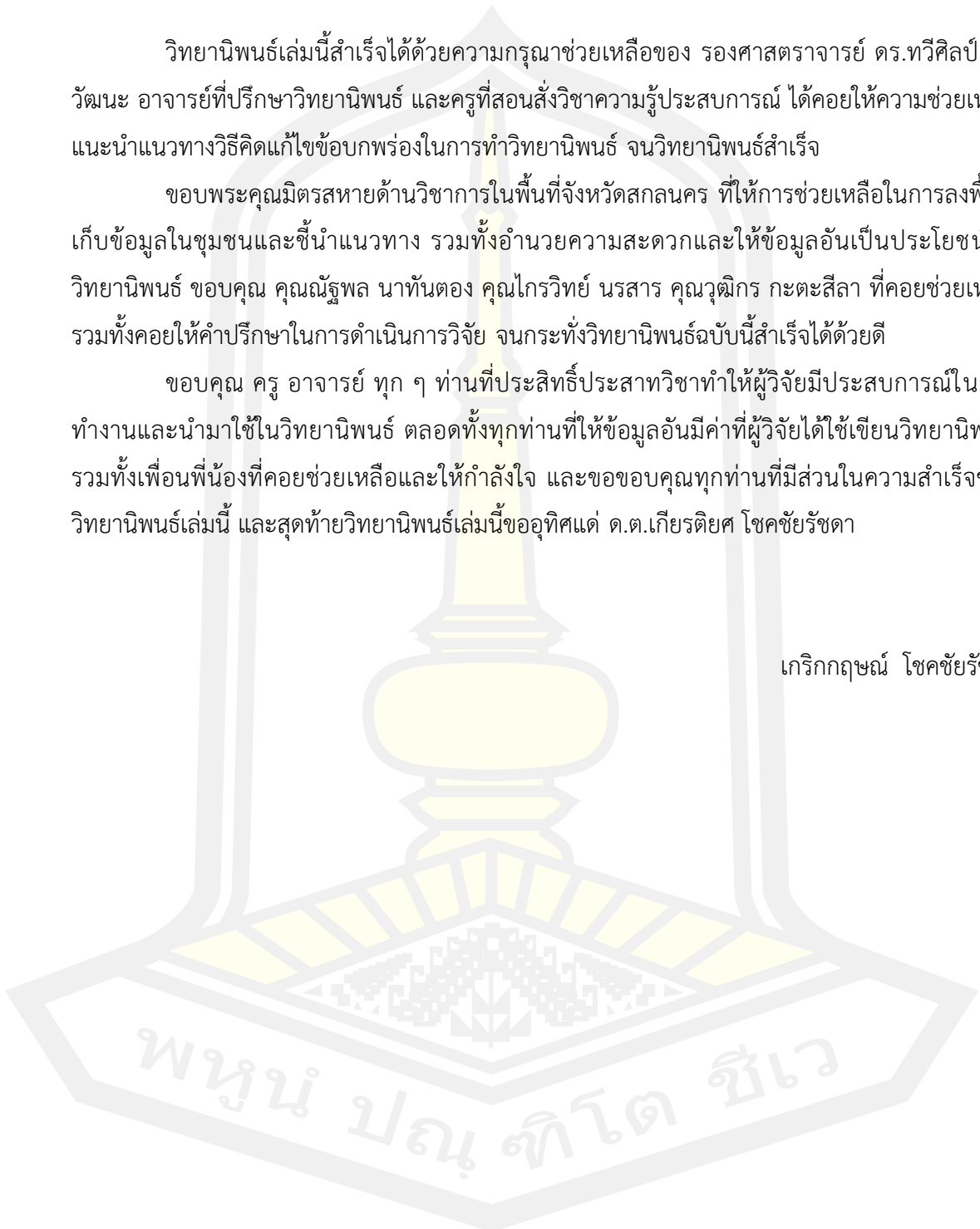
กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของ รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และครูที่สอนสั่งวิชาความรู้ประสบการณ์ ได้คอยให้ความช่วยเหลือ แนะนำแนวทางวิธีคิดแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์ จนวิทยานิพนธ์สำเร็จ

ขอบพระคุณมิตรสหายด้านวิชาการในพื้นที่จังหวัดสกลนคร ที่ให้การช่วยเหลือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชนและชี้แนะแนวทาง รวมทั้งอำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ ขอบคุณ คุณณัฐพล นาทันตอง คุณไกรวิทย์ นรสาร คุณวุฒิกกร กะตะสีลา ที่คอยช่วยเหลือ รวมทั้งคอยให้คำปรึกษาในการดำเนินการวิจัย จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ขอบคุณ ครู อาจารย์ ทุก ๆ ท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาทำให้ผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการทำงานและนำมาใช้ในวิทยานิพนธ์ ตลอดจนทุกท่านที่ให้ข้อมูลอันมีค่าที่ผู้วิจัยได้ใช้เขียนวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเพื่อนพี่น้องที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจ และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนในความสำเร็จของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ และสุดท้ายวิทยานิพนธ์เล่มนี้ขออุทิศแด่ ด.ต.เกียรติยศ โชคชัยรัชดา

เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

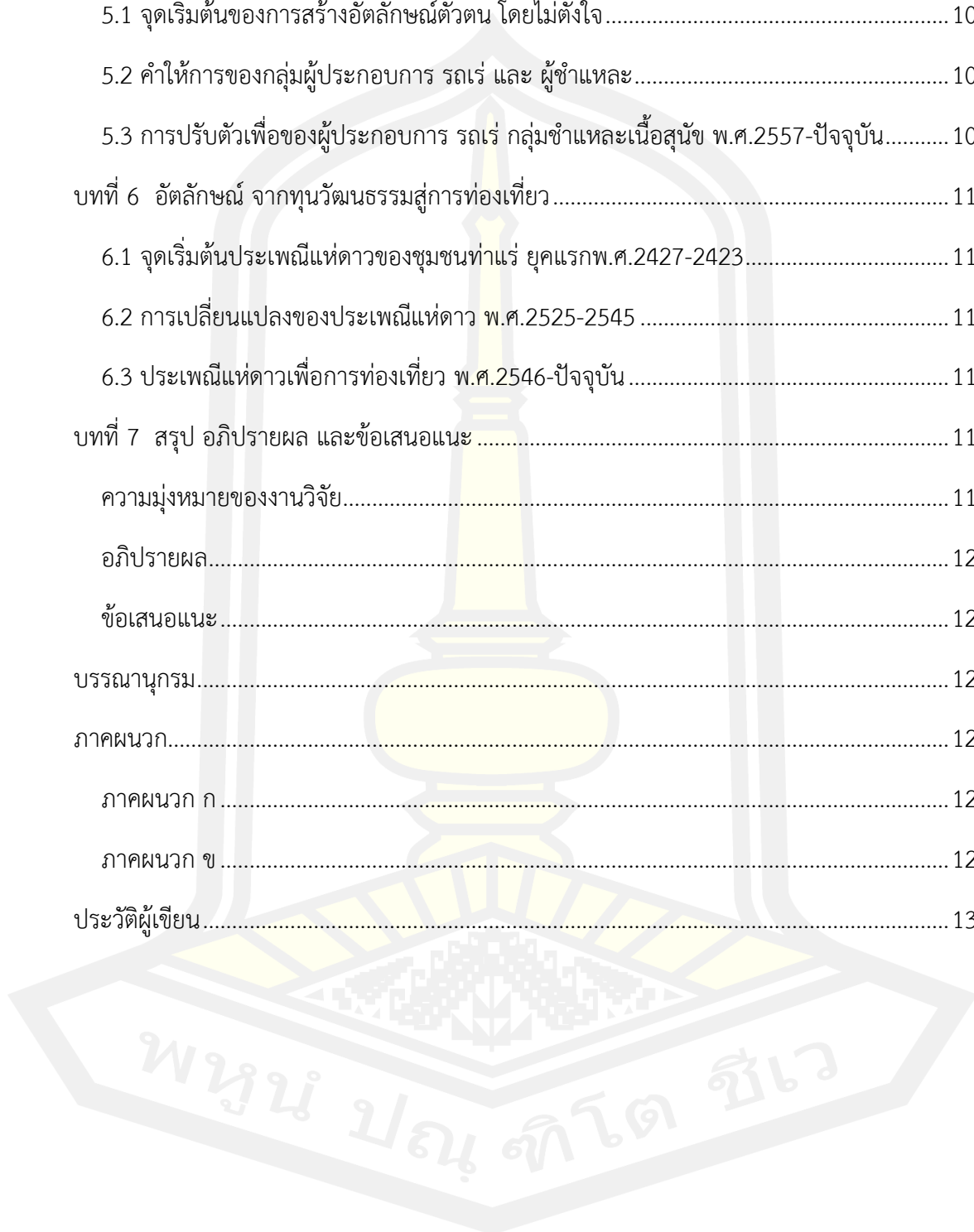

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฎ
บทที่1 บทนำ	1
ความเป็นมา	1
คำถามการวิจัย	3
ความสำคัญของการศึกษา	3
ขอบเขตการวิจัย	4
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
บทที่3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	12
ขอบเขตของการวิจัย.....	12
ขอบเขตด้านเนื้อหา	12
ขอบเขตพื้นที่การศึกษา	12
ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา	13
ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย	14

การวิเคราะห์ข้อมูล	15
บทที่ 4 การสร้างอัตลักษณ์ตัวตนผ่านกระบวนการกล่อมเกลาของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก	16
4.1 สภาพทั่วไป	16
4.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดสกลนคร.....	18
4.3 จุดเริ่มต้นการเข้ามาของคริสต์ศาสนาในสยาม.....	25
4.4 การเผยแพร่คริสต์ศาสนาที่จังหวัดสกลนคร.....	31
4.5 บทบาทของศาสนาคริสต์กับจุดเริ่มต้นอัตลักษณ์ ณ ชุมชนท่าแร่.....	32
4.6 สภาพทั่วไป	33
4.7 ชื่อบ้าน นามเมือง.....	35
4.8 สถานที่สำคัญทางศาสนาชุมชนท่าแร่.....	36
4.9 ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของผู้คนในชุมชน	37
1.ประเพณีบุญกองข้าว	38
2.ประเพณีแห่เทียนปัสกา.....	38
3.ประเพณีการแห่ศีลมหาสนิท	41
4.ประเพณีแห่ดาว	43
5.ประเพณีบุญฉลองวัด.....	44
6.ประเพณีสวดสายประคำเดือนตุลาคม	45
7.ประเพณีวันกาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ.....	48
8.ประเพณีงานศพ	51
9.ประเพณีแต่งงาน.....	53
10.ประเพณีไหว้พ่อแม่ทูนหัวศีลล้างบาป.....	57
4.10 จุดเริ่มต้นแห่งการก่อตั้งชุมชนท่าแร่ พ.ศ.2427-2480.....	60
4.11 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่สาธารณะ	69

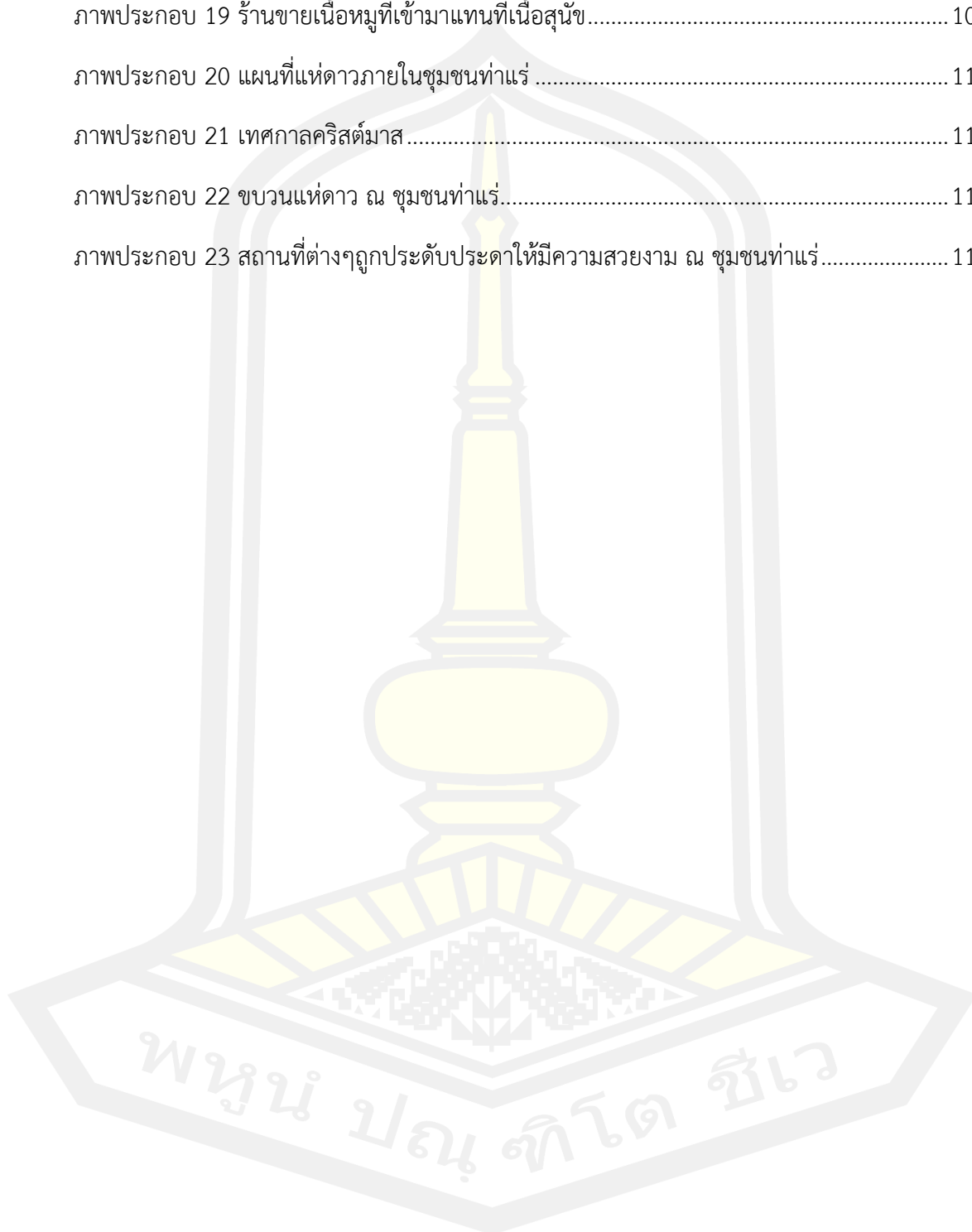
บทที่ 5 อัตลักษณ์ โดยไม่ได้ตั้งใจ	100
5.1 จุดเริ่มต้นของการสร้างอัตลักษณ์ตัวตน โดยไม่ได้ตั้งใจ.....	100
5.2 คำให้การของกลุ่มผู้ประกอบการ รถเร่ และ ผู้ชำแหละ.....	104
5.3 การปรับตัวเพื่อของผู้ประกอบการ รถเร่ กลุ่มชำแหละเนื้อสุนัข พ.ศ.2557-ปัจจุบัน.....	108
บทที่ 6 อัตลักษณ์ จากทุนวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว.....	110
6.1 จุดเริ่มต้นประเพณีแห่ดาวของชุมชนท่าแร่ ยุคแรกพ.ศ.2427-2423.....	112
6.2 การเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ดาว พ.ศ.2525-2545	113
6.3 ประเพณีแห่ดาวเพื่อการท่องเที่ยว พ.ศ.2546-ปัจจุบัน	114
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	118
ความมุ่งหมายของงานวิจัย.....	118
อภิปรายผล.....	121
ข้อเสนอแนะ	122
บรรณานุกรม.....	123
ภาคผนวก.....	127
ภาคผนวก ก	128
ภาคผนวก ข	129
ประวัติผู้เขียน.....	132

สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 ภูมิศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	17
ภาพประกอบ 2แผนที่จังหวัดสกลนคร	19
ภาพประกอบ 3แผนผังเมืองสกลนครในวัฒนธรรมเขมร	22
ภาพประกอบ 4 แผนที่เขตเทศบาลตำบลท่าแร่ ที่มา : เทศบาลตำบลท่าแร่	34
ภาพประกอบ 5 อนุสาวรีย์บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ.....	65
ภาพประกอบ 6บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ	67
ภาพประกอบ 7พิธีเสกหลุมศพ บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ” พระสังฆราชอังเยโล มารีย์ แกวงนำ พระสงฆ์ นักบวช สามเณรและภคินี ภาพนาให้บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ปาศักดิ์สิทธิ์ (สุสาน)ของ ชุมชน เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2483 ที่มา : หอจดหมายเหตุโปรตม-ชาเวียร์เกโก	67
ภาพประกอบ 8 “พิธีเสกหลุมศพ บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ” พระสังฆราชอังเยโล มารีย์ แกวง นำพระสงฆ์ นักบวช สามเณรและภคินี ภาพนาให้บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ปาศักดิ์สิทธิ์ (สุสาน) ของชุมชน เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2483 ที่มา : หอจดหมายเหตุโปรตม-ชาเวียร์เกโก.....	68
ภาพประกอบ 9 ถนนในอดีตของชุมชน	69
ภาพประกอบ 10 ถนนราษฎร์ในปัจจุบัน ถนนที่ตัดตรงเป็นแนวตรงที่คล้ายตารางหมากรุก	69
ภาพประกอบ 11แผนที่หนองหาร	71
ภาพประกอบ 12 ยุงฉางข้าวที่ตั้งอยู่ด้านหลังคฤหาสน์ ตระกูลโสรินทร์.....	79
ภาพประกอบ 13 การเดินทางโดยเกวียนของผู้เตรียมตัวเป็นบาทหลวงจากท่าแร่ไปนครราชสีมา โดย อาศัยเดินทางไปกับบรรดานายฮ้อยที่เดินทางไปค้าขายที่เมืองนครราชสีมา	80
ภาพประกอบ 14 บ้านโบราณ ณ ชุมชนท่าแร่.....	82
ภาพประกอบ 15บาทหลวงเกลาดิอุส บาเย เจ้าอาวาสองค์ที่ 2	88
ภาพประกอบ 1614 วัดท่าแร่ หลังที่ 2 พ.ศ.2444-2449.....	97
ภาพประกอบ 17อาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล ท่าแร่.....	97

ภาพประกอบ 18 สัมภาษณ์นายนิสัย อินธิราช	109
ภาพประกอบ 19 ร้านขายเนื้อหมูที่เข้ามาแทนที่เนื้อสุนัข	109
ภาพประกอบ 20 แผนที่แห่ดาวภายในชุมชนท่าแร่	112
ภาพประกอบ 21 เทศกาลคริสต์มาส	115
ภาพประกอบ 22 ขบวนแห่ดาว ณ ชุมชนท่าแร่	116
ภาพประกอบ 23 สถานที่ต่างๆถูกประดับประดาให้มีความสวยงาม ณ ชุมชนท่าแร่	116

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ที่กระจายอยู่ยังสถานที่ต่าง ๆ ตามภูมิภาคของประเทศไทย ล้วนมีเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรม รวมถึงเรื่องราวทางด้านประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา การใช้ประโยชน์ของชาวคริสต์ส่วนใหญ่มีความผูกพันกับสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนที่ปรากฏร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น วิหาร โบสถ์ เอกสารต่าง ๆ เช่น การบันทึกของบาทหลวง บันทึกของนักสำรวจ เอกสารจากนักวิชาการท้องถิ่น งานวิจัย บทความ เป็นต้น ที่บ่งบอกประวัติศาสตร์ที่มาและความสำคัญของสถานที่และพื้นที่เหล่านั้น

เช่นเดียวกันกับชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร ที่มีประวัติศาสตร์ ตั้งแต่การก่อตั้งชุมชนเมื่อ พ.ศ.2427 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน สถานที่แห่งนี้มีความเป็นมามากถึง 138 ปี ภายใต้อายุที่ยาวนาน ที่เกิดปรากฏการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ มากมายซึ่งสิ่งเหล่านี้นำไปสู่อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ได้อย่างไรนั้น จึงจะขอกล่าวต่อไป การเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ปรากฏหลักฐานเข้ามาเผยแพร่ครั้งแรก พ.ศ.2098 สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดย มิชชันนารี คณะโดมินิกัน ชาวโปรตุเกสจำนวน 2 ท่าน คือ บาทหลวงเจโรม เดอ ลาโคอีส์ (Fr.Jerome de la coise) และ บาทหลวงเซบาสเตียน เดอ ซานโต (Fr.Sebastian de Canto) ที่เดินทางมาจากมะละกา หลังจากนั้นมิชชันนารีทั้งสองได้เข้ามาเผยแผ่ จนกระทั่งพ.ศ.2205 มิชชันนารีฝรั่งเศสได้เข้ามาเผยแพร่เป็นครั้งแรกซึ่งตรงกับ

รัชสมัยพระนารายณ์มหาราช (พ.รณิ พลไชยา, 2546) และเมื่อเกิดเหตุการณ์เสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2310 การเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้หยุดชะงัก และได้เริ่มการเผยแพร่อีกครั้ง สมัยกรุงธนบุรี

เรื่อยมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ดังปรากฏการทำสนธิสัญญา “มงตigny” (Montigny) เมื่อ พ.ศ. 2399 กับประเทศฝรั่งเศส เพื่อเปิดโอกาสให้ประเทศฝรั่งเศสมีความเท่าเทียมกับประเทศตะวันตก ที่ติดต่อด้านการค้ากับสยามและมาตรา 3 มีความสำคัญว่า “คณะมิชชันนารีมีเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนา มีเสรีภาพในการสร้างโบสถ์ และอาคารที่เกี่ยวข้องกับศาสนา รวมทั้งเดินทางอย่างมีอิสระเต็มที่ในดินแดนทั้งหมดของราชอาณาจักรสยาม” (สาลิณี มานะกิจ, 2548)

ศาสนาคริสต์เข้ามาเผยแพร่ที่อีสาน หลังได้รับเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนา ทางมิชชันนารีโดยพระสังฆราชเวย์ แต่งตั้งบาทหลวงโปรดอม และ บาทหลวงเกโก เดินทางมาเผยแพร่คริสต์ศาสนา

มาที่ภาคอีสาน ปี พ.ศ.2424 โดยมีภารกิจหลัก คือการตั้ง “มิชชันล่าว” โดยหลวงพ่อกั๋ง 2 ท่านและคณะมีจุดหมายปลายทางที่เมืองอุบล โดยเริ่มเดินทางในช่วงเดือนมกราคมถึงจุดหมายปลายทางช่วงเดือนเมษายน เส้นทางเดินทางของคณะได้ผ่านแก่งคอย เมืองนครราชสีมา เมืองชนบท เมืองกาฬสินธุ์ เมืองมุกดาหาร ถึงเมืองร้อยเอ็ด มาถึงเมืองยโสธร คณะทำพิธีปลุกน้ำเป็นการทำพิธีปลุกแห่งแรกในภาคอีสาน จึงเดินทางมาถึงเมืองอุบล รวมระยะเดินทาง 102 วัน วันต่อมาบาทหลวงได้เข้าพบข้าหลวงพร้อมกับแสดงเอกสารสำคัญจากกรุงเทพฯ เพื่อแสดงการเดินทางและการจัดที่พักได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานแพร่ธรรมอย่างแรก คือการไถ่ทาส บาทหลวงโปรดมได้ทำการปลดปล่อยทาส 18 คนที่ถูกพวกกุลาล้างมาจากลาวเพื่อขายเป็นทาส ให้ได้รับอิสระ การปลดปล่อยทาสในครั้งนี้เป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในบรรดาผู้ที่เป้นทาส และได้มีผู้เข้ามาอยู่กับบาทหลวงเป็นอย่างมาก เมื่อมีผู้คนหนาแน่นเจ้าเมืองได้ให้บาทหลวงเคลื่อนย้ายออกมาตั้งถิ่นฐานทางบ้านร้างทิศตะวันตกของเมืองอุบล ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าทึบขึ้นแฉะ บริเวณดังกล่าว คือ “บึงกะเทว” เมื่อทำการเผยแพร่ศาสนาอยู่ที่เมืองอุบล พ.ศ.2427 บาทหลวงโปรดม บาทหลวงเกโก และครูทัน เดินทางจากเมืองอุบลมายังเมืองนครพนม ซึ่งที่นั้นมีชาวเวียดนาม 4-5 ครอบครัวตั้งถิ่นฐานอยู่ทางทิศเหนือของเมืองนครพนม เรียกว่า “วัดป่า” เมื่อมีผู้คนเข้านับถือศาสนาเพิ่มมากขึ้นบาทหลวงเกโก ได้เคลื่อนย้ายคริสชนกลุ่มนี้ไปยังที่บ้านคำกัม ที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองนครพนม ประมาณ 3-4 กิโลเมตร (สาธิตี มานะกิจ,2548)

ผลจากสนธิสัญญา“มงติญี” (Montigny) ส่งผลให้การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในดินแดนอีสานอาทิ บึงกะเทว เมืองอุบล บ้านคำกัม เมืองนครพนม มีเสรีภาพในการต่อรองกับอำนาจรัฐ และสามารถขยายอิทธิพลทางศาสนาไปยังพื้นที่อื่น เป็นที่น่าสนใจว่า “กลุ่มคนเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก คือผู้ที่ถูกกดขี่ทางสังคม จึงต้องทางออกเพื่อต้องการเป็นอิสรภาพจากฐานะที่ตนเป็นอยู่”

นอกจากชุมชนทั้ง 2 ที่กล่าวมาข้างต้น ชุมชนชาวคริสต์ที่น่าสนใจในการศึกษา อีก 1 ชุมชน คือชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอมือเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งชุมชนแห่งนี้มีประวัติศาสตร์มากถึง136 ปี ตลอดระยะที่ผ่านมาชุมชนแห่งนี้เกิดเรื่องราวต่างๆขึ้นมากมาย และที่สำคัญสถานที่แห่งนี้ได้กลายมาเป็นชุมชนคริสต์ที่มีขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในประเทศไทย ประวัติความเป็นมาของชุมชนเริ่มขึ้น เมื่อปี พ.ศ.2426 มีบาทหลวงฝรั่งเศส ชื่อ อาเลกซานดรีโปรดม มาตั้งการสอนศาสนาหลักที่โรมันคาทอลิก ขึ้นที่บ้านท่าแร่ ริมหนองหารเป็นครั้งแรก สร้างวัดสร้างโบสถ์ใหญ่โตก่อด้วยอิฐและหินราชฐรที่เป็นทาสเจ้าเมืองกรมการที่ยากจนก็สมัครถือนศาสนาอยู่กับบาทหลวงหลายตำบลปรากฏมาตราบเท่าทุกวันนี้ (เดิม วิภาคย์พจนกิจ,2542)และเหตุการณ์ที่นำมาสู่การตั้งชุมชนท่าแร่ เมื่อครั้งที่บาทหลวงเกโก และ ครูทัน เดินทางเข้ามาทำพิธีล้างบาปให้ผู้เข้ารับในเมื่อสกลนครพบว่า ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ส่วนมากในเมืองสกลนคร คือชาวญวน และชาวไทญ้อชาวคริสต์ตั้งเหล่านี้อีกทางราชการ

กลั่นแกล้ง จึงวางแผนย้ายสถานที่เผยแพร่ศาสนาไปอยู่แห่งใหม่ โดยทำการต่อเรือแพเพื่อบรรทุกผู้คน และสิ่งของที่จำเป็นโดยอิฐฐานต่อเทวามิกาแอล ขอให้พบดินแดนใหม่ในการเผยแพร่คริสต์ศาสนา ในที่สุดกระแสน้ำก็พัดพาเรือมายังดินแดนที่เต็มไปด้วยป่าไม้ พื้นดินมีก้อนหินที่ชาวบ้านเรียกว่า “หิน แอ่” ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานของชาวท่าแร่ จึงเริ่มขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2427 (สุรัตน์ วรารัตน์, 2542)

เมื่อทำการตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนท่าแร่ ปี พ.ศ.2427 สถานที่แห่งนี้จึงเปรียบเสมือน พื้นที่แห่ง โอกาส เสรีภาพในการดำรงชีวิต ของผู้ที่ถูกกดขี่ทางสังคม การเสียสละและการถูกเกณฑ์แรงงาน โดย มีบาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ (Joseph Gombourier พ.ศ.2428-2480) เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก ที่ เป็นผู้นำในการวางแผนผังหมู่บ้าน การตั้งบ้านเรือน ตามแบบตะวันตก จัดตั้งโรงเรียนมหาพรหมมิกา แอล เพื่อให้การศึกษาแก่บุตร หลาน ของชาวท่าแร่ จากแนวคิดของบาทหลวง ที่พัฒนาชุมชนแห่งนี้ รวมถึงผู้คนในชุมชนที่ร่วมกันก่อร่างสร้างชุมชนแห่งนี้ ถึงแม้ตลอดระยะเวลา กว่า 136 ปีที่ผ่านมา สถานที่แห่งนี้ได้ผ่านเห็นการณ์ทางการเมือง กรณีการเปิดเบี่ยนทางศาสนา ถึงแม้จะถูกกดดันอย่าง หนักจากรัฐบาลสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทศวรรษ 2480 แต่ความศรัทธาที่มีต่อศาสนาคริสต์ ของชุมชนไม่ได้ลดน้อยลงไป

และในช่วง ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา “เทศกาลแห่ดาว” เพื่อตอบสนองความท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่สร้างอัตลักษณ์ ใหม่ให้กับชุมชนท่าแร่ จากความเชื่อของชาวคริสต์ในชุมชนการนำพิธีกรรม ทางศาสนามาเพื่อเป็นการเผยแพร่ให้ผู้คนทั่วไปได้รับทราบถึงประวัติ “การกำเนิดพระเยซู” ที่ถูก ยกย่องโดยพระอัครสังฆราชลอเรนซ์คายน์ แสนพล่ออัน ได้ริเริ่มนำประเพณีแห่ดาวมือถือ นำไปขึ้น รถแห่ดาวขึ้นภายในชุมชนท่าแร่ และได้ขยายพื้นที่จัดกิจกรรมการแห่ดาว จากชุมชนท่าแร่ไปยังตัว เมืองสกลนคร ซึ่งถือว่าเป็นจุดแรกเริ่มของการท่องเที่ยวในช่วงเดือนธันวาคม ที่จังหวัดสกลนคร ที่จัด ขึ้นในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี และถือว่าเป็นเทศกาลที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดสกลนคร

จากเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมาของชุมชนท่าแร่ งานวิจัยชิ้นนี้พยายามที่จะค้นหาค้นหาอดีตของ เบื้องหน้าและเบื้องหลัง เพื่อการศึกษา อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ และตอบคำถามที่ว่า การสร้าง ตัวตนของชุมชนท่าแร่ ผ่านเหตุการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น “ชุมชนได้อะไรจากสิ่งเหล่านั้นและมีตัวตนอยู่ ในสังคมได้อย่างไร”

คำถามการวิจัย

1. เพราะสาเหตุใดชุมชนท่าแร่ จึงกลายเป็นชุมชนคริสต์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย
2. ชุมชนท่าแร่ มีวิธีการอัตลักษณ์ของชุมชน อย่างไร

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลง สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจจากในอดีต-ปัจจุบัน ของ ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

2. ทำให้ทราบถึงการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่

ขอบเขตการวิจัย

1. มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนท่าแร่
2. มุ่งศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนท่าแร่
2. มุ่งศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. อัตลักษณ์ คือ สิ่งที่สังคมสร้างขึ้นที่มีความสัมพันธ์กับพหุทางสังคม ภายใต้กระบวนการหรือกิจกรรมที่ผู้คนทำร่วมกัน อย่างไม่หยุดนิ่ง และมีการเคลื่อนไหวอย่างมีพลวัตร (dynamic)
2. ชุมชน คือ ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา 2 ประการ ดังนี้

1. อัตลักษณ์ (Identity) เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นที่มีความสัมพันธ์กับพหุทางสังคม ภายใต้กระบวนการหรือกิจกรรมที่ผู้คนทำร่วมกัน อย่างไม่หยุดนิ่ง และมีการเคลื่อนไหวอย่างมี พลวัตร (dynamic) ซึ่งจากการนิยามศัพท์เฉพาะ ที่ผู้วิจัยเข้าใจนั้นสามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดที่จะศึกษาชุมชนท่าแร่ ในมิติทางด้านความสัมพันธ์ กระบวนการ กิจกรรมต่างๆที่ผู้คนในชุมชนปะทะสังสรรค์กัน

2. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) ประวัติศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ไม่มีทฤษฎีแต่เมื่อนำคำว่า ท้องถิ่นเข้ามาต่อท้าย ทำให้ในความหมายที่หมายถึงได้อธิบายคำว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” หรือมาตุภูมิ เป็นบริเวณที่มีผู้คน อาจเป็นชนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ใช้พื้นที่ทำมาหากิน สาธารณะประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อเกิดสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นคนท้องถิ่นเดียวกัน มีจารีต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและกติกาสังคม เศรษฐกิจ ร่วมกัน สาเหตุที่ต้องเน้นคำว่าท้องถิ่น เพราะเป็นสิ่งที่มีการบ่งชี้กรอบแนวคิดสำหรับการอธิบายปรากฏการณ์ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ที่เกิดขึ้นภายในสังคม

จากทั้ง 2 แนวคิดในเรื่องของอัตลักษณ์ ผู้วิจัยได้ให้นำแนวคิดของสุเทพ สุนทรภัสส์ ที่อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆผ่านสิ่งที่เกิดขึ้นร่วมกันของผู้คนในสังคม เช่นการมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน การ

มีประเพณี ความเชื่อร่วมกัน และการใช้ภาษาร่วมกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเป็นแรงผลักดันที่ส่งผลกระทบอย่างมากที่ก่อให้เกิด “อัตลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน”

และแนวคิดที่นำมาเป็นวิธีการศึกษาชุมชนท่าแร่ คือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม เป็นต้นแบบของหลักวิธีการและเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทางด้านความคิดต่อผู้วิจัยเป็นอย่างมาก จึงส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นเครื่องมือและแนวทางสำหรับการทำวิจัยภาคสนามจากชุมชน โดยให้ความสำคัญและจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการเปลี่ยนแปลงของ คน พื้นที่ ความเชื่อ แต่ละช่วงเวลาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน นำมาสู่การค้นหา เพื่อค้นพบ อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่

จาก 2 แนวคิดที่นั้นผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวคิดหลักสำหรับที่จะศึกษาชุมชนท่าแร่ เพื่อให้เข้าใจถึงและเข้าใจบริบทของชุมชน ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร และทรัพยากรทางด้านข้อมูลจากการลงพื้นที่ ที่ผู้วิจัยสามารถนำกลับมาอธิบายในงานวิจัยนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด อัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้วิจัยเริ่มด้วยการอธิบาย คำว่า อัตลักษณ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากปะทะสังสรรค์ระหว่างบุคคลในสังคมและภายในตัวบุคคลเอง ซึ่งอัตลักษณ์มีความหลากหลาย ดังนั้นการเลือกนำอัตลักษณ์หนึ่งที่ตนเองยอมรับเพื่อนำมาใช้ ภายใต้เงื่อนไขของบริบทในช่วงเวลาและพื้นที่ การกำหนดอัตลักษณ์นี้เกิดขึ้นบนกระบวนการคิดเกี่ยวกับระบบของความแตกต่างและความหลากหลาย

ดังนั้นอัตลักษณ์จึงถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม ครั้งเมื่อตกผลึกแล้วอาจจะมีความคงที่ปรับเปลี่ยนหรือแม้กระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นหลัก ซึ่งสำหรับการทำงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับ “อัตลักษณ์” ของนักวิชาการหลายท่านที่ได้อธิบายไว้อย่างหลากหลาย

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ได้ให้ความหมายของคำว่า อัตลักษณ์ (อัต-ตะ-ลัก) ประกอบด้วยคำว่า อัต ซึ่งหมายถึง ตน หรือ ตนเอง กับ ลักษณ์ ซึ่งหมายถึง สมบัติเฉพาะตัว คำว่า อัตลักษณ์ ตรงกับภาษาอังกฤษ identity (ไอ-เด็น-ติ-ตี้) หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จัก หรือ จำได้ เช่น นักร้องคนนี้มีอัตลักษณ์ ทางด้านเสียงที่ตื๋มาก ใครได้ยินก็จำได้ทันที สังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง

จอร์จ เอช มีด อ้างถึงใน (สุเทพ สุนทรเกสัช (2540) ผู้วางรากฐานทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ ซึ่งเขาได้ให้ความสำคัญในเรื่องของ จิตใจ (Mind) และ ตัวเอง (Self) และสังคม โดยทางด้านจิตใจนั้นมีให้ให้ความสำคัญกระบวนการทางสังคม โดยเชื่อมโยงเรื่องของจิตใจกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้กระทำกับสถานการณ์ ด้าน ตัวเอง (Self) คือความสามารถที่จะตอบโต้ (ทางความคิด) กับตัวเองและผู้อื่น ถือว่า “เป็นเงื่อนไขสำคัญ ภายใต้กระบวนการทางสังคมสำหรับการพัฒนาจิตใจ” ด้านสังคม เขากล่าวว่า สังคมที่เราเป็นการตอบโต้ที่มีการจัดระเบียบแล้วจำนวนหนึ่งที่มีต่อสถานการณ์ที่ปัจเจกชนเข้าไปเกี่ยวข้อง

ลินดา งามซิม (2558) ที่ศึกษาชีวิตและอัตลักษณ์ผ่านมุมมองของอาชีพ พยาบาล โดยเสนอว่าการพิจารณาเรื่องอัตลักษณ์ สิ่งที่ต้องคำนึงอยู่ตลอดเวลา คือ เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกและสังคม เพราะอัตลักษณ์ คือบุคคล กลุ่มคน หรือสังคมสร้างขึ้นมานั้นอาจจะมีรูปลักษณะที่ไม่เหมือนกัน ต้องแยกแยะและพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal identity) หมายถึง ความเป็นตัวตนของบุคคลใด บุคคลหนึ่งในสายตาของสาธารณชน เป็นภาพแห่งการรับรู้ของสังคมเกี่ยวกับปัจเจกนั้น

2. อัตลักษณ์ส่วนตัว (Ego identity) หมายถึง ความเป็นตัวตนปัจเจกที่ปัจเจกมีความรู้สึก ความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับนิยามของคนภายนอก

3. อัตลักษณ์ร่วม (Collective identity) หมายถึง อัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม แต่บนพื้นฐานของความเหมือนนั้น ย่อมมีความแตกต่างของกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์ของกลุ่มด้วย

4. อัตลักษณ์ทางสังคม (Social identity) หมายถึง อัตลักษณ์ที่เป็นภาพรวมของกลุ่มคนสังคมในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งอาจมีความหมายอัตลักษณ์ที่คนภายนอกมอบให้ และอัตลักษณ์ที่เป็นตัวตนที่แท้จริงของสังคมตามสายตาของคนใน

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2559) ได้เสนอว่า อัตลักษณ์ เป็นการแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์บุคคล (Personal identity) และ อัตลักษณ์ทางสังคม (Social identity) ดังนั้นอัตลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญที่เชื่อมระหว่าง ความเป็นปัจเจก กับ ความสัมพันธ์ทางสังคม

ชาร์ลส์ คูลีย์ (Charles Cooley) (อ้างถึงใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2559) เชื่อว่าสังคมและปัจเจกบุคคลเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สังคมเกิดจากการผสมผสานของตัวตนเชิงจิต (mental selves) ของคนหลายคนที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ความรู้สึกเกี่ยวกับตัวเราเองพัฒนามาจากปฏิกิริยาของเราต่อความเห็นของผู้อื่นเกี่ยวกับตัวเรา เขาเรียกว่า “ตัวตน”

นุชนาฏ เชียงชัย (2558) เสนอว่า การใช้อัตลักษณ์ในการต่อรองเพื่อ จังหวัดลำปาง ว่าอัตลักษณ์ของส่วนร่วมที่มีอยู่หลายประการ เช่น อัตลักษณ์ทางด้านปัจเจกบุคคล อัตลักษณ์สร้างขึ้นจากบริบทเชิงพื้นที่และเวลา (วัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์) อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการนิยามและการตีความ มีความหมายเชิงคุณค่า ซึ่งคุณค่าเหล่านั้นไม่มีความจำเป็นต้องได้รับความเป็นสากล แต่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือการสร้างตัวตนจากวัฒนธรรมย่อยก็ได้ ทำให้เกิดการยอมรับซึ่งพหุทางสังคม

และงานของ เกสร ยอดแก้ว (2560) ได้เสนอ อัตลักษณ์ ของชาวล้านนาผ่านบทเพลงลูกทุ่งคำเมือง ที่ขับร้องโดย อบเชย เวียงพิงค์ กล่าวคือ อัตลักษณ์มีอยู่ 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ที่เกิดจากการนิยามตนเองและอัตลักษณ์ที่สังคมนิยามให้

ดังนั้นการที่การให้ความหมายของคำว่า อัตลักษณ์ ที่นักวิชาการได้เสนอที่คนต่าง ๆ นานาไว้นั้นผู้วิจัยจึงหยิบยก การให้ความหมายอัตลักษณ์ ของสุเทพ สุนทรเกษม มาใช้เป็นแนวคิดในการทำงานเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาชุมชน

สำหรับการศึกษาชุมชนโดยใช้ประวัติศาสตร์ เป็นพื้นฐานหลักที่สำคัญในการศึกษาชุมชนทำแล้ว นั้นผู้วิจัยต้องอธิบายก่อนว่า “ประวัติศาสตร์” เป็นศาสตร์ที่ไม่มีทฤษฎี แต่เมื่อนำคำว่าท้องถิ่น เข้า

มาต่อท้าย เป็นคำว่า ประวัติศาสตร์ แล้วนั้นทำให้ผู้วิจัยได้พบงานที่ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นสิ่งที่นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยาและสังคมวิทยานำประยุกต์ใช้ในศาสตร์ สาขาของตนเอง ซึ่งทฤษฎีการศึกษาที่มีความเหมาะสมสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากที่สุด คืองานของศรีศักร วัลลิโภดม สรุปไว้ว่า ท้องถิ่นหรือมาตุภูมิ เป็นบริเวณที่มีผู้คนอาจเป็นคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่ม หลายชาติพันธุ์ มาตั้งถิ่นฐานและใช้พื้นที่ ทำมาหากินร่วมกัน เช่น ป่า หนองน้ำ ท้องทุ่ง พื้นที่สาธารณะเหล่านี้นำไปสู่สำนึกร่วมกันและเกิดเป็นท้องถิ่นเดียวกัน มีจารีต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และกติกาทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน โดยมีพื้นฐานความเชื่อและศีลธรรมเดียวกัน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2543)

ดังนั้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือการศึกษาประวัติศาสตร์ของผู้คนในท้องถิ่น โดยมองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของคนในเป็นสำคัญ ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2554)

จากแนวคิดของ ศรีศักร วัลลิโภดม และ ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ มีอิทธิพลต่อความคิดต่อผู้วิจัยที่จะนำไปแนวคิดของทั้ง 2 ท่านนี้ลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชน

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ของชุมชนท่าแร่ งานชิ้นแรกที่ต้องกล่าวถึงคืองานประวัติศาสตร์อีสาน เดิม วิภาคย์พจนกิจ (2542) ที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์การตั้งเมืองสกลนคร นอกจากนี้ได้กล่าวถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มบาทหลวง ซึ่งมีมาก่อนการเคลื่อนย้ายกลุ่มชาวคริสต์ที่อาศัยอยู่ที่ตัวเมืองสกลนคร ในปี พ.ศ. 2427 กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. 2426 มีบาทหลวงฝรั่งเศสชื่อ อาเลกซานดร์โปรม มาตั้งการสอนศาสนาคริสต์โรมันคาทอลิก ขึ้นที่บ้านท่าแร่ ริมหนองหารเป็นครั้งแรก สร้างวัดสร้างโบสถ์ใหญ่โตก่อด้วยอิฐและหิน ราษฎรที่เป็นทาสเจ้าเมืองกรมการที่ยากจนก็สมัครถือศาสนาอยู่กับบาทหลวงหลายตำบลปรากฏมาตราบเท่าทุกวันนี้

งานที่ศึกษาชุมชนท่าแร่ โดยมุ่งเน้นให้ความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คืองานของ สุรัตน์ วรารัตน์ (2542) ที่ได้ศึกษาชุมชน คืองานเรื่องวิถีแห่งความเชื่อ วิถีแห่งชีวิต ในสถาปัตยกรรมชนชาวคริสต์ที่บ้านท่าแร่สกลนคร เป็นงานที่อธิบายประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ชี้ให้เห็นสถานะของผู้คนในชุมชนผ่านสิ่งปลูกสร้าง อาคาร บ้านเรือน และวิถีชีวิตของผู้คนในด้านเศรษฐกิจ นับตั้งแต่พ.ศ. 2424 ถึง ราวทศวรรษ 2500

นอกจากนี้ยังมีงานในลักษณะที่ สุรัตน์ วรารัตน์ (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยซึ่งมีความคล้ายคลึงกับเรื่องที่กำลังมาข้างต้น คือเรื่องเรือนพัก อาศัย ชาวไทย-เวียตนาม บ้านท่าแร่ สกลนคร ซึ่งงานชิ้นนี้ชี้ให้เห็นภาพของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชน รวมถึงช่วงฝีมือของกลุ่มคนชาติพันธุ์เวียตนาม ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนท่าแร่ ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ได้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านสิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าสถาปัตยกรรม ศาสนาและบ้านเรือน ทำให้เราสามารถเห็นภาพของการสร้างตัวตนของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

อันดรูว์ สาราญ วงศ์เสงี่ยม (2543) ได้ทำการศึกษารวบรวมประวัติการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประวัติของบาทหลวงและบาทบาททางสังคมของอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง ซึ่งให้เห็นถึงการขยายตัวทางศาสนาคริสต์ เช่นการสร้างวัด โรงเรียน ไปยังพื้นที่ต่างๆในจังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของคริสตจักร

งานที่สำคัญอีกชิ้น คืองานของ สาลินี มานะกิจ (2548) เป็นงานทางด้านประวัติศาสตร์ที่ศึกษาความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร พ.ศ.2427-2508 กล่าวได้ว่า การก่อตั้งชุมชนท่าแร่ เกิดการกดขี่ของชนชั้นผู้ปกครองที่มีต่อผู้คนชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในเมืองสกลนคร ประกอบกับการอพยพเข้ามาของชาวเวียดนาม ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ชุมชนท่าแร่เกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ จากนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ส่งผลให้นักบวช ประชาชนบางส่วน ต้องเปลี่ยนศาสนานับถือศาสนาพุทธ เพื่อเอาตัวรอดจากเหตุการณ์กล่าว ตลอดระยะเวลาจาก พ.ศ.2427-2508 ชุมชนแห่งนี้มีความเข้มแข็งทางศาสนา เศรษฐกิจและการศึกษา จึงถูกเลือกให้เป็น อัครสังฆมณฑล

งานที่ศึกษาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนท่าแร่ ด้านธุรกิจการค้าสุนัข ซึ่งการค้าสุนัขเป็นการสร้างตัวตนที่เกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่ทำให้ชุมชนท่าแร่ถูกสร้างตัวตนขึ้นมา งานที่กล่าวถึงต่อไปนี้ คืองานของ เอมอร ไฟไหล (2540) ได้ศึกษาการศึกษาชุมชนท่าแร่ ในเรื่องของกระบวนการประกอบอาชีพการค้าสุนัข กล่าวได้ การบริโภคเนื้อสุนัข เป็นความเชื่อของชาวเวียดนามที่มีความเชื่อว่า การบริโภคเนื้อสุนัขสามารถทำให้ร่างกายอบอุ่น และเป็นอาหารในเทศกาลตรุษญวน (ปีใหม่ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม)จากความเชื่อนำไปสู่การค้าขายชุมชนท่าแร่เริ่มมีการค้าขายเนื้อสุนัข เมื่อ พ.ศ.2510 เป็นต้นมา เพราะธุรกิจการค้าขายเนื้อสุนัข ส่งผลผู้ประกอบการดังกล่าวมีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นอาชีพที่สร้างโอกาสและความหวังของผู้คนมีรายได้พอเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว นอกจากนี้ธุรกิจการค้าสุนัข ได้สร้าง เครือข่ายทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนท่าแร่กับภายนอก สามารถกล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการค้าสุนัข เป็นอาชีพที่สร้างความมั่งคั่งให้กับชาวท่าแร่ที่ประกอบอาชีพการค้าขายสุนัข

นอกจากงานของเอมอร ไฟไหล ที่ทำการศึกษา กระบวนการประกอบอาชีพการค้าสุนัข ยังมีงานของ บุญธรรม อาจหาญ (2549) ที่ทำการศึกษา ธุรกิจเนื้อสุนัข : ท่าแร่ จังหวัดสกลนคร งานของเขามีความคล้ายคลึงกับงานของ เอมอร ไฟไหล เพียงแต่เพิ่มประเด็นของการขัดแย้งของคนภายในกับคนภายนอก มองว่า การค้าสุนัข เป็นธุรกิจที่มีความโหดร้าย และนำมาสู่การเรียกร้องให้รัฐบาล ออก พรบ.คุ้มครองสัตว์ จากการเรียกร้องนำไปสู่กระบวนการต่อรองของผู้ประกอบธุรกิจการค้าสุนัข เพราะการค้าสุนัขสร้างกำไรมหาศาลให้กับชุมชนท่าแร่ ซึ่งงานของบุญธรรม อาจหาญ ยังไม่ได้กล่าวถึงผลจากการ ออก พรบ.คุ้มครองสัตว์ ที่ส่งผลให้ธุรกิจค้าสุนัขได้หายไปจากชุมชนท่าแร่ เมื่อ

ไม่ได้ประกอบธุรกิจค้าขายสุนัข ชาวท่าแร่และเครือข่ายค้าขายสุนัขต้องปรับตัวอย่างไร วิถีชีวิตของคนกลุ่มดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

กลุ่มที่คนที่ศึกษาชุมชนท่าแร่ ที่สะท้อนเรื่องราวและเห็นของชุมชน คือกลุ่มนักบวชและปราชญ์ชุมชน ที่ผลิตผลงานออกมาได้อย่างลึกซึ้งทางด้านศาสนา ความเชื่อ และมีการลำดับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาได้แก่งานของ ปริญญา เสมอพิทักษ์ บรรณาธิการ (2556) เป็นงานที่รวบรวมเรื่องประวัติศาสตร์ ด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม กลุ่มสายตระกูลต่างๆของชุมชนท่าแร่ ซึ่งเอกสารฉบับนี้มีความโดดเด่นทางด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องเรียงเรื่องราวตามลำดับเวลา (Timeline) ที่เป็นจุดเริ่มต้นที่ผู้ที่ต้องการศึกษาชุมชนท่าแร่ควรนำมาศึกษา ซึ่งในวิธีการทางประวัติศาสตร์เอกสารดังกล่าวยังมีได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์เหล่านั้น

ปฐม หงษ์สุวรรณ (2555) ที่ศึกษาประเพณีแห่ดาวของชาวคริสต์ : เวทีต่อรองเพื่อนิยามตัวตนความเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรม งานชิ้นนี้เป็นนำสิ่งที่เรียกว่า ประเพณีประดิษฐ์ มาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งกล่าวสรุปได้ว่า ในอดีตชุมชนท่าแร่ เป็นชุมชนที่ถูกตีตรา ว่าเป็นสังคมชายขอบในเรื่องของ คนแกว หรือ คนกินหมา ซึ่งตัวตนเหล่านี้ถูกนิยามจากคนนอกแทบทั้งสิ้น จนกระทั่งผู้นำทางศาสนาได้ยกระดับ ประเพณีแห่ดาว ที่เป็ความเชื่อของกลุ่มคนชาวคริสต์ออกมาเผยแพร่เพื่อต่อรองกับรัฐ สร้างตัวตนจากพื้นที่ชายขอบ ให้มีตัวตนใหม่ที่สาคัญระดับจังหวัดสกลนคร

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับ การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวคริสต์ คืองานของ ศิริวรรณ ศิลพัชรนันท์ และ วันชัย มงคลประดิษฐ์ (2559) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ชุมชนเซนต์ปอล อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ของชุมชนแห่งนี้ ในทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญ คือเป็นชุมชนคริสต์ศาสนาแห่งแรกในริมแม่น้ำบางปะกง ประกอบกับ แผนผังเมือง โบสถ์ บ้านเรือน ความเป็นตะวันตก (อาณานิคม Colonial style) ผสมผสานวิถีชีวิตของผู้คนที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นการสร้างตัวตนโดยศาสนา

และงานของ ชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์ (2559) การสร้างตัวตนของคริสต์บ้านสองคอนในชุมชนอีสาน ซึ่งงานชิ้นดังกล่าวได้กล่าวถึง เหตุการณ์สังหารหมู่ที่รัฐได้เข้าปราบปรามคนที่มีความแตกต่างทางศาสนา ซึ่งเป็นบาดแผลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ที่ถูกผลิตซ้ำผ่าน ความทรงจำร่วม ส่งผลให้เกิดแรงผลักดันสร้างวาทกรรมให้ในพื้นที่ สร้างตัวตนโดยใช้พื้นที่ทางศาสนา เป็นสิ่งสร้างตัวตนขึ้นมา

งานอีกชิ้นที่มีการท่ายความคืดตอนนโยบายที่เกิดขึ้นภายใต้รัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม พ.ศ.2480-2488 ซึ่งเป็นกรณีพิพาทอินโดจีน ซึ่งในกรณีดังกล่าวได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า “การเบียดเบียนศาสนา” ต่อผู้คนที่นับถือศาสนาคริสต์ขึ้นทั่วประเทศ คืองานของ นิทัศน์ เสมอพิทักษ์และคณะ(2561) เรื่องรอยแผลแห่งความเชื่อในอดีตของชาวท่าแร่ ซึ่งเป็นการนำเสนอข้อมูลคำบอกเล่าของผู้คนในชุมชน ที่มีต่อเหตุการณ์กรณีพิพาทอินโดจีน ผู้คนเหล่านี้ได้รับผลกระทบและข้อห้ามอย่างมากต่อการปฏิบัติศาสนกิจในฐานะชาวคริสต์ และการที่รัฐบาลพยายามปลูกฝังความคิดและการ

ปฏิบัติให้ลืมหืมตาของชาวคริสต์ให้เปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาพุทธ โดยให้มีการสวดมนต์ ไหว้พระ ก่อนการเข้าห้องเรียน เป็นต้น ผู้วิจัยเรียกเอกสารชิ้นนี้ว่า “คำให้การของคนใน”

ดังนั้นจากการนำเสนอ อัตลักษณ์ และ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดหลักที่นักมานุษยวิทยา ที่ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษาชุมชน อย่างไรก็ตามการศึกษาชุมชนให้มีความลุ่มลึกนั้นในทัศนะของผู้วิจัยจำเป็นอย่างมากที่ต้องใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เข้ามาสนับสนุนในงานวิจัยชิ้นนี้ มีความสมบูรณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยดังนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา
 - 1.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด ขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งเนื้อหาการวิจัยนั้นจะสืบค้นข้อมูลตามประเด็นความมุ่งหมายของการวิจัยประกอบด้วย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท่าแร่ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่

ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

การเลือกพื้นที่ในการวิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยศึกษาพื้นที่ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน หน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน เป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

2. กลุ่มประชาชนทั่วไป ที่มีอายุ 25-50 ปี จำนวน 10 คน เป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม

3. กลุ่มนักเรียน-นักศึกษา ที่มีอายุ 18-25 ปี จำนวน 5 คนเป็นกลุ่มที่ผู้วิจัยเน้นสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำกิจกรรมกับชุมชน เช่นร่วมรับฟังประวัติศาสตร์ของชุมชน เป็นต้น

ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาวิจัยโดยใช้ระยะเวลาเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2561-ถึงเดือนเมษายน 2566

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือโดยทบทวนเอกสารจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกำหนดกรอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยจึงได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบสำรวจ (Basic Survey) ใช้สำรวจข้อมูลทั่วไปประวัติศาสตร์ชุมชนและการสร้างตัวตนของชุมชนทำแร่ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาหาคำตอบตามประเด็นศึกษา
2. แบบสังเกต (Observation) โดยเริ่มใช้สังเกตสภาพทั่วไปประชาชน สภาพบ้านเรือนบริบทด้านต่างๆของชุมชน
3. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมทั้งรูปแบบความเชื่อเรื่องผี โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non - Structured Interview)ในพื้นที่
4. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้บันทึกข้อมูลจากการสนทนากลุ่มตัวอย่างใน เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน รูปแบบความเชื่อที่ส่งผลต่อ เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษา ค้นคว้า ในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดที่อธิบายถึง “อัตลักษณ์” ในการศึกษาชุมชนแห่งนี้ โดยใช้ร่วมกันกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อค้นหาข้อมูลและปรากฏการณ์ที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ ที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละช่วงเวลา ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาการวิเคราะห์ ตีความจากหลักฐาน จากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยอาศัยหลักฐาน ดังนี้

1. หลักฐานเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ เอกสารทางราชการ บันทึกของบาทหลวง หนังสือพิมพ์ คำบอกเล่าของผู้ที่อยู่ในแต่ละเหตุการณ์ครั้งนั้น

2. หลักฐานเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารต่างๆ เช่น วิทยานิพนธ์ บทความวิจัย หลักฐานจากการสัมภาษณ์ หรือ ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral history) ผู้วิจัยได้พิจารณากลุ่ม ผู้รู้ ซึ่งที่อยู่ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่สามารถให้ข้อมูลข้อเท็จจริงในประเด็นต่างๆ ดังนี้ ด้าน ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่สามารถนำมาเป็นหลักฐานอ้างอิง แต่หลักฐานเหล่านี้ ผู้วิจัยต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างมากสำหรับที่จะนำมาใช้ในงานวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวม การค้นคว้า จากหนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์บอกเล่า โครงสร้างทางสังคม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นต้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลในเรื่องต่างๆต่อไปนี้

- 2.1 การเก็บข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ตามบริบทของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

- 2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) จะได้ข้อมูลที่ศึกษามากกว่า แบบสอบถาม (Evans, 1985) ซึ่งต้องใช้เวลามาก จะได้ข้อมูลเฉพาะเจาะจงตามที่ต้องการ สามารถลงรายละเอียดประเด็น สำคัญ ข้อมูลที่สัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่พบเห็นหรือสังเกตแต่ยังไม่เข้าใจทำให้เกิดความเข้าใจ มากมาย ยิ่งขึ้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2547) การสัมภาษณ์เป็นแหล่งที่มาและใช้มากที่สุดผู้วิจัยต้องพบปะติดต่อกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา และมีโอกาสที่จะสำรวจเรื่องที่ศึกษาอย่างลุ่มลึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยต้องมีทักษะมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่ตีรูปแบบคุณภาพของข้อมูลที่ได้นั้นขึ้นอยู่กับว่าผู้ให้สัมภาษณ์มีลักษณะอย่างไร ต้องตัดสินใจหลายอย่างเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เช่น คำถามที่ใช้การถามอะไรก่อนหลัง การใช้ถ้อยคำในคำถาม การถามเจาะลึก การติดตามหลังคำถาม การเตรียมบทบาทและทักษะของผู้ให้สัมภาษณ์ รูปแบบการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล หรือสนทนากลุ่มเฉพาะเจาะจง โดยที่ ไวสท์ (Whitt, 1991) สนับสนุนอย่างมากในการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งลักษณะการสัมภาษณ์มี 3 ประการ 1) สนทนาอย่างไม่เป็นทางการก่อให้เกิดคำถาม คำตอบอย่างเป็นธรรมชาติ มี

ความเคลื่อนไหวของการปฏิสัมพันธ์เป็นธรรมชาติเกิดขึ้นจากการลงสนามและผู้ที่ให้ข้อมูลจะรู้สึกตัวว่ากำลังถูกสัมภาษณ์ 2) มีคำถามเป็นเครื่องนำการสัมภาษณ์เค้าโครงหรือประเด็นที่จะต้องถามก่อนหรือสลับไปมาไม่ต้องเรียงลำดับ และ 3) คำถามปลายเปิดคำถามมีไว้ล่วงหน้าตั้งใจให้ได้คำตอบอย่างมีลำดับ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเตรียมประเด็นที่จะสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลไว้ใจ แต่ไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับที่จะสัมภาษณ์ เริ่มต้นประเด็นก่อนหลังได้ตามสถานการณ์ที่จะอำนวยเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตามที่ต้องการ

2.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) บางครั้งเรียกว่าการ สังเกตภาคสนาม (Field Observation) หรือการสังเกตเชิงคุณภาพ (Qualitative Observation) เป็นการสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ศึกษา มีการร่วมกระทำกิจกรรมด้วยกัน และพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่า ผู้สังเกตมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับตน ความสำคัญของผู้สังเกตที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มคนที่ศึกษา ซึ่งสามารถทำได้โดยอาศัยชุมชนนั้น เป็นเวลานาน เป็นเดือน เป็นปี เรียนรู้วิถีชีวิต การอยู่อาศัยในชุมชนช่วยให้ผู้สังเกตการไตร่ตรองละเอียดเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและกิจกรรมต่างๆ ของคนในสังคม (อ้างแล้ว, 2547)

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ เสนอแนวทาง กลุ่มละประมาณ 5 คน ตามกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ผู้วิจัยนำข้อมูลจากเอกสารซึ่งประกอบด้วย หนังสือวิชาการ เอกสาร บทความ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย

3.2 ข้อมูลจากภาคสนาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องพิจารณาการนำข้อมูลไปใช้อย่างระมัดระวัง เพราะการสัมภาษณ์บางครั้งผู้ให้ข้อมูลอาจให้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนไปบ้าง

ดังนั้นการวิเคราะห์และตีความข้อมูล จากหลักฐานที่จากเอกสาร งานวิจัย ฯลฯ และข้อมูลจากคำบอกเล่า ผู้วิจัยต้องพิจารณาอย่างรอบครอบ และพิจารณาข้อมูล เพื่อมานำเสนอในงานวิจัยอย่างถูกต้องที่สุด

บทที่ 4

การสร้างอัตลักษณ์ตัวตนผ่านกระบวนการกล่อมเกลาของศาสนาคริสต์ นิกาย โรมันคาทอลิก

ในบทนี้ต้องการนำเสนอประเด็นจุดเริ่มต้นของอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นด้วยกระบวนการกล่อมเกลาของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เริ่มจากการเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ของคณะมิชชันนารีชาวฝรั่งเศส ในช่วงราวทศวรรษ 2420 เป็นต้นมา ณ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแผ่ศาสนา รูปแบบและจุดเริ่มต้นกระบวนการของบาทหลวงที่จังหวัดอุบลราชธานีได้กระทำนั้น คือการซื้อทาสจากกลุ่มพ่อค้าชาวสุลา เพื่อให้มีอิสรภาพ การทำเช่นนี้ส่งผลให้ชาวพื้นเมืองและไพร่ ทาส ที่อย่างปลดแอกตนเองให้เป็นอิสระนั้นมีทางเลือกอีกทางในการดำรงชีวิตของตน คือการเปลี่ยนศาสนามานับถือคริสต์ศาสนา เมื่อผู้คนเหล่านี้เข้ารับ บัพทหลวงได้ทำหน้าที่สอนคำสอน และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในฐานะชาวคริสต์ จากนั้นการเผยแผ่ศาสนาของคณะมิชชันนารีได้ขยายไปยังจังหวัดต่างๆ เช่นที่ จังหวัดนครพนม เป็นต้น

การเผยแผ่ศาสนาได้เข้ามาที่จังหวัดสกลนคร ในช่วงประมาณ พ.ศ.2426 กระบวนการรูปแบบในการเผยแผ่ศาสนามีลักษณะคล้ายคลึงกันกับที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งรูปแบบการเผยแผ่ศาสนาที่สกลนครถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของก่อให้เกิดชุมชนท่าแร่ ที่มีพัฒนาการจากกลุ่มชาวคริสต์เพียงไม่กี่คน สามารถยกระดับและประกอบสร้างตัวตนของตนเองจนกลายมาเป็น “เป็นชุมชนชาวคริสต์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทย” เพื่อให้เข้าใจที่มาของเรื่องราวต่างๆ ผู้วิจัยจึงต้องอธิบายลักษณะภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(อีสาน) ข้อมูลทั่วไปอาณาบริเวณของจังหวัดสกลนคร กลุ่มชาติพันธุ์ และประวัติความเป็นมาของการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในสยาม ซึ่งการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ จึงประสบความสำเร็จว่าภูมิภาคอื่น ศาสนจักรมีวิธีการกล่อมเกลาคนพื้นเมืองอย่างไรให้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ความสัมพันธ์ของคณะมิชชันนารีกับผู้ปกครองท้องถิ่น คนพื้นเมือง เป็นอย่างไร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

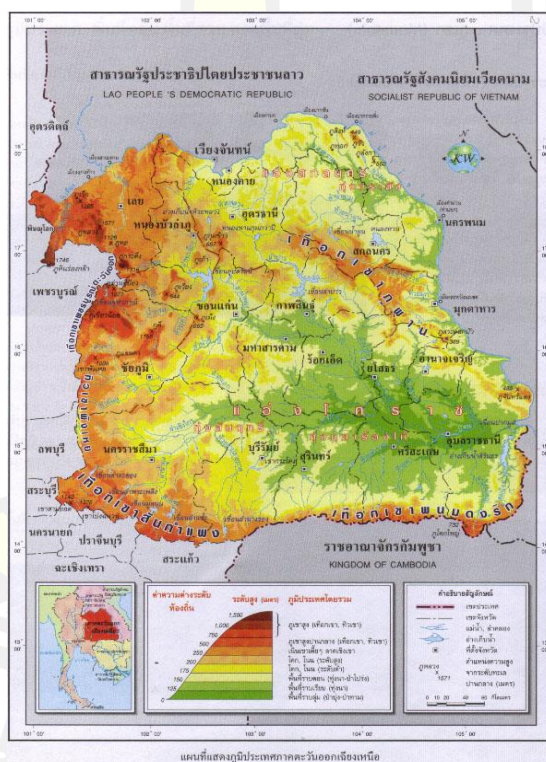
4.1 สภาพทั่วไป

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ของประเทศไทย เป็นภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ที่ตั้งตามพิกัดทางภูมิศาสตร์ (Geographic Location) คือการพิจารณาทำเลที่ตั้งจากตำแหน่งละติจูด (Lattitude) และลองจิจูด (Longitude) เป็นเกณฑ์ตำแหน่งละติจูดจะบอกให้ทราบถึงอุณหภูมิและลองจิจูดจะบอกให้ทราบถึงเวลา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะอยู่ระหว่าง ละติจูดที่ 14° 08' 18" (บริเวณเขาใหญ่ อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา) ถึงละติจูด 18 ° 26' 33" N (อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย) และอยู่

ระหว่างลองจิจูดที่ 100 ° 52' 56" E (อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย) ถึง 105 ° 38' 07" E (อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี) มีขนาดพื้นที่ 170,218 ตารางกิโลเมตร เป็นภูมิภาคที่มีพื้นที่มากที่สุดของประเทศ (ประเทือง จินตสกุล, 2528) ลักษณะทางกายภาพเปรียบเสมือนบริเวณที่อยู่ในกรอบรูปสี่เหลี่ยม ทางด้านตะวันตก ตั้งแต่เหนือลงมาได้มีเทือกเขาเพชรบูรณ์และดงพญาเย็น เป็นที่แบ่งกันระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคกลาง ส่วนทางใต้ของภูมิภาค มีเทือกเขาพนมดงรักทอดเป็นแนวจากทางด้านตะวันตกไปยังทางด้านตะวันออกกันออกจากที่ราบต่ำทางด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและที่ราบต่ำเขมร ส่วนทางเหนือและตะวันออก มีแม่น้ำโขงที่มีต้นน้ำจากประเทศจีนไหลผ่านประเทศไทย ลาว และ กัมพูชา (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) มีจังหวัดที่ตั้งในภูมิภาคจำนวน 20 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครราชสีมา นครพนม หนองคาย อุดรธานี อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ อำนาจเจริญ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร หนองบัวลำภู สกลนคร เลย ชัยภูมิ มุกดาหาร และ บึงกาฬ

ภาพประกอบ 1 ภูมิศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภูมิประเทศภายในมีลักษณะคล้ายแอ่งกระทะใหญ่ 2 แอ่ง คือแอ่งสกลนครและแอ่งโคราช จังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ของแอ่งสกลนคร ซึ่งแอ่งสกลนครอยู่ทางตอนเหนือในเขตจังหวัดเลย อุดรธานีและนครพนม ทางด้านตอนเหนือและตะวันออกของแอ่งสกลนครมีแม่น้ำ

โขงเป็นขอบ ส่วนตอนใต้และตะวันตกมีเทือกเขาภูพาน ตัดผ่านแบ่งกันแอ่งสกลนครออกจากแอ่งโคราช ลำน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในแอ่งสกลนคร ประกอบด้วย ลำน้ำโม่ง ลำน้ำห้วยหลวง ลำน้ำสงคราม ลำน้ำก่ำ และ ลำน้ำพุง เป็นต้น

ถัดมาคือแอ่งโคราช ซึ่งอยู่ทางตอนใต้เป็นแอ่งที่มีขนาดใหญ่กว่าแอ่งสกลนคร มีลักษณะทางกายภาพคล้ายเป็นแอ่งกระทะ คือมีบริเวณที่สูงเป็นขอบอยู่โดยรอบแล้วลาดลงสู่ที่ต่ำน้ำท่วมถึงในบริเวณตอนกลาง ซึ่งเป็นแนวทอดยาวจากทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปยังทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปจนถึงจังหวัดอุบลราชธานี ลำน้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงผู้คนที่ย้ายมาอาศัยอยู่ในแอ่งโคราช ประกอบด้วย แม่น้ำมูล สี ลำตะคอง ลำพระเพลิง ลำแชะ เป็นต้น (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2540)

สภาพอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความแตกต่างจากภาคกลางของประเทศไทย กล่าวคือ พื้นที่ของภูมิภาคตั้งอยู่ในบริเวณเขตเงาฝน คืออยู่ในบริเวณด้านหลังของเทือกเขาที่กั้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ออกจากภูมิภาคอื่นๆของประเทศ จึงส่งผลให้กลายเป็นพื้นที่แห้งแล้งมากที่สุด โดยเป็นผลมาจากเขาเหล่านี้ได้กลายเป็นแนวกันลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้ต้องอาศัยน้ำฝนจากอิทธิพลของพายุไซโคลนที่พัดขึ้นมาจากทะเลจีนตอนใต้ (ชาร์ลส์ เอฟ คายส์, 2556)

ภายใต้อาณาบริเวณที่กว้างใหญ่ไพศาลของพื้นที่ มีทั้งภูเขา แม่น้ำ หนองน้ำ ป่า พื้นที่โล่งกว้าง ที่มีเหมาะสมสำหรับการตั้งถิ่นฐานของผู้คน ดังปรากฏหลักฐานทางด้านโบราณคดีที่บ่งบอกว่าภูมิภาคนี้มีผู้คนอยู่อาศัยมากกว่าพันปี เช่นยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งขุดค้นที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุดรธานี และสถานที่อื่นๆที่ปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีเช่น ร่องรอยไดโนเสาร์ ภาพเขียนสีตามถ้ำต่างๆ ใบเสมา พระพิมพ์ พระธาตุ กู่ หลักฐานเหล่านี้เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า ภูมิภาคนี้มีผู้คนที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม ที่มีการปะทะสังสรรค์ กิจกรรมต่างๆร่วมกัน อาศัยอยู่ที่นี่มาเป็นเวลานานแล้ว

4.2 สภาพทั่วไปของจังหวัดสกลนคร

จังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบต่ำของแอ่งสกลนคร (Sakon nakhon basin) มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ของเทือกเขาภูพานและหนองหาร อีกทั้งมีลำน้ำ สาขา สายสำคัญ เช่น ลำน้ำสงคราม ลำน้ำก่ำ ที่ไหลผ่านพื้นที่ต่างๆของจังหวัดสกลนคร ไหลลงสู่แม่น้ำโขง และมีระบบนิเวศตามลักษณะธรรมชาติที่หลากหลาย เรียกว่า “ป่าบุงป่าทาม”

จังหวัดสกลนคร ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 16 องศา 45 ลิปดา ถึง 18 องศา 15 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 103 องศา 15 ลิปดา ถึง 104 องศา 30 ลิปดา ตะวันออก อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 172 เมตร และมีพื้นที่ประมาณ 9,606.764 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6,003.603 ไร่ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 9 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อาณาเขตของจังหวัดสกลนคร

ทิศเหนือ

อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดหนองคาย และ จังหวัดบึงกาฬ

ทิศใต้

อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดกาฬสินธุ์ และ จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก

อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดนครพนม

ทิศตะวันตก

อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดอุดรธานี และ จังหวัดหนองคาย

ภาพประกอบ 2 แผนที่จังหวัดสกลนคร

จังหวัดสกลนคร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 18 อำเภอ 125 ตำบล โดยมีหน่วยงานบริหารราชการในพื้นที่ดังนี้

1. หน่วยงานบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

- องค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน 1 แห่ง
- เทศบาลนคร จำนวน 1 แห่ง
- องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 125 แห่ง

2. จังหวัดสกลนคร มีอำเภอในจังหวัดจำนวนทั้งสิ้น 18 อำเภอ ประกอบด้วย

1. เมืองสกลนคร 2. กุสุมาลย์ 3. กุดบาก 4. พรรณานิคม 5. พังโคน 6. วาริชภูมิ 7. นิคมน้ำอูน 8. วานรนิวาส 9. คำตากล้า 10. บ้านม่วง 11. อากาศอำนวย 12. สว่างแดนดิน 13. ส่องดาว 14. เต่างอย 15. โคกศรีสุพรรณ 16. เจริญศิลป์ 17. โพนนาแก้ว และ 18. ภูพาน (สพสันต์ เพชรคำ, 2560)

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดสกลนคร แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีพและการตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระจายตัวไปยังพื้นที่ต่างๆในจังหวัดสกลนคร ดังต่อไปนี้

1. เขตที่ราบลุ่มหนองหาร เป็นบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ทั้งหมด 77,014 ไร่ หรือ 123 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อผู้คนในเรื่องการหาอยู่หากิน อาชีพประมงท้องถิ่น รวมไปถึงการใช้น้ำที่หนองหารในระบบการเกษตรกรรมและเป็นน้ำประปาของชุมชนของผู้คนใน 32 หมู่บ้าน ใน 6 เทศบาลและ 3 สุขาภิบาล ของเขตอำเภอเมือง อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร ซึ่งรวมถึงชุมชนท่าแร่ ที่ผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับสถานที่แห่งนี้ ซึ่งจะกล่าวต่อไป หนองหารเป็นพื้นที่รับน้ำจากลำน้ำทั้งหมด 21 สาย และ น้ำที่หนองหารได้ไหลลงลำน้ำก่ำและลงสู่แม่น้ำโขง ที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม (สพสันต์ เพชรคำบรรณาธิการ, 2555)

2. เขตเทือกเขาภูพาน ส่วนมากเป็นที่ราบสูงในเทือกเขาภูพาน โดยมีแนวเทือกเขาสำคัญ 2 แนว ได้แก่เทือกเขาภูพานน้อย จรดแดนจังหวัดมุกดาหาร ผ่านเขตอำเภอโคกศรีสุพรรณ เต่างอย เมืองสกลนคร ภูพาน พรรณานิคม นิคมน้ำอูน วาริชภูมิ และอำเภอส่องดาว มีความยาวตลอดแนวประมาณ 175 กิโลเมตร ส่วนแนวเทือกเขาภูพานใหญ่ จรดแดนจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแนวทอดผ่านอำเภอกุดบาก ภูพาน นิคมน้ำอูน วาริชภูมิ และอำเภอส่องดาว แนวเทือกเขานี้เป็นแนวเขตแบ่งแดนระหว่างจังหวัดสกลนคร มุกดาหาร กาฬสินธุ์ และจังหวัดอุดรธานี

3. เขตที่ราบลูกคลื่นตอนกลางและทางตอนเหนือ ประกอบด้วยที่ราบลุ่มน้ำอูน ลำน้ำยาม และแม่น้ำสงคราม ในเขตอำเภอพรรณานิคม อากาศอำนวย วานรนิวาส บ้านม่วง คำตากล้า พังโคน และอำเภอเจริญศิลป์ สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบสลับลูกคลื่นลอนลาดสลับกับที่ราบลุ่มแม่น้ำ (สพสันต์ เพชรคำ, 2560)

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ทางกายภาพของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ทราบว่าพื้นที่ในภูมิภาคนี้ได้มีการแบ่งออกเป็น 2 แอ่ง คือแอ่งโคราช และ แอ่งสกลนคร ซึ่งพื้นที่ในแต่ละแอ่งมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นแหล่งพึ่งพาอาศัย ทรัพยากรด้านอาหารและความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตของผู้คนแต่ละท้องถิ่นที่ล้วนมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ที่อยู่ร่วมกันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงตามกาลในกระแสของยุคโลกาภิวัตน์

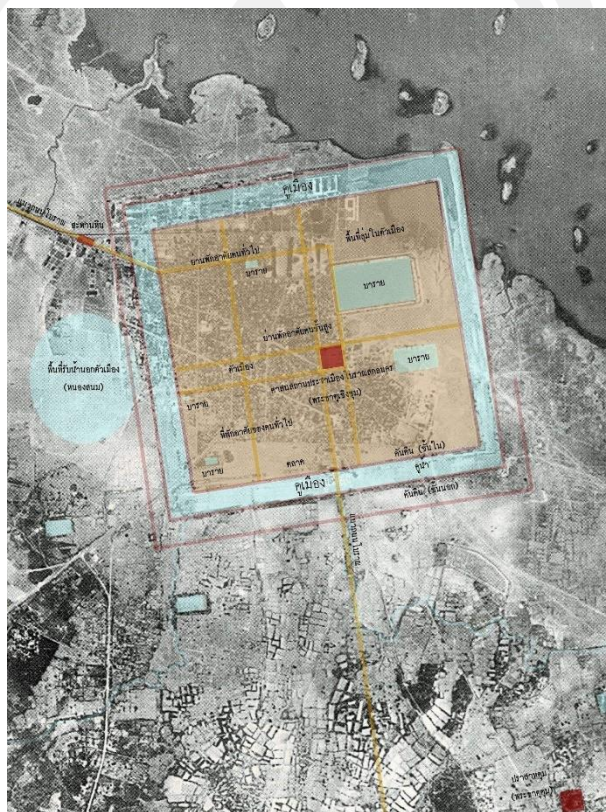
จังหวัดสกลนคร ปรากฏหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่ทับซ้อนและผสมผสานกัน อยู่ในแต่ละพื้นที่ เช่น แหล่งโบราณคดีที่บ่งบอกยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่กระจายกันไปในเขตพื้นที่ของอำเภอสว่างแดนดิน พังโคน วานรนิวาส วาริชภูมิ กุสุมาลย์ ส่องดาว และอำเภอเมือง จากการสำรวจค้นพบมากถึง 50 กว่าแห่ง บางที่สามารถบ่งบอกถึงความเก่าแก่ในช่วงสมัยยุคหินกลางและหินใหม่ หลักฐานที่ค้นพบ คือภาชนะเครื่องปั้นดินเผาลายเชือกทาบ ที่พบจากแหล่งโบราณคดีบ้านดอนธงชัย อำเภอสว่างแดนดิน นอกจากนี้ยังพบเครื่องมือหิน ภาพเขียนสี รวมไปถึงเครื่องมือโลหะประเภทสำริด เหล็ก ลูกปัดหินสี และภาพเขียนสีตามแนวเทือกเขาภูพาน ที่เชื่อกันว่าภาพเขียนสีเหล่านี้เป็นภาพที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิต พิธีกรรมของผู้คนในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น 1. ภาพเขียนสีผาผึกหวาน บ้านภูตะคาม ตำบลท่าศิลา อำเภอส่องดาว

2. ภาพสลักถ้ำผาผาย ภูผายนต์บ้านนาผาง ตำบลกกปลาซิว อำเภอภูพาน
3. ภาพสลักถ้ำม่วง ภูก่อ บ้านบึงสา ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย
4. ภาพสลักถ้ำพระด่านแร่ ภูตงสามปี บ้านห้วยหวด จำบจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย

พัฒนาการของเมืองสกลนคร ได้ปรากฏหลักฐานทางด้านโบราณคดีในยุคต่างๆ ที่อธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงของเมือง ที่ปรากฏร่องรอยของคูน้ำคันดินล้อมรอบชุมชนเรื่องราวการเข้ามาของพุทธศาสนา คือสมัยวัฒนธรรมทวารวดี พุทธศตวรรษที่ 14-16 สิ่งที่พบกลุ่มใบเสมาหินทรายและพระพุทธรูปหินทรายปางสมาธิ ซึ่งกลุ่มใบเสมาหิน ที่มีลักษณะการปักคู่ซ้อนกันล้อมรอบ 8 ทิศ จำนวน 8 คู่พบที่วัดกลางศรีเชียงใหม่ ส่วน พระพุทธรูปหินทราย พบที่วัดมหาพรหมโพธิราช บ้านท่าวัด ตำบลเหล่าปอแดง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งในพื้นที่ของบ้านท่าวัด มีพิพิธภัณฑสถานภายในของทั้ง 2 วัด ทั้ง 2 ที่นั้นล้วนแต่มีโบราณวัตถุ ที่บ่งบอกยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นที่น่าเสียดายพิพิธภัณฑสถานทั้ง 2 ที่มีข้อจำกัดในการดูแลรักษา มีสภาพที่ค่อนข้างทรุดโทรม นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปหินทรายปางสมาธิ ที่ประดิษฐานอยู่ภายในคูหาองค์พระธาตุเชิงชุม วัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

พัฒนาการของความเป็นสังคมเมืองจากยุคสมัยวัฒนธรรมทวารวดี เข้าสู่ยุคสมัยวัฒนธรรมลพบุรี (เขมร) ราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 หลักฐานที่ปรากฏพบในจังหวัดสกลนคร คือ “ปราสาทหิน” ซึ่งถ้าเป็นผู้คนในท้องถิ่นจะรับรู้และเรียกปราสาทหิน ว่า “พระธาตุ” ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนสถานตามคติความเชื่อในลัทธิพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งมีปราสาทดังต่อไปนี้ คือ 1.ปราสาททองคี่ในพระธาตุเชิงชุม 2. ปราสาทดุม 3. ปราสาทนารายณ์เจงเวง ซึ่ง ปราสาททั้ง 3 หลังที่กล่าวมานั้นตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองสกลนคร ส่วนปราสาทภูเพ็ก ตั้งอยู่ในเขตอำเภอพรรณานิคม และปราสาทหินบ้านพันนา ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสว่างแดนดิน นอกจากนี้ยังพบ สะพานหิน ที่เชื่อว่าในขณะนี้ยังเป็นสะพานหินโบราณเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย ซึ่งสะพานหินโบราณ ตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาลนครสกลนคร (สพสันต์ เพชรคำ, 2562)

ลักษณะทางกายภาพของตัวเมืองสกลนคร จากภาพถ่ายทางอากาศพบว่า ที่ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2498 แสดงลักษณะคูน้ำคันดินล้อมรอบเมืองสกลนคร ตามรูปแบบคตินิยมการวางผังเมืองวัฒนธรรมเขมร ที่สร้างขึ้นในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 ภายในเมืองมีบารายขนาดใหญ่ ที่ผู้คนท้องถิ่นเรียก บารายนี้ว่า ตระพังทอง หรือ สระพังทอง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ไว้อุปโภคบริโภคของผู้คนในเมือง

ภาพประกอบ 3 แผนผังเมืองสกลนครในวัฒนธรรมเขมร

จนเข้าสู่ยุคสมัยวัฒนธรรมลาว-ล้านช้าง เป็นช่วงที่เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเรื่องหลักฐานที่บ่งบอกความเป็นวัฒนธรรมลาว-ล้านช้าง คือการสร้างสิ่งปลูกสร้างตามคติความเชื่อของต้นสวมแทนวัฒนธรรมดิน เช่นกรณีพระธาตุเชิงชุม วัดพระธาตุเชิงชุม เป็นต้น ซึ่งเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปความเป็นวัฒนธรรมลาว-ล้านช้าง ถูกแทนที่ด้วยศิลปวัฒนธรรมของสยามเข้ามาแทนที่เดิม

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่กล่าวมาข้างต้นนั้นทำให้เห็นภาพพัฒนาการของจังหวัดสกลนครว่ามีความเก่าแก่มากตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทวารวดี เขมร และลาวล้านช้าง นอกจากนี้สิ่งเหล่านี้แล้วนั้น ยังมีเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ ภายในจังหวัดสกลนครมีผู้คนที่มีความหลากหลาย

ทางชาติพันธุ์มากถึง 8 กลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งการเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสกลนครของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ นั้นย่อมมีความหลากหลายทางด้านที่มา และระยะเวลาที่ทยอยเข้ามาในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกันออกไป จึงขออธิบายโดยสังเขป ดังนี้

1. กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว (ไทอีสาน) กลุ่มผู้คนกลุ่มนี้กระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอสว่างแดนดิน ส่องดาว เจริญศิลป์ และอำเภอพังโคน ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว เชื่อว่าเป็นกลุ่มผู้คนที่เคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดอุบลราชธานี กาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด และในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 25 คนกลุ่มเก่าเรียกผู้คนที่เคลื่อนย้ายเข้ามาใหม่ว่า “กลุ่มไทครัว” ซึ่งการเคลื่อนย้ายของคนกลุ่มนี้ส่งผลให้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ที่ใหญ่กลุ่มหนึ่งในจังหวัดสกลนคร

2. กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท กลุ่มผู้คนกลุ่มนี้กระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภวาริชภูมิ พรรณานิคม บางส่วนอยู่ในเขตอำเภอเมือง พังโคน วานรนิวาส บ้านม่วง และอำเภอคำตากล้า ซึ่งถิ่นฐานเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทที่เคลื่อนย้ายเข้ามายังจังหวัดสกลนคร มาจากทางแคว้นสิบสองจุไทยตอนเหนือของประเทศไทยและเวียดนาม เช่น กลุ่มชาวผู้ไทที่เคลื่อนย้ายมาจากบริเวณเมืองไล เมืองเจียน เมืองมุน เมืองบาง หรือกลุ่มผู้ไทขาวและผู้ไทแดง อีกกลุ่มคือกลุ่มที่เคลื่อนย้ายมาจากเมืองแถน (เตียนเบียนฟู) เมืองควาย เมืองคุง เมืองม่วย เมืองลวย เมืองหวัด และเมืองแถน ซึ่งกลุ่มชาวผู้ไทกลุ่มนี้เรียกว่า กลุ่มผู้ไทดำ นอกจากนี้ยังมีชาวผู้ไททางตอนกลางของลาว เรียกว่า ผู้ไทวัง ผู้ไทกะบอง ผู้ไทกะตาก ซึ่งกลุ่มผู้ไทกลุ่มนี้ได้กระจายตัวอยู่ในอำเภอต่างๆของจังหวัดสกลนคร เช่น ผู้ไทวัง ตั้งถิ่นฐานที่อำเภอพรรณานิคม ผู้ไทกะบอง ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภวาริชภูมิ และผู้ไทกะตาก ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลโนนหอม อำเภอเมืองสกลนคร (สพสันต์ เพชรคำ, 2560)

3. กลุ่มชาติพันธุ์ไทญ้อ เป็นกลุ่มคนที่ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเมื่อครั้งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ราวประมาณ พ.ศ. 2387 ได้กวาดต้อนชาวไทญ้อ เข้ามายังดินแดนสยาม ทำให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายครั้งใหญ่จากเมืองมะหาไซยกองแก้ว เมืองคำม่วน เมืองคำเกิด เมืองโพว บรรดาเมืองเหล่านี้ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองสกลนคร อำเภอโคกศรีสุพรรณ โพนนาแก้ว และอำเภอเต่างอย

4. กลุ่มชาติพันธุ์ไทโส้ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกที่ถูกกวาดต้อนมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ในราวประมาณ พ.ศ. 2362 และเป็นกลุ่มที่มาจากเมืองมะหาไซยกองแก้ว โดยการนำของเพี้ยเมืองสูงเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่ริมห้วย “กุดขมาน” ภายหลังทรงโปรดเกล้าฯ ยกฐานะขึ้นเป็น “เมืองกุสุมาลย์มณฑล” ต่อมาได้แยกออกไปตั้งเป็นเมืองอีกเมือง คือ “เมืองโพธิ์ไพศาล” ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ไทโส้ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอกุสุมาลย์

5. กลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เชื่อกันว่าเดิมนั้นมีถิ่นฐานอยู่ที่ทางตอนกลางของประเทศไทย บริเวณเมืองฮ่อมท้าวฮูเซ หรือเมืองหอมท้าว เมืองหลวงปู่เลง และเมืองตะโปน และเคลื่อนย้ายเข้าสู่สยาม ซึ่งถ้าพิจารณาจากข้อความของ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ครั้น

พระองค์เสด็จตรวจราชการมณฑลอุดรและมณฑลอีสาน พ.ศ.2449 พระองค์ทรงระบุไว้ว่า “พวกโย้ยอยู่ที่เมืองอากาศอันวยขึ้นเมืองสกลนคร ถ้ามไม่ได้ว่าถิ่นเดิมอยู่ที่ไหน” ปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ยยังคงมีถิ่นฐานในอำเภออากาศอันวย เป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนตั้งถิ่นฐานที่อำเภอวานนิวาสและอำเภอสว่างแดนดิน

6. กลุ่มชาติพันธุ์ไทกะเลิง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแขวงเมืองคำเกิด แขวงเมืองคำม่วน ประเทศลาว สันนิฐานว่าเป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกวาดต้อนมาพร้อมกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ซึ่งในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ไทกะเลิงตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชุมชนบ้านนายอ ชุมชนบ้านโพนงาม อำเภอเมืองสกลนคร และมีบางกลุ่มเคลื่อนย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่อำเภอกุดบากและอำเภอภูพาน (เรื่องเดียวกัน,2560)

7. กลุ่มชาวจีน คนไทยเชื้อสายจีน ถือว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและทางการเมืองของเมืองสกลนคร ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ไทจีนเคลื่อนย้ายเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครั้งใหญ่เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 มีนโยบายที่สร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่งผลให้เกิดชาวจีนเคลื่อนย้ายเข้ามาในภูมิภาคและกระจายตัวตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนตามชุมชนรถไฟและขยายไปยังพื้นที่ต่างๆ รวมถึงอำเภอเมือง อำเภอสว่างแดนดิน และอำเภอดงโขง ของจังหวัดสกลนคร อีกด้วย

8. กลุ่มชาวเวียดนาม คนไทยเชื้อสายเวียดนาม เป็นกลุ่มคนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจไม่น้อยไปกว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองสกลนคร ซึ่งคนเวียดนาม หรือ คนไทยเชื้อสายเวียดนามได้อพยพเข้ามาสู่สยาม ด้วยปัจจัยต่างๆที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น ความอดอยาก การถูกกดขี่ทางศาสนา และภัยสงคราม โดยคนเวียดนาม ที่อพยพเข้ามาในจังหวัดสกลนคร ก่อน พ.ศ.2488 คนกลุ่มนี้ถูกเรียกว่า ญวนเก่า หรือ เวียดนามเก่า ส่วนกลุ่มที่ 2 ที่เคลื่อนย้ายเข้ามาหลัง พ.ศ.2488 เรียกว่า ญวนอพยพ หรือ เวียดนามใหม่ เมื่อระยะเวลาได้ผ่านไปผู้คนเหล่านี้ล้วนต่างได้รับสัญชาติไทย

การตั้งถิ่นฐานของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ได้กระจายตัวไปยังพื้นที่ต่างๆของแต่ละจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ จังหวัดสกลนคร ที่เมืองสกลนคร คนไทยเชื้อสายเวียดนามนิยมประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง ช่างฝีมือ ร้านอาหาร เป็นต้น

และที่ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เป็นชุมชนหนึ่งที่มีคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ตั้งถิ่นฐาน ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวเหมือนเช่นเดียวกับคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ที่อื่นๆ แต่ที่ชุมชนท่าแร่นั้น คนไทยเชื้อสายเวียดนามกลุ่มนี้เป็นกลุ่มผู้คนที่มีความรู้ที่มีหลายประเด็นให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป ดังที่ผู้วิจัยกล่าวต่อไปในบทถัดไป

จากลักษณะทั่วไปทางกายภาพของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีความหลากหลายทางด้านภูมิศาสตร์ในแต่ละพื้นที่เป็นล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สนับสนุนให้ผู้คนในอดีตที่ผ่านมา

มาเลือกตั้งถิ่นฐาน ดำรงชีพ ณ ที่แห่งนั้นในแต่ละช่วงเวลา บางพื้นที่ผู้คนเกิดการเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงหาความอุดมสมบูรณ์ ความปลอดภัย ในการดำรงชีพ

กรณีจังหวัดสกลนคร ที่เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คนจากดินแดนต่างๆเข้ามาในพื้นที่ ผู้คนเหล่านี้ต่างมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ความเชื่อที่เป็นของตนเอง แต่ความแตกต่างเหล่านี้ทำให้เกิดคำถามที่ว่าผู้คนเหล่านี้สามารถดำรงชีพอยู่ด้วยกันอย่างไร จากในอดีตเรื่อยมาถึงปัจจุบันได้อย่างไร ซึ่งนี้อาจเป็นการสรุปในบทนี้ที่ผู้วิจัยยังคงหาคำตอบข้อสรุปอย่างแน่ชัดไม่ได้ แต่ที่ชุมชนท่าแร่ ในอดีตที่ผ่านมาผู้คนที่นี่มีความแตกต่างหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อค้นคว้าเพื่อหาคำตอบว่า ชีวิตของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ สามารถปรับตัวอยู่ด้วยกันและมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง ภายใต้เรื่องของ ภาษา ชาติพันธุ์ ศาสนา รวมไปถึงความเชื่อ ประเพณีที่ขับเคลื่อนด้วยพลังของศาสนา

4.3 จุดเริ่มต้นการเข้ามาของคริสต์ศาสนาในสยาม

ถ้ากล่าวถึงประวัติศาสตร์ที่มาของการเผยแพร่ศาสนาที่เข้ามายังพื้นที่ของศูนย์กลางอำนาจในแต่ละยุคสมัย ผู้วิจัยอธิบายขอเริ่มต้นด้วยการนำเสนอพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์การเผยแพร่ศาสนา นับตั้งแต่การตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์และเข้ามาเผยแพร่ยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเผยแพร่คริสต์ศาสนา ในอดีตที่ผ่านมาพบทั้งความเจริญรุ่งเรืองเพราะได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ของสยาม รวมถึงปัญหาที่ถูกขัดขวาง จากขุนนางสยาม สาเหตุที่ต้องนำเสนอข้อมูลเหล่านี้ประกอบ เพื่อให้เห็นภาพความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์ (continuation of history) พ.ศ.2427 เป็นปีที่ก่อตั้งชุมชนท่าแร่ ซึ่งที่ในช่วงที่เป็นจุดเริ่มต้นของการก่อร่างสร้างชุมชนท่าแร่ต่างประสบปัญหาเช่นเดียวกัน คือชาวคริสต์ถูกขับไล่ออกมาจากตัวเมืองสกลนคร และบาทหลวงได้นำพาผู้คนเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่เดิมมาตั้งชุมชน ณ ที่แห่งนี้ จากในอดีตจนถึงปัจจุบันบริเวณพื้นที่แห่งนี้กลายเป็นชุมชนชาวคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกขนาดใหญ่แห่งหนึ่ง และถือว่าใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งผู้คนในที่นี้มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ อาทิเช่น คนไทยเชื้อสายเวียดนาม กลุ่มไทญ้อ ที่อยู่ร่วมกันภายใต้ความเชื่อในคริสต์ศาสนา ที่เป็นศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้คนที่นี่ นอกจากนี้ศาสนาคริสต์สร้างสถานศึกษา โรงเรียน สถานพยาบาล ให้ผู้คนที่นี่ได้ศึกษาเล่าเรียนมีความรู้และมีความปลอดภัยของชีวิต

ชุมชนท่าแร่ เป็นสถานที่ที่มีพัฒนาการประวัติศาสตร์ มากกว่า 140 ปีที่ผ่านมา ภายใต้ระยะเวลา 140 กว่าปีนั้น สถานที่แห่งนี้มีพลวัต (dynamic) เปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา ภายใต้บริบทของสังคม เศรษฐกิจ และ วัฒนธรรม ที่มาจากนโยบายของรัฐบาล และ ภายในของชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คน ต้องปรับตัวให้ทันตามกระแสโลกาภิวัตน์ เรื่องของชุมชนท่าแร่จะขอกกล่าว เรื่องการตั้งชุมชน วิถีชีวิต การปรับตัวของผู้คนที่ชุมชนโดยละเอียดในช่วงต่อไป

ชุมชนคริสต์ศาสนาไม่ได้มีเพียงท่าแร่เท่านั้นที่ตั้งชุมชน ยังมีพื้นที่ต่างๆในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นที่ บุ่งกะเทว อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี ณ สถานที่แห่งนี้คือจุดหมายแรกของคณะมิชชันนารีที่นำโดยบาทหลวงโพรตม บาทหลวงซาเวียร์เกโก เข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนา และให้ผู้คนในท้องถิ่นเข้ารับถือนับถือคริสต์ศาสนา ภายหลังคณะมิชชันนารีเหล่านี้ได้เผยแพร่ศาสนาไปในแต่ละพื้นที่ของภูมิภาค โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก ในสยามนั้นเริ่มต้นในแรกเมื่อ พ.ศ. 2098 ในรัชสมัยพระมหาจักรพรรดิ แห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิ อาณาจักรกรุงศรีอยุธยา โดยมีคณะมิชชันนารีคณะโดมินิกันชาวโปรตุเกส 2 คน คือ บาทหลวงเจโรม เดอ ลาคัวซ์ และ บาทหลวง เซบาสเตียน เดอ คานโต ซึ่งเดินทางมาจากมะละกาเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนา เป็นครั้งแรก

การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในสมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา เผยแพร่อย่างกว้างขวางเป็นอย่างมากในรัชสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อาทิเช่นคณะมิชชันนารีเข้ามาใน พ.ศ.2205 มีพระสงฆ์ในกรุงศรีอยุธยาจำนวน 11 องค์คณะเยสุอิต 4 องค์ โดมินิกัน 2 องค์ ฟรังซิสกัน 2 องค์และพระสงฆ์ที่ไม่ใช่นักพรต 3 องค์ ดูแลสัตบุรุษประมาณ 2,000 คน ซึ่งเป็นชาวตะวันตกและลูกครึ่ง มีวัดน้อย 4 แห่งประจำคณะละแห่ง วันที่ 16 พฤษภาคม 1662 พระสังฆราชลึงแบร์ตและคณะเดินทางมาถึงเมืองตะนาวศรีซึ่งอยู่ทางใต้สุดของประเทศพม่า วันที่ 22 สิงหาคม 2205 พระสังฆราชลึงแบร์ตกับพระสงฆ์สององค์มาถึงกรุงศรีอยุธยา (ปริญา เสมอพิทักษ์ บรรณาธิการ,2556)

ซึ่งคณะมิชชันนารีที่มาจากประเทศฝรั่งเศสได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 สำหรับการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในครั้งนี้ (พรณี พลไชยชา,2546) ประเด็นเรื่องการเผยแพร่ศาสนานั้นเป็นส่วนหนึ่งของการขยายอิทธิพลทางการเมืองไปยังดินแดนต่างๆทั่วโลก ซึ่งสยามเป็นพื้นที่หนึ่งในการขยายอิทธิพลทางการเมือง ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ท่านได้สนับสนุนโดยให้เสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนา ด้วยเหตุผลที่พระองค์มีนโยบายที่ต้องการเอาใจประชาคมชาวต่างประเทศ เกิดความเจริญรุ่งเรืองและร่มเย็นเป็นสุข เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่นโปรตุเกส อังกฤษ ฝรั่งเศสสเปน เยอรมัน กรีก อาร์เมเนียและจีน นอกจากนั้นยังมีชาวญวนและชาวญี่ปุ่นหนีการเบียดเบียนศาสนาในประเทศของตนมาลี้ภัยในประเทศสยาม (ปริญา เสมอพิทักษ์ บรรณาธิการ,2556)

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชสิ้นพระชนม์ การเผยแพร่ศาสนาของคณะมิชชันนารีโรมันคาทอลิกถูกจำกัดขอบเขต ถูกข่มขู่ เรื่อยมาจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.2310 ต่อมาเมื่อครั้งสมัยกรุงธนบุรี พระยาตากได้รวบรวมกำลังพลต่อสู้จนได้รับชัยชนะกอบกู้เอกราชฟื้นฟูขึ้นครองราชย์มีพระนามว่าพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช) บาทหลวงกอร์ซึ่งหนีไปลี้ภัยอยู่ที่ประเทศเขมร ได้เดินทางกลับมาถึงบางกอก เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2312 ได้พบคริสตชนด้วยกันอยู่ที่ป้อมแห่งหนึ่งในบางกอกประมาณ 108 คน พระเจ้าตากสินมหาราชได้พระราชที่ดินแปลงหนึ่งให้

ตั้งวัดบาทหลวงตั้งชื่อวัดว่า “วัดซางตาครู้ส” ถึงแม้ว่าได้รับการสนับสนุนจากพระมหากษัตริย์ แต่ไม่วายที่ได้ถูกกลุ่มขุนนางบางคนคอยกลั่นแกล้ง เพราะความไม่ลงรอยระหว่างความเชื่อของคริสตชนกับประเพณีปฏิบัติของชาวสยาม

ในช่วงนั้นเป็นสมัยพระสังฆราชเลอบ็องและ รัตนโกสินทร์ตอนต้น การเผยแพร่คริสต์ศาสนา ยังมีการเผยแพร่แต่อยู่ในกรุงเทพและพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ราชบุรี สมุทรสาคร เป็นต้น ซึ่งกลุ่มคนที่ได้รับอิทธิพลทางคริสต์ศาสนา คือพวกกลุ่มชาวจีนและเวียดนาม (พรณี พลไชยา, 2546)

แต่ในช่วง พ.ศ. 2322 พระสังฆราชเลอบ็องและมิชชันนารีถูกขับไล่ ซึ่งไม่เหลือพระสงฆ์คาทอลิกแม้แต่องค์เดียว สามเณรลัทธิใหญ่ได้ล้มสลาย ถือได้ว่าการแพร่ธรรมบริเวณแถบฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีข้อจำกัดและถูกควบคุมเป็นอย่างมาก พระเจ้าตากสินมหาราชสิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2325 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้เสวยราชสมบัติ และสถาปนาราชวงศ์จักรี เป็นราชวงศ์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ได้ทรงส่งพระราชสาส์นไปเมืองมาเก๊าเพื่อขอมิชชันนารี เพราะพระองค์ทรงมีพระราชประสงค์จะผูกสัมพันธ์ไมตรีกับชาวต่างประเทศและส่งเสริมการค้าขายให้กลับมาเป็นเช่นเดิม (ปริญา เสมอพิทักษ์ บรรณาธิการ, 2556) จนกระทั่งเกิดกรณีกบฏเจ้าอนุวงศ์ พ.ศ. 2369-2371 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เมื่อสิ้นสุดสงครามในครั้งดังกล่าว เกิดการเคลื่อนย้ายผู้คนจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาในอาณาจักรสยาม ซึ่งผู้คนที่เคลื่อนย้ายมาในครั้งนี้มีกลุ่มชาวนวนที่เป็นคริสตังเข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ ประมาณ 1,500 คน พร้อมทั้งพระอีก 3 องค์

เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้มีคณะมิชชันนารีโรมันคาทอลิกเดินทางเข้ามาที่สยาม เพื่อเผยแพร่ศาสนาซึ่งผู้นำคณะที่เข้ามาในครั้งนี้ คือบาทหลวงปีติสต์ ปิลเลอกัวซ์ และได้พาคณะเข้าเฝ้า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่พระองค์ท่านทรงผนวชอยู่ที่วัดสมอราย บาทหลวงคนดังกล่าวได้มีโอกาสนสอนหนังสือวิชาดาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ภาษาฝรั่งเศส เคมี และภาษาละติน ถวายพระองค์ท่าน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสอนภาษาบาลีให้แก่บาทหลวงปีติสต์ ปิลเลอกัวซ์ จนทำให้ทั้ง 2 มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้การเผยแพร่คริสต์ศาสนา เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส มีความสัมพันธ์ที่ดีทั้ง 2 ประเทศ

เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2399 ได้ตกลงทำสนธิสัญญาเบงกอล ซึ่งเป็นสัญญาเดินเรือและการค้า และในสนธิสัญญาดังกล่าว ข้อที่ 3 ได้ระบุถึงเรื่องการให้ความสะดวกแก่คณะมิชชันนารีในการเผยแพร่ศาสนาอย่างเต็มที่ ซึ่งในข้อนี้กลายเป็นที่มาของการที่จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่ความคิดที่เผยแพร่ศาสนาไปยังภูมิภาคอื่นๆ ของสยาม จนกระทั่ง พ.ศ. 2418 สำนักราชบัณฑิตยสถานได้แต่งตั้งพระสังฆราชเวย์ ขึ้นเป็นพระสังฆราชผู้ปกครองมิชชังสยาม ได้ทำตามนโยบายของสำนักราชบัณฑิตยสถาน คือ เผยแพร่คริสต์ศาสนาเข้าสู่ดินแดนภาคอีสาน ด้วยเหตุนี้พระสังฆราชเวย์ได้ส่งบาทหลวงโปรดอม ไปช่วยบาทหลวงแปร์โร ที่

อยุธยาและบาทหลวงทั้งสองได้เดินทางโดยทางเรือไปถึงแก่งคอยตั้งกลุ่มคริสตชนที่นั่น และบาทหลวงโปรตุเกสได้เดินทางมาถึงโคราชทำให้มิชชันนารีเดินทางเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในดินแดนภาคอีสาน (พรณี พลไชยา,2546)

สาเหตุที่คณะมิชชันนารีเดินทางเข้ามาเผยแพร่คริสต์ศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมาการเผยแพร่คริสต์ศาสนาในหัวเมืองต่างๆ ที่ส่งคณะมิชชันนารีออกจากกลาง (กรุงเทพฯ) ไปยังภูมิภาคต่างๆ เช่นที่ภาคเหนือและภาคใต้ ไม่ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างเช่นกรณีในเมืองเชียงใหม่ ทางคณะมิชชันนารีได้ส่งบาทหลวงกรองญอง และบาทหลวงวาซาล ทั้ง 2 ได้เข้าพบเจ้าผู้ครองเมืองเชียงใหม่และกรมการเมือง ที่ประชุมกรมการเมืองเห็นว่า

“ไม่เห็นด้วยให้ควรเนรเทศออกจากเมือง ดังนั้นเจ้าผู้ครองเมืองเชียงใหม่ จึงได้ห้ามพลเมืองมิให้เข้าถือคริสต์ ถ้าใครขัดขึ้นมีโทษประหารชีวิต”(เรื่องเดียวกัน,2546)

อีกประการที่คณะมิชชันนารีเผยแพร่ศาสนาในภูมิภาคแห่งนี้ ประกอบการเหตุผลทางการเมืองที่ราชสำนักสยามมีความการทำสนธิสัญญาสงบศึกกับประเทศฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ.2399 ภายใต้การทำสนธิสัญญาฉบับดังกล่าว คือให้อิสระในการเผยแพร่ศาสนาได้อย่างเต็มที่จึงทำให้คณะมิชชันนารีโรมันคาทอลิกเดินทางไปเผยแพร่ศาสนาตามหัวเมืองต่างๆ

ประการสุดท้ายเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของสำนักวาติกัน คือ การเผยแพร่คริสต์ศาสนาในภูมิภาคนี้ การเดินทางของคณะมิชชันนารีได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2424 โดยบาทหลวง ยอห์น บัปติสต์ โปรตุเกสและบาทหลวงซาเวียร์ เกโก ครูคำสอนคนหนึ่งและคนใช้อีกสองสามคน รวมถึงพ่อค้าที่เป็นชาวคริสต์ร่วมเดินทางมาด้วยเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ออกเดินทางจากวัดอัสสัมชัญ กรุงเทพฯโดยทางเรือและเดินไปตามทางเดินเท้าต้องข้ามป่าใหญ่ทิวเขาลำห้วยมากมาย การเดินทางมีความลำบากมาก ตลอดระยะเวลาการเดินทางของบาทหลวงทั้ง 2 ท่านและคณะได้เดินทางดังนี้

วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2424 มาถึงเมืองโคราช

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2424 เดินทางออกจากโคราช

วันที่ 4 มีนาคม 2424 มาถึงเมืองชนบท

วันที่ 16 มีนาคม 2424 ถึงเมืองขอนแก่น

วันที่ 25 มีนาคม 2424 ถึงเมืองกาฬสินธุ์

วันที่ 4 เมษายน 2424 ถึงเมืองร้อยเอ็ด

วันที่ 11 เมษายน 2424 ถึงเมืองยโสธร

วันที่ 18 เมษายน 2424 ถึงอำนาจเจริญ

วันที่ 24 เมษายน 2424 เดินทางมาถึงเมืองอุบลฯ

จุดหมายปลายทางในการเผยแพร่ศาสนา ที่อาศัยพลังในความศรัทธาของคณะเดินทาง ตลอดระยะเวลาของการเดินทางจากกรุงเทพฯ ถึงอุบลฯ ใช้เวลา 102 วัน ความยาวนานของการเดินทางคณะมิชชันนารีต้องเผชิญกับความยากลำบากตลอดของการเดินทาง ที่กล่าวเช่นนี้เป็นเพราะเส้นทางในการสัญจรไม่มีถนนที่ตีเช่นในปัจจุบัน ซึ่งคณะมิชชันนารีใช้เส้นทางของกลุ่มนายฮ้อยคำว้าว-ควาย จากภาคอีสานมายังสระบุรี เส้นทางที่เดินทางต้องข้ามเขาตงพญาไฟ ที่อาจพบไข้มาลาเรีย สัตว์ป่า และโจรที่คอยดักปล้นทรัพย์สิน ภายหลังเมื่อการสร้างเส้นทางรถไฟสายกรุงเทพฯ-โคราช ที่แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2443 จึงทำให้การเดินทางของคณะมิชชันนารีสามารถเดินทางไปได้สะดวกมากยิ่งขึ้น (ขวัญ ถิ่นวัลย์, 2563)

เมื่อเดินทางมาถึงเมืองอุบลราชธานี บาทหลวงทั้ง 2 ท่าน ได้รับการต้อนรับจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ซึ่งเจ้าเมืองตราสารที่กรุงเทพฯ ในวันรุ่งขึ้นบาทหลวงทั้ง 2 ท่านได้ไปรายงานตัว พร้อมกับยื่นหนังสือราชการให้อุปฮาดทราบ เพราะในหนังสือนั้นมีเอกสารที่สำคัญที่ต้องแจ้งให้ทราบ คือให้บาทหลวงสร้างที่พักและเดินทางไปในภาคอีสานได้โดยสะดวก (อ้างแล้ว, 2563:131) ขณะนั้นเมืองอุบลราชธานี มีประชากร ประมาณ 5,000 คนการแพร่ธรรมที่อุบลฯ มีความเจริญก้าวหน้าตามลำดับ แม้มีอุปสรรคและปัญหามากมายสามารถผ่านพ้นมาได้ และได้เริ่มภารกิจเผยแพร่ศาสนา โดยได้สร้างที่พักชั่วคราวในอาคารด้านหนึ่งของศาลากลางของเมืองอุบล ซึ่งอาคารแห่งนี้เป็นสถานที่ใช้บริหารราชการบ้านเมือง รวมถึงเป็นศาลสำหรับตัดสินคดีความต่างๆ ทำให้คณะมิชชันนารีได้เรียนรู้กฎหมายของคนอีสาน ขนบธรรมเนียมประเพณีอีสาน ตลอดจนความคิดของบุคคลระดับสามัญและบุคคลสำคัญๆ ในดินแดนแถบนี้ ซึ่งในเรื่องเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อคณะมิชชันนารีในการเผยแพร่ศาสนาในภูมิภาคนี้

ในช่วงเวลาดังกล่าวการเมืองการปกครองของสังคมอีสาน เป็นการปกครองที่เรียกว่า “อาญาสี่” ที่ปกครองด้วย 1.เจ้าเมือง 2.อุปฮาด 3.ราชวงศ์ และ 4.ราชบุตร ซึ่งคณะมิชชันนารีต้องพบกับสภาพของบ้านเมืองสังคมเจ้าขุนมูลนาย มีไพร่ ทาส แม้ว่าผู้คนเหล่านั้นโดยกำเนิดเป็นคริสตชน แต่สามารถถูกจับไปขายเป็นทาส

บาทหลวง ยอห์น บัปติสต์ โปรตม และบาทหลวงซาเวียร์ เกโก ได้กระทำคือการสร้างความหวังให้กับผู้คนในท้องถิ่น ณ เมืองอุบลราชธานี คือการไถ่ทาสกลุ่มแรกจำนวนทั้งสิ้น 18 คน ให้เป็นอิสระ ซึ่งทั้งหมดเป็นกลุ่มลาวพวนที่ถูกพวกกุลาลจับตัวขายไปเป็นทาส โดยบาทหลวงยอห์น บัปติสต์ โปรตม ได้ยื่นคำร้องต่อศาล โดยให้เหตุผลว่า “พวกกุลาลเป็นคนขโมยคนมาขาย และพวกกุลาลประกาศว่าพวกเขาเป็นตัวแทนของธรรมทูตจับคนมาขาย ซึ่งไม่เป็นความจริง” ข่าวกการไถ่ทาสในครั้งนั้นทำให้เกิดความหวังของบรรดา ไพร่ ทาส ที่ต้องการบาทหลวงทั้ง 2 ท่านเป็นผู้ปลดปล่อยให้อิสระจากเจ้าขุนมูลนาย ดังข้อความที่ว่า “เมื่อบาทหลวงเดินทางไปที่ไหน พวกทาสในถิ่นนั้นมักขอให้บาทหลวงเป็นทนาย ขอให้ศาลปล่อยตัวให้เป็นอิสระเสมอ” (ขวัญ ถิ่นวัลย์, 2563)

แม้ว่าการกระชกของการปลดปล่อยประสบความสำเร็จ ได้สร้างความไม่พอใจต่อกลุ่มเจ้าขุนมูลนาย โดยกล่าวหาบาทหลวงทั้ง 2 ท่าน ดั่งบันทึกของ บาทหลวงชาเวียร์ เกโก ที่บันทึกไว้ว่า

“พวกบาทหลวงเป็นสายลับมาสืบและสืบเสาะประเทศลาวเพื่อหาทางยึดเอาในระยะเวลาต่อไป แล้วจะเอาชาวสยามไปขายในยุโรป” (อ้างแล้ว, 2563:68)

เนื่องจากความสัมพันธ์อันดีที่มีกับราชสำนักสยาม คณะมิชชันนารีจึงได้รับที่ดินจากทางราชการ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองอุบลราชธานี ใกล้บริเวณแม่น้ำมูล คือ “บึงกะเทว” เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2424 คณะมิชชันนารีได้ช่วยกันหักล้างทางพงบริเวณโดยรอบ เพื่อสร้างขึ้นเป็นที่พักอาศัยแห่งใหม่ของชาวคริสต์ และได้เริ่มสอนคำสอนแก่ผู้ที่เข้ารับ โดยมิชชันนารีสอนคำสอน จำนวน 271 คน (อ้างแล้ว, 2546:66) และภายในชุมชนแห่งนี้ยังมีการรักษาพยาบาลแบบโลกตะวันตก เข้ามารักษาอาการเจ็บป่วยของผู้คน ซึ่งเชื่อกันว่าอาการป่วยเหล่านี้เกิดขึ้นด้วยฝีมือของ “ผี” ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องปะทะกับความเชื่อของคนท้องถิ่นในเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ บาทหลวงทั้ง 2 ท่าน ต้องเผชิญกับปัญหาที่พ่อค้าชาวกลาที่เคยเสียผลประโยชน์ในเรื่องของการค้าทาส ที่ระดมคนจำนวน 40-50 คน เข้าทำร้ายผู้คนในชุมชนที่บึงกะเทว ซึ่งบาทหลวง ยอห์น บัปติสต์ โปรตม ทราบข่าวก่อนจึงได้แจ้งไปยังเจ้าหน้าที่บ้านเมือง จึงทำให้ไม่เกิดเหตุการณ์นี้ขึ้น

การเผยแพร่ศาสนาของคณะมิชชันนารีต่างประเทศเรื่องราวที่ดีและไม่ดี ณ สถานที่แห่งนี้ด้วยความพยายามที่ต้องการเผยแพร่ศาสนา ท่านทั้ง 2 ท่านสามารถผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆมาได้ ในที่สุด เมื่อทำการกิจที่จังหวัดอุบลราชธานี ได้ 2 ปี ต่อมาช่วง พ.ศ.2426 บาทหลวงโปรตม ผู้นำในขยายพื้นที่สำหรับการเผยแพร่ศาสนา ได้มีความคิดที่ต้องการออกสำรวจบริเวณแถบอีสานตอนเหนือ ประกอบกับกลุ่มคนชาติพันธุ์ชาวลาวเทิง ลาวพวน จากหนองคายกลุ่มคนชาติพันธุ์เดียวกันกับที่ บึงกะเทว เดินทางไปพบบาทหลวงโปรตมที่เมืองอุบลฯ เพื่อแจ้งให้ทราบว่า มีผู้คนที่หนองคายจำนวนหนึ่งอยากเรียนคำสอน ทำให้บาทหลวงโปรตม บาทหลวงรองแดล และครูคำสอนชื่อ ทอง จึงออกเดินทางเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2426 ไปทางอำนาจเจริญ หัวดอนตาล ถึงนครพนมจึงหยุดพัก พบชาวญวนที่อพยพมาอยู่ที่นั่นมีคริสต์ธรรมอยู่ด้วย และมีคนอยากเรียนคำสอน จึงให้ครูทอง อยู่สอน ส่วนบาทหลวงโปรตมเดินทางไปหนองคาย จนเสร็จสิ้นภารกิจ บาทหลวงโปรตมได้เดินทางกลับมาเมืองนครพนมจึงโปรดศีลล้างบาปให้ผู้ที่ยื่นคำสอน ในเดือนกันยายน พ.ศ.2426 บาทหลวงโปรตมได้เดินทางกลับไปอุบลฯ และตั้งใจต้องเดินทางกลับมานครพนมอีกครั้ง เพราะการมาที่นครพนมทำให้ทราบข่าวจากคริสต์ดั่งที่ว่ามีชาวญวนคาทอลิกอยู่ที่สกลนครด้วย จึงวางแผนที่จะไปที่เมืองสกลนคร หลังจากกลับมานครพนมในปีต่อไป

ในประเด็นที่กล่าวถึง “การเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ในสยาม” สามารถสรุปได้ว่าสิ่งแรกที่ผู้วิจัยเห็นภาพคือ ประการที่ 1 ศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาต่อรองผลประโยชน์ทางการเมือง นับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

สาเหตุที่กล่าวเช่นนี้เป็นเพราะ เมื่อสถาบันพระมหากษัตริย์อุปถัมภ์ศาสนาคริสต์ ภารกิจในการเผยแผ่ศาสนาหรือการค้าขายระหว่างประเทศมีความราบรื่น ถ้าตรงกันข้ามกับที่กล่าวมานั้น ศาสนาคริสต์ย่อมเสียผลประโยชน์ทางการเมือง ประการที่ 2 เกิดการสร้างเครือข่ายทางศาสนาระหว่างพื้นที่ซึ่งจากข้อสรุปทั้ง 2 ข้อนั้นเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยพบในการศึกษาเรื่องการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในสยามและหัวข้อต่อไปเป็นการนำเสนอการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาที่จังหวัดสกลนคร

4.4 การเผยแผ่คริสต์ศาสนาที่จังหวัดสกลนคร

ภารกิจของการเผยแผ่ศาสนาของคณะมิชชันนารีฝรั่งเศสที่กำลังขยายพื้นที่ไปยังจังหวัดต่างๆ ได้เริ่มขึ้นอีกครั้ง หลังเสร็จสิ้นพิธีปลุกา เมื่อพ.ศ.2427 บาทหลวง ยอห์น บัปติสต์ โปรตมและบาทหลวงชาเวียร์ เกโก ครูเณรทันและครูเณรขึ้น ได้ออกเดินทางจากจังหวัดอุบลราชธานีไปยังนครพนมด้วยขบวนเกวียน เพื่อทำตามสัญญาที่เคยกล่าวไว้ เมื่อเดินทางมาถึงมุกดาหารบาทหลวงทั้ง 2 ท่านและครูเณรทัน ได้เดินทางต่อด้วยเรือจากมุกดาหารไปจนถึงนครพนม ส่วนครูเณรขึ้นได้เดินทางกลับไปยังจังหวัดอุบลราชธานีตามเดิม

บาทหลวง ยอห์น บัปติสต์ โปรตม และครูเณรทัน (ชาวญวน) ได้เดินทางด้วยเท้ามายังเมืองสกลนคร เพื่อเยี่ยมชาวเวียดนามและกลุ่มคริสตัง ซึ่งได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี การมาในครั้งนี้ท่านทั้ง 2 ไม่ปัญหาในการสื่อสารกับชาวเวียดนาม เพราะท่านได้ศึกษา เรียนรู้ภาษาเวียดนาม มาก่อนแล้ว ดังนั้นเรื่องของการสอนศาสนา จึงไม่เป็นอุปสรรค (สุรัตน์ วรางรัตน์, 2545)เมื่อชาวเวียดนามได้เรียนคำสอน จึงตัดสินใจสมัครเข้าเป็นคริสตังเกือบทั้งหมด จากหลักฐานที่เป็นใบบอกเมืองสกลนคร ได้ระบุว่า

“ครั้น ณ เดือน 7 ปีวอก ฉศก บาทหลวงอเล็กซิส โปรตม บาทหลวงชาเวียร์ เกโก ชาวฝรั่งเศสขึ้นมาเมืองสกล เพียศรีสองเมือง นายกองญวน เพี้ยจ่าย ปลัดกองญวน ได้พาพรรคพวกญวน 75 คน สมัครเข้าเรียนศาสนากับบาทหลวง เหลือญวนเมืองสกลที่ยังไม่เข้าศาสนากับบาทหลวงเพียง 35 คน” (ขวัญ ถิ่นวัลย์, 2563)

ตลอดระยะเวลา 1 เดือนที่บาทหลวง ยอห์น บัปติสต์ โปรตม ใช้เวลาเผยแผ่ศาสนาและสอนคำสอนให้แก่ชาวคริสตัง หลังจากนั้นได้เดินทางกลับไปเมืองนครพนม ต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2427 บาทหลวง ยอห์น บัปติสต์ โปรตม เดินทางกลับมาที่เมืองสกลนครอีกครั้งซึ่งการกลับมาในครั้งนี้มาพร้อมกับบาทหลวง ชาเวียร์ เกโก เดือนกันยายน ปีเดียวกันท่านได้จัดตั้งกลุ่มคริสตังชนสกลนคร ได้มีการโปรดศีลล้างบาปให้กับชาวคริสตังกลุ่มแรก ภายในวัดน้อยที่ตั้งชั่วคราวอยู่ระหว่างหนองหารและตัวเมือง (สาลินี มานะกิจ, 2548) นับว่าเป็นการตั้งศูนย์คาทอลิกของเมืองสกลนคร เช่นเดียวกันกับการตั้งศูนย์คาทอลิกที่เมืองนครพนม ซึ่งภารกิจของบาทหลวงยอห์น บัปติสต์ โปรตม ต้องดำเนินการต่อในฐานะผู้วางแผนการขยายการเผยแผ่ศาสนาจึงต้องออกสำรวจและเดินทางไป

รายงานกิจการที่กรุงเทพฯ ท่านได้มอบภารกิจการดำเนินการสอนศาสนาให้บาทหลวง ชาเวียร์ เกโก และครูเนรทัน สานต่อภารกิจต่อไป (สุรัตน์ วรารัตน์, 2545)

เมื่อบาทหลวง ชาเวียร์ เกโก เดินทางมาที่เมืองสกลนคร ได้พบกับชาวเวียดนาม 80 คนกำลังเรียนคำสอน ท่านได้พบการสิ่งที่เรียกว่า “การช่วงชิงแรงงาน” กล่าวคือ กลุ่มชนชั้นผู้ปกครองเช่นอุปฮาด โง่นคำ และ อาญาอื่นๆ ไม่พอใจที่อาจเสีย “ไพร่/ทาส” ในสังกัดของตนที่มีความต้องการที่เข้ารีตเพื่อเป็นชาวคริสต์ เพราะถ้าสูญเสียคนกลุ่มนี้ไป ชนชั้นนำ / ชนชั้นผู้ปกครอง กังวลว่าถ้าไพร่ทาส คนอื่นๆ จะเอาเยี่ยงอย่างคนกลุ่มนี้ ซึ่งเมื่อไพร่ ทาส ในสังกัดลดจำนวนลงย่อมส่งผลกระทบต่อภาระเกณฑ์แรงงานสำหรับการทำกิจการต่างๆ เช่น การเก็บส่วย การโยธา นอกจากกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองไม่ให้กับพ่อค้าติดต่อค้าขายกับบาทหลวง หากผู้ใดฝ่าฝืนถูกลงโทษอย่างหนักด้วยการปรับเงิน 1 ตำลึง และเชี่ยนด้วยหวาย

นอกจากชนชั้นผู้ปกครองที่พยายามสกัดกั้นทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้ผู้คนเปลี่ยนศาสนา ยังมีกลุ่มคนพื้นเมืองบางกลุ่มที่กลับแกล้งและรังแกกลุ่มคริสต์ เพราะว่าการกลุ่มชาวคริสต์ที่ได้รับการดูแลจากบาทหลวง ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานเหมือนพวกตน แต่บางคนได้พยายามขอเปลี่ยนศาสนาเพื่อเป็นชาวคริสต์ รวมถึงกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่า “ผีปอบ” ขอพึ่งพาอาศัยบริเวณศูนย์คาทอลิกเมื่อความต้องการผู้คนต้องเพิ่มมากขึ้นประกอบกับพื้นที่อยู่อาศัยมีจำนวนจำกัด

เพื่อให้รอดพ้นจากการเบียดเบียนดังกล่าวนี้ กลุ่มคริสต์ชนได้วิงวอนขอความช่วยเหลือจากอัครทูตคามิลาแอล คีนวันหนึ่งของ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2427 หลังสมโภชนักบุญทั้งหลาย บาทหลวงชาเวียร์และครูเนรทันได้ตัดสินใจย้ายคริสต์ตังใหม่ คริสตังสำรอง และชาวลาวซึ่งเป็นทาสที่ไถ่ การตัดสินใจในครั้งนี้ได้เก็บเป็นความลับ กลุ่มคริสต์ตั้งรื้อถอนบ้านเรือนทั้งหมด โดยทำการต่อเรือแพเพื่อบรรทุกผู้คนและสิ่งของที่จำเป็นโดยอธิฐานต่อทูตคามิลาแอล ขอให้พบดินแดนใหม่ในการเผยแผ่คริสต์ศาสนา ในที่สุดกระแสลมก็พัดพาเรือมายังดินแดนที่เต็มไปด้วยป่าไม้ พื้นดินมีก้อนหินที่ชาวบ้านเรียกว่า “หินแอ่” ดังนั้นการตั้งถิ่นฐานของชาวท่าแร่ จึงเริ่มขึ้นในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2427 เป็นจุดเริ่มต้นของการเริ่มต้นชีวิตใหม่ของชาวคริสต์ที่หลุดพ้นจากสถานะเดิมของตนเอง

4.5 บทบาทของศาสนาคริสต์กับจุดเริ่มต้นอัตลักษณ์ ณ ชุมชนท่าแร่

จากที่กล่าวมาข้างต้นถึงที่มาของการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกได้แพร่กระจายเข้ามาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเข้ามายังจังหวัดสกลนคร จนกระทั่งเกิดปรากฏการณ์ครั้งใหญ่คือการเคลื่อนย้ายผู้คนจากในเมืองสกลนคร มายังพื้นที่แห่งใหม่ที่มีความเหมาะสมในการตั้งชุมชน การสร้างบ้านแปงเมือง สำหรับการดำรงชีวิตที่ต้องสัมพันธ์กับศาสนาและเศรษฐกิจ สังคม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการนำเสนอที่มาบทบาทของศาสนาพร้อมทั้งประวัติศาสตร์ของชุมชนเพื่อให้เข้าใจถึงที่มาของ “การสร้างตัวของชุมชนท่าแร่”

โดยผู้วิจัยนำวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น สาเหตุที่ต้องนำวิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับ ศึกษาชุมชนนั้น เพราะประวัติศาสตร์มีส่วนช่วยให้รู้จักตัวตน และสร้างสำนึกท้องถิ่น “มาตุภูมิ” ประวัติความเป็นมาและเรื่องราวในอดีตของชุมชนสามารถบอกได้ เล่าว่า ชุมชนนั้นเคยทำและทำอะไร ได้บ้าง ทำอะไรไม่ได้บ้าง มีความเชื่อสิ่งใดหรือไม่เชื่อสิ่งใด รวมถึง แนวทางแก้ปัญหาและสิ่งที่สืบทอด ต่อมายังคนในท้องถิ่นนั้น การกลับไปรู้จักตัวตนของผู้คนใน ท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อชีวิตผู้คนในอนาคต (ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ, 2554)

สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชน ในเรื่องของการได้มาของข้อมูล ที่มีความถูกต้อง หรือใกล้เคียงกับเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมาสิ่งนั้น คือหลักฐาน ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่นเอกสาร งานวิจัย บันทึกความทรงจำ หนังสือพิมพ์ ทั้งเป็นทั้งเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง นอกเหนือจากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้วิจัยให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ “หลักฐาน ประเภทคำบอกเล่า” (oral history) ซึ่งผู้วิจัยเรียกหลักฐานประเภทนี้ว่า “หลักฐานที่มีชีวิต”

หลักฐานประเภทคำบอกเล่า ย่อมมีข้อจำกัดในเรื่องของ “ความทรงจำที่คลาดเคลื่อน” ซึ่งผู้วิจัยต้องพิจารณาหลักฐานจากเอกสารต่างๆประกอบ เพื่อตรวจสอบข้อมูล แต่สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยเชื่อว่าเกิดขึ้นจากคำบอกเล่า ในแต่ละเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ต่างๆของชุมชน สังคม/การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แม้กระทั่งในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่ง เหนือธรรมชาติ คือ “ความทรงจำร่วมกันของผู้คนในชุมชน (collective memory)”

สิ่งที่ยังคงเป็นคำถามและไม่ชัดเจนในประเด็นเรื่อง ปีพ.ศ.ของการตั้งชุมชนท่าแร่ มีเอกสาร หลายฉบับกล่าวตรงกัน ชุมชนท่าแร่ ก่อตั้งขึ้น พ.ศ.2427 แต่หนังสือประวัติศาสตร์อีสาน ได้กล่าวถึง ชุมชนท่าแร่ ไว้ว่า “พ.ศ. 2426 มีบาทหลวงฝรั่งเศส ชื่อ อาเลกซานดรโปรดอม มาตั้งการสอนศาสนา ลัทธิโรมันคาทอลิก ขึ้นที่บ้านท่าแร่ ฝากหนองหารเป็นครั้งแรก สร้างวัดสร้างโบสถ์ใหญ่โตก่อด้วยอิฐ และหิน ราษฎรที่เป็นทาสเจ้าเมืองกรมการที่ยากจนก็สมัครถือศาสนาอยู่กับบาทหลวงหลายตำบล ปรากฏมาตราบเท่าทุกวันนี้”(เดิม วิชาคย์พจนกิจ, 2542)

ในประเด็นเรื่อง พ.ศ.ที่ตั้งชุมชนนั้นอาจเกิดการคลาดเคลื่อน ส่วนสาเหตุของการเคลื่อนย้ายจากที่ เดิมมายังชุมชนท่าแร่นั้นมีเอกสารที่ค้นพบให้ข้อมูลตรงกัน ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาแล้ว ว่า การตั้งชุมชนท่าแร่ นั้นใช้ พ.ศ.2427 เป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งชุมชนแห่งนี้ เพื่อให้เข้าใจบริบทของ ชุมชนท่าแร่ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนท่าแร่ โดยสังเขปดังต่อไปนี้

4.6 สภาพทั่วไป

ชุมชนท่าแร่ ตั้งอยู่ที่ ถนนนิตโย (ทางหลวงหมายเลข 22 อุดรธานี-นครพนม) ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันว่าสถานที่แห่งนี้เป็นชุมชนคริสต์ศาสนา ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย พื้นที่ของชุมชนท่าแร่ เป็นชุมชนที่อยู่ภายใต้ การปกครองของเทศบาลตำบลท่าแร่ มีอาณาเขตพื้นที่ 2.193 ตารางกิโลเมตร อาณาเขต

ทิศเหนือ จรดกับ ตำบลอุ่มจาน อำเภอกุสุมาลย์และตำบลนาแก้ว อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัด
สกลนคร

ทิศใต้ จรดกับ หนองหาร แหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ของจังหวัดสกลนคร

ทิศตะวันออก จรดกับ ตำบลนาแก้ว อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร

ทิศตะวันตก จรดกับ ตำบลเชียงเครือ จังหวัดสกลนคร (เทศบาลตำบลท่าแร่ : ออนไลน์)

ภาพประกอบ 4 แผนที่เขตเทศบาลตำบลท่าแร่ ที่มา : เทศบาลตำบลท่าแร่

จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทางทิศใต้จรดกับหนองหาร แหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีพื้นที่ประมาณ 77,016 ไร่ หรือ 123 ตารางกิโลเมตร มีอาณาบริเวณครอบคลุม 2 อำเภอ คือ อำเภอเมืองและ อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร (สพสันต์ เพชรคำ บรรณาธิการ, 2555) ซึ่งมีความสำคัญ เพราะเป็นเส้นทางคมนาคมที่เคลื่อนย้ายผู้คนออกจากเมืองสกลนคร มาตั้งเป็นบ้านเรือนจนเป็นชุมชนขนาดใหญ่ นอกจากนี้หนองหาร ยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีความสัมพันธ์กับผู้คนท่าแร่ ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือได้ใช้ประโยชน์จากหนองหาร เช่นน้ำในหนองหานำมาผลิตน้ำประปาให้ผู้คนในชุมชน ด้านการเกษตรกรรม แหล่งหาปลาของชาวประมงท้องถิ่น รวมไปถึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนคร

4.7 ชื่อบ้าน นามเมือง

ส่วนในเรื่องของชื่อชุมชนท่าแร่ หรือชื่อบ้านนามเมือง เอกสารเรื่อง อัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง ประวัติ ข้อมูล และการดำเนินงาน ได้บรรยายที่มาของชื่อวัดและคำว่า ท่าแร่ โดยใช้หลักฐานที่เป็นบันทึกของบาทหลวง ซึ่งมีข้อความดังต่อไปนี้

เป็นที่น่าสังเกตว่าในพิธีล้างบาปคริสตชนที่ท่าแร่ พ.ศ.2428 ที่บันทึกโดยบาทหลวง ยอร์ช ดาแบง ที่ยังคงใช้คำว่า “วัดสกล” (Ecclesiae Sakhon) บางครั้งใช้คำว่า “วัดเล็กเมืองสกลนคร” (sacello civitatis Sakhon Nakhon) ในการล้างบาปอีกครั้งในวันฉลองแม่พระลูกประคำ วันที่ 7 ตุลาคม จึงใช้คำว่า “วัดมหาพรหมมีคาแอล เมืองสกล”(Ecclesia sti Michaelis Urbis Sakhon) ต่อมาในสมัยบาทหลวงกอมบูรีเออ ใช้เพียงคำว่า “วัดมหาพรหมมีคาแอล” (Ecclesia Michaelis) ตามที่ปรากฏใน “สมุดบันทึกศีลล้างบาปคริสตัง สกลนคร ปี 1884,1885,1886 ยังไม่มีการใช้ชื่อ “ท่าแร่” แต่อย่างใด

ส่วนคำว่า “ท่าแร่” ที่ปรากฏขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรพบในบันทึก “สำเนาหนังสือออกและคดีความ” เลขที่ 10 ลงวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2444 ที่บาทหลวงกอมบูรีเออ เขียนถึงพระวิจิตพลหาร ผู้ช่วยเมืองสกลนคร จึงได้ใช้ชื่อว่า “บ้านท่าแร่” โดยเขียนต้นหนังสือฉบับนั้นว่า “ที่สำนักท่านบาทหลวง บ้านท่าแร่”(ขวัญ ถินวัลย์,2563)

หลักฐานที่บรรยายถึงสภาพของพื้นที่ ผู้คน และสถานที่ของชุมชนท่าแร่ คือสมเด็จพระราชานุญาตดำรงราชานุภาพ ครั้นเมื่อพระองค์ท่านเสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมา และ มณฑลอุดรธานี ร.ศ. 125 พ.ศ.2449 ซึ่งทรงพระนิพนธ์ ไว้ดังนี้

“วันที่ 14 มกราคม เวลาบ่ายรุ่ง ออกจากที่พักเมืองกุสุมาลย์ มณฑล ถึงหัวขบวนซึ่งเป็นเขตเมืองกุสุมาลย์กับเมืองสกลนครต่อกัน หลวงพิไลสิทธิกรรม ข้าหลวงเมืองสกลนครมาคอยรับ มีราษฎรชายหญิงมารับด้วย เดินทางต่อไปถึงทางแยกที่ตัดใหม่ไปท่าแร่ แยกจากทางสายโทรศัพท์มาถึงตำบลท่าแร่ มีราษฎรมาคอยรับอีกเป็นอันมาก แลที่นี้มีวัดโรมันคาทอลิก เรียกชื่อว่า “เซนต์ไมเคิล” โบสถ์ก่อด้วยศิลาแลง เพราะตำบลท่าแร่มีหินศิลาแลงมาก บาทหลวงโยเซฟคอบบูรีเออ ซึ่งมาสอนศาสนาอยู่ 22 ปีเศษแล้ว กับบาทหลวงผู้ช่วยอีก 2 คนได้มาคอยรับ แล้วเชิญขึ้นไปบนที่อยู่เห็นบาทหลวงรูปหนึ่งป่วยเป็นไข้จนผิวเหลือง จึงให้หมอแบรดด็อกไปตรวจและให้ยาด้วย ที่วัดบาทหลวงท่าแร่มี ญวน เข้ารีต 1169 คน คนพื้นเมือง 1,504 คน ระยะทางจากกุสุมาลย์มาบ้านท่าแร่ 506 เส้น ถึงเวลาเช้า 3 โมงเศษพักกินข้าวเช้า เวลาเช้า 4 โมงลงเรือข้ามหนองหารไปขึ้นฝั่งที่สกลนคร”(ดำรงราชานุภาพ,สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา.2538 :113)

สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอต่อไปนั้น เพื่ออธิบายให้ทราบถึงสาเหตุที่มาของการตั้งชุมชน การตั้งบ้านเรือนของผู้คนในช่วงระยะแรกว่าตั้งอยู่บริเวณใด รวมถึงพื้นที่แห่งนี้มีผู้คนที่แตกต่างทางชาติพันธุ์อยู่รวมกันภายใต้ “ศาสนา” เดียวกันที่ ซึ่งเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอ เน้นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้คนที่การใช้พื้นที่ คนกับคน และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้ทราบถึงและเข้าใจพฤติกรรมของผู้คน ในการปะทะสังสรรค์ในกิจกรรมต่างๆ เช่น เรื่องของการหาอยู่หากิน การปรับตัว วิถีชีวิต และสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ที่เคยเกิดขึ้น ณ พื้นที่แห่งนี้

ซึ่งข้างต้นจากการนำเสนอสภาพและชื่อบ้าน นามเมือง ต่อไปสิ่งที่ต้องการนำเสนอจากนี้ไป คือ เรื่องของสถานที่สำคัญ และ พิธีกรรม ประเพณี และความเชื่อของผู้คนชุมชนท่าแร่ที่มีความสัมพันธ์กับคริสต์ศาสนา โดยผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่าสิ่งนี้ คือ ”กุญแจที่นำไปสู่การสร้างตัวตนของชุมชนท่าแร่”

4.8 สถานที่สำคัญทางศาสนาชุมชนท่าแร่

1. อาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล มิสซังท่าแร่-หนองแสง
2. อนุสาวรีย์ อัครเทวดามีคาแอล (อาคารเซนต์ไมเคิล) สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงอัครเทวดามีคาแอล
3. อนุสาวรีย์บาทหลวงกอมบูรีเออ
4. หอระฆังโบราณ ใช้เป็นที่ตีระฆังให้สัญญาณปลุกเรียกให้ชาวท่าแร่ที่นับถือคริสต์ เข้าโบสถ์เพื่อฟังมิสซาในตอนเช้าและ ทุกวันอาทิตย์ซึ่งถือว่าเป็นวันพระเจ้า เหตุที่สร้างสูง ๆ ก็เพื่อเวลาตีจะส่งสัญญาณให้ชาวบ้านที่อยู่ไกล ๆ ตื่นได้ยิน และมาฟังมิสซาพร้อมกัน
5. สุสานศักดิ์สิทธิ์ ใช้เป็นที่ฝังศพของชาวท่าแร่ที่นับถือคริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก เพราะมีความเชื่อว่าสักวันหนึ่งทุกคน คือทั้งคนเป็นและคนตาย ได้รับการพิพากษาความดีและความชอบที่ตนได้กระทำเมื่อครั้งที่ยังอยู่ในโลกนี้ เรียกอีกอย่างว่าวันพิพากษาประมวลพร้อม ในวันสิ้นโลก
6. อารามรักกางเขนแห่งท่าแร่ เป็นสถานที่พำนักของนักบวชหญิงนิกายโรมันคาทอลิกที่เรียกว่า ซิสเตอร์ และเป็นสถานที่ฝึกเตรียมตัวที่จะเป็นนักบวชในคณะนี้ เริ่มเข้าฝึกตั้งแต่จบชั้นประถมศึกษา 6 ถึง มัธยมศึกษา 6
7. บ้านเณรแม่พระฟาติมาท่าแร่ เป็นสถานที่ฝึกของคณะนักบวชที่จะเป็นพระสงฆ์เริ่มจากการเข้าฝึกที่บ้านเณรแห่งนี้ ตั้งแต่จบ ประถมศึกษา 6 ถึง มัธยมศึกษา 6 เพื่อเตรียมการเป็นพระสงฆ์ในอนาคตข้างหน้า
8. อารามซีล็บ เป็นสถานที่พำนักของนักบวชหญิงนิกายโรมันคาทอลิก คณะฟิงซิส หรือเรียกอีกอย่างว่า อารามซีมิด เป็นอารามเฉพาะนักบวชหญิง ที่เฝ้าบำเพ็ญเพียรภาวนาและทำงานอยู่แต่ภายในสำนักไม่ได้ไปไหนตลอดชีวิต ตามคำปฏิญาณที่ว่า “ภาวนาและทำงาน”
9. โรงเรียนเซนต์โยเซฟท่าแร่ เหตุที่ใช้ชื่อเซนต์โยเซฟ เนื่องจากจากความต้องการให้โรงเรียนเป็นอนุสรณ์แด่บาทหลวงโยเซฟ กอมบูรีเออร์ บาทหลวงชาวฝรั่งเศส ผู้นำคริสต์ศาสนา

เผยแผ่ที่ท่าแร่ ซึ่งท่านเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้านท่าแร่ด้วย อีกทั้งเพื่อต้องการถวายเกียรติแด่ท่านนักบุญโยเซฟ นักบุญ องค์อุปถัมภ์ของโรงเรียนเซนต์โยเซฟท่าแร่ ปัจจุบันนี้โรงเรียนเซนต์โยเซฟท่าแร่ ตั้งอยู่เลขที่ 31 หมู่ที่ 6 ตำบลท่าแร่ อำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร

4.9 ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของผู้คนในชุมชน

ในเรื่องประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของผู้คนที่นับถือศาสนาคริสต์ เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยมีข้อจำกัดอย่างมากในเรื่องของการเข้าใจสิ่งเหล่านั้น เพราะสถานะที่เป็น “คนนอกศาสนา” ไม่ใช่ “คนในศาสนา” ดังนั้นการเสนอข้อมูลในประเด็นเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงต้องระมัดระวังในการเสนอข้อมูล ถ้ากล่าวถึงเรื่องของประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ นั้นเป็นสิ่งที่มีความชาวคริสต์ตั้งถือปฏิบัติ สืบสาน สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน กล่าวได้ว่าที่ชุมชนท่าแร่ได้ปฏิบัติประเพณี พิธีกรรม ตั้งแต่ก่อตั้งชุมชน พ.ศ.2427 เรื่อยมา แน่นอนสิ่งเหล่านี้ต้องมีผู้นำในการประกอบพิธีเพื่อให้สิ่งที่ปฏิบัตินั้นเกิดความศักดิ์สิทธิ์ จนกลายวัฒนธรรมที่ผูกพันกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย นอกจากมีผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ชุมชนมีการใช้สัญญาณบอกเวลาในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และแจ้งข่าวต่างๆในชุมชน เช่น การแต่งงาน การเสียชีวิต โดยเฉพาะข่าวการเสียชีวิต ได้ใช้เสียงระฆังเป็นสัญญาณที่แตกต่างกันไป เมื่อผู้คนในชุมชนได้ยินเสียงระฆังสามารถรับรู้ได้เลยว่า ผู้เสียชีวิตมีสถานภาพอย่างไร เพศหญิง หรือ เพศชาย เป็นพระสังฆราช (บิชอป) บาทหลวง สัตบุรุษ เด็กหรือผู้ใหญ่ ส่วนเรื่องการแต่งกายที่มีความเหมาะสมเป็นระเบียบเรียบร้อย มีข้อบังคับไว้อย่างชัดเจน (กัญญิกา กลุ่มอมสวรรณ,2564)

เอกสารที่มีกล่าวถึงประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชนท่าแร่ คือ “หนังสืออนุสรณ์ 125 ปี ท่าแร่” เป็นเอกสารที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง สาเหตุที่กล่าวเช่นนี้ เพราะผู้ที่บันทึกข้อมูลและรวบรวมข้อมูลเหล่านี้ คือบาทหลวง และปราชญ์ชุมชนที่เข้าใจในประเพณี พิธีกรรม เป็นอย่างลึกซึ้ง ประกอบกับท่านได้นำเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้องมาเป็นข้อมูลอ้างอิง นอกจากนั้นยังใช้คำสัมภาษณ์จากผู้คนในแต่ละช่วงเวลา ทำให้เห็นภาพความสัมพันธ์ของผู้คนกับศาสนา ว่าผู้คนมีส่วนร่วมและปฏิบัติตนต่อศาสนาอย่างไร เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูล ช่วยให้มีที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้นสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อของชาวคริสต์ที่ชุมชนท่าแร่ ประเพณี พิธีกรรม มีดังนี้

1. ประเพณีบุญกองข้าว

งานบุญกองข้าว เป็นงานบุญที่จัดขึ้นในช่วงหลังปีใหม่ ประเพณีบุญกองข้าว เกิดขึ้นในสมัยของ พระคุณเจ้าเกียน เสมอพิทักษ์ เป็นพระสังฆราชซึ่งได้รับการอภิเษกในปี พ.ศ.2502 และเป็นช่วงเวลาเดียวกันที่บาทหลวงแห่ง ยวงบัตริ เป็นเจ้าอาวาสวัดท่าแร่ หนังสืออนุสรณ์ครบ 25 ปี การแต่งตั้งเป็น พระสังฆราชของพระคุณเจ้าเกียน เสมอพิทักษ์ ได้เขียนไว้ชัดเจนว่าพระคุณเจ้าเกียน เสมอพิทักษ์เป็นผู้ริเริ่ม “บุญกองข้าว” จัดขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ.2504 โดยผู้คนนำข้าวเปลือกซึ่งเป็นผลผลิตจากท้องนา มารวมกองไว้คนละเล็กคนละน้อยที่สนามหน้าวัดทางทิศใต้ เพื่อถวายวัด และวัดนำข้าวเปลือกไปช่วยโรงเรียนของมิสซัง และของวัดเอง

กิจกรรมช่วงกลางคืนมีมหรสพคึกคักมากมาย อาทิเช่น การชมมวยไทย หมอลำหมู่ ซิงข้าวสวรรค์ หนังสือกลางแปลง พิธีในช่วงเช้า พระคุณเจ้าทำพิธีเสกกองข้าวและพืชพันธุ์ข้าวบุญกองข้าวเป็นประเพณีที่มีขึ้นทุก ๆ ปี ก็ยังมีงานบุญกองข้าวมีการเสกกองข้าว และบางปีมีการแห่ศีลมหาสนิทรอบหมู่บ้านด้วยประเพณีบุญกองข้าวถูกจัดขึ้นทุกปี หากบ้านใดไม่มีพาหนะนำข้าวมาที่วัด คณะกรรมการได้หารถเข็นหรือรถยนต์ไปรับข้าวมา เป็นบริการจากทางวัด โดยปกติการเก็บรวบรวมข้าวบุญกองข้าวจัดทำในช่วงวันเสาร์ และในตอนเช้าวันอาทิตย์ พระคุณเจ้าหรือบาทหลวงเจ้าวัด หรือบาทหลวงที่เป็นประธานมิสซาเช้าวันนั้น ทำพิธีเสกกองข้าว พืชพันธุ์ข้าวและยานพาหนะของชาวบ้าน เช่น รถยนต์ รถไถนา จักรยานยนต์ รถสามล้อ ฯลฯ

2. ประเพณีแห่เทียนปัสกา

ประเพณีการแห่เทียนปัสกา ได้เริ่มขึ้นที่ท่าแร่เป็นแห่งแรกในอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง เมื่อปี พ.ศ.2524 โดยพระคุณเจ้าจำเนียร สันติสุขนิรันดร์ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสอาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล ท่าแร่ และได้กลายเป็นประเพณีประจำปีที่สำคัญของชาวท่าแร่ ด้วยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมความเชื่อ โดยเฉพาะในพระธรรมล้ำลึกปัสกาของพระเยซูเจ้าซึ่งมีความหมายยิ่งสำหรับการดำเนินชีวิตคริสตชน และเสริมสร้างความสามัคคี กลมเกลียวในชุมชน เป็นเทศกาลหนึ่งที่ชาวท่าแร่ มีความเป็นหนึ่งเดียวในการร่วมพิธีกรรมและร่วมกันเฉลิมฉลองด้วยการแห่เทียนอย่างสนุกสนาน ความหมายของเทียนปัสกาและการแห่ จากหนังสือ *เครื่องหมายและสัญลักษณ์ในพิธีกรรมโรมันคาทอลิก* โดยบาทหลวงสำราญ วงศ์เสงี่ยม ดังนี้

เทียนปัสกา ตามความหมายทางเทววิทยา หมายถึง พระคริสตเจ้าผู้ทรงเป็นแสงสว่างและเป็นผู้นำชีวิตใหม่ให้แก่เรา ดังนั้นพระศาสนจักรได้ประกอบพิธีเสกเทียนปัสกา ในคืนวันเสาร์ศักดิ์สิทธิ์

เพื่อหมายถึงการเริ่มต้นชีวิตใหม่จากความมืดหรือความตาย มาสู่ความสว่างหรือชีวิตใหม่ในพระคริสต์ เจ้านั่นเอง

ส่วนความหมายของการแห่ บาทหลวงสำราญ วงศ์เสงี่ยม ได้อธิบายว่า ไม่ว่าอยู่ในรูปแบบใด ก็เป็นเครื่องหมายถึง การเดินทางของผู้ที่ยังจาริกอยู่ในโลกนี้มุ่งหน้าไปสู่สวรรค์ นอกนั้นการแห่ยังบ่งบอกถึงการฉลองที่สำคัญและให้คิดถึงหมู่คณะที่กำลังเดินทางไปหาพระคริสต์เจ้า

ดังนั้น การแห่เทียนปัสกา จึงให้ความหมายถึง การร่วมฉลองร่วมยินดีและร่วมเดินทางไปหาพระคริสต์เจ้าผู้เป็นแสงสว่างและชีวิตใหม่ที่แท้จริงของเราโดยมีเทียนปัสกาเป็นสัญลักษณ์และเครื่องหมายแสดง การแห่เทียนปัสกา มีขึ้นในค่ำของวันเสาร์ศักดิ์สิทธิ์ (พิธีแสงสว่าง พิธีตื่นเฝ้า) ของทุกปีหลังจากพระสงฆ์ทำพิธีเสกไฟและเสกเทียนปัสกาบริเวณลานนอกวัดเสร็จแล้ว ต่อด้วยพิธีแห่เทียน ปัสกาจากนอกวัดเข้าสู่ภายในวัด ระหว่างการแห่นั้น สังฆานุกรหรือพระสงฆ์ นำเทียนปัสกาขึ้น 3 ครั้งใน 3 จุดกลางขบวนผู้เดียวในขณะที่เทียนขึ้นว่า

“พระคริสต์เจ้า องค์ความสว่างของเราทุกคนตอบว่า “ขอขอบพระคุณพระเป็นเจ้า” หลังจากนั้นจึงมีการประกาศสมโภชปัสกาอย่างสง่าและเริ่มพิธีกรรมสมโภชสกาต่อไป

ด้วยรูปแบบการแห่เทียนที่ประกอบอยู่ในพิธีกรรมตื่นเฝ้าปัสกาในค่ำวันเสาร์ บาทหลวงหลุยส์ จำเนียรสันติสุขนิรันดร์ (ปัจจุบันคือพระอัครสังฆราชแห่งอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง) ในขณะนั้นเป็นเจ้าอาวาสอาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล ท่าแร่ องค์ที่ 10 พ.ศ. 2524-2525 ริเริ่มการแห่เทียนปัสกานอกโบสถ์เป็นประเพณีครั้งแรก และเป็นแห่งเดียวในอัครสังฆมณฑลและในประเทศไทย

เมื่อช่วงเวลาเริ่มต้นที่มีประเพณีแห่เทียนปัสกา พ.ศ.2525-2526 คณะกรรมการและสมาชิกแต่ละคุ้มจะพากันนำเทียนลงมารวมกันที่ศาลาอเนกประสงค์ สนามวัดทางทิศใต้ (บริเวณศาลามาร์ติไนในปัจจุบัน) เมื่อถึงเวลาก็พากันแห่ โดยมีตัวแทนคนหนึ่งถือเทียนในมือ ตามด้วยสมาชิกในคุ้มของตนเดินเท้าแห่ทีละคุ้มต่อเนื่องกันไปรอบอาสนวิหาร ตีกลอง ร้องเพลง ประบมือประกอบจังหวะ ด้วยความสนุกสนานสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

รูปลักษณะของเทียนที่นำมาแห่ ขึ้นอยู่กับแต่ละคุ้มจัดหามาได้ มีทั้งเทียนสีขาว สีเหลือง เล็กใหญ่ สูง ต่ำ แตกต่างกันไป แล้วนำมาใส่ไว้ในเชิงเทียน ประดับประดาด้วยดอกไม้ พู่ห้อย แบบชื่อ ๆ เรียบง่ายในช่วงแรกเริ่ม เมื่อเดินแห่เสร็จสรรพแล้วก็พากันเคลื่อนขบวนแห่เข้าไปภายในอาสนวิหารนำเทียนปัสกาของแต่ละคุ้มไปตั้งเรียงกันไว้เป็นแถวหน้ากระดานบริเวณหน้าพระแท่นส่วนบรรดาสมาชิกทุกคุ้มจะนั่งที่ม้านั่งรอลุ้นผลคะแนนการตัดสินของคณะกรรมการซึ่งปกติพระสงฆ์นักบวชเป็นผู้ให้

คะแนน) การให้คะแนนในขณะนั้นเน้นที่การประดับเทียนเป็นหลักรางวัลการประกวดนั้นทางวัด จัดให้แบบง่าย ๆ เพื่อเป็นกำลังใจเทียนปัสกาที่ได้อันดับที่ 1 นั้น มอบให้อาสนวิหารนำไปใช้ในพิธีกรรม ในเทศกาลปัสกาของปีนั้นส่วนลำดับรองลงมา มอบให้บ้านเณรอารามด้วยวัตถุประสงค์อันเดียวกัน

รูปแบบที่พัฒนาต่อมาในระหว่างพ.ศ.2527-2530 ได้เริ่มมีการนำเทียนขึ้นตั้งบนรถยนต์ บางคุ่มก็ตั้งบนรถสามล้อเครื่อง แล้วมีการประดับ ทั้งเทียนและรถเทียนแบบเรียบง่ายเป็นไปตามธรรมชาติ ส่วนเทียนก็ยังจัดทำกันเองในแต่ละคุ่ม บางคุ่มใช้วิธีการหล่อเทียนเอาเอง บางคุ่มก็จัดซื้อหาตามร้านเมื่อขบวนแห่ออกจากคุ่มของตนเอง ได้เคลื่อนมารวมกันเตรียมความพร้อมที่สนามหน้าวัดทางทิศใต้เมื่อถึงเวลาอันเหมาะสม ได้เริ่มแห่ที่ละขบวนต่อเนื่องกันไปรอบอาสนวิหาร และมาจอดรอที่ลานหน้าบันไดขึ้นอาสนวิหาร และในช่วงเวลาต่อมาปี ค.ศ. 2531-2545 ได้มีการพัฒนาการแห่เทียนปัสกาต่อจากรูปแบบเดิมให้ดีขึ้น กล่าวคือ ได้ทำการประดับตกแต่งเทียนและรถเทียนปัสกาให้ประณีตสวยงามด้วยดอกไม้ ใบไม้ กิ่งไม้ประดับผ้า ธงชาติ ธงศาสนา มีนางเทียนเพิ่มเข้ามา เขียนป้ายคำขวัญ มีภาพวาดสัญลักษณ์ ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมลัทธิปัสกาทั้งสิ้น นอกจากนั้นมีการสร้างสีสันด้วยการใช้คนประกอบเป็นตัวละครตามบทบาทในพระคัมภีร์ เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชมและกรรมการผู้ตัดสินให้คะแนนด้วย

งบประมาณในการจัดงานประเพณีแห่เทียนปัสกา ในช่วงนี้ สภาภิบาลวัด เป็นรับผิดชอบหลัก พร้อมได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานสถาบันและร้านค้าในบางส่วน ส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายด้านรางวัลการประกวด เกณฑ์การให้คะแนน มีระบบมากขึ้น รางวัลจะมอบให้ด้วยการกระจายไปในประเภทต่าง ๆ ดังนี้ ประเภทความประณีตสวยงาม ความหมาย ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความพร้อมเพรียง เป็นต้น

ในช่วงเปลี่ยนจากสภาภิบาลเป็นเทศบาลตำบล ซึ่งได้มีการแบ่งเขตขบวนตามหมู่บ้านในเขตเทศบาลในปี ช่วงเวลานี้เองในยุคสมัยของบาทหลวงสำราญ วงศ์เสงี่ยม เป็นเจ้าอาวาส ถือว่าขบวนแห่และการตกแต่งรถเทียนปัสกาได้รับการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมากที่สุด กล่าวคือ ขบวนนักฟ้อนรำของแต่ละเขตมีการแต่งกายในแบบฟอร์มอันเดียวกันตลอดทั้งขบวนและสวยงามกว่า แต่ก่อนและบางเขตถึงกับใส่รองเท้าแบบเดียวกัน รถเทียนก็ได้รับการตกแต่งอย่างสวยงามอลังการ แต่ละขบวนแห่ปกติจะประกอบด้วยรถยนต์ 2 คัน หนึ่งคันเป็นรถเทียน อีกหนึ่งคันเป็นรถเครื่องเสียงสำหรับนักฟ้อนรำ

ส่วนการแห่เทียนในรูปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้รับการพัฒนามาตั้งแต่ปี พ.ศ.2546เป็นรูปแบบทันสมัย ทำให้ประเพณีการแห่เทียนกลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่และมีค่าอย่างยิ่งสำหรับชุมชนท่าแร่ (ชุมชนแห่งความเชื่อ) และยังได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณการจัดจากเทศบาลตำบลท่าแร่ โดยการนำของนายกไพรัช ยงค์ชา อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับชาวท่าแร่เองมีประสบการณ์การตกแต่ง การจัดขบวนพ็อนรำ การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ มานานหลายสิบปี จึงทำให้ฝีมือการประดับตกแต่งเทียนและรถเทียนมีความละเอียดประณีตสวยงาม มีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ อยู่เสมอและเพิ่มสัญลักษณ์ความหมายเกี่ยวกับปีศกมากขึ้น รูปแบบการจัดงานก็เป็นระบบมีแบบแผนดีขึ้นตามลำดับ

จุดประสงค์ของการแห่เทียนปีศา มีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมความเชื่อศรัทธาต่อพระคริสต์เจ้าองค์ความสว่างและผู้ทรงนำชีวิตใหม่มาให้แก่เราทั้งหลายในโอกาสสมโภชปีศาและตลอดไป
2. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความรักกันฉันพี่น้อง ความสามัคคี ความพร้อมเพรียง ระหว่างผู้นำทุกระดับและสัตบุรุษชาวท่าแร่ทุกคน ทุกชุมชนและทุกเขตให้มากขึ้นตามลำดับ
3. เพื่อเป็นการอนุรักษ์และการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามนี้แก่ลูกหลาน เหลน อนุชนรุ่นใหม่ให้คงอยู่ตลอดไป

3.ประเพณีการแห่ศีลมหาสนิท

ในยุคแรก ๆ การแห่ศีลมหาสนิท จัดขึ้นร่วมกับการฉลองวัด แต่ต่อมาเห็นว่าเป็นช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม เพราะการฉลองวัดจัดขึ้นในต้นเดือนพฤษภาคมของทุกปี ซึ่งใกล้ฤดูฝนจึงได้เปลี่ยนมาร่วมกับงานบุญกองข้าวงานฉลองที่จัดขึ้นในช่วงหน้าแล้ง เพราะการแห่ศีลเป็นพิธีที่จัดขึ้นนอกวัดเดินแห่ไปตามทางถนนในหมู่บ้านตามที่กำหนดไว้ เพื่อชาวท่าแร่จะได้มีโอกาสนมัสการศีลมหาสนิทแสดงออกอย่างเปิดเผยถึงความเชื่อในการประทับอยู่อย่างแท้จริงของพระเยซูคริสต์เจ้า มนุษย์พระเจ้าประทับอยู่ทั้งครบ ภายใต้รูปปรากฏของศีลมหาสนิท

คุณลุงเอียน ยมบุญ เล่าว่า เท้าที่จำได้เริ่มแต่ตั้งแต่อน้าวัดไปตามถนนราษฎร์เจริญ ทางทิศตะวันออก จนถึงบ้านคุณลุงฮาด ยงบรรทม (บิดาของอาจารย์เรืองวิทย์ ยงบรรทม) แล้วเลี้ยวขวาออกไปตามถนนดำเนินสว่างจนถึงวัดท่าแร่ปีต่อมาแห่ไปตามถนนราษฎร์เจริญทางทิศตะวันตกถึงบ้านองเขียว พงษ์พิศ เลี้ยวซ้ายลงไปตามถนนดำเนินสว่างจนถึงหน้าวัดท่าแร่ ตามเส้นทางที่ศีลมหาสนิทถูกอัญเชิญผ่านไบนั้นชาวบ้าน จัดทำประตู่โค้งตามสี่แยกทุกแห่ง ประตู่โค้งทำด้วยก้านมะพร้าวผ่าครึ่งตัด

เอาใบออกครึ่งหนึ่ง มัดกับไม้ไผ่เป็นรูปโค้งคร่อมถนน ปลายก้านมะพร้าวจกกันที่กลางถนนด้านบน และจะทำซุ้มแทนที่ประทับศีลมหาสนิท พระสงฆ์จะอวยพรเป็นระยะ ๆ ตามซุ้มแทนที่ประทับดังกล่าว แสดงถึงความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านในศีลมหาสนิท ซึ่งเป็นการประทับอยู่อย่างแท้จริงของพระเยซูคริสต์เจ้า พระเจ้าแท้ และมนุษย์แท้ ทั้งพระเทวภาพและพระวิญญาณของพระองค์

ซุ้มแทนที่ประทับศีลมหาสนิทที่ทำขึ้นเป็นระยะ ๆ ที่ที่พระสงฆ์จะอวยพรด้วยศีลมหาสนิทนั้น ตามซุ้มต่าง ๆ ตัวซุ้มและบริเวณรอบ ๆ จะถูกตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม และโดยปกติจะมีการติดธงทิวไปตามเส้นทางที่ใช้แห่ด้วยซึ่งเป็นเวลาหลายปีแล้วจนถึงปัจจุบันนี้ที่การแห่ศีลฯ ใช้เส้นทางนี้คือเมื่อแห่ออกจากวัด เลี้ยวซ้ายเข้าถนนราษฎร์เจริญ แห่ไปเลี้ยวซ้ายเข้าสู่ถนนเมืองที่บ้านบามาวขึ้นไปทางเหนือไปหยุดที่ซุ้มแรกติดถนนสกลนคร-นครพนม เมื่ออวยพรศีลเสร็จแล้วก็เลี้ยวซ้ายแห่ผ่านหน้าวัดไปที่ซุ้มตรงหัวมุมถนนถิ่นไทย 2 จากนั้นแหล่งทิศใต้ตามถนนถิ่นไทย 2 ไปสู่ถนนดำเนินสว่างเลี้ยวซ้ายก็จะมีอีกซุ้มที่สร้างอยู่บริเวณใกล้ ๆ การประปาเทศบาลตำบลท่าแร่ และแห่ไปทางทิศตะวันออก จนถึงถนนชุมชนเมือง ตรงสี่แยกที่ตัดกับถนนเมืองก็จะมีอีกหนึ่งซุ้ม สรุปลแล้ว ตลอดทั้งเส้นทางมีซุ้มแทนที่ประทับศีลมหาสนิทอยู่ 4 ซุ้ม

นับเป็นเวลาประมาณ 50 ปีแล้วที่ประเพณีบุญกองข้าว กับการแห่ศีลมหาสนิทมารวมอยู่ในงานเดียวกัน สิ่งที่เปลี่ยนแปลงมากไปจากเดิมก็คือ ไม่มีมหรสพมากเหมือนในอดีต อย่างมากมีแค่ภาพยนตร์ การออกร้านขายของและพวกเครื่องเล่นของเด็ก ๆ ตัวอย่างเช่น พ.ศ.2552 การแห่ศีลมหาสนิทจัดขึ้นในวันเสาร์ที่ 10 มกราคม ในตอนเช้าหลังมิสซา เวลาประมาณ 7.00 น. จะมีการแห่ศีลฯ ส่วนตอนเย็นมีการจัด “พาแลง” หรือการที่แต่ละชุมชนนำอาหารมารับประทานร่วมกันที่ศาลาามารติโน ขณะรับประทานอาหาร มีการประกวดขับร้องเพลงไปด้วย โดยกำหนดให้แต่ละชุมชนแต่ละคุ้มส่งตัวแทนเข้าประกวด วันต่อมาเป็นวันอาทิตย์หลังมิสซาเช้า เวลาประมาณ 7.00 น. มีการเสกกองข้าวที่กองรวมกันไว้ที่ศาลาามารติโน

ในปี พ.ศ.2546 สมัยบาทหลวง สำราญ วงศ์เสงี่ยม เป็นดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส โดยจัดให้มีการฉลองวัดงานบุญกองข้าวและการแห่ศีลมหาสนิทรวมในงานเดียวกัน โดยมีขึ้นในวันเสาร์ที่ 18 มกราคม ถือว่าเป็นครั้งสุดท้ายที่มีการจัดงานมหรสพที่ยิ่งใหญ่ เพราะได้มีการจ้างนักร้องหมอลำชื่อดังแห่งยุคได้ชื่อว่า “ราชินีหมอลำ” ของเมืองไทยคือจินตรา พูนลาภ มาแสดงให้ชมฟรี ที่บริเวณข้างศาลาามารติโน ผู้คนโดยเฉพาะจากหมู่บ้านต่าง ๆ จากต่างอำเภอ กระทั่งมาจากอำเภอสว่างแดนดินก็มีแห่มาดูเต็มพื้นที่จนล้นออกมาถึงหน้าวัด แม้ในปีนั้นการจัดงานมหรสพได้อย่างยิ่งใหญ่ แต่ก็ขาดความ

หลากหลาย ไม่เหมือนเช่นในอดีต การจัดงานมหรสพที่ยิ่งใหญ่ครั้งสุดท้ายจริง ๆ น่าจะเป็นช่วงงานสมโภช 100 ปีท่าแร่ ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2527 มหรสพในครั้งนั้น ประกอบด้วยภาพยนตร์ มอเตอร์ไซด์ไต่ถัง ซึ่งเป็นการแสดงยอดนิยมในยุคนั้น ชิงช้าสวรรค์ ม้าหมุน เป็นต้น

ประเพณีบุญกองข้าวและการแห่ศีลมหาสนิทของชาวท่าแร่ ได้ปรับเปลี่ยนและวิวัฒนาการดำเนินงานไปตามกาลเวลา ตามความเห็นของบาทหลวงเจ้าวัด ซึ่งท่านจะทำการสอบถามความคิดเห็นหรือปรึกษาหารือกับสภาภิบาลวัด เพื่อให้งานมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม วัดท่าแร่ เป็นวัดเดียวของมัสซังฯ ที่จัดงานบุญกองข้าวแยกต่างหากกับงานฉลองวัดวัดอื่น ๆ ในมัสซังก่อนพิธีมิสซา ฉลองวัดเมื่อพระสังฆราชสวมอาภรณ์และพระสงฆ์ที่มาร่วมสวมสตอลแล้ว พระสังฆราชได้สวดบทภาวนาเสกกองข้าวจากนั้นก็แห่เข้าวัดเป็นการเริ่มมิสซาฉลองวัด

4.ประเพณีแห่ดาว

ประเพณีแห่ดาวในเทศกาลคริสต์มาส จัดขึ้นในกลางคืนของที่ 25 ธันวาคม ของทุกปี เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ที่บรรดาโหราจารย์(พญา 3 องค์) ได้ติดตามดาวดวงหนึ่งที่พวกเขาเชื่อว่า เป็นดาวประจำพระองค์ของผู้ที่ประสูติมาเพื่อเป็นกษัตริย์ของชาวยิวจึงต้องการไปนมัสการพระองค์ ดาวดวงนั้นได้นำพวกเขาไปที่เมืองเบธเลเฮมพบพระกุมารเยซูที่กำลังบรรทมอยู่ในรางหญ้า ดังนั้นการแห่ดาวจึงถือว่าเป็นกิจกรรมเพื่อระลึกถึงการประสูติของพระเยซูเจ้านั่นเอง

ปัจจุบันประเพณีการแห่ดาวเทศกาลคริสต์มาส นอกจากจะจัดขึ้นในระดับจังหวัดสกลนคร ยังมีการจัดขึ้นในวัดและหมู่บ้านคาทอลิกอื่น ๆ ในเขต อัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง จำนวนมากกว่า 70 หมู่บ้าน ด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล ท่าแร่และชุมชนท่าแร่ (ซึ่งเป็นแห่งแรกที่มีการแห่ดาว) ได้มีการแห่ดาวทั้งในรูปแบบดั้งเดิม (ดาวเล็กถือแห่) และรูปแบบสมัยใหม่ควบคู่กันไป ในคืนวันที่ 24 ธันวาคมของทุกปี โดยการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลตำบลท่าแร่ ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของการแห่ดาวและฉลองคริสต์มาสที่ท่าแร่ คือ มีการประดับประดาตกแต่งบ้านเรือนวัดวาอาราม ด้วยไฟแสงสีที่งดงามตระการตา เสริมสร้างบรรยากาศคริสต์มาสได้อย่างน่าอัศจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่ง

ปัจจุบันมีการเพิ่มวันฉลองอีกวันหนึ่งคือวันที่ 23 ธันวาคมด้วย เพื่อให้นักท่องเที่ยวผู้สื่อข่าวและคนในท้องถิ่น ได้จับจ่ายซื้อสิ่งของของที่ระลึกในถนนคนเดิน เทียวชมตึกโบราณและศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอาสนวิหารฯ และชุมชนท่าแร่ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจด้วย

เหนือสิ่งอื่นใด ประเพณีแห่ดาวเทศกาลคริสต์มาส ถือได้ว่าเป็นการประกาศข่าวดีที่สำคัญมากวิธีหนึ่ง เพราะเป็นการประกาศองค์พระเยซูคริสต์เจ้า ให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนาทั้งใกล้และไกล ทั้งที่ สกลนครจังหวัดใกล้เคียง ทุกภาคในประเทศไทยรวมถึงต่างประเทศด้วยได้รู้จักพระองค์ เพราะได้มีการแพร่กระจายไปด้วยสื่อมวลชนทุกประเภท ให้ทุกคนรู้จักพระผู้ไถ่ องค์แห่งความรอด ด้วยการแห่ ดาวและการสมโภชพระคริสต์สมภพ (คริสต์มาส) ในแต่ละปี

5. ประเพณีบุญฉลองวัด

การจัดงานฉลองวัด เป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษของชาวท่าแร่ ที่เดินทางเคลื่อนย้ายออกจากเมืองสกลนคร มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านท่าแร่ตั้งแต่ พ.ศ.2427 ได้สร้างวัด เป็นอาคารชั่วคราวขึ้นเป็นหลังแรก เรียกชื่อว่า “วัดมหาพรหมมีคาแอล เมืองสกลนคร” หรือ “วัด มหาพรหมมีคาแอล” ยังไม่มีคำว่า “ท่าแร่” พ่วงท้าย

ต่อมาในปี พ.ศ.2444 บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ได้สร้างวัดใหม่เป็นวัดหลังที่สองสร้าง เสร็จในปี พ.ศ.2449 ใช้เวลาสร้างห้าปี เมื่อสร้างเสร็จได้มีพิธีเสกวัดใหม่และถือโอกาสเป็นการฉลองวัด ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2449 ไม่ปรากฏว่าเป็นวันที่เท่าใด สันนิษฐานว่า นี่เป็นการเริ่มต้นประเพณี ฉลองวัดของท่าแร่ ต่อมาได้ถือเป็นประเพณีจัดงานฉลองวัดในวันเสาร์แรกของเดือนพฤษภาคมของทุก ปี

เมื่อประมาณ 60-70 ปีที่ผ่านมา งานประเพณีที่ชาวท่าแร่ตั้งตารอคอยในรอบปีคือ “บุญฉลอง วัด” และ “บุญนาตาล” (คริสต์มาส) เพราะเป็นงานฉลองที่มีความหมาย ทั้งในด้านความเชื่อและ ความรื่นเริงสนุกสนานงานฉลองวัดเป็นการฉลองความเชื่อของคริสตชน ขอบพระคุณพระเจ้าที่ได้ โปรดประทานพระพรแห่งความเชื่อให้แก่พวกเขา จึงเป็นทั้งโอกาสที่จะให้คริสตชนของวัดนั้นได้รำลึก นึกถึงประวัติความเป็นมาในการเริ่มต้นความเชื่อของชุมชน และเป็นโอกาสที่จะรื้อฟื้นเรียนรู้จัก นักบุญองค์อุปถัมภ์ของวัดหรือของชุมชน เพื่อกระตุ้นเตือนพวกเขาให้ดำเนินชีวิตความเชื่อเยี่ยงท่าน ตามแบบอย่างของท่าน ขณะที่วัดท่าแร่ได้ใช้ชื่อว่าวัดอัครเทวดามีคาแอลเพราะเมื่อครั้งบรรพบุรุษขึ้น แพร่ข้ามหนองหารจากเมืองสกลนครมาฝั่งท่าแร่ ได้อธิษฐานภาวนาขออัครเทวดามีคาแอลเป็นผู้นำทาง ว่าแล้วแต่ท่านอัครเทวดาพาไปขึ้นท่าที่ใดเมื่อแพมาจอดที่ท่าแห่งนี้จึงได้ตั้งถิ่นฐานที่นี้จนกลายเป็นบ้าน ท่าแร่ที่เจริญรุ่งเรืองในปัจจุบัน

ก่อนงานฉลองวัดทุกปี บาทหลวง ได้บอกข่าวไปยังพี่น้องคริสตชนวัดใกล้เคียง เพื่อให้พี่ชาว คริสตชนจากวัดต่าง ๆ มาร่วมฉลองเพื่อเป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน ในสมัยนั้นคริสตชนยังมีจำนวน

น้อยหมู่บ้านชาวคริสต์ก็ตั้งอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านชาวพุทธ การแสดงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว การส่งเสริมและการช่วยเหลือกันและกันจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ก่อนวันงานฉลองวัดการเทศน์ตรวราในตอนเย็น สามวัน ปัจจุบันทำแบบลัดสั้นเป็นเทศน์เอกวาคือเทศน์เพียงคืนเดียว คนทุกบ้านพร้อมพี่น้องจากบ้านอื่น ก็จะไปร่วมฟังเทศน์ด้วยกันอย่างเนืองแน่น เพราะถือเป็นโอกาสได้รับบุญรับกุศล หลังเลิกวัดก็กลับมาคุยกันจนดึกดื่นด้วยเรื่องการทำมาหากินและเรื่องสัพเพเหระด้วยความสนุกสนาน

เช้าวันฉลองวัด ซึ่งถือว่าเป็นวันสำคัญสุดยอดแห่งการฉลอง ระฆังสามใบบนหอรระฆังจะถูกกลั่นประสานเสียงดังกึกก้องยาวนาน เสียงระฆังบังเด-เหลื่อง (ชื่อผู้บริจาคเงินซื้อระฆัง) ดังได้ยินถึงหมู่บ้านใกล้เคียง เสียงระฆังมีมนต์ขลังยิ่งนักทำให้ คริสตชนเกิดความภาคภูมิใจ เกิดความปิติยินดีและเกิดกำลังใจสุดบรรยายเมื่อลั่นระฆังครั้งที่สาม ผู้คนเข้าวัดร่วมมิสซาเต็มวัด เป็นโอกาสหนึ่งในรอบปีที่ชาวท่าแร่ได้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่สวยงามที่สุดเท่าที่ตนมีเพื่อเข้าวัดในวันนี้ บางคนก่อนถึงวันงานก็ตัดเตรียมเสื้อผ้าใหม่เพื่อใส่ในงานฉลองวัดโดยเฉพาะ

หลังจากเลิกมิสซา ทำการแห่ศีลมหาสนิทไปตามถนนรอบหมู่บ้าน มีการตั้งแท่นประทับศีลมาเป็นจุดอวยพรศีลมหาสนิทประมาณ 5-6 แท่นขบวนแห่มีรูปลักษณะเหมือนปัจจุบัน แต่ไม่มีรถเครื่อง ขยายเสียงการก่อดวงต้องใช้เสียงดังเป็นพิเศษเพื่อให้ได้ยินทั่วถึง เนื่องจากระยะทางค่อนข้างจะไกล การแห่จึงใช้เวลานานพอสมควร ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนระยะทางการแห่ศีล ให้สั้นลงเป็นการแห่ไปตามถนนที่ไม่ไกลจากวัด และได้เปลี่ยนจากการแห่ศีล ในวันบุญฉลองวัดมา

บุญฉลองวัดเป็นประเพณีที่มีความสำคัญยิ่งต่อการสืบสานความเชื่อ การสร้างสรรค์ความรัก ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และความเป็นพี่เป็นน้อง ระหว่างคริสตชนในเขตวัดเดียวกันและพี่น้องคริสตชนต่างวัด ทำให้พระศาสนจักรมีชีวิตชีวา การที่คริสตชนไปร่วมฉลองวัดต่างๆก็เป็นการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ยังเป็นบุญกุศลอันเนื่องจากการแสวงบุญ ที่นำมาซึ่งการได้รับพระพรพรทานเพิ่มพูนขึ้น ชาวท่าแร่ถูกเรียกว่าเป็นพวก “บุญบ่หลอ” คือบุญวัดไหนใกล้ไกลชาวท่าแร่ก็จะแห่แหนกันไปร่วม และตั้งแต่ทุกวัดรณรงค์เรื่องโรงทานก็มีชาวท่าแร่หลายคน หลายกลุ่ม ที่ทำอาหารไปช่วยวัดอื่น ๆ เลี้ยงแขกที่มาร่วมงานฉลองวัดอยู่เป็นประจำซึ่งเป็นเรื่องที่น่าชมเชยและควรสืบทอดสิ่งดีงามสู่คนรุ่นหลังต่อไป

6. ประเพณีสวดสายประคำเดือนตุลาคม

จุดกำเนิดการสวดสายประคำ เริ่มเมื่อครั้งนักบุญโดมินิก (St. Dominic, พ.ศ 1731 - 1764) พระสงฆ์ผู้ศักดิ์สิทธิ์ชาวสเปน เริ่มงานธรรมทูตของท่านทางตอนใต้ของฝรั่งเศสเพื่อการกลับใจของ

พวกอัลปีเจนเซียน ซึ่งเป็นเฮเรติกหรือพวกถือผิดความเชื่อพวกหนึ่งในศตวรรษที่ 12-13 ที่กำลังแพร่ขยายอย่างรวดเร็ว แต่หลังจากทำงานที่นั่นหลายปี ทั้งการภาวนา การพลีกรรม และการเทศน์สอน ประสบความสำเร็จเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ท่านได้ภาวนาขอความช่วยเหลือจากพระนางมารีย์

พระนางมารีย์ได้สอนท่านนักบุญสวดสายประคำ และบอกท่านว่าผ่านทางความศรัทธาต่อศาสนิกอันนี้ช่วยให้คนบาปจำนวนมากกลับใจบรรลู่ถึงพระหรรษทาน พระนางสัญญาว่า การสวดสายประคำและการเทศน์สอนให้ศรัทธาต่อการสวดสายประคำ สามารถทำให้พวกอัลปีเจนเซียนจำนวนมากกลับมาถือความเชื่อคาทอลิก

ส่วนที่มาของการสวดสายประคำในเดือนตุลาคม มาจากการที่พระศาสนจักรอุทิศเดือนนี้แด่พระนางมารีย์เป็นการยึดตามทีถือเอาวันที่ 7 ตุลาคมเป็นวันระลึกถึง “แม่พระแห่งสายประคำ” เพราะในวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ.2114 พระศาสนจักรมีชัยชนะเหนือพวกมุสลิมชาวเติร์ก ในสงครามครั้งสำคัญที่เลปันโต (Lepanto) ใกล้ประเทศกรีซปัจจุบัน ชัยชนะในครั้งนั้นเชื่อว่าเป็นผลมาจากการสวดสายประคำพระสันตะปาปา ปีโอที่ 5 จึงได้กำหนดให้ทำการระลึกถึงเหตุการณ์นี้ทุกๆปีและกลายมาเป็นวันฉลองแม่พระแห่งสายประคำเช่นในปัจจุบัน แม้จะมีการส่งเสริมให้สัตบุรุษสวดสายประคำตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 และ 16 แล้ว ยังมีเหตุการณ์ครั้งสำคัญที่ยิ่งเป็นการเน้นถึงความสำคัญของการสวดสายประคำ เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2460 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 กล่าวคือในการประจักษ์ของพระนางมารีย์ที่ฟาติมาประเทศโปรตุเกส เป็นการประจักษ์ทุกวันๆที่ 13 ของเดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม ในการประจักษ์ครั้งสุดท้าย แม่พระบอกกับลูอา ว่า เราคือแม่พระแห่งสายประคำเรามาเพื่อเตือนคริสตชนให้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่าทำบาปให้เป็นที่ขัดเคืองพระทัยพระเยซูเจ้าบาปนั้นมากมายเกินไปแล้วจงสวดสายประคำ และใช้โทษบาปของตนเถิด” แม่พระยังได้ให้คริสตชนสวดภาวนามาก ๆ และทำการพลีกรรมใช้โทษบาป เพื่อคนบาปจะได้กลับใจ และเพื่อวิญญานมากมายจะไม่ต้องไปนรก โดยเฉพาะให้สวดสายประคำบ่อย ๆ เพื่อโลกจะได้มีสันติภาพ เนื่องจากการสวดสายประคำเริ่มจากประสบการณ์กับพระนางมารีย์ การสวดสายประคำจึงเป็นการรำพึงภาวนาที่ดงามของพระศาสนจักร และเป็นบทภาวนาที่แพร่หลายในครอบครัวและหมู่คณะในการประจักษ์มาของพระนางทั้งที่ลูร์ด (แกแบร์นาแตต) และที่ฟาติมา (แก่ลูซีอา ยาซินทา และฟรังซิสโก) พระนางได้บอกให้พวกเขาสวดสายประคำ ซึ่งต่อมาประชาชนเป็นจำนวนมากที่ติดตามไปดูเหตุการณ์ก็ได้ร่วมสวดสายประคำพร้อมกับพวกเขา ณ สถานที่ที่พระนางประจักษ์มานั่นเอง การสวดสายประคำจึงเป็นเหมือนกับของประทานอันล้ำค่าจากมารดาของพระเจ้าที่นำเราไปสู่พระคริสตเจ้า

จากที่กล่าวมาทั้งหมด การสวดส่ายประจำมีความสำคัญอย่างไร และเป็นเหตุให้มีการตั้งเดือนตุลาคมเป็นเดือนแม่พระอย่างไร ขณะที่การสวดส่ายประจำในเดือนตุลาคมของชาวท่าแร่ นั้นมีข้อมูลดังต่อไปนี้

ประเพณีสวดส่ายประจำเดือนตุลาคม ที่ชุมชนท่าแร่เริ่มในสมัยนั้นบาทหลวงยอเซฟ กอมบูรี เออ เป็นเจ้าอาวาสวัด ตั้งแต่เดือนตุลาคมของปีนั้นท่านรับผิดชอบดูแลคริสตชนที่ท่าแร่ตามลำพัง อีกทั้งการสวดส่ายประจำก็นับเป็นความศรัทธาที่แพร่หลายในพระศาสนจักรมานานแล้ว และชาวคริสต์ได้ปฏิบัติตามประเพณีดังกล่าว จากคำทรงจำของ บาทหลวงกมล เสมอพิทักษ์ เจ้าอาวาสวัดท่าแร่ ระหว่างปี พ.ศ 2521 - 2522 ท่านได้เล่าว่า เมื่อครั้งที่ตนเป็นเด็ก ได้ไปสวดส่ายประจำกับบาทหลวง คุณแม่ตามคุ้มต่าง ๆ แล้ว โดยในสมัยนั้นมีบาทหลวงแห่ง ยวงบัตริ เป็นเจ้าอาวาส (พ.ศ.2491-2505) และในสมัยที่ท่าน (บาทหลวงกมล) เป็นเจ้าอาวาสนั้น การสวดเดือนแม่พระในคุ้มต่าง ๆ ได้มีขึ้นแล้ว ในตอนนั้น ท่านได้ทรงริเริ่มให้จัดหาพระรูปแม่พระเพื่อมอบให้คุ้มต่าง ๆ นำไปสวดในคุ้มตนเอง และมีธรรมเนียมการบริจาคเงินถวายแม่พระแล้ว

สำหรับการจัดกิจกรรมในเดือนตุลาคมหรือเดือนแม่พระ ในชุมชนท่าแร่ สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในสมัยของบาทหลวงมาร์เกซี พระสงฆ์ชาวอิตาลี ที่ได้รับผิดชอบเป็นเจ้าอาวาสในสมัยที่มีการเบียดเบียนศาสนาในราวปี พ.ศ.2484 เพราะบาทหลวงกมล เสมอพิทักษ์ ได้เล่าไว้ว่า สมัยบาทหลวงแห่ง ยวงบัตริ เป็นเจ้าอาวาสวัดท่าแร่ท่านได้ไปร่วมสวดส่ายประจำตามบ้านต่าง ๆ

ปัจจุบันการสวดส่ายประจำเดือนตุลาคม ลักษณะการจัดสวดภาวนากันเป็นกลุ่ม ตามชุมชน (ในเขตเทศบาล) และตามคุ้ม (ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล) รวม 22 กลุ่มดำเนินไปทุกคำคืน หากมีการงดเพราะเหตุสุดวิสัยหรือการเลื่อนสวด ได้ทำการตกลงกันเอง ในแต่ละกลุ่มมีผู้นำภาวนา (หรือ “คนก่อสวด”) ประจำกลุ่ม บางกลุ่มอาจมีผู้สามารถนำการภาวนามากกว่าหนึ่งคน บางครั้งผู้นำภาวนาอาจมอบหมายให้บางคนเป็นผู้ช่วยในการนำขับร้องบทเพลง หรืออาจมอบหมายให้เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้นำการภาวนา ส่วนจุดประสงค์ในการภาวนาสอดคล้องกับความเชื่อ นั่นคือ ไม่ว่าขอสิ่งใดหรือจุดประสงค์อะไรต้องถูกเชื่อมโยงไปถึงจุดหมายที่พระเจ้า หรืออาณาจักรสวรรค์เสมอ หากมีพระสงฆ์เข้าร่วมภาวนาด้วยพระสงฆ์จะให้ข้อคิดหรือขอความร่วมมือในบางเรื่อง และอวยพรทุกคนเป็นการปิดการภาวนา บางครั้งอาจมีตัวแทนที่เป็นสมาชิกสภาภิบาลวัดเข้าร่วมด้วย ได้นำข่าวจากทางวัดมาแจ้งหรือขอความร่วมมือและเมื่อภาวนาจบ เจ้าภาพขอบคุณผู้มาร่วมภาวนาแล้วแจกขนมของขบเคี้ยวหรือของหวานตามธรรมเนียมปฏิบัติ

ดังนั้น เชื่อแน่ว่าความศรัทธาที่มีต่อแม่พระและการสวดสายประคำตลอดประวัติศาสตร์ชาวท่าแร่แห่งนี้เอง ที่ช่วยให้ชาวท่าแร่ยังคงรักษาความเชื่อของคาทอลิกไว้ได้อย่างมั่นคง และได้เติบโตขึ้น กลายเป็นชุมชนคริสตชนคาทอลิกชุมชนหลักของพระศาสนจักรท้องถิ่นแห่งนี้ จนกระทั่งปัจจุบันจึงสมควรที่ชาวท่าแร่คงไว้และส่งเสริมให้มีความศรัทธาต่อพระนางมารีย์และการสวดสายประคำมากยิ่งขึ้น

7. ประเพณีวันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ

ประเพณีวันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ พระศาสนจักรกำหนดให้วันที่ 2 พฤศจิกายนของทุกปี เป็นวันระลึกถึงผู้ล่วงลับ บางคนเรียกว่าวันระลึกถึงวิญญาณในไฟชำระ ส่วนชาวท่าแร่นิยมเรียกรวมกันระหว่างวันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับและวันสมโภชนักบุญทั้งหลายว่า “วันฉลองนักบุญทั้งหลาย” ที่จริงแล้ววันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับเป็นคนละวันกับวันสมโภชนักบุญทั้งหลาย ตามที่พระศาสนจักรกำหนดให้วันที่ 1 พฤศจิกายนเป็นวันสมโภชนักบุญทั้งหลาย และวันที่ 2 พฤศจิกายนเป็นวันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ

ก่อนถึงวันงานผู้คนในชุมชนมีความการเตรียมสิ่งของสำหรับทำบุญเพื่อภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ โดยผู้คนท่าแร่เรียกว่า วันจุดเทียนหลุมศพ กิจกรรมของงานที่จัดทำขึ้นประกอบด้วยทำความสะอาดหรือทาสีหลุมศพ และที่สำคัญอีกประการ คือการส่งข่าวถึงญาติพี่น้องที่ทำงานหรืออยู่ต่างจังหวัด ให้กลับมาร่วมทำบุญเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษตนเอง ส่วนทางวัดก็จะจัดเตรียมไฟฟ้า เครื่องขยายเสียง จัดเตรียมสถานที่สำหรับพิธีกรรมและจ้างคนเก็บกวาด ถากถางต้นไม้ในบริเวณ “สุสานศักดิ์สิทธิ์” เป็นคำที่ใช้เรียกอย่างเป็นทางการที่เพ็ญนำมาใช้ในท่าแร่เมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมา แต่คำที่ชาวท่าแร่ใช้เรียกสถานที่แห่งนี้ คือ “ป่าศักดิ์สิทธิ์” นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพ่อค้าแม่ค้านำสิ่งของและเครื่องดื่ม มาจำหน่ายตลอดวัน บรรยากาศของกิจกรรมมีเสียงหัวเราะเสียงทักทายปราศรัย ไปทั่วบริเวณ การเตรียมจิตเตรียมใจก่อนการทำบุญถือว่าเป็นการสร้างบรรยากาศความรัก ความร่วมมือร่วมใจและทำให้เกิดความสุขใจ

ในช่วงเดือนตุลาคมชาวท่าแร่เริ่มขอมิสซาอุทิศ แก่ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เพราะถือเป็นโอกาสสำคัญในการทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ แม้วันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ ประกอบพิธีในวันที่ 2 พฤศจิกายน แต่วัดท่าแร่ โดยบาทหลวงสำราญ วงศ์เสงี่ยม เป็นเจ้าอาวาส เลื่อนวันนี้ไปเป็นเสาร์ที่อยู่ใกล้เคียงกับวันที่ 2 พฤศจิกายน ทั้งนี้เพื่อให้ชาวท่าแร่ที่เป็นข้าราชการ ผู้ทำงานในห้างร้าน บริษัท โรงงานและผู้ที่อยู่ต่างจังหวัด มีโอกาสได้มาร่วมทำบุญอย่างสะดวก สบายใจ เพราะวันเสาร์วันอาทิตย์เป็นวันหยุด

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า วันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ บางคนก็เรียกว่า “วันระลึกถึงวิญญาณในไฟชำระ” เป็นความเชื่อของคริสตชนว่า เมื่อคนตายไป วิญญาณแยกจากร่างกาย ร่างกายเปื่อยเน่าไปในขณะที่วิญญาณมีสภาพเป็นอมตะ ไม่เน่าสลายแม้หลังจากแยกจากร่างกาย และในการกลับคืนชีพ วิญญาณ กลับรวมเข้ากับร่างกายอีกครั้ง ดังนั้นเมื่อคนตาย วิญญาณต้องไปปรากฏต่อหน้าพระเจ้าทันทีเพื่อรับการพิพากษาเฉพาะรายบุคคล เพื่อได้เข้าสู่สวรรค์ไฟชำระ หรือรับโทษนรกในทันที ตลอดกาลผลการพิพากษาซึ่งเป็นคำตอบแทนนิรันดร์นั้นขึ้นอยู่กับกิจการที่แต่ละคนได้กระทำ ผู้ที่ตายในสภาวะพระหรรษทานและเป็นมิตรกับพระเจ้า แต่ยังไม่บริสุทธิ์อย่างสมบูรณ์ แม้จะมั่นใจได้ว่าจะได้รับความรอดพ้นนิรันดร์ พวกเขาจำเป็นต้องได้รับการชำระให้บริสุทธิ์เพื่อบรรลุถึงความศักดิ์สิทธิ์ก่อนที่จะเข้ารับการความสุขในสวรรค์ เราเรียกวิญญาณที่อยู่ในกระบวนการชำระนี้ว่า “วิญญาณในไฟชำระ” ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องการคำภาวนาจากพวกเราที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ เราจึงภาวนาเพื่อวิญญาณในไฟชำระเพื่อพวกเขาได้ไปอยู่กับพระเจ้าในสวรรค์

เมื่อถึงวันงานภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ ชาวท่าแร่ตื่นนอนตั้งแต่ตีสอง (02.00 น.) พอถึงตีสามสี่ (เวลา 08.00-04.00 น.) ได้พากันไปที่ป่าศักดิ์สิทธิ์พร้อมกับเทียนและช่อดอกไม้ จุดเทียนที่หลุมศพและวางช่อดอกไม้ ด้วยอันที่จริงตั้งแต่ศตวรรษที่ 3 แล้ว คริสตชนมีประเพณีปฏิบัติจุดเทียนบนหลุมฝังศพของมรณสักขีและผู้ล่วงลับอื่น ๆ และ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 4 คริสตชนทำการจุดเทียนให้กับพระธาตุและรูปปั้นของบรรดานักบุญ ขณะที่การจุดเทียนให้กับผู้ล่วงลับโดยเฉพาะบรรดามรณสักขีบนหลุมฝังศพที่ร่างถูกฝังอยู่นั้นถือเป็นการให้เกียรติแก่พวกท่าน

สำหรับการจุดเทียนในวันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับของชาวท่าแร่การจุดเทียนที่หลุมศพปกติให้ความหมายว่าเป็นเครื่องหมายแห่งคำภาวนาที่ผู้จุดวอนขอพระเจ้าได้โปรดทรงพระเมตตารับวิญญาณของผู้ล่วงลับผู้ที่เขาจุดให้ที่หลุมศพเข้าไปรับพระสิริรุ่งโรจน์ของพระองค์อยู่ในบ้านของพระบิดาและบางครั้งอาจเป็นเครื่องหมายของคำภาวนาในความหมายที่ว่าผู้จุดทำการวอนขอผู้ล่วงลับโดยเฉพาะเมื่อบรรลุถึงสวรรค์นิรันดร์แล้วให้เสนอวิงวอนพระเจ้าได้โปรดประทานพระพรและความช่วยเหลือที่จำเป็นต่าง ๆ สำหรับพวกเขาที่กำลังจารีอยู่บนโลกนี้ด้วย อย่างไรก็ตาม แม้การจุดเทียนให้แก่ผู้ล่วงลับที่หลุมศพเป็นเครื่องหมายของคำภาวนา แต่สุดยอดแห่งคำภาวนานั้น ก็คือพิธีบูชาขอบพระคุณหรือมิสซา การมีส่วนร่วมในมิสซาจึงเป็นวิธีการช่วยเหลือวิญญาณในไฟชำระที่มีประสิทธิผลมากที่สุด ชาวท่าแร่หลายคนที่มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องนี้จึงถือโอกาสที่ได้กลับมาบ้านเพื่อทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับแสดงออกในความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมมิสซาอย่างดี โดยการรับศีลอภิบาลและรับศีลมหาสนิท (แก้บาปรับศีล) เพื่ออุทิศแก่วิญญาณของญาติพี่น้อง และบรรดาบรรพบุรุษของตน อันที่

จริงการแก้บาปปรับศีลไม่เพียงแต่ช่วยเหลือวิญญาณในไฟชำระได้เท่านั้น แต่ยังช่วยเพิ่มพระพรพรทาน ศักดิ์สิทธิ์อันจำเป็นสำหรับชีวิตนิรันดร์ ในวิญญาณของตนอีกด้วย

นอกจากเทียนจะเป็นเครื่องหมายของคำภาวนา แล้วเทียนที่จุดให้แสงสว่างนั้น ยังเป็น สัญลักษณ์หมายถึงพระคริสต์เจ้าผู้เป็นแสงสว่างส่องโลก และยังหมายถึงการประทับอยู่ของพระองค์ ซึ่งผู้จุดมีความหวังว่าอาศัยบุญบารมีของพระคริสต์เจ้า พระองค์ทรงนำผู้ล่วงลับที่เขากาณาอุทิศให้ นั้น ไปรับบำเหน็จรางวัลนิรันดร์ในสวรรค์

ชาวท่าแร่ยังนิยมจุดเทียนถวายให้กับรูปปั้นพระเยซูเจ้าและพระนางมารีย์ที่ตั้งอยู่บริเวณใจกลาง ป่าศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย การจุดเทียนถวายให้พระเยซูเจ้านี้เป็นเครื่องหมายแห่งคำภาวนา ที่ผู้จุดเทียนถวายอาจต้องการขอบพระคุณหรือกราบวอนขอความช่วยเหลือจากพระองค์ ในความหมาย รวมถึงการจุดเทียนถวายให้กับพระนางมารีย์ด้วย ผู้จุดเทียนอาจขอพระนางให้เสนอวิงวอนเพื่อเขา หรือเพื่อคนอื่น ถือเป็นสิ่งที่คริสตชนปฏิบัติในพระศาสนจักรแต่ไหนแต่ไรมา คือเมื่อมีการจุดเทียน ถวายเกียรติ แต่พระเยซูเจ้าหรือนักบุญผู้ศักดิ์สิทธิ์จะกระทำพร้อมกับคำภาวนาเสมอ อาจจะเป็นการ ขอบพระคุณการวอนขอหรือขอร้องท่านนักบุญนั้น ๆ ช่วยเสนอวิงวอนก็ได้

เมื่อพิธีมิสซาเริ่ม ผู้คนนั่งร่วมมิสซาที่หลุมศพ โดยมีเครื่องขยายเสียงติดตั้งไว้เป็นจุด ๆ ในป่า ศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้สามารถได้ยินพิธีอย่างชัดเจน และเมื่อมิสซังตั้งสถานียูทูนขึ้น ได้ทำการถ่ายทอดพิธี มิสซาออกอากาศด้วย ทุกปีพระสังฆราชเป็นประธานในพิธี และมีพระสงฆ์มาร่วมราว 20-30 องค์ ส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์ลูกวัด นอกจากนั้นก็เป็นบาทหลวงอดีตเจ้าอาวาสวัดท่าแร่ ในระหว่างมิสซา ผู้คนทั่วบริเวณเงียบสงบ เพื่อร่วมมิสซาอย่างศรัทธา เสียงภาวนาเสียงเพลงศักดิ์สิทธิ์ดังก้องตลอดเวลา พิธี พอถึงช่วงเวลาแจกศีลมหาสนิทพระสงฆ์อัญเชิญศีลมหาสนิทไปแจกทุกจุดอย่างทั่วถึง มิสซาอุทิศ แก่ผู้ล่วงลับในวันนี้ ยังเป็นเหมือนสิ่งเตือนใจให้ผู้มาร่วมได้คิดถึงชีวิตของตนในบั้นปลายท้ายสุดว่าจะ เตรียมพร้อมอย่างไรดีในชีวิตที่เหลืออยู่ จึงมั่นใจในชีวิตนิรันดร์ หลังมิสซาพระสงฆ์ 10-15 องค์ ปกติ เป็นพระสงฆ์ลูกวัด เดินไปพรมน้ำเสกตามหลุมศพญาติพี่น้องของผู้ล่วงลับ หลายคนหลายกลุ่มก็ยังคง นั่งรวมกันที่หลุมศพรับน้ำเสกจากพระสงฆ์ด้วย จากนั้นชาวบ้านก็เริ่มทยอยออกจากป่าศักดิ์สิทธิ์ กลับบ้าน ไปที่บ้านวงญาติพี่น้องเพื่อร่วมสังสรรค์รับประทานอาหาร พุดคุยสังเวย อวยชัยให้พร สำหรับผู้ที่อยู่ไกลเตรียมกลับพี่ น้องทุกคนต่างหวังว่าวันทำบุญในปีหน้าคงได้พบกันอีก

เนื่องจากวันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับมีองค์ประกอบทางสังคมรวมอยู่ด้วย ซึ่งผูกมัดและดึงดูด ให้ชาว ท่าแร่และผู้ที่เป็นลูกหลานชาวท่าแร่ที่ไปทำงานหรือย้ายไปอาศัยอยู่ที่อื่น ได้เดินทางกลับบ้าน

หรือเดินทางมาที่ท่าแร่ เพื่อทำบุญอุทิศให้แก่ญาติพี่น้องและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้น จึงไม่อาจถือว่าชาวท่าแร่ ถือเอาวันนี้เป็นวันที่ยิ่งใหญ่และมีความหมายต่อชีวิตความเชื่อมากที่สุด (ครั้งหนึ่งองค์ประกอบทางสังคม เช่น การได้มาพบปะกันของญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง การจัดงานมหรสพ ยังทำให้การฉลองอื่น ๆ ได้แก่ บุญกองข้าวและบุญฉลองวัด ดูเหมือนจะมีความหมายมากสำหรับชาวท่าแร่ และในปัจจุบันนี้องค์ประกอบดังกล่าว ยังส่งเสริมให้การฉลองคริสต์มาสได้โดดเด่นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในความหมายใหม่ เพราะสำหรับคริสตชนแล้วการสมโภชปัสกาเป็นสุดยอดแห่งการฉลองทั้งหลายของคริสตชน แน่นนอนเหนือกว่าคริสต์มาสด้วยพระธรรมล้ำลึกปัสกาของพระเยซูคริสตเจ้าเท่านั้นเป็น ที่มาและทำให้การฉลองอื่น ๆ เป็นไปได้ เพราะเป็นการเฉลิมฉลองการกลับคืนพระชนมชีพของพระเยซูคริสตเจ้าอันเป็นความจริงสุดยอดแห่งความเชื่อของเราในพระคริสตเจ้า ดังที่นักบุญเปาโลได้ประกาศว่า “ถ้าพระคริสตเจ้ามิได้ทรงกลับคืนพระชนมชีพความเชื่อของท่านก็ไร้ความหมายและท่านก็ยังคงอยู่ในบาป”

จากเหตุผลดังกล่าว จนกระทั่งเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ถึงกับได้มีการเรียกวันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับว่า “วันรวมญาติ” หากย้อนกลับไปมองอดีตที่ผ่านมามากกว่า 50 ปี วันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับและวันฉลองนักบุญทั้งหลาย ไม่โดดเด่นเท่าบุญฉลองวัด และเทศกาลคริสต์มาส แต่ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวแล้ว มีคนออกไปทำมาหากินในต่างจังหวัดมากขึ้น การกลับมาบ้านเพื่อทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับได้เพิ่มความโดดเด่นแก่วันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับจนเกือบทัดเทียมงานฉลองวัดและคริสต์มาส ซึ่งหากนับจำนวนคนที่มาร่วมงานแล้ว วันภาวนาอุทิศแก่ผู้ล่วงลับย่อมมีมากกว่าการฉลองทั้งสองอย่างแน่นอน แต่นั่นก็แสดงว่าเวลา 125 ปีที่ผ่านมา ได้ปลูกฝังความเชื่อในเรื่องความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวของผู้ศักดิ์สิทธิ์ (สหพันธนักบุญ) ที่แสดงออกมาในการทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ ลงสู่จิตใจของชาวท่าแร่อย่างแนบแน่น และได้แสดงออกมาในชีวิตแห่งความเชื่อ จนกลายเป็นประเพณีอันดีงามที่จะอยู่คู่กับชาวท่าแร่ตลอดไป

8. ประเพณีงานศพ

ประเพณีงานศพ ณ ชุมชนท่าแร่ มีความแตกต่างจากการทำพิธีงานศพของชาวพุทธที่อยู่ตามหมู่บ้านใกล้เคียง เพราะพิธีงานศพของคริสตชนเป็นการนำความเชื่อของคริสตชนปรับเข้าสู่วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีมาก่อน และในช่วงเวลา พ.ศ. 2500-2555 ประเพณีและพิธีงานศพ ได้มีความเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการที่น่าสนใจเกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น การปฏิบัติเกี่ยวกับสถานที่ตั้งศพ เพื่อภาวนาอุทิศให้ผู้ล่วงลับ หรือที่เรียกว่า ภาวนาหน้าศพ เวลาในการตั้งศพเพื่อภาวนาหน้าศพ การนำศพลงไปประกอบพิธีมิสซาที่วัด การนำศพไปฝังหรือบรรจุที่สุสานการภาวนาและการทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ

หลังจากการฝังศพ ซึ่งนิทัศน์ เสมอพิทักษ์ ได้บรรยายเรื่องราวความสัมพันธ์ของคนกับคนในกรณีเจ็บป่วย ไว้คร่าวๆดังนี้

“เมื่อมีคนเจ็บป่วยขึ้นในชุมชน ญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักไปเยี่ยมถามอาการ ให้กำลังใจหรือแนะนำว่าควรรักษาอย่างไร ถ้าหากอาการหนักน่าวิตก ญาติพี่น้องมาร่วมนอนเฝ้าคนป่วย เพื่อให้การปรึกษาหารือและให้ความช่วยเหลือเท่าที่ทำได้ นี่เป็นความเป็นพี่เป็นน้องที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน แต่ไม่เด่นชัดเหมือนในอดีต เมื่อเห็นว่าอาการไม่ดีขึ้นได้เชิญพระสงฆ์มาโปรดศีลออกภัยบาป รับศีลมหาสนิทและรับศีลเพิ่มคนไข้ แล้วบอกพี่น้องบ้านใกล้เคียงมาภาวนาแก่ผู้ป่วยสามคืน ถ้าคนป่วยยังมีชีวิตอยู่อาจมีการภาวนาให้แก่ผู้ป่วยหลายครั้ง เมื่อผู้ป่วยถึงแก่กรรมได้ตั้งศพไว้ในบ้าน 2-3 คืน แล้วแต่ความประสงค์ของเจ้าภาพ เพื่อญาติพี่น้องมิตรสหายและคนในหมู่บ้านได้มาภาวนาให้ผู้ตาย หรืออาจมีมิสซาหน้าศพอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ เมื่อ 30-40 ปีก่อนนั้นส่วนมากจะตั้งศพไว้ไม่เกิน 2 คืน เพราะไม่มียาฉีดยาหรือไม่มีโลงเย็นเหมือนเดี๋ยวนี้ ดังนั้นถ้าเก็บศพไว้นานศพอาจส่งกลิ่น จนบางครั้งกลายเป็นเรื่องนินทาและในสมัยก่อนนั้นไม่มีการประกอบพิธีมิสซาหน้าศพ แต่วันฝังศพพระสงฆ์จะไปรับศพถึงบ้านแล้วพากันแห่ศพลงมาเพื่อทำพิธีมิสซาที่วัด หลังมิสซาพระสงฆ์ร่วมแห่ศพไปปากคักดีลหีร์ เพื่อประกอบพิธีปลงศพที่นั่น ส่วนศพผู้ที่ไม่มาวัดและขาดการเก็บบาปรับศีลในเทศกาลปลงศพ พระสงฆ์ไม่ไปรับศพและไม่มิสซาในวัด แต่ทำพิธีเสกศพให้นกกวัดแล้วนำไปฝังเลย”

ซึ่งนิทัศน์ เสมอพิทักษ์ ยังได้บรรยายกาศงานศพ ที่ชุมชนท่าแร่ ในช่วงประมาณ พ.ศ.2510 ไว้ว่า “บ้านศพตอนกลางคืนหลังการภาวนา มีหนุ่มสาวบ้านใกล้เคียง หรือผู้ที่รู้จักมักคุ้นกันในชุมชน มาร่วมงานได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกัน จีบกันบ้างเล่นเกมพื้นบ้านกันบ้าง เกมพื้นบ้านที่หนุ่มสาวนิยมเล่นกันสมัยนั้น ได้แก่ ไม้หมากพาด เก็บหมากหอย ทายปัญหา เกมคล้องช้าง หมากเสียตบunya ผู้แพ้ถูกตีหรือให้ร้องเพลง ส่วนผู้เฒ่าผู้แก่ เล่นหมากเลื้อกินหมู ต่อมาเกมเพิ่มขึ้น เช่น หมากฮอรัส ดอมมิโน แต่การพนัน เช่น ไพ ไฮโลว์ ไม่เป็นที่นิยม ทางวัดก็มีข้อห้ามเด็ดขาดหากมีการลักลอบขโมยเล่นการพนันบาทหลวงเจ้าวัดรู้ บาทหลวงไม่ทำมิสซาให้ และไม่ไปส่งศพด้วย การละเล่นต่าง ๆ ในบ้านศพจะเลิกเวลาประมาณห้าทุ่ม ปัจจุบันการละเล่นดังกล่าวไม่มีให้เห็นอีกแล้ว”

นับตั้งแต่ทศวรรษพ.ศ.2530 เป็นต้นมา ชุมชนท่าแร่เริ่มมีการนำศพลงมาตั้งเพื่อภาวนาหน้าศพที่ศาลาประชาคมของวัด (ศาลาจารีตโนปัจจุบันศาลาพักศพของวัดคือศาลาปิติมหารุกุสร้างในปี 2000) ซึ่งมีความสะดวกหลายประการ

ประการที่ 1 ศาลาประชาคมอยู่กึ่งกลางชุมชนผู้คนมาร่วมภาวนาได้สะดวกคณะอารามคณะเถรก็มาร่วมภาวนาได้สะดวก

ประการที่ 2 มีการภาวนาหน้าศพเวลาประมาณ 19.30 น. หลังจากภาวนาเสร็จมีการเลี้ยงอาหารเมื่อชาวบ้านกลับไปญาติพี่น้องของผู้ตายก็มีเวลาได้พักผ่อน

ประการที่ 3 ศาลาประชาคมมีความกว้างขวางรับแขกคนได้มากมีความพร้อมทั้งแสงเสียงและภาชนะอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ พอถึงเวลาพิธีมีสวดศพก็เคลื่อนศพจากศาลาไปยังวัดระยะทางใกล้ไม่เสียเวลา หลังจากฝังศพ เชิญแขกกลับมาร่วมรับประทานอาหารที่ศาลาแล้วค่อยแยกย้ายกลับบ้าน ประกอบกับที่ตั้งศพที่ศาลาของวัด เพราะแบบแปลนบ้านเรือนในปัจจุบันไม่เหมือนเมื่อก่อนภายในบ้านมีพื้นที่เพียงค่อนข้างจำกัด เพราะบางงานผู้คนไปร่วมภาวนาในงานประมาณ 300-400 คนซึ่งต้องการพื้นที่สำหรับจอดรถยนต์ ดังนั้นการจัดพิธีศพที่ศาลาจึงมีความสะดวกมากกว่าตั้งศพที่บ้านถึงกระนั้นการจะตั้งศพไว้ที่บ้านหรือที่ศาลาก็ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าภาพ แต่พื้นที่บริเวณใช้งานก็คือเหตุผลหลักของการเลือกใช้ศาลา

ขณะที่ตั้งศพไว้ที่บ้าน หรือที่ศาลาพักศพ เมื่อผู้คนในชุมชนทราบข่าวการตายจากการประกาศทางหอกระจายเสียงของวัด หรือจากการบอกข่าวของเพื่อนบ้าน เพื่อนบ้านใกล้เคียงได้มาช่วยจัดสถานที่ตั้งศพ จัดสถานที่รับผู้คนที่เดินทางมาร่วมภาวนาในตอนเย็น บางคนนำข้าวสาร เทียน พืชผักที่มีในสวนมามอบให้เจ้าภาพเพื่อช่วยในงานศพ บางคนก็ช่วยเป็นเงินตามอัตภาพซึ่งถือว่าเป็นการร่วมทำบุญอุทิศแก่ผู้ล่วงลับ เรียกว่า “กินทาน” ในปัจจุบันได้จัดตั้งกลุ่มฅาปนกิจการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มชาวท่าแร่เรียกว่า “เข้าพรรค” ในชุมชนท่าแร่มีหลายกลุ่มหลายพรรค ซึ่งสามารถเข้าเป็นสมาชิกได้หลายกลุ่มตามความต้องการ เมื่อมีผู้เสียชีวิตสมาชิกในกลุ่มก็ช่วยศพละ 20-30 บาท แล้วแต่จะตั้งเป็นระเบียบของแต่ละกลุ่ม ผู้เป็นสมาชิกเมื่อถึงแก่กรรม ก็มีเงินพอจัดงานศพไม่เดือดร้อนลูกหลาน ส่วนการจัดทำอาหารเลี้ยงแขก การบริการอาหารในงาน พี่น้องและคนบ้านใกล้เคียงช่วยกันทำด้วยความเต็มใจ ถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ

9. ประเพณีแต่งงาน

สำหรับเรื่องการแต่งงานของมนุษย์เกิดขึ้นเมื่อไรนั้น คงเป็นเรื่องที่มีข้อจำกัดอย่างมากที่หาคำตอบมาอธิบาย ในส่วนของชาวคริสต์ของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ ในทัศนะของนิทัศน์ เสมอพิทักษ์ ได้อธิบายไว้ว่า การแต่งงานแบบคริสตชน กลายเป็นเครื่องหมายที่มีประสิทธิผล คือ เป็นศีลศักดิ์สิทธิ์แห่งพันธสัญญาของพระคริสต์เจ้าและพระศาสนจักร ความรักซึ่งกันและกันของสามีภรรยานั้น มี

ต้นแบบมาจากความรักที่พระคริสต์เจ้าทรงมีต่อพระศาสนจักร และทรงพลีพระองค์เพื่อพระศาสนจักร ตั้งแต่แรกเริ่มของการสร้างแล้วพระเจ้าทรงเรียกมนุษย์ไปสู่ความรัก ตามที่พวกเขาถูกสร้างมาด้วยความรัก “การที่ชายหญิงสองคนร่วมชีวิตและรักกันอย่างสนิทสนมนี้เป็นสิ่งที่พระเจ้าผู้สร้างสถาปนาขึ้นและกำหนดให้มีกฎเกณฑ์กระนั้นเกิดขึ้นจากที่สามิภรรยาสร้างพันธสัญญาต่อกันพระเจ้าเองเป็นผู้ให้กำเนิดการสมรส”

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง เกิดขึ้นจากความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย ที่เพิกถอนไม่ได้ จาริตประเพณีที่เป็นบัญญัติของพระเจ้า แม้สังคมเห็นว่าเป็นการกระทำของมนุษย์คือการที่สามิภรรยาจับและมอบตัวให้เป็นกรรมสิทธิ์ของกันและกัน พันธสัญญาอันศักดิ์สิทธิ์นี้ก็เพื่อความดีของคู่สมรสและเปิดโอกาสไปสู่การให้กำเนิดและอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยกฎของพระคริสต์เจ้า

ดังนั้นประเพณีการแต่งงานของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ จึงประกอบด้วยพิธีการสู่ขอตามประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณและพิธีศีลสมรสตามกฎหมายของพระศาสนจักรคาทอลิกในฐานะเป็นเงื่อนไขที่ขาดไม่ได้ ถือว่าการแต่งงานนั้นถูกต้องและสมบูรณ์

ถ้าย้อนกลับไปเมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา ที่ชุมชนท่าแร่ด้วยของจำกัดทางศาสนาและเรื่องของชาติพันธุ์ ผู้คนนิยมแต่งงานกันเองภายในชุมชนเดียวกัน ซึ่งการที่แต่งงานกับคนที่อยู่ต่างชุมชนนั้นนาน ๆ ทีจึงมีสักคู่หนึ่ง ที่กล่าวเช่นนี้ คือมีข้อกำหนดเป็นพิเศษคือหนุ่มหรือสาวที่เป็นคนต่างศาสนาแต่งงานกับคริสตชนชาวท่าแร่ โดยต้องสมัครใจเรียนคำสอน รับศีลล้างบาปเป็นคริสตชนด้วย จึงสามารถเข้าพิธีรับศีลสมรสได้

เมื่อกาลเวลาได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยพระศาสนจักรผ่อนผันให้สามารถแต่งงานแบบต่างฝ่ายต่างถือกันได้ โดยเฉพาะในสมัยนี้ชาวท่าแร่ไปทำมาหากินในต่างถิ่นต่างจังหวัดพบรักกับคนต่างความเชื่อ จึงมีการแต่งงานแบบต่างฝ่ายต่างถือกันมากขึ้น จากการศึกษาพบว่าคนในครอบครัวที่แต่งงานแบบต่างฝ่ายต่างถือ ไม่ค่อยใส่ใจต่อการปฏิบัติศาสนกิจเท่าที่ควร และไม่ค่อยกำชับเอาใจใส่ให้บุตรได้เรียนคำสอน เพื่อให้เกิดความเชื่อความศรัทธา ดังนั้น ความเชื่อในครอบครัวดังกล่าวจึงไม่ค่อยลึกซึ้ง

การที่หนุ่มสาวที่ชอบพอกันไปบอกรักกันเรียกว่า “จีบสาว” ภาษาชาวท่าแร่เรียกว่า “คุยสาว” เมื่อหนุ่มสาวมีอายุพอสมควร มีความสามารถทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวได้ การจีบสาวต้องไปจีบที่บ้านของสาว เวลาประมาณหนึ่งทุ่มหรือสองทุ่ม โดยพ่อแม่ฝ่ายหญิงยินยอมและได้อยู่ในการดูแลของพ่อแม่ฝ่ายหญิง ไม่มีการไปจีบสาวตามโรงหนังหรือจีบสาวทางโทรศัพท์เหมือนในปัจจุบัน เมื่อ

หนุ่มสาวรักกันและตกลงใจแต่งงานกัน ฝ่ายชายบอกพ่อแม่ของตนให้หาผู้ใหญ่ไปตกลงกับผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงในเรื่องการหมั้น หรือถ้าไม่หมั้นสามารถแต่ง ต้องตกลงเรื่องสินสอดเป็นเงินเท่าไรเป็นทองเท่าไร จัดงานแต่งเมื่อไร เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องไปอยู่บ้านของฝ่ายหญิงเรียกว่า “ไปสู่เมีย” หรือฝ่ายหญิงไปอยู่บ้านของฝ่ายชายเรียกว่า “ไปสู่ผัว” เมื่อตกลงเป็นที่เรียบร้อยแล้วทั้งสองฝ่ายเตรียมการแต่งงาน

การเตรียมตัวเพื่อรับศีลสมรส พ่อแม่ หรือหนุ่มสาว ต้องไปแจ้งคุณพ่อเจ้าวัด เพื่อคุณพ่อเจ้าวัดได้ประกาศให้สัตบุรุษในเขตวัดได้ทราบและแจ้งข้อขัดขวางถ้ามี นอกจากนั้นต้องไปเรียนคำสอนเตรียมแต่งงานตามเวลาที่คุณพ่อเจ้าวัดกำหนด ส่วนฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายเตรียมที่นอน หมอนมุ้งและสิ่งของจำเป็น เพื่อเป็นครอบครัวใหม่และจัดหาของสมนาคุณ เพื่อใช้ในการกราบขอพรและขอคำสั่งสอนจากผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดทั้งสองฝ่าย ทุกวันนี้มักจะจัดการแต่งงานในโรงแรมหรือในหอประชุมจะมีการจัดของชำร่วยแจกผู้มาร่วมงานการกราบไหว้ผู้ใหญ่เป็นการทำภายในเครือญาติเท่านั้น

การแต่งงานมีสองภาค ภาคแรกเป็นวันสู่ขอ ภาคที่สองเป็นวันแต่งงานมีพิธีศีลสมรสที่วัด แต่บางรายเพื่อประหยัดเวลาสามารถทำทั้งสองภาคในวันเดียวกัน เช่น สู่ขอในตอนเช้า เข้าวัดในตอนบ่าย ในวันขอฝ่ายชายเตรียมสิ่งของต่าง ๆ เช่น พาหุมากพาเสียด (คนสมัยนั้นยังนิยมกินหูก) สินสอด เป็นทอง(เครื่องประดับ) เงิน (ธนบัตร) ใส่ในขันขอ มากน้อยตามที่คุณใหญ่ตกลงกันได้ เมื่อถึงเวลานัดหมายญาติพี่น้องฝ่ายชายจะตั้งขบวนแห่ขันหมากจากบ้านเจ้าบ่าวไปยังบ้านเจ้าสาว ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงก็จะเตรียมรับที่บ้านเจ้าสาวเมื่อขบวนขันหมากถึงบ้านมีการเจรจาขอตามประเพณี แล้วมอบสินสอดให้แก่ฝ่ายหญิงเสร็จ แล้วก็ร่วมรับประทานอาหารเป็นอันเสร็จพิธี ในการสู่ขอในเย็นวันนั้นมีการ “จันตอง” เป็นการแสดงความยินดี ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงของเจ้าบ่าวและ เจ้าสาว มีการให้ของขวัญหรือเงินช่วยงานแต่งงาน เรียกว่า “ซ้อยตอง” มีการเลี้ยงอาหาร มีการร้องรำทำเพลงจนดึกดื่นเที่ยงคืนจึงเลิก ปัจจุบันนี้การ “จันตอง” ไม่ค่อยมีให้เห็นอีกแล้ว การช่วยงานแต่งงานนิยมเอาเงินสดของบัตรเชิญ ส่งคืนให้แก่ฝ่ายที่เชิญเวลาไปร่วมงานเลี้ยง แต่ก่อนนั้นไม่มีบัตรเชิญ ซึ่งเชิญด้วยปากโดยการแบ่งหน้าที่ให้ญาติไปเชิญพี่น้องและคนรู้จัก เรียกว่า “ไปเฝ้าตอง” ซึ่งเป็นโอกาสให้พี่น้องได้มีส่วนร่วมในงานนี้ด้วย

ในวันที่มีพิธีศีลสมรสในวัด เจ้าบ่าวเจ้าสาว พ่อแม่พยาน แต่งตัวสวยงาม พร้อมด้วยญาติพี่น้องและแขกรับเชิญลงมาที่วัดเพื่อร่วมพิธี เมื่อพิธีศีลสมรสในวัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ด้านนอกมีการขบวนแห่ที่หน้าวัด หนุ่ม ๆ เพื่อนเจ้าบ่าวเจ้าสาวตีกองร้องเพลงนำหน้าขบวน บางคนอาจเหาะอย่างง่ายไป

ด้วยตามด้วยกลุ่มผู้หลักผู้ใหญ่แขกที่มาร่วมงาน เมื่อก่อนไม่มีการแห่ด้วยรถยนต์เหมือนในปัจจุบัน เพราะการเดินแห่เป็นการให้เกียรติและเป็นกำลังใจแก่คู่บ่าวสาว

การที่แห่ไปบ้านใครก่อนนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่า ก่อนแต่งมีข้อตกลงกันไว้อย่างไร ถ้าฝ่ายชายไปอยู่กับฝ่ายหญิงก็ไปที่บ้านฝ่ายชายก่อน แล้วไปที่บ้านฝ่ายหญิงเป็นการส่งเซ่ ถ้าฝ่ายหญิงไปอยู่กับฝ่ายชายก็แห่ไปที่บ้านฝ่ายหญิงก่อนแล้วแห่ไปที่บ้านฝ่ายชายเป็นการส่งสะใภ้ด้วย เมื่อแห่ไปถึงบ้านฝ่ายหญิงมีการ “จูงเซ่” โดยมีการปกร่มสูงกว่าศีรษะ ใต้ร่มวางหินลับมีด แล้ววางใบตองกล้วยทับหิน ผู้หญิงสูงอายุเป็นคนจูงสะใภ้ไปที่ร่มให้ถอดรองเท้าขาวให้วางเท้าขาว ให้วางเท้าขาวบนใบตองแล้วสาดน้ำล้างเท้าให้สองสามครั้ง แล้วจูงขึ้นไปบนบ้าน แสดงว่าฝ่ายชายยินดีรับฝ่ายหญิงเป็นลูกสะใภ้ด้วยความเต็มใจ เมื่อแห่ไปถึงบ้านฝ่ายชายก็ทำเช่นเดียวกัน เมื่อแขกแห่มาถึงบ้านมีการเลี้ยงอาหารแขก หลังจากรับประทานอาหารเสร็จ ถ้าเจ้าสาวต้องไปอยู่กับฝ่ายชาย ผู้หลักผู้ใหญ่ฝ่ายชายทำพิธีขอเจ้าสาวไปเป็นสะใภ้ที่บ้านฝ่ายชาย ถ้าชายไปอยู่กับฝ่ายหญิงมีพิธีการขอเซ่ เมื่อถึงบ้านฝ่ายชายมีการเลี้ยงอาหารอีก หลังจากเลี้ยงอาหารมีการกล่าวมอบสะใภ้หรือกล่าวมอบเซ่ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีดังกล่าวผู้คนที่มาร่วมงานจึงเดินทางกลับ

การแต่งงานในยุคใหม่หรือสมัยใหม่ ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา เปลี่ยนจากประเพณีดั้งเดิมไปมาก อาจเป็นเพราะการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เป็นตัวเร่งรัดให้ต้องทำกิจการต่าง ๆ อย่างพอเหมาะ พอควร ใช้เวลาในการขอวันหนึ่ง จัดงานแต่งอีกวันหนึ่ง ทำให้เสียเวลาทำมาหากิน ดังนั้น ในปัจจุบันจึงนิยมจัดให้มีการขอและเข้าพิธีในวัดและเลี้ยงอาหารในวันเดียวกันเป็นเสร็จงานการส่งเซ่หรือ

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2555 ประเพณีการแห่ทอง การขอเซ่ขอสะใภ้ค่อย ๆ เลือนหายไปหลังจากพิธีศีลสมรสที่วัดแล้ว เจ้าบ่าว เจ้าสาว ผู้หลักผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ถ่ายรูปหน้าพระแท่นกับพระสงฆ์ผู้เป็นประธานในพิธี หลังจากนั้นถ้ามีการเลี้ยงที่บ้าน ออกจากวัดขึ้นรถไปยังบ้านเจ้าบ่าวหรือเจ้าสาว แต่ถ้าเลี้ยงในศาลาประชาคม ออกจากวัดก็เดินไปที่ศาลา ไม่มีการขอเซ่ขอสะใภ้ ไม่มีการกล่าวมอบเซ่ มอบสะใภ้หลังจากรับประทานอาหาร เจ้าบ่าว เจ้าสาว เดินขอบคุณผู้มาร่วมงานไปตามโต๊ะ พร้อมมอบของชำร่วย เจ้าภาพหรือตัวแทนเจ้าภาพกล่าวขอบคุณผู้มาร่วมงานบนเวที รับประทานอาหารเสร็จเป็นอันเสร็จพิธี

ยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก ประเพณีการแต่งงานเช่นเดียวกัน ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่เข้ามามีผลกระทบต่อธรรมเนียม ประเพณีเดิมที่เคยปฏิบัติ

10. ประเพณีไหว้พ่อแม่ทูนหัวศีลล้างบาป

ในฐานะชาวคริสตชนทุกคนย่อมคุ้นเคยและรู้จักกับคำว่าพ่อทูนหัวแม่ทูนหัว มาตั้งแต่เด็ก เมื่อรับศีลล้างบาปผู้ชายต้องมีพ่อทูนหัว ผู้หญิงก็ต้องมีแม่ทูนหัว เป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติในพระศาสนจักรคาทอลิก พ่อแม่ทูนหัวคือผู้ที่ยอมรับบาปหน้าที่และความรับผิดชอบที่ช่วยเหลือผู้รับศีลล้างบาปให้เจริญชีวิตเติบโตขึ้นในความเชื่อคาทอลิก

ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ได้รับศีลล้างบาป ศีลมหาสนิท ศีลกำลังและมีอายุอย่างน้อย 16 ปี ยังต้องเป็นคริสตชนที่ดี กล่าวคือ เป็นผู้ถือปฏิบัติความเชื่อคาทอลิกพื้นฐานต่าง ๆ มีชีวิตความเชื่อที่เป็นแบบอย่างได้ มีความสามารถและความพร้อมที่ช่วยเหลือผู้รับศีลล้างบาป (ไม่ว่าเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่) บนหนทางของชีวิตคริสตชน ซึ่งหากเป็นผู้ที่แต่งงานแล้ว ต้องแต่งงานเรียบร้อยตามกฎหมายของพระศาสนจักร คำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก ได้กล่าวถึงความสำคัญของพ่อแม่ทูนหัวไว้ดังนี้ “เพราะว่าพระพรหมแห่งศีลล้างบาป สามารถพัฒนาขึ้นได้ ความช่วยเหลือของพ่อแม่จึงมีความสำคัญ รวมทั้งบทบาทของพ่อแม่ทูนหัว ซึ่งต้องเป็นผู้มีความเชื่อมั่นคง มีความสามารถและพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้รับศีลล้างบาปใหม่ ไม่ว่าจะเป็เด็กหรือผู้ใหญ่ บนหนทางของชีวิตคริสตชน หน้าที่ของเขาคือหน้าที่ของพระศาสนจักรที่แท้จริงชุมชนพระศาสนจักรทั้งครบ มีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนาและการรักษาพระพรหมที่ได้รับในศีลล้างบาป” (ข้อ 1255)

จากข้อคำสอนข้างต้นเห็นได้ว่า พ่อแม่ทูนหัว มิใช่มีเพียงหน้าที่เป็นผู้ให้คำมั่นสัญญาแทนผู้รับศีลล้างบาปเท่านั้น แต่ต้องมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้บรมดูแลลูกทูนหัวของตนให้เป็นคริสตชนที่ดี ด้วยเป็นการช่วยเหลือพ่อแม่ในการให้การอบรมอีกแรงหนึ่ง พระพรหมแห่งศีลล้างบาปที่พระสงฆ์ได้โปรดผู้รับศีลล้างบาปทั้งที่เป็นทารก หรือเด็กที่รู้ความแล้ว และผู้ใหญ่ มีการพัฒนาสู่ความเชื่อที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นโดยมีความมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้ลูกทูนหัวได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ในความเชื่อ เป็นกำลังเสริมสร้างชุมชนคริสตชนให้มีความเข้มแข็ง ดำรงชีวิตด้วยการเป็นพยานและประกาศข่าวดีของพระเยซูคริสตเจ้าอย่างมีชีวิตชีวา

ในปัจจุบันอาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล ท่าแร่ กำหนดทำพิธีโปรดศีลล้างบาปเดือนละครั้ง คือในวันอาทิตย์ที่สองของเดือน เมื่อพ่อแม่นำลูกไปรับศีลล้างบาป ก่อนที่ไปแจ้งกับทางวัด ต้องติดต่อ

ขอให้ผู้ที่ตนหมายมั่นอยู่แล้ว ให้ไปเป็นพ่อแม่ทูนหัว ปกติเป็นญาติพี่น้องหรือไม่ก็เป็นคริสตชนที่ดี ที่อาศัยอยู่ใกล้ ๆ บ้าน ในอดีตนั้นคนที่ได้เป็นพ่อแม่ทูนหัวนั้นถือเป็นบุคคลสำคัญ เพราะต้องเป็นคนที่มีความเชื่อ ความศรัทธา เป็นคริสตชนที่ดี ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีของชุมชน ดังนั้น หลายคนอาจเป็นพ่อแม่ทูนหัวที่อาจอยู่นอกชุมชน หรือ ชุมชนใกล้เคียง ถือเป็นเรื่องไม่แปลกอะไร ยกตัวอย่างกรณีของคุณพ่อเสงี่ยมดี ศิริวรกุล อายุ 83 ปี เป็นพ่อแม่ทูนหัวของคุณพ่อประยูร พงษ์พิศ อายุ 61 ปี ซึ่งมีเป็นลูกพี่ลูกน้องกับคุณพ่อเสงี่ยม ดีศิริวรกุล

ด้านความผูกพันและกิจกรรมที่ต้องกระทำทุกปีนั้น คือพ่อแม่กล่าวถึงพ่อแม่ทูนหัว แม่ทูนหัว ให้ลูกฟังว่าพ่อแม่ทูนหัวมีความสำคัญอย่างไร ทำไมจึงต้องมีพ่อแม่ทูนหัว แม่ทูนหัว นั้นคือในเทศกาลคริสต์มาส หรือปีใหม่ พ่อแม่ต้องพาลูกไปกราบขอพรและขอคำสั่งสอนจากพ่อแม่ทูนหัว หัวแม่ทูนหัว นับว่าเป็นการเริ่มต้นปีใหม่ด้วยความเป็นสิริมงคล

ถ้าหากเป็นเด็กโต ไปกราบขอพรจากพ่อแม่ทูนหัว แม่ทูนหัว ด้วยตนเองไม่ต้องมีผู้ใหญ่พาไป สิ่งเตรียมไปกราบพ่อ แม่ทูนหัว ที่ผู้คนทำเร่เนียม คือเอาข้าวสารใส่ขาม หรือขันอะลูมิเนียมมีไขสองฟอง อาจมีดอกไม้เสียบลงในขามเป็นประเพณีไทยมาแต่โบราณกาล กล่าวคือถ้าเดินทางไปหาไปเยี่ยมใคร ต้องมีของติดไม้ติดมือไปฝากด้วย จึงไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าทำอะไรไปกราบ แต่ถ้าไม่มีอะไรไปสามารถกราบด้วยมือเปล่าได้ ในปัจจุบันนิยมหาห่อของขวัญหรือห่อห่อเครื่องดื่มอาหารเสริมเป็นของฝาก

สำหรับการเดินทางไปไหว้พ่อแม่ทูนหัวแต่ละปี เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างลูกทูนหัวกับพ่อแม่ทูนหัวเป็นการสอนให้ลูกทูนหัว ให้ตระหนักถึงความกตัญญูต่องานที่ผู้ใหญ่น้อยควรมีต่อผู้ใหญ่ที่มีบุญคุณต่อตนเอง ส่วนผู้เป็นพ่อแม่ทูนหัวได้สำนึกในบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ทูนหัว ที่ต้องให้การดูแลอบรมลูกทูนหัว มิใช่ว่าหลังจากคุณพ่อโปรดศีลล้างบาปแล้ว พอออกจากวัดพ่อแม่ทูนหัวก็หมดหน้าที่ลง ลูกทูนหัวทุกคนรู้สึกดีใจเป็นอย่างมาก ถ้าหากพ่อแม่ทูนหัวของเขาเป็นคริสตชนที่ดีในหมู่บ้าน และพ่อแม่ทูนหัวเอาใจใส่ต่อลูกทูนหัว เป็นการบอกเล่าเรื่องพ่อแม่ทูนหัวของ เขาให้คนอื่นทราบด้วยความสุขใจและภาคภูมิใจอย่างยิ่ง

ส่วนของขวัญที่พ่อแม่ทูนหัวให้แก่ลูกทูนหัวในวันที่ไปไหว้นั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับลูกทูนหัว และเป็นสิ่งที่ลูกทูนหัวประทับใจและจดจำไปตลอดชีวิต แม้ว่าสิ่งที่ได้รับจะไม่ใช่ว่าสิ่งของที่มีราคา เช่น ขนม หรือเงินเล็กน้อย เพื่อซื้อสมุดหนังสือเรียน หรือเสื้อผ้า นอกจากให้ของขวัญแล้ว พ่อ

แม่ทูนหัว ให้คำอบรมสั่งสอนโดยมากเน้นเรื่องความประพฤติให้เป็นเด็กดี เชื่อฟังพ่อแม่ครูอาจารย์ ตั้งใจเรียนหลักหนึ่อบายมุขและ ยาเสพติดทั้งหลาย เมื่อเติบโตใหญ่ได้เป็นคนดีของสังคม

ในปัจจุบัน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ทูนหัว กับลูกทูนหัวได้จัดจางห่างหายไปมาก แทบไม่เห็นเลยว่า พ่อแม่จัดแจงให้ลูกไปไหว้พ่อแม่ทูนหัวในคริสต์มาส หรือวันขึ้นปีใหม่เหมือนสมัยแรกเริ่มของบ้านท่าแร่ เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งถ้าบทบาทของพ่อแม่ทูนหัว เหลือเพียงการไปร่วมในวันศีลล้างบาป แต่บทบาทการพัฒนาความเชื่อที่พ่อแม่ทูนหัวควรอบรมดูแลลูกทูนหัวของตนให้เป็นคริสตชนที่ดีนั้นกลับเลิกราไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง

ชุมชนคริสตชนท่าแร่กำลังฟื้นฟูความเชื่อ ความรัก และความเป็นหนึ่งเดียวตามคำสอนของพระเยซู คริสตเจ้า ด้วยวิธีการชุมชนคริสตชนพื้นฐานหรือวิถีชุมชนวัด ลักษณะเด่นประการหนึ่งของกระบวนการวิถีชุมชนวัดคือทำให้สมาชิกของชุมชน ได้ตระหนักถึงบทบาทการร่วมใน “ความเป็นมารดาของพระศาสนจักร” กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการให้บังเกิดเป็นสมาชิกของพระศาสนจักรและเติบโตขึ้นในพระวาจาของพระเจ้าที่เขาได้รับจากพระศาสนจักร ซึ่งเขาได้เจริญชีวิตและได้ทำให้บังเกิดผล นั่นคือโดยรวมมือกับพระพรหทานของพระเจ้าคริสตชน แต่ละคนปรับเปลี่ยนชีวิตตนให้ละม้ายคล้ายพระเยซูเจ้ามากยิ่งขึ้น เป็นดังการให้กำเนิด พระคริสตเจ้าในวิญญานของตน ด้วยชีวิตพยานนี้ยังมีอิทธิพลต่อชีวิตความเชื่อของสมาชิกในชุมชนคริสตชนอีกด้วย การมีส่วนร่วมทำให้สมาชิกอื่น ๆ เติบโตขึ้นในความเชื่อก็เท่ากับให้กำเนิดพระคริสตเจ้าในผู้นั้นเช่นกันฉะนั้นพ่อแม่ทูนหัวจึงมีส่วนอย่างชัดเจนในบทบาทหน้าที่ดังกล่าวในการถ่ายทอดความเชื่อไปสู่คนรุ่นถัดไป ไม่เพียงแต่การดำเนินชีวิตเป็นพยานเท่านั้น แต่ยังอาศัยการแนะนำ การตักเตือนด้วยความรัก สามารถช่วยให้ลูกทูนหัวของตนก้าวหน้าในความเชื่อที่เขาได้รับในพระศาสนจักร

โดยสรุปได้ว่าถ้าพิจารณาเรื่องของประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ทั้ง 10 ประเพณีที่กล่าวทั้งหมดแล้วนั้น เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของบรรพบุรุษของผู้คนที่มาก่อตั้งเป็นชุมชนท่าแร่ ที่มีต่อศาสนา ซึ่งสิ่งที่บรรพบุรุษได้กระทำมานั้นได้ถูกนำมาสะท้อนจากการรวบรวมข้อมูลของ “คนใน” ที่นำมาถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น เป็นการบ่งบอกสภาพของสังคมของชาวคริสต์ในระดับที่เรียกว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับผู้คน” ที่สืบสานและปฏิบัติตามหลักของศาสนาอย่างเคร่งครัด ที่สำคัญอีกประการคือสามารถสร้างเพื่อยึดโยงและก่อเกิดเครือข่ายทางสังคมของชาวคริสตชน ในความศรัทธาของพลังศรัทธาต่อประเพณี

แม้ว่าท่ามกลางกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยย่อมส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์ เช่นรูปแบบของประเพณีแห่ดาวได้ปรับเปลี่ยนไป เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้นำทาง

ศาสนา และตอบสนองกระแสการทอ้งเที่ยว ซึ่งการปรับเปลี่ยนเพื่อเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นในชุมชน ที่มีการสืบสานและสืบทอดสิ่งเหล่านี้กับยังคงอยู่มิได้หายไปจากสังคมของชาวคริสตชน ซึ่งถือว่าการรักษาประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ที่ปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่นอย่างมิได้ลดหย่อนลงไปตามกระแสกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป

4.10 จุดเริ่มต้นแห่งการก่อตั้งชุมชนท่าแร่ พ.ศ.2427-2480

อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ในช่วง พ.ศ.2427-2480 ผู้วิจัยเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “การสร้างบ้านแปงเมือง ภายใต้การเบียดเบียนทางศาสนา” สาเหตุที่ปรากฏการณ์ที่กล่าวไปข้างต้นนั้น เป็นเพราะบรรยากาศของเมืองสกลนคร ก่อนปี พ.ศ.2426 เป็นพื้นที่ของผู้คนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์เข้ามาอยู่อาศัยรวมไปถึงความแตกต่างทางด้านศาสนา จนกระทั่งมีบาทหลวงเข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ที่เมืองสกลนคร ย่อมส่งผลดีต่อชาวคริสต์ดั้งเดิมที่นับถือศาสนาคริสต์ได้มีโอกาสประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนาของตน และสาเหตุที่จบลงในช่วงซึ่งถือว่ายังเป็นช่วงเวลาที่บาทหลวง แม่ชี และผู้คนในชุมชนยังมีอิสรภาพในการทำหน้าทำกิจกรรมทางศาสนา จนกระทั่ง เริ่มทศวรรษ 2480 เรื่อยมาจนถึง พ.ศ.2490 เป็นยุคที่เรียกว่า “สภาวะทางการเมือง ที่เข้ามาเบียดเบียนศาสนา” จากกรณีพิพาทอินโดจีน ในขณะนั้นเป็นการปกครองบ้านเมืองภายใต้การนำของรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งจะนำเสนอในตอนต่อไป การที่ผู้คนที่มีความแตกต่างทางศาสนา และชาติพันธุ์ ได้กลายเป็นสาเหตุหลักที่นำไปสู่การต่อต้านขับไล่ ผู้คนที่มีความแตกต่าง ประกอบกับบรรยากาศของสาเหตุทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ที่มีความบาดหมางกันทางด้านความคิดระหว่างชนชั้นผู้ปกครองท้องถิ่นของเมืองสกลนครกับบาทหลวง ที่ไม่สามารถต่อรองผลประโยชน์ทางการเมืองกันได้อย่างลงตัว โดยกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองมองว่าการเผยแพร่ศาสนาในช่วงนั้นเป็นการสร้างความหวังให้ผู้คนที่ได้รับอิสระของตนเองที่มีสถานะเป็นไพร่ ทาส รวมไปถึงแนวความคิดที่ว่าเป็นการช่วงชิงไพร่ ทาส ที่มีความสนใจที่ต้องการเปลี่ยนศาสนาเดิมเป็นคริสต์ศาสนา สำหรับคนพื้นเมืองมองว่ากลุ่มคริสต์ดั่ง มีอิสระ ความปลอดภัย ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานเหมือนพวกตน

จากกรณีที่กลุ่มชาวคริสต์ดั่ง ได้รับผลกระทบที่ชนชั้นผู้ปกครองท้องถิ่น และกลุ่มคนพื้นเมือง ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญข้อมูลจากคำบอกเล่า “ความทรงจำ” เพื่อให้เข้าถึงความ “ความจริง” ผู้วิจัยยกกรณี คำบอกเล่าจากบุคคลในกลุ่มสายตระกูล “ศรีวรกุล” ที่ถือว่าเป็นตระกูลเก่าแก่ของชุมชนท่าแร่ ซึ่งยังปรากฏร่องรอยบ้านโบราณของนางหนูนา ศรีวรกุล ที่ปัจจุบันยังมีผู้คนไปเยี่ยมชมและถ่ายภาพเป็นที่ระลึก

ชุดความข้อมูลเกี่ยวข้องกับสาเหตุและการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของบรรพบุรุษ นายสุรพล ศรีวรกุล ลูกหลานชาวท่าแร่โดยกำเนิด ได้เล่าบรรยากาศของความขัดแย้งโดยให้ภาพในลักษณะที่คล้ายว่า

กลุ่มชาวคริสต์ถูกกดขี่ กดทับ ด้วยความแตกต่างทางศาสนาและการเหยียดชาติพันธุ์ มีกลุ่มเขา กลุ่มเราที่ไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่ รวมถึงการเดินทางของผู้คนที่เคลื่อนย้ายจากในเมืองสกลนครมาที่ชุมชนท่าแร่ ดังนี้

“เฒ่าเพิ่นเฝ้าให้ฟังว่า สมัยแต่กี้ ชาวญวนกับชาวไทญ้อ เมืองสกลนคร ที่เพิ่นนับถือศาสนาคริสต์ เพิ่นอยู่โฮมกันอยู่แถวหน้าวัดศรีมั่งค์ บริเวณนั้นคนญวนหลายได้ ฮอดโบสถ์คริสต์ เข้าใจว่าน่าลิตตั้งอยู่แถวโรงหนังประสานราษฎร์ (ปัจจุบันเป็นร้านล้างอัด ฟิล์ม) “คำว่าคนญวน” เป็นคำที่เอนกันระหว่างคนญวนกับคนญวน แต่คนไทละเอิ้น “แกว” ที่ชุมเพิ่นได้พากันย้ายออกมาจากในเมืองมาท่าแร่ เป็นเพราะคนญวนมักถูกลูกเฒ่าไล่ ตูถูก บางคนไล่ตี แกว่งหินไล่กะมี คนเขาเนื้อถึกกดดันหลายๆมันกะอยากหนี บาทหลวงเกโกละไปเฮ็ดพิธีล้างบาปเพิ่นละเห็นสภาพชาวคริสต์ที่อยู่ในเมืองว่า ถูกรังแกจากคนไท จึงได้พากันเฮ็ดเรือแพหนีออกมาจากในเมืองยามกลางคืน ชุมเพิ่นละพากันอธิฐานต่อเทวดามิคาแอล ว่าถ้าเรือแพลำนี้ไปจอดที่ใดกะจะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่ เรือแพลำนี้ได้มาจอดหม่องที่มันเป็นหินแอ่ ป่ารก กกไม้ใหญ่หลาย กะเลยพากันมาตั้งบ้านอยู่ที่นี่ละ” (สัมภาษณ์ นายสุรพล ศรีวรกุล, 12 ตุลาคม 2562)

ความทรงจำนำมาซึ่งคำบอกเล่า ที่ถูกนำมากล่าวถึงร่องรอยบาดแผลที่เคยเกิดขึ้นในอดีตที่ผ่านมา ร่องรอยและบาดแผลที่ถูกกดทับมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ มาถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ย่อมยังอยู่ในใจของผู้คนเหล่านี้ ดังคำบอกเล่าของ นางวิริยัม ศรีวรกุล ที่บรรยายไว้ดังนี้

“คุณยายทวดเล่าให้ (นางวิริยัม ศรีวรกุล) สมาชิกในครอบครัวเป็นชาวเวียดนาม หนีสงครามมาจากเวียดนามเดินเท้าต่อเข้ามาที่ประเทศลาวและข้ามแม่น้ำโขง การเดินทางมาครั้งนี้มีกลุ่มคนญวนอีกจำนวนมากเคลื่อนย้ายมาพร้อมๆกันกับครอบครัวของเรา เมื่ออพยพมาถึงประเทศไทยต่างคนต่างกระจายไปอยู่กับญาติตามจังหวัดต่างๆ เช่นที่จังหวัดนครพนม จังหวัดอุดรธานี ส่วนครอบครัวของเราได้เดินทางมายังจังหวัดสกลนคร ได้มาอยู่กับกลุ่มคนญวนบริเวณคุ้มวัดศรีมั่งค์ เมื่ออยู่ที่นี่ได้สักระยะหนึ่งมีโอกาสได้พบบาทหลวงมาเผยแพร่ศาสนา ซึ่งบาทหลวงได้สอนคำสอนให้และได้ถามว่า ถ้ามัวอยากเป็น คริสต์งใหม่ อยากไปจากที่นี่ใหม่ และสามารถหาที่อยู่ใหม่ให้เป็นที่พักอาศัย เพราะผู้คนบางกลุ่มไม่ยอมรับ มีอคติต่อคนอพยพ

เพื่อความมั่นคงของสมาชิกในครอบครัว จึงพากันตัดสินใจที่ต้องการเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่แห่งนี้ ผู้คนต่างร่วมไม้ร่วมมือสร้างเรือเพื่อเป็นพาหนะสำหรับการเดินทาง ซึ่งคุณยายทวดบอกว่าการเดินทางในครั้งนั้นสมาชิกในครอบครัวนำสิ่งของที่จำเป็นมาเท่าที่ได้ รวมทั้งพวกเปิดไก่ เมื่อเดินทางมาเรื่อยๆจนมาถึงครึ่งทาง ไก่มันบินหนีออกจากเรือ

บรรยากาศภายในเรือมีการปรึกษารื้อกันว่า เราจอดเรือตรงนี้ใหม่ หรือตรงนี้ยังไม่เหมาะที่ จอดเรือ จนกระทั่งเรือเรียบฝั่งมาเรื่อยๆ มาถึงตรงที่มีเหมือนหาด หาดหินมันสะอาดงาม ผู้คนภายในเรือตัดสินใจว่าเลือกเอาตรงนี้ ถ้าไม่ใช่ทรายแต่เป็นหิน ส่วนสภาพด้านหน้าที่พบเห็นนั้นเป็นป่าต้นไม้

ขนาดใหญ่ ส่วนใครอยากอยู่ตรงไหนสามารถจับจองเอาเลยและตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี่ จึงสามารถกล่าวได้ว่ารุ่นคุณยายและคุณพ่อของตน เป็นกลุ่มคนแรกที่เป็นผู้บุกเบิกชุมชนท่าแร่ ด้วยการเข้ารีตกับบาทหลวงและเปลี่ยนศาสนามาเป็นชาวคริสต์ตั้ง เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอย่างไม่ขาด เพราะสมาชิกในครอบครัวมีความเชื่อและศรัทธาต่อพระเจ้าที่มอบชีวิตใหม่ให้พวกเรา”

จากความทรงจำนำมาสู่“คำบอกเล่า” ที่กล่าวมาข้างต้น ถ้านำมาสิ่งที่เล่ามานั้นมาประกอบกับเอกสารหลายฉบับที่บันทึกประวัติศาสตร์ชุมชนส่วนมากกล่าวถึงสาเหตุที่ต้องเคลื่อนย้ายผู้คนออกจากเมืองสกลนครมายังชุมชนท่าแร่ ดังข้อความที่บันทึกไว้ว่า

บาทหลวงชาเวียร์ เกโก พิจารณาแล้วว่าเมื่อความแตกต่างทางด้านศาสนา ที่มีความรุนแรงต่อชาวคริสต์ในจังหวัดสกลนคร ควรเคลื่อนย้ายผู้คนที่เป็นชาวคริสต์ออกจากพื้นที่แห่งนี้ และได้พาผู้คนเคลื่อนย้ายสู่ดินแดนแห่งใหม่ ด้วยแรงอธิษฐานต่อเทวดามิคาแอล ขอให้พบดินแดนใหม่ในการเผยแผ่คริสต์ศาสนา การเดินทางในครั้งนั้นกระแสนมได้พัดพาเรือใบที่ชาวคริสต์ช่วยกันสร้างขึ้นลอยมายังทางทิศเหนือของหนองหาร

หลังจากเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่เดิม บาทหลวงโปรดม ได้ให้บาทหลวงยอร์ช ดาแบง เดินทางมาเยี่ยมกลุ่มคริสตชนที่สกลนคร และตามมาถึงท่าแร่ พบว่ามีบ้าน 2-3 หลังกับโรงเรือนที่ใช้เป็นวัดเท่านั้นที่สร้างเสร็จ ส่วนผู้คนประมาณ 150 คนพักนอนในเพิงที่มุงด้วยหญ้าแฝกอยู่กับพื้นดิน เวลานั้นมีคริสต์ศาสนิกชนชาวญวน 10 ครอบครัว และคริสต์ศาสนิกชนชาวไทยอีสาน (เชื้อสายลาว) 10 ครอบครัว กลุ่มคริสตชนท่าแร่เจริญขึ้นเรื่อย ๆ เพราะมีครอบครัวใหม่มาตั้งหลักแหล่งเพิ่มขึ้นวัดหลังแรกที่สร้างขึ้นเป็นโรงเรือนชั่วคราวตั้งชื่อว่า“วัดมหาพรหมมีคาแอล หนองหาร”(ปริญา สมอพิทักษ์ บรรณาธิการ, 2556)

เมื่อเสร็จภารกิจการเดินทางเพื่อเคลื่อนย้ายชาวคริสต์มายังดินแดนแห่งใหม่ และการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในพื้นที่แห่งใหม่ สิ่งที่คุณเหล่านี้ต้องเผชิญกับคือ “การปรับตัว” เพื่อความอยู่รอด การทำมาหากิน พื้นที่เพาะปลูก การล่าสัตว์ โรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล ล้วนเป็นสิ่งที่พวกเขาเหล่านี้ต้องพบเจอ และพวกเขาต้องดูแลตนเองและสมาชิกของครอบครัวให้เกิดความปลอดภัยในชีวิต พร้อมกับเกิดความอุดมสมบูรณ์ที่พวกเขาต้องแสวงหาเพื่อดำรงชีพ ซึ่งการปรับตัวด้านต่างๆคุณเหล่านี้ไม่ได้เผชิญกับสิ่งเหล่านั้นเพียงลำพัง คุณเหล่านี้มีบาทหลวง คณะมิชชันนารี เป็นผู้นำสนับสนุนช่วยเหลือโครงสร้างพื้นฐานให้แก่คุณเหล่านี้ ให้มีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิมภายใต้การดูแลของศาสนาจักร ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับผู้คนในชุมชน ในเรื่องนี้ผู้วิจัยขอเสนอในประเืองราวของ“บาทหลวง ยอแซฟ กอมบูรีเออ” บุคคลในประวัติศาสตร์ของชุมชนท่าแร่ การที่คุณในชุมชนสร้างอนุสาวรีย์ให้บุคคลนั้น ย่อมเป็นคนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนที่ต้องระลึกถึง ที่ชุมชนท่าแร่มีอนุสาวรีย์ของบาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ด้านข้างอาสนวิหารมีคาแอล

ท่านมีความสำคัญอย่างไรและทำไมท่านจึงถือได้ว่าเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ของชุมชนท่าแร่ ถ้าไม่มีบาทหลวง คนดังกล่าว สถานที่แห่งนี้คงเปรียบเสมือนการขาด “ผู้นำแห่งจิตวิญญาณ” ที่คอยหล่อหลอมและริเริ่มวางรากฐานสร้างตัวตนให้กับสถานที่แห่งนี้ ตลอดระยะเวลา 52 ปี 7 เดือน (พ.ศ. 2427-2480) บาทหลวงท่านดังกล่าวได้สร้างคุณูปการ ต่อผู้คนชาวท่าแร่ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษามีเรื่องใดบ้าง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บาทหลวง ยอแซฟ กอมบูรีเออ เป็นบุคคลที่สำคัญของชุมชนท่าแร่เป็นอย่างมาก ท่านดูแลผู้คนทุกอย่าง และท่านเป็นใครถึงต้องเดินทางมาปฏิบัติภารกิจในการเผยแพร่ศาสนา ณ สถานที่แห่งนี้ หลังจากที่พื้นที่บริเวณได้เคลื่อนย้ายผู้คนจากเมืองสกลนคร มาตั้งถิ่นฐานได้ระยะเวลา 7 เดือน บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ขณะนั้นอายุ 23 ปี เดินทางมาจากประเทศฝรั่งเศส ได้ถูกรับแต่งตั้งท่านเป็นเจ้าของอาวาสวัดมหาพรหมมีคาแอล เมืองสกล (Ecclesia Sti Michaelis Urbis Sakhon) และเรียกชื่อชุมชนว่า “หมู่บ้านนักบุญมีคาแอล แห่งหนองหาร” โดยบาทหลวง ยอห์น บัปติสต์ โปรตม แต่งตั้งให้ดูแลวัด และดูแลชาวคริสตัง

สิ่งที่ท่านริเริ่มและลงมือทำร่วมกันกับผู้คนในชุมชน คือวิธีการวางผังหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือนตามหลักวิชาสมัยใหม่ (แนวคิดแบบตะวันตก) คือการตัดถนนตรงแนวเป็นตารางหมากรุก และแบ่งเขตพื้นที่ใช้สอยอย่างชัดเจน ได้แก่บริเวณวัด (โบสถ์) เป็นศูนย์กลางของชุมชน อารามแม่ชีสุสาน และมีเขตพื้นที่อาศัยของชาวคริสตชนตั้งอยู่โดยรอบ (กัญฐิกา กล่อมสุวรรณ, 2564) โดยจัดให้สัตบุรุษตั้งบ้านอยู่ 2 พาก คือทิศตะวันออกและทิศตะวันตกอยู่ร่วมกันอย่างเป็นหมวดคุ่ม ดังนี้ ด้านตะวันออกของวัดจัดให้เป็นคนกลุ่มไทยเหนืออาศัย มีขุนบรรจง (บิดาของนายห้อยแสง) เป็นหัวหน้า ซึ่งเรียกคุ่มนี้ว่า “คุ่มกลาง” ถัดไปคือ “คุ่มท่าแร่” โดยผู้คนที่อาศัยอยู่ที่คุ่มนี้ส่วนมากเป็นคนที่เคลื่อนย้ายมาจากเมืองสกลนครอาศัยอยู่ โดยมีขุนพิทักษ์ (บิดากำนันอ้อม) เป็นหัวหน้า ซึ่งในปัจจุบันได้แก่ผู้ที่ใช้นามสกุล เสมอพิทักษ์ และ ยงบรรทม

ทางด้านทิศตะวันตกเป็น ที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาวเวียดนาม เรียกว่า “คุ่มแกว” มีหลวงประเทศ และ หมื่นเดช เป็นหัวหน้า บริเวณคุ่มนี้เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มตระกูล โสรินทร์, อดุมเดช, กายราช, สกนธวัฒน์ และศรีวรกุล (อันดรูว์ สำราญ วงศ์เสงี่ยม. บรรณาธิการ, 2543)

จากเอกสารดังที่กล่าวข้างต้นที่ อธิบายเรื่องราวสถานที่การตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยของผู้คนในชุมชนท่าแร่ ในบริเวณต่างๆของพื้นที่ ในช่วงที่ตั้งชุมชน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวได้สอดคล้องกับความทรงจำของผู้คนในชุมชน ดังคำบอกเล่าที่เล่าไว้ดังต่อไปนี้

“เมื่อสร้างวัดมหาพรหมมีคาแอล หนองหาร ขึ้นแล้วนั้นถือได้ว่าสถานที่แห่งนี้ คือศูนย์กลางของชาวคริสตัง ส่วนบ้านเรือนของผู้คนสร้างตั้งอยู่ทางด้านข้างของ วัด กล่าวคือ การตั้งบ้านเรือนของคริสตังที่เป็นชาวเวียดนาม ตั้งบ้านเรือนอยู่ทิศตะวันตกของวัด ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นไทญ้อ ไทลื้อ ไทลาวที่เปลี่ยนศาสนามาเป็นคริสต์ ตั้งบ้านเรือนอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของวัด เรียกได้ว่าต่างคน

ต่างอยู่เฉพาะกลุ่มพวกของตนเอง แต่ในวันอาทิตย์ต้องมาทำพิธีมิสซาที่โบสถ์ทุกครั้ง” (สุรพล ศรีวรรกุล, 12 ตุลาคม: 2562)

เมื่อพื้นที่ถูกวางแผนผังเป็นระเบียบเรียบร้อย บาทหลวงกอมบูรีเออ ยังต้องดูแลและปฏิบัติหน้าที่สำหรับการสอนศาสนาให้กับชาวคริสต์ ท่านยังได้จัดทำทะเบียนวัดในลักษณะเป็นสำมะโนประชากรของคนในชุมชน โดยใส่รายละเอียดตั้งแต่วันเดือนปีเกิด ชื่อบิดา มารดา การทำพิธีรับศีลต่างๆ ในแต่ละวัย ด้านการศึกษา บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ได้ก่อตั้งโรงเรียนมหาพรหมมีคาแอล เมื่อพ.ศ. 2439 เพื่อต้องการสอนหนังสือให้เยาวชนชาวท่าแร่ ให้มีการศึกษา อ่านออกเขียนได้ อันเป็นพื้นฐานของความศิวิไลซ์แบบตะวันตก สำหรับตัวหนังสือที่ใช้เขียนอ่านในระยะแรก คือ ภาษาวัด (Romanized Siamese Language) ซึ่งเขียนด้วยภาษาอังกฤษ แต่อ่านออกเสียงเป็นคำไทย ก่อนที่เรียนด้วยภาษาไทยในภายหลัง โดยมีครูทัน เป็นผู้ช่วยของท่านในการดูแล นอกจากสร้างโรงเรียน ท่านยังได้สร้างวัดมหาพรหมมีคาแอล ท่าแร่ หลังที่ 2 ขึ้นตัวอาคารมีขนาดใหญ่และก่อสร้างด้วยวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ศิลาแลงแต่ส่งจ้างตามแบบสถาปัตยกรรมยุโรป (กัญฐิกา กล่อมสุวรรณ, 2564) การศึกษาที่บาทหลวงยอแซฟ เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนมหาพรหมมีคาแอล ทางภาครัฐได้เข้ามาสนับสนุนด้วยนโยบายการขยายการศึกษา กล่าวคือ เมื่อพ.ศ. 2452 รัฐบาลกำหนดให้มีการศึกษาขั้นต้นสำหรับประชากรหัวเมืองต่างๆ ต่อมาใน พ.ศ. 2454 รัฐบาลมีนโยบายให้กระทรวงปกครองท้องที่จัดตั้งโรงเรียนประชาบาลให้เพียงพอแก่จำนวนเด็กที่อายุสมควรแก่การเล่าเรียนทุกตำบลโดยกระทรวงธรรมการ มีหน้าที่วางหลักสูตรและระเบียบต่างๆ ของโรงเรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของบ้านเมือง คือ เด็กเติบโตเป็นพลเมืองดี (สาลิณี มานะกิจ, 2548) จากนโยบายดังกล่าวทำให้โรงเรียนมหาพรหมมีคาแอล โอนไปเป็นโรงเรียนประชาบาล ในพ.ศ. 2457 และเปลี่ยนหลักสูตรมาใช้แบบของรัฐบาล อาคารเรียนได้เปลี่ยนจากไม้มาเป็นตึกทาสีเหลืองผู้คนในชุมชนเรียกว่า “โรงเรียนเหลือง”

ตลอดระยะเวลาที่ บาทหลวงกอมบูรีเออ ดูแลสถานที่แห่งนี้ มีเรื่องราวต่างๆ มากมายที่เกิดขึ้น โดยท่านได้บันทึกเรื่องราวต่างๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเรื่องที่ท่านได้บันทึกส่วนมากเป็นเรื่องที่เป็นกรณีพิพาทกันระหว่างชนชั้นผู้ปกครองของเมืองสกลนครกับชาวคริสต์ที่อยู่ภายใต้การดูแลของท่าน ซึ่งเอกสารที่บันทึกเรียกว่า “หนังสือเข้า” ที่บาทหลวงขวัญ ถิ่นวัลย์ นำบันทึกเหล่านี้ ออกมาเปิดเผยต่อสาธารณะชน ตัวอย่างเช่น

หนังสือเข้าหมายเลข 32 บันทึกเมื่อ มกราคม ค.ศ. 1889 (พ.ศ. 2432) ความว่า

“กรรมการเมืองสกลฯ แสดงความขอบใจมายังท่านบาทหลวงที่จะจับนายเชียวและนายเจ็กให้ดังนี้ กรรมการเมืองจึงได้แต่งท้าวเพี้ยมารับเอานายเชียวและนายเจ็ก เพื่อนำเข้าไปยังศาลเมืองสกลนคร จะได้พิจารณาตัดสินต่อไป”

หมายเหตุเลขที่ 32 เป็นหนังสือของกรรมการเมืองสกลนคร เพื่อแสดงความขอบใจบาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ที่ช่วยจับตัวผู้ร้ายที่กำลังถึงในหนังสือเลขที่ 31 และได้แต่งท้าวเพี้ยไปรับ นำตัวไป

ยังศาลเมืองสกลนครเพื่อพิจารณาคดีต่อไป แสดงให้เห็นว่า บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีกับเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

หนังสือนำเข้าหมายเลข 33 บันทึกเมื่อ มกราคม ค.ศ.1889 (พ.ศ.2432) ความว่า

“พระยาจันต๊ะ เขียนมายังท่านบาทหลวง ทาสของเธอและของพี่น้องได้พากันเข้ามาเรียน ศาสนากับบาทหลวง ลางคนก็เรียน ลางคนก็มาอยู่เปล่าๆ ฉะนั้น ขอแต่พ่อได้ส่งทาสที่มาซ้อนตัวอยู่เปล่าๆนั้น ไปให้เธอและพี่น้องเธอ”

หมายเหตุบันทึกหนังสือเข้า เลขที่ 33 เป็นหนังสือของพระยาประจันตประเทศธานีถึง บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ เพื่อขอตัวทาสและพี่น้องของตนที่ไปเข้าเรียนศาสนา กับบาทหลวง ก่อนหน้านี้เราได้เห็นหนังสือหลายฉบับที่ส่งมาขอตัวภรรยาที่เข้ามาเข้าเรียนศาสนา ส่วนฉบับนี้ส่งมาขอตัวทาสและพี่น้องแสดงว่า กลุ่มคนที่อยู่ในความดูแลของพระยาประจันตประเทศธานี ได้หนีมาอยู่กับ บาทหลวงหลายคน โดยเฉพาะทาสทำให้ขาดแรงงานในการทำไร่ทำนา (ขวัญ ถิ่นวัลย์,ออนไลน์:2565)

ภาพประกอบ 5 อนุสาวรีย์บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ

ที่มา : เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

จากตัวอย่างที่ยกมาจาก “หนังสือเข้า” ที่ได้บันทึกเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น ยังคงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (hegemony) ที่ชนชั้นผู้ปกครองต้องการแสดงให้ทราบถึง อำนาจ กฎหมาย กติกาของบ้านเมืองที่คอยควบคุมผู้คนในดินแดนแห่งนี้ รวมถึงเรื่องการต่อรองไพร่ ทาส

ที่มาเข้ารีตมานับถือคริสต์ศาสนา ที่ท่าแร่ ซึ่งในส่วนนี้เป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในระบบการเศรษฐกิจที่ต้องการกำลังคนไปเป็นแรงงานภายใต้การควบคุมของชนชั้นผู้ปกครอง

ภารกิจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่บาทหลวงกอมบوريเออ ได้ลงมือทำ คือการปลูกฝังความเป็นคนไทย ให้กับชาวเวียดนามที่เกิดในเมืองไทย ณ ชุมชนท่าแร่ โดยกำหนดให้ใช้ภาษาไทยในการเรียน คำสอนและรับศีลอภิบาลไป ไม่ส่งเสริมการเรียนรู้และอ่านภาษาเวียดนาม แต่อนุโลมให้ใช้ในการภาวนาในวัดเป็นครั้งคราว

ในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ที่ชุมชนท่าแร่ก่อตั้ง “คณะภคินีรักกางเขนแห่งท่าแร่” ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2467 ซึ่งคณะเหล่านี้คือ “นักบวชหญิงพื้นเมือง” มีอารามภคินีที่เรียกว่า อารามเซนต์เทเรซา เพื่อของบาทหลวง ทั้งในด้านการดูแลเด็กกำพร้าในโรงเรียนเด็กกำพร้า ดูแลคนป่วย (โรคเรื้อน) ดูแลคนชรา คนยากไร้ งานสอนหนังสือ สอนคำสอน งานบ้าน งานครัว ฯลฯ (กัญญิกา กล่อมสุวรรณ, 2564)

เมื่อ พ.ศ.2481 ซึ่งการพัฒนาชุมชนท่าแร่ มีความเจริญทางด้านความเชื่อในเวลานั้น “กลุ่มคริสตังท่าแร่มีจำนวน 3,000 คน เป็นกลุ่มคริสตังที่ใหญ่และเข้มแข็งที่สุดในภาคอีสาน” ท่านมีส่วนอย่างมากที่ทำให้กลุ่มคริสตังท่าแร่มีจำนวนเพิ่มขึ้น จากการปกครองของท่านได้ดึงดูดทำให้คนจากทุกทิศทุกทางเข้ามาสมัครเป็นคริสตัง (หลักฐานที่ชัดเจนของเรื่องนี้ดูได้จากที่มาของนามสกุล “แดงลิท่า” และประวัตินามสกุล “เถาว์ลย์” หนังสืออนุสรณ์ท่าแร่ครบรอบ 100 ปี)“ ภายใต้การนำของบาทหลวงยอแซฟ กอมบوريเออ บ้านท่าแร่เจริญขึ้นเป็นลำดับจากจำนวนประชากร 150 คนในปี พ.ศ.2427 ประชากรคริสตังได้เพิ่มเป็น 1,916 คนในปี พ.ศ.2449 และในปี พ.ศ.2483 เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้นจำนวนคริสตังบ้านท่าแร่มีประมาณ 3,000 คน จำนวนสัตบุรุษคริสตังบ้านท่าแร่ได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จนในปีแห่งหนึ่งศตวรรษแห่งการก่อตั้งคือปี พ.ศ.2527จำนวนคริสตังบ้านท่าแร่มีจำนวนรวมทั้งสิ้นประมาณ 8,000 คน (ปริญญ์ เสมอพิทักษ์ บรรณาธิการ, 2556)

ภาพประกอบ 6 บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ

ที่มา : หอจดหมายเหตุโปรตม-ซาเวียร์เกโก

ตลอดชีวิตของท่านทำนุ บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ได้ดูแลและพัฒนาผู้คน สิ่งปลูกสร้าง และสร้างชุมชนแห่งนี้ให้ผู้คนเกิดมีพลังศรัทธาต่อคริสต์ศาสนา ท่านเป็นผู้วางรากฐานหลายสิ่งหลายอย่าง อาจกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลาที่ท่านดูแลชุมชนแห่งนี้ “เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างตัวตนของชุมชนท่าแร่ ด้วยศาสนา” ในที่สุดท่านได้ล้มป่วยลงและได้ถวายดวงวิญญาณคืนแด่พระเป็นเจ้า เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2482 ขณะอายุ 78 ปี

ภาพประกอบ 7 พิธีเสกหลุมศพ บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ” พระสังฆราชอังเยโล มารีย์ แกวงนำ

พระสงฆ์ นักบวช สามเณรและภคินี ภาวนาให้บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ปาศักดิ์สิทธิ์ (สุสาน)ของ
ชุมชน เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2483 ที่มา : หอจดหมายเหตุโปรตม-ชาเวียร์เกโก

ภาพประกอบ 8 “พิธีเสกหลุมศพ บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ” พระสังฆราชอองเโยโล มารีย์ แกวง
นำพระสงฆ์ นักบวช สามเณรและภคินี ภาวนาให้บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ปาศักดิ์สิทธิ์ (สุสาน)
ของชุมชน เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2483 ที่มา : หอจดหมายเหตุโปรตม-ชาเวียร์เกโก

ภาพประกอบ 9 ถนนในอดีตของชุมชน
ที่มา หอดจดหมายเหตุโปรม-ชาเวียร์เกโก

ภาพประกอบ 10 ถนนราษฎรในปัจจุบัน
ถนนที่ตัดตรงเป็นแนวตรงที่คล้ายตารางหมากรุก

4.11 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่สาธารณะ

เมื่อผู้คนเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานและก่อร่างสร้างเป็นชุมชนขนาดเล็กๆ ในปี พ.ศ.2427 สภาพทั่วไปของพื้นที่รอบๆชุมชนมีลักษณะเป็นป่ารก มีต้นไม้ขนาดใหญ่จำนวนมาก เรียกได้ว่า ป่าดิบที่มีอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์นานาชนิด เช่น เก้ง กวาง กระต่าย และนกชนิดต่างๆ สมุนไพร นอกจากนี้ ยังมี “หนองหาร” ซึ่งพื้นที่ทั้ง 2 แหล่งนี้เปรียบเสมือนแหล่งความอุดมสมบูรณ์ทางอาหารสำหรับผู้คนที่ทำไร่ และชุมชนต่างๆที่ตั้งอาศัยอยู่รอบหนองหาร เป็น “สมบัติร่วม” (common property) ที่หล่อเลี้ยงผู้คน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้สร้างภูมิปัญญาแก่ผู้คนสำหรับการคิดค้นเครื่องมือการล่าสัตว์ ทั้งบนบกและในน้ำ ภูมิปัญญาการหาของป่าและสมุนไพร ที่นำมาเป็นยารักษาโรค ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญาที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความอยู่รอด ในสังคมแบบบรรพกาลเรื่อยมาเข้าสู่ระบบแบบพอยังชีพ จนกระทั่งเข้าสู่ยุคระบบทุนนิยม

สาเหตุที่ต้องอธิบายความสัมพันธ์ของผู้คนกับหนองหาร เพราะว่าสถานที่หรือพื้นที่แห่งนี้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้คนชุมชนทำไร่และชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนรอบหนองหารเป็นอย่าง

มาก เพราะคือระบบนิเวศของหนองหาร ช่วงก่อน พ.ศ.2536 มีความอุดมสมบูรณ์ทางอาหาร รวมถึงเป็นพื้นที่เพาะปลูกเพื่อสร้างผลผลิตทางการเกษตรต่อผู้คนรอบหนองหารอย่างมาก

หนองหาร มีขนาดมีพื้นที่ 77,016 ไร่ หรือประมาณ 123 ตารางกิโลเมตรซึ่งถือว่าเป็นอาณาบริเวณของหนองหาร ติดต่อกับ 10 ตำบล 2 อำเภอของจังหวัดสกลนคร คือ 1.อำเภอเมืองสกลนคร 2. อำเภอโพนนาแก้ว แหล่งน้ำที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของประชาชน จำนวน 32 ชุมชน และที่สำคัญเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นทะเลสาบน้ำจืดใหญ่เป็นลำดับที่ 2 รองจากบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ ที่เป็นทะเลสาบที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย หนองหารเป็นพื้นที่รับน้ำจากลำน้ำทั้งสิ้น 21 สาย ซึ่งสายน้ำที่สำคัญที่ไหลลงสู่หนองหาร คือลำน้ำพุ (สพสันต์ เพชรคำ บรรณาธิการ, 2555) ในหนองหารไหลลงสู่ลำน้ำก่ำและไหลลงสู่ แม่น้ำโขงที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

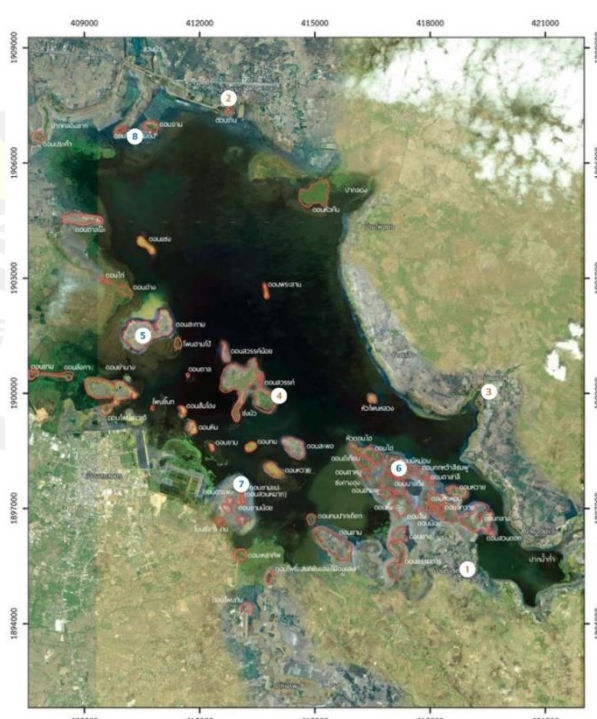
หนองหารมีอาณาบริเวณติดต่อกับชุมชนและตำบลต่างๆ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลจิ้วดอน ตำบลเหล่าปอแดง และตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลนาแก้ว ตำบลบ้านแป้น และตำบลนาตงวัฒนา อำเภอโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลธาตุเชิงชุม ตำบลธาตุนาเวง ตำบลเชียงเครือ ตำบลฮางโฮง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

แผนที่แสดงพื้นที่ดอน บริเวณหนองหาร จังหวัดสกลนคร

คำอธิบายสัญลักษณ์

พื้นที่ดอน

0 0.5 1 2 3

ภาพประกอบ 11แผนที่หนองหาร

ที่มา : ศูนย์หนองหารศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

หนองหารยังประกอบด้วยดอนต่างๆ มากมายจำนวน 52 ดอน ที่กระจายอยู่ตามบริเวณพื้นที่ต่างๆของ หนองหาร อาทิ ดอนสวรรค์ ดอนสะคาม ดอนมีหม่อน ดอนขามแป ดอนโพธิ์สามต้น ดอนไชพอ ดอนหวาย ดอนจั่ว ดอนขาม ดอนผลาญ ดอนหวาย ดอนหัน เป็นต้น (ศูนย์หนองหารศึกษา.2561)

วิถีชีวิตของผู้คนที่ทำแร่ที่อาศัยหนองหารนั้น เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพาระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละเดือน ในช่วงฤดูฝนผู้คนเรียกช่วงนี้ว่า “ปลาขึ้น” ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงปลาขึ้นมาวางไข่ และถือว่าเป็นช่วงที่มีปลากชุมจำนวนมาก ผู้คนออกมาหาปลาด้วยเครื่องมือที่หลากหลายชนิด เช่นในพื้นดินน้ำตื้น ผู้คนบางคนใช้วิธีการตะครุบ ใช้มิดฟัน หรือ ใช้สุมครอบ โดยเลือกจับเอาแต่ปลาตัวใหญ่เท่านั้น ส่วนตัวเล็กปล่อยกลับไป กล่าวได้ว่าพื้นที่แห่งนี้เปรียบเสมือนถิ่นกำเนิดของพันธุ์ ปลานานาชนิด เพราะเมื่อเข้าสู่ฤดูวางไข่ ปลาจากแม่น้ำโขงขึ้นมาวางไข่ที่หนองหาร จากความอุดมสมบูรณ์ของปลา ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของผู้คนรอบหนองหาร ในช่วงฤดูฝนได้อาศัยน้ำฝนสำหรับ การปลูกข้าว เมื่อถึงฤดูแล้งสภาพของหนองหารได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นที่เลี้ยงสัตว์ ปลูกผัก และที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อผู้คนรอบหนองหาร คือ “การจับปลา”ซึ่งสามารถจับปลา หาอยู่หากินได้ตลอดทั้งปี สร้างความมั่นคงทางอาหารให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี (สพ สันต์ เพชรคำ บรรณาธิการ,2555)

เครื่องมือที่นิยมใช้จับปลา คือ เบ็ดคัน เบ็ดราว แห มอง (ตาข่าย) ยอ กะเชอ ซึ่งเมื่อก่อนนั้น ปลาที่หาได้ ประกอบไปด้วย ปลาชะโด ปลาควาย ปลาค้อ ปลาโจก ปลายอน ปลานาง ปลาเค็ง ปลาตุก กบ เขียด กุ้ง ปู ซึ่งปลาที่ได้มานั้นบางก็นำไปทำปลาร้า และ นำไปทำปลาตากแห้ง (นิทัศน์ เสมอพิทักษ์และคณะ,2561) บางครั้งผู้คนในชุมชนได้รวมกันกันออกเรือไปหาปลาในหนองหาร เรียกว่า “ชุมแห” คือนำเรือออกไปปลาพร้อมกันประมาณ 5-10 ลำ ซึ่งเป็นบรรยากาศที่คึกคักเป็นอย่างมาก

เพราะการไปชุมแห เป็นการออกหาปลาตามเกาะดอนต่างๆที่อยู่ในหนองหาร เกาะดอนเหล่านั้นเป็นที่หาปลา ของป่า หนองไม้ เติบ รวมถึงเป็นพื้นที่พักเหนื่อยและพบปะกันระหว่างผู้คนระหว่างชุมชนที่ออกมาจับปลา หาของป่า นอกจากเป็นแหล่งทรัพยากรทางอาหาร พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นแห่งการสื่อสารในเรื่องต่างๆ อาทิเช่น บ้านทำวัด จัดงานบุญ พื้นที่เกาะดอนเหล่านี้เปรียบเสมือนแหล่งกระจายข่าวสารไปยังชุมชนต่างๆที่อยู่ใกล้เคียงและที่ตั้งอยู่รอบหนองหาร

จากที่กล่าวข้างต้นมาแล้วว่า หนองหารมีความสำคัญต่อผู้คนท่าแร่ รวมถึงชุมชนใกล้เคียง ในเรื่องดังกล่าวได้เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงและประสบการณ์ครั้งหนึ่งในชีวิตของ “ครอบครัว โน้ตสุภา” ที่ได้บอกเล่าไว้ว่า ชาวท่าแร่ที่เป็นเกษตรกร ทำนา เลี้ยงหมู และหาปลาในหนองหาร แต่บางครอบครัวที่ไม่มีวัว ควาย ไว้ทำนา ได้รับความช่วยเหลือจากบาทหลวง

“แต่ก็แต่ก่อนครอบครัวของยาย มีบ้านอยู่ใกล้ๆวัดมิกาแอล บ้านป่ได้ร่ำรวย คือจะเจ้า พ่อ กับแม่ได้อาศัยไปหาปลาในหนองหารพอหาได้กะเอามาขายที่บ้านตาโล (ตลาดเก่า) ตาโลเพื่อนเป็นคน ญวน เหลือจากขายกะเอาไว้กิน พอถึงช่วงเฮ็ดนา พ่อกับแม่ มีนาอยู่ประมาณ 10 ไร่ แต่บางปีมี จัวเฮ็ดนา จักลิเฮ็ดจังได๋ ได้บาทหลวงยอเซฟ บาทหลวงเพื่อนให้ จัว ควาย ช่วยเหลือให้จัว ควาย ไป เลี้ยงเอาไว้เฮ็ดนา” (สัมภาษณ์ นางหวานใจ โน้ตสุภา, 26 ตุลาคม 2561)

ความสัมพันธ์ของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่กับการใช้พื้นที่หนองหาร ที่บ่งบอกถึงวิถีชีวิต การหารอยู่หากิน และระบบเศรษฐกิจ (ค้าขาย) ในความทรงจำของ สุรพล ศรีวรกุล ได้กล่าวไว้ว่า

“สถานที่การหาเลี้ยงชีพของชุมชนคือ หนองหาร (ก่อน พ.ศ.2536) เปรียบเสมือนแหล่งอาหารที่สำคัญที่สุดของชุมชนท่าแร่ ที่ว่าแบบนี้เพราะ พอถึงเดือน 7-8 ยามฝนนี้ปลา ในหนองหาร หลายคัก ไทบ้านหากินเลี้ยงคนในครอบครัว เหลือกะเฮ็ดปลาแดก บางหม่องไทบ้านกะเฮ็ดนา พอ ช่วงน้ำลดหญ้ามันหลายไทบ้านเพิ่นลือเอางัวไปปล่อยลงไปทั้งหนองหาร เป็นร้อยเป็นพัน ลงไปหากิน หญ้า สอดเวลางัวกะสีย่าง (เดิน) กลับมาเฮือนเองได้

ช่วงระยะนี้ที่ชุมชนท่าแร่ เกิดกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “นายฮ้อย” นำจัว ปลาแดก ข้าว ไปขายที่เมืองโคราช สร้างรายได้ให้กลุ่มนายฮ้อยและชาวบ้านที่ไปค้าขายเป็นอย่างมาก กลุ่มนายฮ้อย จะเป็นกลุ่มของ ตระกูล อุดมเดช ไสรินทร์ ซึ่ง กว่าคนกลุ่มนี้สร้างฐานะให้เกิดความมั่งคั่ง ร่ำรวย ก็ต้องอดทนต่อความลำบากในการเดินทางไปค้าไปขาย จนมีคำพูดที่กล่าวไว้ว่า จัวท่าแฮ่ แหปากยามหมายความว่า จัวบ้านท่าแร่ เฮ็ดงานตลอดบได้หยุดบได้เซา ส่วนหลักฐานที่แสดงให้เราเห็นความมั่งคั่งของกลุ่มนายฮ้อย คือ บ้านโบราณ ยุคโคโลเนียล ที่ยังหลงเหลืออยู่จนถึงวันนี้” (สัมภาษณ์ นายสุรพล ศรีวรกุล, 12 ตุลาคม 2562)

ความทรงจำที่ผู้คนที่มีความสัมพันธ์กับหนองหาร นั้นไม่มีเพียงแต่ความทรงจำของ นางหวาน ใจ โนนต์สุภา และ นายสุรพล ศรีวรกุล ที่เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนผู้คนที่ชุมชนท่าแร่เล่าเรื่อง วิถีชีวิต การหาอยู่หากิน ซึ่งเรื่องเล่าของนางวิเรียม ศรีวรกุล เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นสภาพวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตที่มีความสัมพันธ์หนองหาร ดังต่อไปนี้

“เมื่อตอนที่ตนเองอายุ 5-6 ขวบ (ปัจจุบันนางวิเรียม ศรีวรกุล อายุ 82 ปี) จำความได้ว่า คุณพ่อ ต้องออกจากบ้านตั้งแต่เช้ามืด ไปหาปลาที่หนองหาร เมื่อได้ปลามาได้ทำการแยกปลาไว้ให้คนในครอบครัวไว้กิน ทำปลาร้า และทำปลาแดดเดียว ส่วนปลาที่เหลือ คุณแม่ได้ร้อยเป็นพวงเอาไปขายให้กับผู้คนที่ชุมขนท่าแร่ แต่การขายปลานั้นขายไม่ค่อยได้เท่าไรเพราะผู้คนที่นี้หาปลาที่หนองหารกันแทบทุกบ้าน คุณพ่อจึงต้องนำเอาปลาเดินทางไปแลกข้าวกับที่ชุมชนอื่น” (สัมภาษณ์นางวิเรียม ศรีวรกุล, 16 พฤษภาคม 2565)

จากคำบอกเล่าที่มีความสัมพันธ์กับหนองหาร การดำรงชีพด้วยการยึดอาชีพชาวประมงท้องถิ่น นำผลผลิตมาบริโภคภายในครัวเรือนบางส่วนนำไปค้าขาย และนำไปแลกเปลี่ยนเป็นสิ่งของอย่างอื่นขึ้นอยู่กับตามความต้องการของแต่ละบุคคล

ความสำคัญของหนองหาร ที่เป็นพื้นที่แห่งนี้ คือ ทุ่งนา เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญของผู้คนชาวท่าแร่ เป็นอย่างมาก เพราะผู้คนที่ทำนานิยมปลูกข้าวที่บริเวณ ริมหนองหาร ลักษณะการทำนาของผู้คนของชุมชนท่าแร่ คือการทำนาว่าน และการทำนานอกฤดู คือนาปรัง(ภาษาถิ่นเรียกนาแขง) เพราะลักษณะทางกายภาพเป็นที่ราบน้ำท่วมถึง เรียกว่า “นาทุ่ง” หรือ “นาตีนบ้าน” ซึ่งเมื่อก่อน พ.ศ.2536 ชุมชนรอบหนองหารใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวในการทำนา ส่วนพื้นที่เป็นนาโคก เป็นพื้นที่ทำนาของชุมชนพระโค(เส้นทางออกไปทางอำเภอสว่างนคร จังหวัดนครพนม) ชุมชนนาแก้ว (ไปทางอำเภโพนนาแก้ว จังหวัดสกลนคร)

ลักษณะการทำนาของผู้คนที่ชุมขนท่าแร่ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับชุมชนอื่นๆ กล่าวคือเมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิต เจ้าของที่นาได้ขอแรงผู้คนในชุมชน “ระวาน” มาช่วยเก็บเกี่ยวผลผลิตในนาของตน ส่วนเรื่องการครอบครองที่นา ที่ผ่านนั้นเป็นในลักษณะ จ้างจอง เพื่อครอบครองที่ดินผู้ใดขยันหรือมีสมาชิกในครอบครัวจำนวนมากต้องจ้างจองพื้นที่เป็นจำนวนมากเช่นกัน เพราะในอดีตที่ผ่านมาครอบครัวหนึ่ง มีสมาชิกอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 6 คน จึงต้องจำเป็นที่ต้องหาพื้นที่เพาะปลูกเพื่อนำผลผลิตมาหล่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว

สิ่งที่ผู้คนใช้ประโยชน์จากพื้นที่จากหนองหาร เช่นการทำประมงท้องถิ่น การใช้พื้นที่ทำนา แล้วนั้น พื้นที่แห่งนี้ในอดีตที่ผ่านมาเคยเป็นสถานที่เลี้ยงวัว-ควาย ของผู้คนในชุมชนท่าแร่มาก่อน เหตุผลที่ต้องนำเรื่องนี้มาบรรยายในที่นี้ คือ วัว-ควาย เป็นสัตว์ที่สำคัญอย่างมากในวิถีการทำนา รวมถึงเป็นพาหนะที่นายฮ้อยใช้เดินทางไปค้าขายยังเมืองต่างๆ และเป็นสินค้าหลักของภาคอีสานที่ถูกนำไปค้าขายหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ.2398 ในความทรงจำของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ ได้บรรยายให้เห็นภาพความคึกคักของวัว-ควาย

“เมื่อถึงช่วงที่น้ำหนองหารแล้ง ทำให้เกิดหญ้าขึ้นจำนวนมาก วัว-ควาย จำนวนมากถูกปล่อยไปหากินในทุ่งและโคก แทบเรียกว่า ทุ่งปศุสัตว์ โดยใช้เวลานานนับเดือน นับปี บางครั้งแทบจำไม่ได้เลยว่า วัวของใครเป็นของใคร”(สัมภาษณ์นายสุรพล ศรีวรกุล,14 พฤษภาคม 2556)

ผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ ใช้น้ำจากหนองหารสำหรับด้านเกษตรกรรม ส่วนทำความสะอาดร่างกาย ไม่ตม่น้ำจากหนองหาร ใช้น้ำจากบ่อน้ำที่ตนเองขุด หรือ บางครั้งขอน้ำจากบ่อน้ำเพื่อนบ้านเพื่อนำมาใช้อาบน้ำทำความสะอาดร่างกาย แล้วผู้คนที่นี้ ตมกินน้ำ จากที่ใดนั้น คำตอบคือแหล่งน้ำที่ผู้คนมาใช้ตมกิน คือ “สำงกจัก” เป็นแหล่งน้ำแห่งเดียวที่ชุมชนใช้ร่วมกัน ซึ่งบ่อน้ำดังกล่าวอยู่ใกล้กับอารามบรรยากาศของการไปตักน้ำ คือ ผู้คนนำถังน้ำไปตักและหอบกลับบ้านของตนเอง ส่วนบางคนที่มีแนวคิดค้าขาย ได้ตักน้ำขึ้นมาใส่ ปิ๊บใส่น้ำ แล้วใส่รถเข็นนำมาขายให้กับผู้คนที่ชุมชน

วิถีชีวิตของชาวท่าแร่ ส่วนใหญ่อยู่ในสถานะเศรษฐกิจ การหาอยู่หากินแบบพอยังชีพ ล้วนมีความสัมพันธ์กับหนองหาร ที่เป็นทั้งพื้นที่ปลูกข้าว หาปลา และแหล่งน้ำอุปโภค บริโภค จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนรอบหนองหาร คือการก่อสร้างประตูน้ำสุรสวัสดิแล้วเสร็จเมื่อประมาณ พ.ศ.2536 ผลที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากประตูน้ำแห่งนี้สร้างเสร็จ คือ ระบบนิเวศทางธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะก่อน พ.ศ.2536 น้ำหนองหารไม่เคยท่วมขังอย่างที่เห็นในปัจจุบันนี้ ผลที่ตามมาคือน้ำท่วมขังตลอดปี พื้นที่ทำนาบางส่วนได้รับความเสียหาย และการขึ้นมาวางไข่ของปลาจากแม่น้ำโขงได้ลดจำนวนลดลง คุณภาพน้ำเสียเพิ่มมากขึ้น เมื่อพื้นที่ทำมาหากินไม่สามารถทำมาหากินได้ ผู้คนบางกลุ่มจึงต้องปรับเปลี่ยนอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพตนและครอบครัว

ผู้วิจัยอธิบายถึงพื้นที่ในการหาอยู่ หากิน ของผู้คนที่อยู่ชุมชนท่าแร่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติของหนองหาร ที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิต ผู้คน สัตว์ ในแต่ละช่วงฤดูกาลที่ปรับเปลี่ยนไปตามระบบนิเวศ ซึ่งในกระแสของการพัฒนาที่ผู้คนที่ได้กระทำกับหนองหาร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เมื่อสภาพที่เปลี่ยนไปวิถีชีวิตที่ผูกพันกับหนองหารย่อมเปลี่ยนแปลงได้ไปด้วย จึงสามารถ

กล่าวได้ว่าในอดีตที่ผ่านมาหนองหารเป็น “สมบัติร่วม” ของผู้คนรอบหนองหาร ปัจจุบันหนองหารกลายเป็นสมบัติร่วมของหน่วยงานของภาครัฐที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากวาทกรรม “การพัฒนา”

สถานที่อีกแห่งหนึ่งในอดีตเคยเป็น พื้นที่ของผู้ป่วยที่เคยเกิดขึ้นกับผู้คนในชุมชน คือ “โรคชั้ทูต” หรือ โรคเรื้อน โดยบาทหลวงได้แยกผู้คนที่ป่วยออกมาจากชุมชน เพื่อรักษาอาการป่วย ที่อยู่นอกชุมชน เรียกพื้นที่แห่งนี้ว่า “ป่าชั้ทูต” ซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้กับบริเวณคุ้มบ้านใหม่ การรักษาตัวที่แห่งนี้ได้มีการสร้างกระท่อมเป็นที่พักอาศัยในสำหรับการรักษา เพื่อป้องกันไม่ให้โรคติดต่อคนอื่น (นิทัศน์ เสมอพิทักษ์และคณะ, 2561) ซึ่งการดูแลรักษาคนป่วยกลุ่มดังกล่าวได้รับการดูแลรักษาจากบาทหลวงและมิชชันนารีที่นำความรู้ทางการแพทย์ตะวันตก เข้ามาดูแลรักษาให้ผู้คนได้หายเป็นปกติ นอกจากนั้นในขณะชุมชนมีหมอสมุนไพรรักษาผู้คนเช่นเดียวกัน (ปัจจุบันสถานที่ดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ซึ่งสถานที่แห่งนี้กลายเป็นชุมชนสมประสงค์)

จากที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปได้ว่า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่สาธารณะนั้น เป็นวิธีการศึกษาชุมชน ที่บ่งบอกว่าพื้นที่เหล่านี้ดูแล้ววิถีชีวิตของผู้คนอย่างไร ซึ่งตามกรอบแนวคิดที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็น “ความทรงจำร่วม” (collective memory) ที่สะท้อนภาพในอดีตของผู้คนในสังคม ใช้ประโยชน์ร่วมกันการหาอยู่หากิน การดำรงชีพ พื้นที่ปะทะสังสรรค์ เส้นทางคมนาคมทางน้ำของผู้คนระหว่างต่างชุมชนที่ไปมาหาสู่กันและกัน สิ่งที่สำคัญอย่างมาก คือเป็นพื้นที่สร้างความมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม และสังคม แม้ว่าบางสิ่ง บางอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา กระแสของยุคโลกาภิวัตน์ แต่เรื่องราวและสถานที่เหล่านี้ยังคงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนท่าแร่ และชุมชนรอบหนองหาร จังหวัดสกลนคร

4.12 อัตลักษณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนท่าแร่ พ.ศ. 2427-2480

ประเด็นที่น่าสนใจต่อไปนี้เป็นความต่อเนื่องจากหัวข้อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่สาธารณะ เพื่อต้องการนำเสนออัตลักษณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน จากการศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าในอดีตที่ผ่านมาตั้งแต่เมื่อครั้งตั้งชุมชน พ.ศ. 2427 เป็นต้นมา ผู้คนในชุมชนที่เป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนามส่วนใหญมีความเชี่ยวชาญทางด้านการค้าขาย ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าเป็นกลุ่มนายฮ้อย และรับจ้างใช้แรงงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้ได้เงินเลี้ยงครอบครัว และสร้างฐานะของตนให้มีความมั่นคง โดยกลุ่มแรกที่ต้องการนำเสนอต่อไปนี้เป็น “นายฮ้อย” ผู้คนเหล่านี้เป็นใครและมีวิธีการสร้างตัวตนฐานะทางสังคมเศรษฐกิจ อย่างไร มีรายละเอียดโดยสังเขปดังต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับประเทศอังกฤษ ภายใต้การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ.2398 ที่ประเทศอังกฤษต้องการเปิดการค้าเสรีกับสยาม นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงต่อผู้คนสยาม โดยตรง กล่าวคือ รูปแบบการเสียส่วยให้รัฐบาลจากเดิมถูกเกณฑ์แรงงาน หรือ จ่ายด้วยสิ่งของ ต้องเปลี่ยนมา ภาษีด้วยเงิน

บรรยากาศในขณะนั้นได้มีกลุ่มทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนทำธุรกิจในแต่ละภูมิภาคของสยาม เช่นอุตสาหกรรมการค้าไม้ ที่ภาคเหนือ การค้าขายข้าวที่ภาคกลาง การทำเหมืองแร่ ดิบก ที่ภาคใต้ ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรอย่างเช่นภูมิภาคอื่น แต่สิ่งที่เป็สินค้าส่ง ของที่สำคัญอย่างมากของผู้คนในภาคอีสาน คือ การค้าวัว ควาย เป็นความต้องการอย่างมากใน กระบวนการผลิตข้าวของภาคกลาง โดยมีผู้นำสินค้าไปค้าขาย เรียกว่า “นายฮ้อย” กลุ่ม “นายฮ้อย” ที่อยู่ในชุมชนท่าแร่ นั้นส่วนใหญ่เป็นคนเวียดนามที่เคลื่อนย้ายเข้ามาที่เมืองสกลนคร และทยอยเคลื่อนย้ายมาที่ชุมชนท่าแร่ เดิมนั้นกลุ่มคนเหล่านี้บางคนมีฐานะยากจนและมีฐานะปาน กลาง แต่มีความอดสาหะในด้านการทำนา รับซื้อและผลิตข้าวเพื่อนำไปค้าขายขายข้าวเปลือก ของ ป่า การค้าหนังสัตว์เช่นหนังวัว-ควาย ชนิดหนัง เปียกและหนังแห้ง ยังเมืองต่างๆจึงทำให้ชุมชนท่าแร่ เป็นศูนย์กลางการค้า ในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงอย่างรวดเร็ว กลุ่มพ่อค้ารุ่นแรกของชุมชนท่าแร่ที่ เป็นคนเวียดนาม ประกอบด้วย ่องเลื่อง ่องบัง ่องเด ่องแจ้ง (นายทอง โสรินทร์) และตระกูลอุดมเดช กลุ่มคนเหล่านี้สร้างฐานะตนเองให้มีความมั่งคั่งจากอาชีพค้าขาย

แม้ว่าในชุมชนท่าแร่ ผู้คนที่นี่ล้วนมีความเหมือนกันในฐานะชาวคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ทุกคนนับถือพระเจ้าองค์เดียวกัน ทุกคนอ่านคัมภีร์ คำสอนเล่มเดียวกัน ทุกคนเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์ เพื่อทำพิธีมิสซา ฟังศพภายในสุสานเดียวกัน แต่สถานะภาพทางสังคมของผู้คนในชุมชนแห่งนี้ ย่อมมี ความแตกต่างกันในเรื่องของวิถีชีวิต ผู้คนจำนวนหนึ่ง ร่ำรวยมั่งคั่งจากการค้าขาย ซึ่งนั่นเป็นสิ่งที่พวกเขาเหล่านั้นเกิดจากความมานะอดทน

ผู้คนที่ประกอบอาชีพ “นายฮ้อย” ที่ชุมชนท่าแร่ พาหาคะที่สำคัญที่สุดของอาชีพ คือ วัว- เเกวียน เป็นสิ่งที่ทำงานหนักเช่น วัว ต้องเป็นส่วนหนึ่งในการทำนา เเกวียน เป็นที่บรรทุกพืน และ เดินทางนำสินค้า อาทิ หนังวัว หนังควาย ไปค้าขายที่โคราช นำปลาแดกไปขายยังเมืองต่างๆ จนมีคำ กล่าวว่ “ไม่ขอเกิดเป็น วัวบ้านท่าแร่ แหบ้านปากยาม”(สัมภาษณ์ นายสุรพล ศรีวรกุล, 12 ตุลาคม 2562)

จากข้างต้นที่กล่าวมาแล้วนั้นว่า นายฮ้อย ชุดแรกของชุมชนท่าแร่ มีผู้ใดและตระกูลใด และกล่าวถึงสิ่งของ สินค้าหลักที่ผลิตได้จากในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง คือข้าว ของป่า คำหนังสัตว์ วัว-ควาย ซึ่งถือว่าจุดเริ่มต้นของการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งและสร้างความมั่งคั่งให้กับผู้คนท่าแร่

การทำนาเพื่อปลูกข้าว เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างหนึ่งสำหรับการดำรงชีวิตเป็น อย่างมาก โดยในอดีตที่ผ่านมาได้ผู้คนเกิดเคลื่อนย้ายออกจากถิ่นเดิม เพื่อเปลี่ยนแปลงหาพื้นที่ใหม่ใน

การทำนา ซึ่งการแสวงหาพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมสำหรับตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของผู้คน ซึ่งบางชุมชนที่อยู่ที่บนโคก บางครั้งจึงมีความจำเป็นต้องปลูกข้าว ที่เรียกว่าการ “หยอดหลุม” วิธีการปลูกข้าวของการหยอดหลุมนั้น ใช้การทำนาประมาณ 2 คน คนที่ 1 ทำหน้าที่ขุดหลุม ให้ได้ตามขนาดที่ต้องการ หลังจากนั้น คนที่ 2 นำเมล็ดข้าวหยอดลงในหลุม เอาดินกลบ รดน้ำและทำอย่างนี้ต่อไปเรื่อยๆตามที่ต้องการ ดังนั้นผลผลิตจึงมีปริมาณไม่มากนัก เมื่อไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการผู้คนในชุมชนจึงมีความจำเป็นที่ต้องนำสิ่งของที่หาได้ไปแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น (สัมภาษณ์ นายเตรียม ปุงคำน้อย, 3 มกราคม 2562) ส่วนชุมชนที่มีพื้นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง นิยมปลูกข้าวด้วยการดำและการว่าน และถ้ายังบ้านเรือนตั้งอยู่ในที่มีความเหมาะสมอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตจากการทำนาในลักษณะดังกล่าวจึงมีปริมาณมากพอเลี้ยงคนในครอบครัว เหลือจึงนำมาค้าขายให้กับพ่อค้า

ถ้าพิจารณากลับไปถึงเรื่องของการเคลื่อนย้ายของชาวคริสต์จากเมืองสกลนคร ที่เกิดขึ้นจากการเบียดเบียนทางศาสนา ส่วนปัจจัยที่ต้องทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายอีกสาเหตุ คือ “ความแห้งแล้ง” เช่นที่เมืองสกลนคร ที่ประสบปัญหาความแห้งแล้ง มีข้อความดังต่อไปนี้

“คนเก่าคนแก่ของเมืองจดจำจากถ้อยคำพระบรรเทา กรมการเมืองขุขันธ์คนเก่า กับเพี้ยศรีคอนชุม คนเก่าซึ่งเป็นหัวหน้าข้าพระธาตุเชิงชุม ซึ่งท่านผู้เฒ่า 2 คนนี้ได้เล่าสืบต่อกันมาว่า อยู่มาปีหนึ่ง เกิดทุพภิกขภัยฝนแล้งถึง 7 ปี ราษฎรไม่ได้ทำนาความอดอยากข้าวปลาอาหารไม่มีจะบริโภค ราษฎรรวมตัวกันมาทำนาแข่งที่ริมหนองหารก็ไม่สู้ได้ผลแก่การเลี้ยงชีพโดยทั่วกัน อาศัยขุดเผือก มัน ขุดกลอยก็หมดไปเกิดไม่ทัน” (เดิม วิภาคย์พจนกิจ, 2542)

ประเด็นในความ “แห้งแล้ง” กลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งเชื่อว่าเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่เดิมเพื่อหาแหล่งทำกินแห่งใหม่ จากการศึกษาของ สุรัตน์ วรวงษ์รัตน์ ให้ข้อเสนอว่าการเลือกพื้นที่บริเวณริมหนองหาร มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว ทำนา เพื่อหล่อเลี้ยงผู้คนและนำมาค้าขาย เช่นข้อความที่ปรากฏ ดังนี้

“กลุ่มชาวคริสต์ตั้งที่อพยพออกจากตัวเมืองสกลนคร พ.ศ. 2427 เลือกพื้นที่ริมหนองหาร แหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ ที่น้ำไม่ท่วมขังเป็นที่ตั้งหมู่บ้าน เพื่อทำนาตามพื้นที่รอบๆหมู่บ้าน ทำให้ผู้คนมีอาหารที่อุดมสมบูรณ์บริโภค นับเป็นความฉลาดในการเลือกตั้งภูมิลำเนา อย่างไรก็ตามการทำนาอาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ 1.กลุ่มที่ทำนาปลูกข้าวเพื่อบริโภค หากมีเหลือได้นำไปขายเอาเงินไปซื้อสิ่งของอื่นๆตามที่ต้องการ อีกกลุ่มคือ ทั้งทำนาและซื้อขายข้าวในชุมชน ใส่กองเกวียนบรรทุกไปขายยังต่างถิ่นเป็นระยะไกลๆรวมทั้งนายฮ้อยกองเกวียนที่รับจ้างขนข้าวและสินค้าอื่นๆไปขายยังเมืองโคราช”(สุรัตน์ วรวงษ์รัตน์, 2542)

วิถีชีวิตของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ มีความแตกต่างกันออกไปตามสถานภาพทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจ การดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงชีพที่เป็นอยู่ในขณะนั้น สามารถอธิบายได้ดังนี้ กลุ่มคนที่มีข้อจำกัดทางพื้นที่เพาะปลูกจึงต้องอาศัยสิ่งของต่างๆ อาทิเช่น ปลา ผัก หนากพลู นำไปแลก

ข้าวเปลือกที่ชุมชนใกล้เคียง เช่นที่ชุมชนนาแก้ว ชุมชนโพนงาม แต่ปัญหาที่กลุ่มคนที่อาจต้องประสบคือ ภัยธรรมชาติ น้ำท่วม ภัยแล้ง เมื่อเกิดวิกฤตดังกล่าว กลุ่มคนเหล่านี้ต้องอาศัยกินข้าวเปลือกที่เหลือจากการไปแลกเมื่อครั้งก่อน นอกจากนี้วิธีการแก้ปัญหาอีกวิธีทาง คือ การเช่านา บางกรณีเช่าควาย ด้วย ซึ่งเจ้าของที่ดินให้เช่าทำนาในชุมชนท่าแร่ คือ องค์ (นายคำสิงห์ อุดมเดช) ส่วนค่าเช่านั้นจ่ายตามจำนวนที่เก็บได้ (สุรัตน์ วรารัตน์, 2542)

ส่วนกลุ่มที่เป็น นายฮ้อย (นายทุน) คือกลุ่มของ องค์ องค์เลื่อง องค์ องค์บัง และองค์วัง คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มคนที่มีฐานะมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของชุมชน มีพื้นที่ในการทำนาเป็นของตนเอง และยังเป็นพ่อค้ารับซื้อข้าวเปลือกจากชุมชนต่างๆ มาเก็บไว้ในฉางข้าวของตนเอง เมื่อสะสมข้าวเปลือกได้ตามจำนวนที่ต้องการแล้ว นายฮ้อยกลุ่มนี้จึงเดินทางนำข้าวเปลือกไปขายยังเมืองโคราช ซึ่งในขณะนั้นเมืองโคราช เป็นสถานที่รับซื้อข้าวเปลือก วัว-ควาย ของป่า ที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคนี้

เส้นทางการเดินทางค้าขายข้าวเปลือกของกลุ่มนายฮ้อย ใช้อยู่ 2 เส้นทาง เส้นทางที่ 1 ใช้เส้นทางอุดร-โคราช ซึ่ง องค์ หรือ นายทอง โสรินทร์ นิยมใช้เส้นทางในการเดินทาง ช่วงเวลาในการเดินทาง คือเดือนพฤศจิกายน โดยนำสิ่งของใส่กองคาราวานเกวียนของตนที่มีอยู่ไม่ต่ำกว่า 20 เล่ม ระยะเวลาที่ใช้เดินทางไป-กลับ ประมาณ 30 วัน

ส่วนเส้นทางที่ 2 ที่กลุ่มนายฮ้อยใช้เดินทางไปค้าขายที่โคราช คือ เดินทางข้ามเทือกเขาภูพาน ภายหลังเส้นทางการค้าข้าวเปลือกได้เกิดขึ้นที่เมืองนครพนมเป็นแหล่งส่งข้าวไปที่ประเทศลาวได้มีการลงทุนทำโรงสีไฟขนาดใหญ่ บรรดาพ่อค้ารายย่อยได้นำเรือกระแจะล่องขึ้นมาตามลำน้ำท่า ซื้อข้าวตามชุมชนต่างๆรวมถึงที่ชุมชนท่าแร่ ด้วยเหตุท่าแร่จึงมีสถานะเป็น “ท่าเรือรับซื้อขายข้าวเปลือกมาตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมา” เมื่อศูนย์ย่านการค้าข้าวได้เพิ่มขึ้นจากโคราช จึงเป็นการเปิดโอกาสให้กลุ่มนายฮ้อยรายย่อยสามารถนำข้าวใส่เกวียนเส้นเดินทางมาค้าขายข้าวเปลือกกับพ่อค้าที่เมืองนครพนม (สุรัตน์ วรารัตน์, 2542)

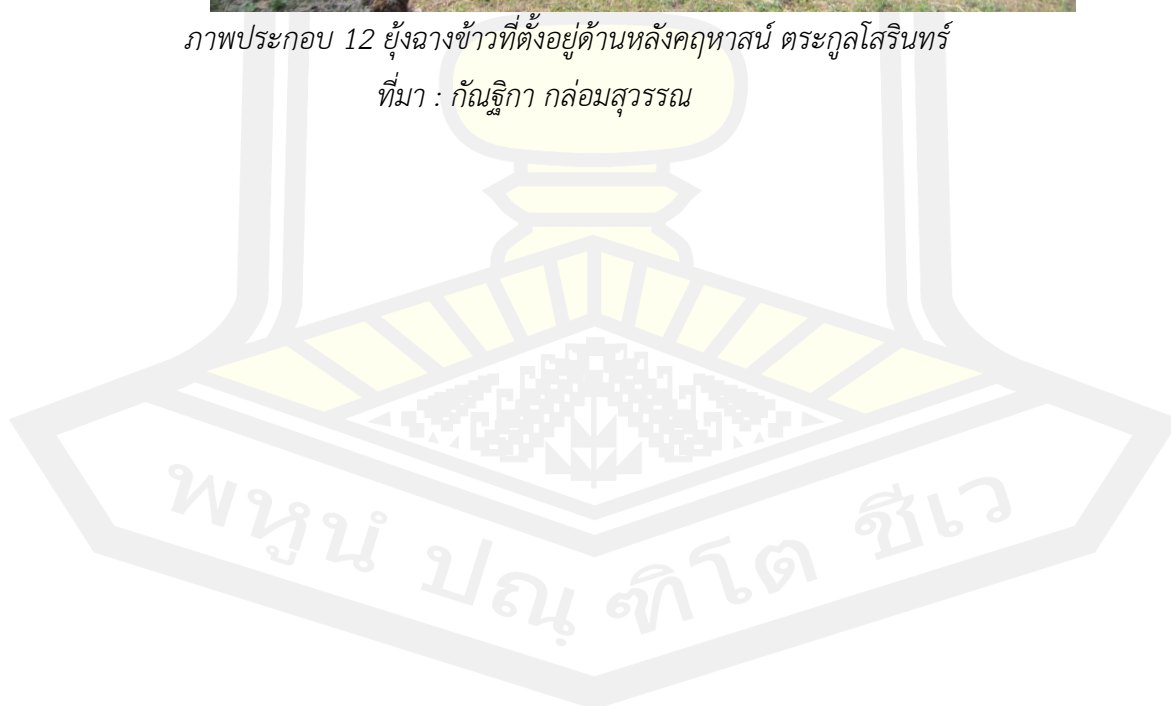
ข้าวเปลือก เป็นสินค้าที่สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจให้กับผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ ซึ่งการค้าขายของผู้คนไม่มีแต่เพียงข้าวเปลือกเท่านั้น สินค้าที่สร้างถือว่าเป็นจุดเด่นของชุมชนท่าแร่ อีกอย่าง คือ “การค้าหนังวัว-ควาย(หนังสัตว์)” เหตุผลที่มีความต้องการสินค้าประเภทนี้กล่าวคือ เพื่อส่งขายเข้าสู่ระบบการย้อมสีและประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องหนังในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งกระบวนการเหล่านี้กลุ่มชาวเวียดนามมีความรู้และทักษะในด้านนี้ เมื่อคนเวียดนาม ได้เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ณ ชุมชนท่าแร่ ได้นำความรู้เหล่านี้มาประกอบเป็นอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพ

ทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา ถ้อยคำที่รุ่งเรืองของการค้าของการค้าหนังวัว-ควาย(หนังสัตว์) เพราะตลาดที่รับซื้อสินค้าเหล่านี้ที่เมืองโคราช รวมถึงเมืองสกลนคร คือร้านแม่หนุ่ม ที่ตั้งอยู่ในตลาดสด และร้านพิบูลธรรม ข้างวัดป่านวลมนิ (ปัจจุบันคือวัดป่าสุทธาวาส) นายฮ้อย ที่มั่งคั่งจากการค้า

ขายหนังสือ ในขณะนั้น คือองบั้ง หรือนายคำสอน อุดมเดช กล่าวกันว่า นายฮ้อย ผู้นี้มีที่ดินมากถึง 70 ไร่ และเป็นคนที่ร่ำรวยที่สุดในกลุ่มพ่อค้าของชุมชนท่าแร่

ภาพประกอบ 12 ยุ้งฉางข้าวที่ตั้งอยู่ด้านหลังคฤหาสน์ ตระกูลโสรินทร์
ที่มา : กัญฐิกา กล่อมสุวรรณ

ภาพประกอบ 13 การเดินทางโดยเกวียนของผู้เตรียมตัวเป็นบาทหลวงจากท่าแร่ไปนครราชสีมา โดยอาศัยเดินทางไปกับบรรดานายฮ้อยที่เดินทางไปค้าขายที่เมืองนครราชสีมา
ที่มา: หอจดหมายเหตุโปรดอม-ชาเวียร์เกโก

การค้าขาย ข้าวเปลือก ค้าหนังวัว-หนังควาย เป็นสิ่งที่สร้างฐานะให้แก่กลุ่มพ่อค้านายทุนรุ่นแรกของชุมชนท่าแร่ได้เป็นมหาศาล อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้นายทุนเหล่านี้ร่ำรวย คือ ออกเงินให้กู้ยืม ซึ่งผู้กู้ยืมต้องเสียดอกเบี้ยเป็นเงินสดหรือเป็นข้าวเปลือก บางคนที่เดือนร้อนจำเป็นต้องเอาที่ดินไปจำนองกับนายทุน ถ้าไม่มีเงินมาใช้หนี้ที่ดินถูกยึดในที่สุด แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณธรรมของนายทุน (เจ้านี่) ที่เมตตาสงสารชาวนา ผู้คนที่ยากจน (สุรัตน์ วรารัตน์, 2542)

จากที่กล่าวมาแล้วนั้นว่ากลุ่มนายฮ้อย ของชุมชนท่าแร่ได้สร้างฐานะให้มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจด้วยการค้าขายข้าวเปลือก ของป่า และหนังสัตว์ วัว-ควาย ซึ่งสิ่งที่บ่งบอกถึงความมั่งคั่งคือ บ้านโบราณ ที่ยังปรากฏให้เห็นจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งข้อมูลที่สุรัตน์ วรารัตน์ ได้ทำการศึกษารวบรวมไว้ ซึ่งบ้านโบราณได้รับการช่วยเหลือจากบาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บ้านโบราณของ องเพ็ง อุดมเดช ตั้งอยู่เลขที่ 280 ถนนราษฎร์เจริญ บ้านท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร บ้านหลังนี้ถือว่าเป็นบ้านโบราณหลังแรกที่เกิดด้วยอิฐของชุมชนเจ้าของบ้าน คือองเพ็ง เป็นชาวเวียงจันทน์อพยพเข้ามาประกอบอาชีพ ทำนา ขายข้าวและรับจ้างสร้างบ้านโดยมีชาวเวียงจันทน์อพยพเป็นลูกมืออีก 3 คน คือ องต่วน องเห่ง องกาด จากบ้านหนองแสง จังหวัดนครพนม

บ้านโบราณหลังนี้ใช้ระยะเวลาก่อสร้างประมาณ 1 ปี โดยนายจ่านง พงศ์พิศ เคยเป็นลูกมือได้ค่าจ้างเดือนละ 7 บาท ได้คาดการณ์ว่าบ้านโบราณหลังนี้ใช้เงินก่อสร้างในสมัยนั้นไม่เกิน 10,000 บาท วัสดุสำหรับก่อสร้างนั้น ทราบชื่อจากพ่อค้าในเมืองสกลนคร ขนมาจากหนองหาร อิฐเผาซื้อจากคนในชุมชนท่าแร่ ส่วนปูนที่ใช้ในการก่อสร้างมี 2 ชนิด คือ ปูนขาวที่นำมาผสมกับทรายและน้ำ ที่แช่เปลือกยางบง ใช้เป็นปูนก่อ ปูนฉาบ ส่วนปูนซีเมนต์ต้องสั่งซื้อจากประเทศฝรั่งเศส โดยได้รับการช่วยเหลือจากบาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ด้วยวิธีการสั่งซื้อทางเรือบรรจุถัง ไม้ฉำฉาส่งมาที่กรุงเทพฯ ส่งขึ้นรถไฟที่โคราช ต่อมาจึงนำเกวียนไปบรรทุกมาใช้ โดยปกติแล้วปูนซีเมนต์ใช้เฉพาะในส่วนที่จำเป็น เช่น ใช้ขัดพื้นอาคารชั้นล่าง ใช้ผสมทรายติดวงกบ อาร์คโค้งเหนือกรอบประตูหน้าต่าง จึงทำให้มีราคาแพง (สุรัตน์ วรารัตน์, 2542)

2.บ้านโบราณขององเลื่อง หรือ เตรี่อง โสรินทร์ ตั้งอยู่เลขที่ 269 ถนนถิ่นไทย บ้านท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร บ้านโบราณหลังนี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2475 ประวัติขององเลื่อง เป็นชาวเวียงจันทน์อพยพเข้ามาอยู่ท่าแร่ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยประกอบอาชีพค้าขาย โดยนำเสื้อผ้าไปขายตามหมู่บ้านต่างๆ จนกระทั่งแต่งงาน องเลื่องทำนา ซื้อขายข้าวเปลือก โดยนำเกวียนไปซื้อขายตามไร่นาตามหมู่บ้านต่างๆของแต่ละชุมชน ถ้าได้ข้าวเปลือกจำนวนมากได้ให้ลูกน้องขนข้าวมาใส่ยุ้งข้าวที่ชุมชนท่าแร่

องเลื่อง กลายเป็นพ่อค้าข้าวรายใหญ่ที่สุดของชุมชนที่มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ นอกจากนี้องเลื่อง ยังได้ทำนุบำรุงศาสนาคริสต์ด้วยการบริจาคข้าวให้วัดปีละ 500 หมื่น ทุกปีในสมัยบาทหลวงยอแซฟ ซึ่งมีแม่ชีมีดตำข้าวหาค่าน้ำในหนองหารมารดน้ำผัก ภาพเหล่านี้เป็นภาพที่เห็นเจนตาในยุคสมัยนั้น นอกจากนี้ยังมีการให้เงินกู้แก่ชาวไร่ชาวนาในอัตราดอกเบี้ยร้อยละหกสลึง ค้าขายหนังวัว-ควาย และนำเกวียนไปรับจ้างขนหิน ขนฟืน ด้วยความมีมานะอดทนขององเลื่อง ทำให้กลายเป็นพ่อค้าที่มีฐานะดีคนหนึ่ง of ชุมชนท่าแร่ เช่นเดียวกับองบัง องเด (เรื่องเดียวกัน, 2542)

พูน ปณ จิตโต ชีวะ

ภาพประกอบ 14 บ้านโบราณ ณ ชุมชนท่าแร่

ที่มา : เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

ตัวอย่างที่นำมาบรรยายพรรณนาคือเรื่องของบ้านโบราณของกลุ่มตระกูลอุดมเดช และ โสริทธิ์ ที่เติบโตและสร้างฐานะที่มีความมั่งคั่งด้วยการค้าขาย จนกลายเป็นคหบดีที่มีความสำคัญต่อชุมชน และทำให้ทราบถึงเบื้องหลังประวัติที่มาของเจ้าบ้าน และเห็นภาพของการอุปถัมภ์ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับศาสนา

นอกจากกลุ่ม ผู้มีฐานะมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ที่ผู้วิจัยได้เสนอมาข้างต้น การค้นพบเพื่อต่อสู้อของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ ยังคงดำเนินต่อไปเพื่อหาเงินมาหล่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวบางคนถึงขั้นต้องเลือกเดินทางออกไปแสวงโชค ณ ต่างบ้านต่างเมือง

เหตุการณ์ที่ทำให้ผู้คนในชุมชนท่าแร่ ตัดสินใจออกเสียงโชคครั้งหนึ่งในหน้าของประวัติศาสตร์ของชุมชน คือในช่วงประมาณ พ.ศ.2474 สถานการณ์ที่ประเทศลาวได้มีกลุ่มทุนจากประเทศฝรั่งเศสเข้ามาทำกิจการบ่อตะกั่ว “การขุดหาแร่ตะกั่ว” โดยแยกสลายกรรมวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวต้องใช้ต้นไม้จำนวนมหาศาล สำหรับนำมาเป็นเชื้อเพลิงต้มน้ำให้เดือดเป็นไอน้ำไปหมุนเครื่องจักรกลไฟไปฉีดย้ำร้อนแยกสลายเอาแต่ตะกั่วใส่ถุงและนำส่งกลับไปประเทศฝรั่งเศส

เพื่อให้ธุรกิจที่ลงทุนประสบผลกำไร ทางกลุ่มนายทุนมีความต้องการต้นไม้ที่นำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงจำนวนมาก รวมทั้งต้องการพาหนะของสิ่งของ เช่น ฟืน จากป่าไปยังโรงงาน รวมถึงต้องการแรงงานจำนวนมากเข้ามาทำงานในโรงงาน ผู้คนกลุ่มนี้ได้รับข่าวสารจาก บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ว่ามีความต้องการแรงงานจำนวนมาก โดยจ่ายค่าจ้างเป็นเงินกิบ ซึ่งค่าเงินกิบในขณะนั้น 1 กิบ เท่ากับ 1.50 บาท (สุรัตน์ วรารัตน์, 2542) ทำให้ผู้คนชาวท่าแร่ที่ทราบเรื่องมีความสนใจที่ต้องการไปทำงานที่บ่อแก้วกันเป็นจำนวนมาก โดยมีทั้งไปรับจ้างตัดฟืน นำเกวียนไปรับจ้างขนฟืน ซึ่งผู้ดูแลควบคุมกองเกวียนร่วมเดินทางมีหลายคน อาทิ นายฮ้อยแสง นายโส ในส่วนของบริษัทฝรั่งเศสได้แต่งตั้ง นายบายง คำชา ที่เป็นชาวท่าแร่ ทำหน้าที่ดูแลและควบคุมการตัดไม้ในเขตสัมปทานของบ่อตะกั่ว

การเดินทางไปทำงานที่ บ่อตะกั่ว ส่วนมากนิยมไปทำงานในช่วงหน้าแล้ง (ฤดูร้อน) และเมื่อฤดูหนาว บางกลุ่มเดินทางกลับมาที่ชุมชนท่าแร่ จากความทรงจำของ นายจำนงค์ พงศ์พิศ ที่ได้เล่าถึงบรรยากาศของการเตรียมตัวและเส้นทางการเดินทางจากท่าแร่สู่ประเทศลาว โดยมีสุรัตน์ วรารัตน์ เป็นผู้บันทึกเรื่องราวเหล่านี้ไว้ เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2541 ไว้ดังต่อไปนี้

“เมื่อตอนอายุ 21 ปี หลังจากได้บุตรคนโต งดทำงานอื่น 1 ปี ไปตัดไม้บนโคกทำเกวียนได้ 3 ลำ (เล่ม) แต่ไม่มีเงินซื้อวัว จึงไปขอยืมเงินแม่ยายได้มา 100 บาท จ้างเด็กวันละ 25 สตางค์ไปเป็นเพื่อน เดินทางไปบ้านนาหว้า ซื้อวัว ตัวแรกราคา 15 บาท วัวตัวที่ 2 ราคา 20 บาท ไปนอนบ้านตาล ซื้ออีก 3 ตัว หมดเงิน 100 บาท ได้วัว 5 ตัว จึงเอ่ยปากขอเงินน้ำเชยซึ่งเป็นไทสกล อยู่ที่ชุมชนท่าแร่ จึงได้ซื้อวัวจากบ้านโพนงามอีก 1 ตัว ราคา 35 บาท คิดหนี้ค่าวัวก่อน จึงได้วัวเทียมเกวียนครบ 3 ลำ ออกเดินทางมุ่งหน้าไปทางศรีสงคราม ต่อไปท่าอุเทน เอาเกวียนลงเรือแล้วตอนวัวข้ามแม่น้ำโขง ขึ้นฝั่งแล้วเดินทางต่อไปอีก 40 กิโลเมตร ถึงเหมืองของบริษัทฝรั่งเศส มีคนงานไปรับจ้างชุดแร่ที่นั่นเป็นพัน มีเกวียนท่าแร่ 70 กว่าลำ เกวียนบ้านนาแก้ว 20 กว่าลำ เวียนอำเภอท่าอุเทน 30-40 ลำ ไปตัดฟืนในป่าในโคกเป็นท่อนใหญ่ ขนาดเท่าขา ยาวประมาณท่อนละ 1 เมตร คิดค่าขนฟืน 1 ลูกบาศก์เมตรต่อ 1 กิบ ซึ่งเป็นเงินจริง มีไซเรนบัตรเช่นทุกวันนี้ นับว่าเป็นรายได้ดีมาก การไปทำงานออกเดินทางในช่วงเดือน 11 แล้วกลับในเดือน 6 เมื่อถึงฤดูหนาว”

ด้วยการทำงานของผู้อื่นที่เดินทางมาเสี่ยงโชค ณ สถานที่แห่งนี้ คือในป่า สิ่งที่พวกเขาต้องเผชิญกับความเสี่ยงกับยุง ซึ่งยุงมีจำนวนมากในป่าและเป็นพาหะที่มาของโรคภัยไข้เจ็บ สามารถเกิดขึ้นกับผู้ที่ทำงานที่นั่น โรคภัยมาลาเลีย (ไข้จับสั่น) บางคนคิดไข้ต้องกลับมาขอยา “ควินิน” จาก บาทหลวงตาโนที่วัดท่าแร่ เมื่ออาการดีขึ้น จึงเดินทางกลับไปทำงานที่นั่นอีกระยะเวลาของการไปทำงานที่บ่อตะกั่ว บางคนทำถึง 6 ปี ได้เงินมา 400-500 บาท ใช้หนี้สินบ้างเหลือจากนั้นเก็บไว้ใช้ในครอบครัว จนกระทั่งเกิดสภาวะค่าเงินกิบตกต่ำ จากกิบละ 1.50 บาท เหลือเพียงกิบละ 50 สตางค์ จึงตัดสินใจเดินทางกลับมาอยู่ที่ท่าแร่

ถ้าพิจารณาถึงคำบอกเล่าของนายจ่านค์ พงศ์พิศ เป็นที่นิยมอย่างมากที่ผู้คนนิยมเดินทางข้ามแดนไปยังประเทศลาว เพื่อรับจ้างทำงานที่บ่อตะกั่ว แม้ว่าการไปทำงานที่นั่นอาจต้องเจอกับโรคภัยไข้เจ็บ พื้นที่ตรงกับเป็นโอกาสที่สามารถช่วยให้ผู้คนเหล่านั้นมีชีวิตที่ดีขึ้น

ซึ่งสิ่งนี้ทำให้นึกถึงการเคลื่อนย้ายของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งประเทศสยามมีต้องการแรงงานเพื่อมาพัฒนาประเทศ ซึ่งยังขาดแรงงานจึงทำให้ชาวจีนมีความจำเป็นสำหรับการใช้แรงงาน เช่น แรงงานในเมืองตึกบก ถนน ขุดคลอง ช่างฝีมือ เกษตร (เลี้ยงหมู) โรงเลื่อย โรงสี และ ทำทางรถไฟ (สกินเนอร์,2529)

ในช่วงระยะถัดมามีชาวจีนจำนวนมากได้เดินทางเข้ามายังภาคอีสาน เพื่อเป็นกรรมกรสร้างเส้นทางรถไฟตามพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จากกรุงเทพฯมายังเมืองนครราชสีมาระหว่างปี พ.ศ.2433-2443 จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) เริ่มก่อสร้างเส้นทางรถไฟต่อจากนครราชสีมาไปยัง บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี ระหว่างปีพ.ศ.2460 -2473 และเส้นทางนครราชสีมา – ขอนแก่น ระหว่างปี พ.ศ.2472 – 2476 ซึ่งการสร้างเส้นทางรถไฟในแต่ละระยะชาวจีนได้ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนเดินทางเข้ามาที่เมืองนครราชสีมา และได้กระจายตัวไปยังพื้นที่ต่างๆในภาคอีสาน (ภูวดล ทรงประเสริฐ,2547) การที่ผู้คนเหล่านี้ต้องอยู่ในสถานะที่เรียกว่า “การค้าแรงงานยังต่างแดน” เพื่อทำงานหาเงินเลี้ยงชีพของตนเองและสมาชิกในครอบครัว แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมของชุมชนท่าแร่ คือ เครือข่ายการค้าแรงงาน การออกไปแสวงโชคยังพื้นที่ ที่ไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอน ย่อมต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมในพื้นที่เหล่านั้นซึ่งต้องได้รับการช่วยเหลือและคำแนะนำจาก “เครือข่าย” ที่พวกเขาเหล่านี้เคยไปทำงานที่นั่นก่อนอยู่แล้ว สำหรับการทำงานต่างแดนบางคนอาจเดินทางไปทำงานเป็นหมู่คณะ แต่บางคนเลือกที่เดินทางไปคนเดียวเพื่อทำงาน และงานที่เลือกทำในแต่ละอย่างนั้นขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของแต่ละบุคคล

วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนแห่งความหลากหลายแตกต่างไปตามวิถีของแต่ละคน เช่นกลุ่มคนที่เติบโตมาจากการค้าขาย เกษตรกร รับจ้างทั่วไปทั้งที่อยู่ในประเทศและไปค้าแรงงานที่ต่างประเทศ ซึ่งผู้คนเหล่านี้ล้วนเป็นฟันเฟืองที่ช่วยขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่างมีพลวัต ด้วยความหลากหลายของผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชน ผู้วิจัยไม่สามารถนำมาบรรยายได้ทั้งหมดด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงนำเสนอเรื่องราวเป็นประวัติชีวิตของ นายพวง ศรีวรกุล ให้เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของผู้คนชาวท่าแร่ ในเรื่องของการประกอบอาชีพ “ลูกจ้างและนายจ้าง” และ ให้เห็นภาพบรรยากาศของชุมชน ในช่วงพ.ศ.2475-2530 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

“นายพวง ศรีวรกุล เกิดเมื่อ ปี พ.ศ. 2475 ณ ชุมชนท่าแร่ โดยครอบครัวของประกอบอาชีพค้าขาย ทำนาและรับจ้างทั่วไป ชุมชนแห่งนี้สามารถผลิตเกี่ยวข้าว ไว้สำหรับเป็นพาหนะในการเดินทางไปค้าขาย

และรับจ้างทั่วไปยังพื้นที่อื่นๆ เช่น มีชาวท่าแร่เคยไปรับจ้างชนแร่ ขนหิน (ท่าถนน) ที่จังหวัดอุบลราชธานี รวมถึงในประเทศลาว ถ้ากล่าวถึงประเทศลาว คุณปู่ เคยเดินทางไปทำมาหากินที่นั่น

ประมาณ ปี พ.ศ.2490 นายพวง ศรีวรกุล อายุ 15 ปี ขณะนั้นจบการศึกษา ม.ศ.1 ตัดสินใจเดินทางเข้ามาเพื่อเสี่ยงโชคชะตาที่กรุงเทพฯ ทั้งๆที่ตนไม่มีญาติพี่น้อง ไม่รู้ว่าจะอาศัยกับใคร จึงได้อาศัยสถานีรถไฟหัวลำโพงเป็นที่พักอาศัยหลบนอน จนกระทั่งคนเก็บสามล้อบริเวณนั้นมาพบเกิดความสงสารจึงชักชวนให้ นายพวง ไปทำงานกับผู้ใจบุญคนหนึ่ง ซึ่งคนดังกล่าวได้ให้งานทำ คือการเลี้ยงม้าและเป็นจ็อกกี้ (คนขี่ม้าแข่ง) นอกจากเลี้ยงดูม้า นายพวง ศรีวรกุล มีความสนใจเรียนรู้กับงานช่างยนต์ เจ้านายที่ดูแลได้สนับสนุนให้ไปเรียนช่างยนต์ จนกระทั่งเมื่อเรียน ได้สอบเข้าทำงานเป็นลูกจ้างที่การไฟฟ้า ในปี พ.ศ.2499 จึงได้แยกตัวออกมาพักอาศัยอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ทำงานการไฟฟ้าได้สักระยะหนึ่ง จึงตัดสินใจกลับมาแต่งงาน พ.ศ.2500และลาออกจากการทำงานการไฟฟ้า

ประมาณ พ.ศ.2501 ชีวิตหลังแต่งงาน คุณพ่อตัดสินใจพาคุณแม่เดินทางไปทำมาหากินที่เมืองเวียงจันทน์ ประเทศลาว โดยประกอบอาชีพ “ช่างถ่ายภาพ” ไม่มีเพียงแต่ตนกับภรรยาที่ตัดสินใจไปเสี่ยงโชคชะตา ชาวท่าแร่ที่อาศัยและทำมาหากินที่เมืองเวียงจันทน์ได้ชักชวนผู้คนที่ชุมชนจำนวนหนึ่งตัดสินใจให้เดินทางไปทำมาหากินอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ด้วยเช่นกัน ซึ่งเส้นการเดินทางไปยังเมืองเวียงจันทน์ ในช่วงนั้นต้องนั่งรถโดยสารจากจังหวัดสกลนครไปยังจังหวัดอุดรธานี และต่อรถไปยังอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เพื่อข้ามไปยังเมืองเวียงจันทน์

ในระหว่างการทำมาหากินที่เมืองเวียงจันทน์ นายพวง และภรรยา ได้เดินทางกลับมายังชุมชนท่าแร่ คือ ภรรยา ต้องมาคลอดลูกและพักฟื้นอยู่ที่นี้เพราะมีบรรดาญาติช่วยดูแล นอกจากนั้นในช่วงปิดเทอม (2-3 เดือน) ภรรยาเดินทางมารับบรรดาลูกๆ ไปอยู่ด้วยที่เมืองเวียงจันทน์ จนกระทั่งปีพ.ศ.2511 คุณพ่ออายุประมาณ 35 ปีตัดสินใจย้ายที่ทำงานจากเมืองเวียงจันทน์ มาทำมาหากินที่จังหวัดอุดรธานี โดยประกอบอาชีพเป็น ช่างแมคคาณิก (แผนกซ่อมบำรุง) ให้บริษัท แอร์อเมริกา (Air America) ชุดทำงานของบริษัทที่ชุดที่ทำงานเป็นชุดหมี สีเทา ปักคำว่า Air America สีแดง ซึ่งที่จังหวัดอุดรธานี หน่วยงานของสหรัฐอเมริกาที่รับคนไทยเข้าทำงานมีอยู่ 2 หน่วยงาน คือ 1. แอร์อเมริกา (Air America) และ 2. US.Airforce ซึ่งชาวท่าแร่ที่ไปทำงานที่นั่น เรียกว่า “แคมป์” นอกจากที่อุดรธานี แคมป์ ที่จังหวัดนครพนม เป็นแหล่งที่ทำมาหากินของชาวท่าแร่ ที่มีความรู้และทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ เพื่อหารายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว

หลังจากทำงานที่จังหวัดอุดรธานี ได้ระยะหนึ่ง ครอบครัวได้กลับมาที่ชุมชนท่าแร่ ส่วนนาย พวง ได้เดินทางไปเมืองล่องแจ้ง แขวงไซสมบูน ประเทศลาว โดยไปทำงานเป็นช่างซ่อมเครื่องยนต์ หนักให้กับกองทัพสหรัฐอเมริกา ขณะนั้นเป็นช่วงที่สหรัฐอเมริกา ทำสงครามกับประเทศเวียดนาม พ.ศ.2516 ทำงานที่นั่นจนภาวะสงครามสิ้นสุด ตนจึงได้เดินทางกลับมาอยู่ที่ชุมชนท่าแร่ โดยเปิดอู่ซ่อมรถยนต์ขึ้นภายในชุมชน ซึ่งสถานที่ตั้งอู่ซ่อมรถ เป็นพื้นที่ของญาติ (คุณอา ปัจจุบันเป็นที่จอดรถของร้านกาแฟวรา คาเฟ่) ซึ่งบรรยากาศของเมืองในขณะนั้นถือว่ามียอดยนต์ อยู่บ้างแล้ว หลังจากเปิดอู่ซ่อมรถยนต์ได้สักระยะได้ปิดกิจการและเดินทางไปทำงานที่ประเทศซาอุดี ในปี พ.ศ.2520 โดยไปทำงานเป็นช่างซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ ซึ่งการได้ไปทำงานที่ประเทศซาอุดี ผ่านบริษัทที่เป็นนายหน้าที่ จัดหาแรงงานเพื่อไปทำงานที่นั่น โดยมีค่าใช้จ่ายตามที่บริษัทได้กำหนดไว้ในสัญญา ตลอดระยะเวลา 10 ปี ที่ไปทำงานที่ประเทศซาอุดี คุณพ่อต้องกลับมาต่อสัญญา ซึ่ง 4 ปี ต้องกลับมาต่อสัญญาเพื่อ กลับเข้าไปทำงานที่ประเทศซาอุดี

หลังจาก ปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา คุณพ่อได้กลับมาอยู่ที่ชุมชนท่าแร่ อีกครั้งโดยประกอบ อาชีพทำอู่ซ่อมรถ ซึ่งครั้งได้มาเปิดอู่ที่ข้างๆบริเวณครัวชมวิว ตรงกันข้ามกับสนามฟุตบอลเซนต์ลอ เรนซ์ ทำได้สักพักหนึ่งด้วยร่างกายที่ร่วงโรยตามกาลเวลา ได้ตัดสินใจปิดอู่เพื่อหยุดพักผ่อน

ชีวิตของผู้คนในชุมชนท่าแร่ ต่างมีการเดินทางเคลื่อนไหวจากภายในสู่ภายนอก นับตั้งแต่ ก่อตั้งชุมชน เมื่อ พ.ศ. 2427 เพื่อหาสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของตนเองและคนในครอบครัว ซึ่งที่ ผ่านมาผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่เห็นภาพของ การค้าขาย แรงงาน กับพื้นที่ภายนอกชุมชน ซึ่งความ สภาพของชุมชน มีความคึกคักเป็นอย่างมาก กว่าคือ ความหนาแน่นของผู้คนการตั้งบ้านเรือน ตลาด ร้านค้า และร้านอื่นๆ ตั้งรายรอบอยู่รอบๆโบสถ์ เช่น บรรยากาศภายในตลาดเก่าขายของสด ที่ตั้งอยู่ ใกล้กับวัดมีสินค้าจำหน่ายหลายประเภท อาทิเช่นเนื้อหมู เนื้อวัว เนื้อไก่ เชียงเนื้อวัวของชุมชนมี เจ้าของ นายเลียน นายเหรียญ นายชู ซึ่งที่สามารถชำระเนื้อสัตว์เหล่านี้มาจำหน่ายเองได้โดยไม่ต้อง นำเข้ามาจากที่อื่นและ ยาสูบ รวมถึงร้านตัดเสื้อผ้า (สัมภาษณ์นางวิริยม ศรีวรกุล,16 พฤษภาคม 2565)

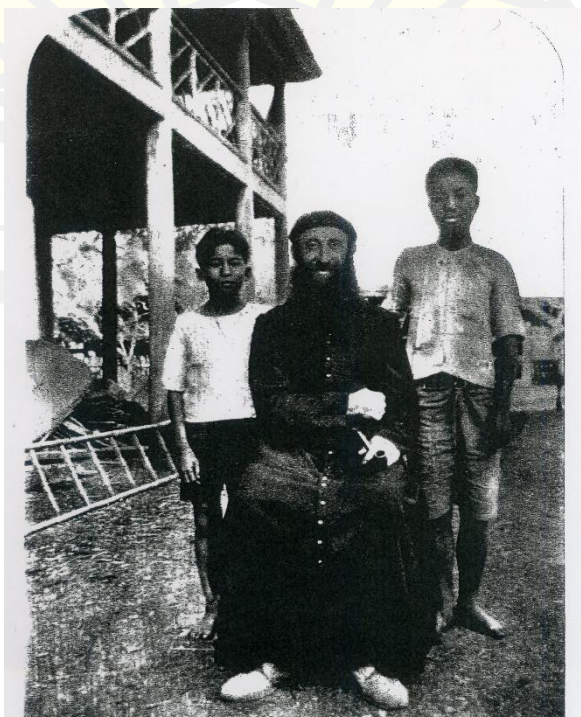
กล่าวสรุปได้ว่าอัตลักษณ์ของผู้คนที่ชุมชนท่าแร่ ตั้งแต่ช่วงการตั้งชุมชน พ.ศ.2427-2480 ผู้วิจัยได้พรรณาถึงความสัมพันธ์คนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ (ความเชื่อของ ศาสนา) เป็นหลัก ที่เน้นอธิบายความสัมพันธ์เพื่อให้เห็นภาพของการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน และ ปรัชญาการณที่เกิดขึ้นในช่วงระยะดังกล่าว สิ่งเหล่านี้ได้ให้คำตอบกับผู้วิจัยว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้คนในฐานะชาวคริสต์พวกเขาเหล่านั้นองเผชิญกับปัญหาการต่อสู้กันระหว่างความแตกต่าง

ศาสนาที่ต้องเคลื่อนย้ายออกจากถิ่นฐานเดิมมายังพื้นที่แห่งใหม่ และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นอีกอย่างที่ผู้วิจัยสรุปในมิติเวลานี้ คือ “ผู้คนชาวท่าแร่มีนิสัยไม่ยอมแพ้ต่อความยากลำบาก”

4.13 การต่อสู้ต่อรองภายใต้การเบียดเบียนทางศาสนาของชุมชนท่าแร่ ทศวรรษ 2480-2490

ในหัวข้อนี้เป็นผู้วิจัยนำเสนอในสิ่งที่เรียกว่า “คำให้การของคนใน” สาเหตุที่กล่าวเช่นนั้น ผู้วิจัยใช้หลักฐานที่ถูกรวบรวมจากคนในพื้นที่ และโดยเป็นคำบอกเล่าที่เกิดขึ้นจากความทรงจำของผู้คนที่อยู่ในเหตุการณ์การถูกเบียดเบียนทางศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิกฤตการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อชาวคริสต์ทั่วประเทศไทย ชุมชนท่าแร่ เป็นหนึ่งในชุมชนที่ได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้ด้วย สาเหตุและที่มาของการเบียดเบียนทางศาสนา คือกรณีพิพาทอินโดจีน พ.ศ.2482-2488 เป็นสภาวะที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นเกือบทุกพื้นที่ของโลกใบนี้ ซึ่งรัฐบาลไทยโดยจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ประกาศเข้าร่วมสงครามโดยอยู่ร่วมกับประเทศญี่ปุ่นเยอรมัน อิตาลี เรียกว่ากลุ่มอักษะ ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับฝ่ายสัมพันธมิตรที่ประกอบด้วยอังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ผลของสงครามจบด้วยฝ่าย สัมพันธมิตรได้รับชัยชนะ แต่เหตุการณ์เหล่านี้ได้สร้างบาดแผล ความทรงจำ และการสูญเสียให้กับผู้คน ทั้งไทยพุทธ ชาวมุสลิม และชาวคริสต์ ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยสยาม ซึ่งเรื่องราวที่น่าเสนอต่อไปนี้ เกิดขึ้นกับพี่น้องชาวคริสต์ ณ ชุมชนท่าแร่ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้นคริศาศาสนาชุมชนท่าแร่ ปรับตัวกับสิ่งเหล่านี้อย่างไรและผู้คนี่ชุมชนท่าแร่ เป็นอยู่อย่างไร ?

ภาพประกอบ 15 บาทหลวงเกลาดิอุส บาเย เจ้าอาวาสองค์ที่ 2
ที่มา: หอจดหมายเหตุโปรเตสแตนต์-ซาเวียร์เกโก

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในสมัยบาทหลวงเกลาดิอุส บาเย ขึ้นมาเป็นเจ้าอาวาสองค์ที่ 2 ท่านเป็นคนที่ใส่ใจในเรื่องของการศึกษาเป็นอย่างมาก ผลงานที่สำคัญของท่าน คือการก่อตั้งโรงเรียนมัธยมชาย-หญิง พ.ศ.2483 โดยชื่อว่า “โรงเรียนเซนต์ยอแซฟ” เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาสำหรับสามเณร เณรี และเด็กทั่วไป ซึ่งบรรยากาศในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเกิดกรณีพิพาทอินโดจีน พ.ศ.2483 สถานการณ์ที่ชาวคริสต์ที่ชุมชนท่าแร่ตกอยู่ในสภาวะที่ถูกกดดันทางการเมืองจากศูนย์กลางเป็นอย่างมาก เช่น วัดอารามถูกปิด โรงเรียนที่ตั้งถูกสั่งปิด ซึ่งจะขอล่าวรายละเอียดต่อไป

ขณะนั้นช่วงประมาณหลัง พ.ศ.2463 ชุมชนท่าแร่ได้ขยายตัวไปทางตะวันตก สาเหตุที่ขยายตัวออกไปนั้น คือการที่ชาวเวียดนามกลุ่มใหม่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจำนวนมาก จึงได้เรียกบริเวณดังกล่าวกันว่า “คุ่มบ้านใหม่” สาเหตุที่ชาวเวียดนามเคลื่อนย้ายอพยพเข้ามาจังหวัดสกลนคร มีอยู่หลายสาเหตุ อาทิเช่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 พ.ศ.2457-2461 ทำให้เกิด

ภาวะที่ทำให้ผู้คนเหล่านี้ต้องดิ้นรน เพื่อหนีภัยทางสงคราม ประกอบกับในขณะนั้นประเทศเวียดนามเกิดความแห้งแล้ง อดอยาก และการอพยพในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ.2482-2484 กลุ่มชาวเวียดนามที่เคลื่อนย้ายเข้ามาใหม่ “คุ่มบ้านใหม่” ทางชุมชนเลือกให้ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ทางบ้านเณร ซึ่งเป็นพื้นที่อยู่ไกลออกไปจากตัวชุมชน โดยสภาพของพื้นที่เป็นป่าทึบ ซึ่งคนในชุมชน เรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่า “ญวนอพยพ” ส่วนชาวเวียดนามที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 คนในชุมชนเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่า “ญวนใหม่”

ในทวีปยุโรปเกิดสภาวะความตึงเครียดทางการเมือง เหมือนระเบิดเวลาที่รอเวลาระเบิดในที่สุดระเบิดลูกดังกล่าวได้ระเบิดขึ้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2482 กองทัพเยอรมันได้บุกประเทศ

โปแลนด์ เป็นเหตุประเทศอังกฤษและฝรั่งเศสประกาศสงครามกับประเทศเยอรมัน ทำให้เกิดการแบ่ง
ซัวมหาอำนาจของเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสัมพันธมิตร และ อักษะ ซึ่งรัฐบาลไทยเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะ

เมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตัดสินใจอยู่ร่วมกับฝ่ายอักษะ ที่เป็นคู่ตรงข้ามกับเหล่าบรรดา
ประเทศ อังกฤษ ฝรั่งเศส และสหรัฐอเมริกา ได้สร้างบรรยากาศขุนมัวทางการเมืองในประเทศไทย
เมื่อ พ.ศ.2483 รัฐบาลไทยได้เสนอให้รัฐบาลฝรั่งเศสสำรวจเขตแนวดินแดนไทย อินโดจีน โดยอ้างว่า
ดินแดนที่ไทยเสียไปตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ยังปักแนวเขต
แดนไม่เรียบร้อย ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสปฏิเสธและนำไปสู่การใช้อำนาจเข้าตัดสินปัญหาที่เรียกว่า “กรณี
พิพาทอินโดจีน หรือ สงครามอินโดจีน”

สิ่งหนึ่งที่รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ประกาศออกมาการสร้างนโยบายชาตินิยม ซึ่ง
นโยบายมุ่งเน้นการทำการบำรุงประเทศไทย ให้เจริญก้าวหน้าเพื่อประโยชน์ของประชาชนไทยให้คนไทย
เป็นผู้มีวัฒนธรรมและประกอบอาชีพสุจริต และเพื่อให้คนไทยไม่ว่าเชื้อชาติใด ศาสนาใดต้องมีความ
สำนึกถึงความเป็นไทยด้วย ตามข้อกำหนดของรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญในที่นี้หมายถึง ประเพณีนิยมที่
คณะรัฐมนตรีได้ประกาศในรูปแบบของคณะสภานักรัฐมนตรี มีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนปฏิบัติตามเพื่อ
ความเจริญของประเทศชาติ รัฐนิยมประกาศใช้เป็นทางการตั้งแต่ พ.ศ.2482-2485 รวมทั้งหมด 12
ฉบับ เป็นเครื่องมือสนับสนุนรัฐบาล แต่ที่น่าสนใจคือรัฐธรรมนูญ 12 ฉบับนี้ไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการถือ
ศาสนาของคนชนชาติใด (สาลินี มานะกิจ,2548)

สถานการณ์ที่ตึงเครียดทางการเมืองในขณะนั้น นำไปสู่การเบียดเบียนทางศาสนา คำว่าการ
เบียดเบียนทางศาสนา เป็นศัพท์เรียกของศาสนจักร สรุปความหมายโดยรวมได้ว่าหมายถึงภาวะที่การ
เผยแพร่ศาสนาถูกขัดขวางจากฝ่ายเจ้าหน้าที่บ้านเมืองหรือฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับศาสนาคาทอลิก
(เรื่องเดียวกัน,2548) ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อบาพหลวงชาวฝรั่งเศส ที่อาศัยอยู่ที่ประเทศไทยเป็น
อย่างมากถูกต่อต้านเป็นอย่างมาก พระสังฆราชแกว เกรงว่ามิชชันนารีชาวฝรั่งเศสไม่สามารถทำ
หน้าที่ต่อไปได้ จึงได้เลือกบาทหลวงศรีนวล ศรีวรกุล เป็นผู้ปกครองมิสซัง และในที่สุดรัฐบาลไทยได้
ออกประกาศต่อชาวฝรั่งเศส ที่อยู่ในประเทศไทย ดังข้อความต่อไปนี้

“วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2483 วิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ที่กรุงเทพฯได้
ประกาศให้ชาวฝรั่งเศสทุกคนออกจากประเทศไทยภายใน 48 ชั่วโมง ” (อันดรูว์ สำราญ วงศ์เสงี่ยม
บรรณาธิการ,2543)

จากประกาศดังกล่าว ส่งผลให้วันรุ่งขึ้น พระสังฆราชแกว และพระสงฆ์ฝรั่งเศสถูกจับและส่ง
ตัวออกไปจากประเทศไทยโดยข้ามแม่น้ำโขงไปยังประเทศลาว เช่นเดียวกันที่เกิดขึ้นบาทหลวงเกลาดิ
อุส บาเย เจ้าอาวาสคนที่ 2 ซึ่งท่านเคยเป็นผู้ช่วยของบาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ร่วม 10 ปี ท่าน
ให้ความสำคัญด้านการศึกษาเป็นอย่างมากโดยได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมชาย-หญิง ขึ้นเมื่อ พ.ศ.2482
โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนเซนต์ยอแซฟ” จุดประสงค์คือเพื่อเป็นสถานศึกษาเล่าเรียนของสามเณร เณรี

และเด็กทั่วไป จนกระทั่งในช่วงปลาย พ.ศ.2483 บาทหลวงเกลาดิอุส บาเย ได้ถูกควบคุมตัวและส่งตัวออกนอกประเทศ (เรื่องเดียวกัน,2543)

ต่อมาเมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2484ประเทศไทยได้ประกาศสงครามอินโดจีนกับประเทศฝรั่งเศส ภายใต้การประกาศสงคราม รัฐบาลได้ออกกฏอัยการศึกเขตพื้นที่ชายแดน รวมทั้งสิ้น 24 จังหวัด การเปิดเบี่ยนทางศาสนาได้เพิ่มความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เพราะมีแนวความคิดที่ว่ากลุ่มคนที่เป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนามในเขตพื้นที่จังหวัดสกลนคร นครพนม หนองคาย และอุดรธานี ที่นับถือศาสนาคริสต์ นั้นเป็นแนวร่วมของประเทศฝรั่งเศส วัดอารามถูกปิด บ้านพักสงฆ์ของมีค่าต่างๆถูกริบและทำลาย

สิ่งที่เลวร้ายยิ่งกว่านั้น คือการห้ามไม่ให้คริสตชนปฏิบัติศาสนกิจ ถูกข่มขู่และถูกบังคับให้เลิกศาสนาใครที่ไม่ปฏิบัติตามได้รับโทษด้วยการจับติดคุก หรือถูกสังหาร เช่นกรณีที่บ้านสองคอน อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม เป็นบาดแผลที่ไม่เคยถูกลบเลือนไปจากความทรงจำของคนที่บ้านสองคอน ส่วนบรรดาพระสงฆ์ที่เป็นชาวไทยถูกจับขังและถูกทรมานในหลายพื้นที่ และถูกตั้งข้อกล่าวหาต่างๆ เช่น บาทหลวงเอ็ดเวิร์ด ถึง นาลาม ถูกจับที่หนองแสงข้อหาเป็นแนวร่วมที่ 5 โดยถูกส่งตัวไปขังที่เรือนจำกลางบางขวาง จังหวัดสกลนคร ส่วนกรณีที่จังหวัดสกลนคร บาทหลวงเปาโลศรีนวล ศรีวรกุล และบาทหลวงอันตนคำผิง กายราช ถูกจับกุมขังที่เรือนจำสกลนครเป็นเวลา 2 เดือน ภายหลังบาทหลวงศรีนวล ศรีวรกุล ถูกปล่อยตัวได้ออกเยี่ยมและให้กำลังใจชาวคริสตชนตามวัดต่างๆให้ต่อสู้กับความลำบากอย่างอดทน(เรื่องเดียวกัน,2543)

นอกจากการประกาศกฏอัยการศึก รัฐบาลยังได้สนับสนุนกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า “คณะเลือดไทย” ที่ก่อตั้งขึ้นที่กรุงเทพฯ โดยอ้างว่าเป็นผู้รักชาติ ซึ่งคณะกลุ่มนี้ทำหน้าที่สนับสนุนตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อส่งเสริมความเป็นชาตินิยม โดยถูกปลูกฝังว่า “ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาต่างชาติ เป็นศาสนาของศัตรู ดังนั้นผู้ถือศาสนาคริสต์ โรมันคาทอลิกเป็นศัตรูของชาติไทย”

วิธีการปลุกกระดมของคณะเลือดไทย ให้คนไทยต่อต้านชาวคริสต์ในต่างจังหวัด คือการเขียนใบปลิว เขียนบทความ เพื่อเชิญชวนให้คนไทยหันมารักชาติ รวมถึงชักชวนให้คนไทยเลิกติดต่อกับคริสตชน ไม่ยอมให้ขึ้นรถโดยสาร จับกุมพระสงฆ์ปิดวัดห้ามทำกิจกรรม ข่มขู่ กล่าวโทษ ถึงขั้นมีการจัดพิธีให้คริสตชนกล่าวประกาศออกจากศาสนา การกระทำดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนคริสต์เป็นอย่างมาก เพราะผู้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกไม่ปลอดภัยต่อตนเองและทรัพย์สิน (นิทัศน์เสมอพิทักษ์และคณะ,2561)

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในชุมชนท่าแร่ ในความทรงจำของผู้คนที่มิต่อเหตุการณ์ ในครั้งนี้ได้สะท้อนถึงการเปิดเบี่ยนด้วยวิธีการต่างๆ เช่นในกรณีที่ผู้คนที่ศรัทธาต่อคริสต์ศาสนาถูกข่มขู่เอาชีวิตด้วยอาวุธปืนว่าต้องเปลี่ยนศาสนา แต่ด้วยกล้าหาญแรงศรัทธาในความเชื่อต่อพระผู้เป็นเจ้า

“เขาประกาศว่ายังไงก็ไม่เปลี่ยนศาสนา ถึงแม้ตัวตายก็ยอม ส่วนบางคนที่ยอมเปลี่ยนศาสนา เพื่อรักษาชีวิตของตนเองไว้ก็มี ถ้าผู้ใดยอมสละชีวิตของตนเองที่มีต่อความเชื่อ เราเรียกคนเหล่านั้นว่า *Maratyr*” (สัมภาษณ์นายสุรพล ศรีวรกุล ,14 พฤษภาคม 2556)

คำสัมภาษณ์ดังกล่าวผู้วิจัยมีโอกาสดังกล่าวได้สัมภาษณ์ ซึ่งมีข้อจำกัดในการให้ข้อมูลในประเด็นดังกล่าวอยู่บ้าง เพราะข้อมูลที่ได้รับมานั้นผู้ให้สัมภาษณ์ได้รับข้อมูลมาจากคนอีกกลุ่มที่อยู่ในเหตุการณ์ จนกระทั่งผู้วิจัยได้พบความทรงจำร่วมกันของหลายๆคนที่มีต่อเหตุการณ์ในชุมชนท่าแร่ ซึ่งเรื่องราว เรื่องเล่าเหล่านี้ถูกนำมาร้อยเรียงรวบรวมเป็นตัวอักษรนำมาถ่ายทอดลงในเอกสารที่มีชื่อว่า **“รอยแผลแห่งความเชื่อ ในอดีตของชาวท่าแร่”** ความทรงจำของผู้คนที่ถ่ายทอดเรื่องราวไว้ในเอกสารฉบับนี้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความทรงจำของนายกำมะหยี่ หาญรินทร์ ได้เล่าไว้ว่า

ขณะที่เกิดเหตุการณ์เบียดเบียนทางศาสนา นั้นตนได้เรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา โดยจุดประสงค์ของทางรัฐบาล คือต้องการลบล้างศาสนาคริสต์ให้สิ้นไปจากแผ่นดินไทย วิธีการลบล้างความเชื่อของรัฐบาลที่กระทำต่อคริสตชน คือสั่งปิดโรงเรียนที่สอนด้วยคุณครูคาทอลิก แล้วได้สร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้นภายในบริเวณที่ดินของวัด ให้นักเรียนประมาณ 100 กว่าคนมาเรียนหนังสือที่นั่น โดยเปลี่ยนให้คุณครูชาวพุทธประมาณ 10 คนมาสอนหนังสือ และในทุกเช้าของก่อนการเรียนหนังสือนักเรียนทุกคนต้องสวดมนต์แบบพุทธ มีพระพุทธรูปตั้งไว้หน้าห้องเรียน จนนักเรียนทุกคนสามารถสวดมนต์ได้จนคล่อง ส่วนสถานที่อื่นที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น วัดอาราม ถูกปิดหมด ห้ามไม่ให้มีการปฏิบัติศาสนกิจแต่อย่างใด

แม้ว่ามีการห้ามทำกิจกรรมต่างๆทางศาสนา แต่อย่างไรก็ตามมีคริสตชนจำนวนหนึ่งได้ลักลอบแอบทำพิธีมิสซาอย่างลับๆตามบ้านต่างๆ ซึ่งการกระทำแบบนี้ถ้าถูกจับมีโทษถึงขั้นติดคุก บ้านที่ใช้ทำพิธีบ่อยๆในขณะนั้น คือบ้านของนายคุณ จำปาราช (อยู่ในพื้นที่บ้านก้านนอัยการ จำปาราช) และ องเฮียน ตีกร้างผนังศิลาแลงเป็นบ้านบิดาของคุณพ่อศรีนวล ศรีวรกุล และคุณพ่อคำจวน ศรีวรกุล ที่บางคนคิดว่าเป็นวัดเก่านั่นเอง

2. ความทรงจำของ จ.ส.อ.สมการ เดชาเลิศ ได้เล่าไว้ว่า

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นตนยังเป็นเด็กจำได้ว่า พ่อแม่ได้พาไปอยู่ที่ตึกของ งบ้ง ได้อิน พวกผู้ใหญ่คุยกันเรื่องสงคราม แต่ตนยังไม่ค่อยเข้าใจ จนวันหนึ่งเห็นครูอา (คุณแม่เอลิซาเบธสุดใจ เด

ชาเลิศ) ซึ่งเป็นซิสเตอร์ในอารักกาแขวน ออกจากอารามมาอยู่ที่บ้านของคุณย่า ได้เปลี่ยนชุดแต่งกายจากนักบวช มาเป็นนุ่งห่มเหมือนชาวบ้านทั่วไป ผู้ใหญ่บอกว่าตำรวจปิดวัด ปิดอาราม ไล่ซิสเตอร์ออกไปอยู่ที่อื่น ซึ่งทุกคนทำตามคำสั่งของทางการ และตำรวจเข้ามาอยู่แทน

บรรยากาศในชุมชนท่าแร่ ไม่มีการสอนคำสอนให้แก่เด็ก ๆ ทางรัฐบาลได้เปิด “โรงเรียนประชาธิปไตยผดุงศิลป์” และให้คุณครูชาวพุทธเข้ามาสอนแทนคุณครูคาทอลิก ให้นักเรียนสวดมนต์แบบพุทธ มีข้อห้ามเด็กนักเรียนเข้ามาเล่นในวัด ส่วนการถวายมัสซานานๆมีการทำสักครั้งหนึ่ง ซึ่งต้องแอบลักลอบทำกันตามบ้าน ถ้าถูกจับได้มีโทษ นอกจากนั้นการใช้ชีวิตได้เปลี่ยนไปเนื่องจากช่วงระยะเวลาในขณะนั้นเกิดสงคราม ช่วงกลางคืนมีการหลบภัยทางอากาศ ผู้คนต้องหุงหาอาหารให้เรียบร้อยก่อนบ่าย 3 โมง ดับไฟดับไฟให้เรียบร้อย เมื่อได้ยินเสียงระฆังสัญญาณจากทางวัด ทุกครอบครัวต้องอุ้มลูก-หลานไปยังหลุมหลบภัยหรือที่หลบภัยที่เตรียมไว้ ตนเห็นรถทหารผ่านไปผ่านมาทุกวัน

นอกจากความทุกข์ยากที่ผู้คนในชุมชนต้องพบเจอจากการเบียดเบียนทางศาสนา พวกเขาต้องเผชิญความลำบากในการใช้ชีวิตที่เป็นผลมาจากนโยบายการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีประกาศรัฐนิยม 12 ฉบับ มีลักษณะบังคับใช้เหมือนกฎหมาย เช่น กำหนดระเบียบการแต่งกายและการทำกิจวัตรประจำวัน เช่นให้สวมหมวกเมื่อออกจากบ้าน ห้ามกินหมาก เป็นต้น

จ.ส.อ.สมการ เดชาเลิศ ได้สรุปไว้ว่า เหตุการณ์ที่เลวร้ายสร้างความหวาดกลัวแก่คริสตชนในครั้งนีกลับกลายเป็นพลังสร้างความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นด้วยความเชื่อที่มั่นคง ให้แก่ชาวท่าแร่จนถึงทุกวันนี้

3. ความทรงจำของ นายเอียน ยมบุญ

ความทรงจำของนายเอียน ยมบุญ คล้ายกับ นายกำมะหยี่ และ จ.ส.อ.สมการ ในลักษณะที่ทางการได้สั่งห้ามปิดวัด อาราม พระสงฆ์ต้องหนีออกจากวัด การประกอบพิธีกรรมและเรียนคำสอนต้องลักลอบแอบทำตามบ้านของผู้คน บังคับให้คริสตชนละทิ้งศาสนาและความเชื่อ

แต่สิ่งคำบอกเล่าที่แตกต่างไปนั้น จากทั้ง 2 คนที่กล่าวมาข้างต้น คุณพ่อยวงสต็อกแก กล่าวหาญเด็ดเดี่ยว ไม่ยอมหนี แต่หลบอยู่ตามบ้านของสัตบุรุษเพื่อถวายมัสซาแก่ผู้คนในวันอาทิตย์ และมีเหตุการณ์หนึ่งที่ตนจำได้เป็นอย่างดี คือมีพระภิกษุสงฆ์เข้ามาบิณฑบาตในชุมชน มีผู้ชายคนหนึ่งร้องตะโกนว่า “พระหัวโล้น” ซึ่งผู้ชายคนดังกล่าวถูกจับจำคุกอยู่ 4-5 ปีจึงพ้นโทษ

ส่วนบรรยากาศภายในชุมชน ผู้คนหวาดกลัวเป็นอย่างมาก เพราะเป็นช่วงของสงคราม ประกอบกับภัยเบียดเบียนทางศาสนา ที่มีการข่มขู่ การบังคับข่มเหงด้วยวิธีการต่างๆ วิถีชีวิตของชาวท่าแร่ไร้เสรีภาพเป็นอย่างมากความทรงจำของนายประยงค์ ทองมา ได้เล่าไว้ว่า

เมื่อ พ.ศ.2483 เกิดสงครามพิพาทอินโดจีน และเกิดการเปิดเบี่ยงทางศาสนาคาทอลิกอย่างรุนแรงซึ่งในขณะนั้นนายประยงค์ ทองมา เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ทางทางได้สั่งปิดอาราม ห้ามประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเด็ดขาด ห้ามไม่ให้มีการสวดมนต์ภาวนาในชุมชน โดยทำทุกวิถีทางเพื่อให้คริสตชนละทิ้งความเชื่อ ด้วยการส่งคุณครูไทยพุทธมาสอนหนังสือและให้มีการสวดมนต์ไหว้พระหน้าห้องเรียน

แต่ดูเหมือนว่า การเปิดเบี่ยงศาสนา กลับกลายเป็นสิ่งที่ให้ชาวคริสตชนมีความเชื่อหนักแน่นยิ่งขึ้น และมีความกล้าหาญในการยืนหยัดในความเชื่ออย่างมากขึ้น การร่วมมิตชาตต้องเป็นความลับ หากถูกครูจับได้ต้องถูกลงโทษด้วยการตีหน้าห้องเรียน สิ่งที่น่าเจ็บปวดในฐานะชาวคริสต์ คือการถูกบังคับให้สวดมนต์ทุกวันเสาร์ก่อนเลิกเรียน นายประยงค์ ทองมา ได้เล่าต่อไปว่าตนไม่ยอมอ้าปากสวด และบอกครูว่า “เป็นคริสตัง เป็นศิษย์พระเยซู เป็นลูกแม่พระ” จึงถูกคุณครูตบหน้าและทุบหัวอย่างรุนแรง แม้เจ็บตัวก็ทนสู้ไม่ยอมทิ้งความเชื่อ

จนกระทั่ง พ.ศ.2490 ทางรัฐบาลได้ประกาศให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา คุณพ่อเจ้าวัดให้ประกาศข่าวนี้ด้วยการตีระฆังฉลองวัด ชาวท่าแร่ต่างก็ดีใจเป็นอย่างมากหลังจากที่วัดถูกปิดมานาน เสียงระฆังครั้งแรกดังจากหอระฆัง ดังก้องกังวานและไพเราะที่สุดในความรู้สึกของชาวท่าแร่เป็นประหนึ่งเสียงแห่งชัยชนะขององค์พระเจ้า บอกให้รู้ว่าความสงบและสันติสุขของพระเจ้าได้กลับมาสู่ท่าแร่อีกครั้ง เป็นเหมือนฟ้าใหม่แผ่นดินใหม่ที่ชาวท่าแร่รอคอยได้มาถึง

4.ความทรงจำของ นายตัน เต็นไชยรัตน์ ได้เล่าไว้ว่า

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีการเปิดเบี่ยงทางศาสนา ในชุมชนท่าแร่ ทางทางสั่งให้ปิดวัด ไม่ให้มีการสวดมนต์ภาวนาในบ้าน ส่งคุณครูชาวพุทธมาสอนหนังสือ รัฐบาลส่งตำรวจเข้ามาชุมชนและเดินตรวจลาดตระเวนบางครั้งมีการขึ้นบ้านของผู้คนเพื่อทำการปลดรูปคั๊กดิลิทธิอันเป็นที่เคารพบูชาลงมาเพื่อทำลายและนำไปทิ้ง ซึ่งผู้คนในชุมชนต้องนำเอารูปไปซ่อนไว้ที่อื่น ที่เจ็บปวดใจที่สุด คือมีตำรวจนายหนึ่งเอาสายประคำผูกข้อเท้าของตน แล้วเดินตระเวนไปรอบๆชุมชน เพื่อแสดงให้คริสตชนพบเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นการกระทำดังกล่าว เกิดความรู้สึกขมขื่นเพียงใดต้องทนกล้ำกลืนไว้ ที่ทำได้คือสวดภาวนาให้มาก ที่สุดเมื่อเหตุการณ์เลวร้ายได้ผ่านพ้นไป ชาวท่าแร่ได้ยืนเสียงระฆังด้วยความยินดีปรีดาอีกครั้ง

จากหลักฐานที่เป็นคำบอกเล่าของผู้คนในเรื่องราวการเปิดเบี่ยงทางศาสนา ในช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.2482-2488 ในทัศนะจากความทรงจำร่วมเหล่านี้เปรียบเสมือนรอยบาดแผลที่มองว่าเจ้าหน้าที่ของ เช่น ตำรวจ คุณครู นายอำเภอที่ทำงานภายใต้การปกครองรัฐบาล สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ถูกสร้างให้กลายเป็นผู้ร้ายในประวัติศาสตร์ ซึ่งผู้ศึกษาเอกสารดังกล่าว ควรใช้เอกสารฝ่ายรัฐบาลนำมาพิจารณาในการศึกษาประเด็นนี้ เพราะประวัติศาสตร์เปรียบเทียบเหรียญ 2 ด้าน

แต่ถ้าเราเชื่อในคำบอกเล่าจากความทรงจำของผู้คนที่ถูกกดทับ จากนโยบายของรัฐบาลที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาประมาณ 8 ปี เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่เลวร้ายต่อผู้ที่อาศัยอยู่ที่ชุมชนท่าแร่ เป็นอย่างมาก บาทหลวงถูกไล่ออกจากพื้นที่ ประชาชนถูกสั่งงดทำกิจกรรมทางศาสนา วัดอาราม ถูกสั่งปิด บางคนเลือกตัดสินใจที่เปลี่ยนศาสนาพุทธ เพราะความหวาดกลัว รวมถึงสถานการณ์ที่ตึงเครียดจากสภาวะสงครามอินโดจีนที่สร้างความหวาดระแวงความไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของชาวท่าแร่ จนกระทั่ง พ.ศ.2488 สิ้นสุดการเบียดเบียนทางศาสนาผู้ที่เคยเปลี่ยนใจหันไปนับถือศาสนาพุทธได้เปลี่ยนศาสนากลับมานับถือ ศาสนาคริสต์ อีกครั้ง

ด้านการฟื้นฟูจิตใจและพลังศรัทธาคริสต์ศาสนาของชุมชนท่าแร่ พ.ศ.2490 เป็นต้นมา หลังจากสถานการณ์ความตึงเครียดได้คลายตัวลง บาทหลวงศรีนวล อุปสังฆราชได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร เพื่อขอคืนทรัพย์สินของวัดที่ถูกทางการยึดไป โดยมอบให้คุณพ่อคำผง กายราช และคุณพ่อวิक्टर ถิ่นวัลย์ เป็นผู้แทนเดินทางไปรับสิ่งของ แต่ผู้ว่าราชการในขณะนั้นได้ปฏิเสธ จึงทำให้บาทหลวงศรีนวล เดินทางไปพบพระสังฆราชขอตัด รักษาการผู้ปกครองมิสซังราชบุรี โดยปรึกษากันและร่วมกันทำหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2487 โดยมีความต้องการที่ขอคืนทรัพย์สินที่ยึดไป และขอคืนอาคารสถานที่ ที่ทางการที่เข้าครอบครอง พร้อมเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการปฏิบัติศาสนกิจ ในสมัยรัฐบาลของนายควง อภัยวงศ์ ได้ให้เสรีภาพในการนับถือศาสนา และคืนทรัพย์สินให้วัด และมิสซัง โดยมีคุณพ่อชาโมแอล สมุห์ พานิชเกษม เป็นผู้ไปรับมอบ แต่ทรัพย์สินส่วนใหญ่สูญหาย และ บางอย่างชำรุดใช้การไม่ได้(นิทัศน์ เสมอพิทักษ์และคณะ, 2561)

นอกจากการทำหนังสือไปขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึดไป ทางผู้ใหญ่ในมิสซังได้ทำการสำรวจความเสียหายที่เกิดขึ้น ที่สามารถประเมินมูลค่าได้ ความเสียหายจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น ปรากฏในเอกสารบันทึก “มิสซังลาว การเสียหายของมิสซังฝั่งไทย สมัยปี 1940-1944”

วัดท่าแร่ จังหวัดสกลนคร	มูลค่าความเสียหาย
รั้วรอบวัดและอาราม	10,000 บาท
กำแพงหน้าวัดและคอกหมู	1,000 บาท
เตาเหล็ก	10,000 บาท
เครื่องแต่งต่างๆ	1,000 บาท
เครื่องใช้ในบ้านพ่อ,อารามเสียหาย	10,000 บาท
นาฬิกาตู้ นาฬิกาแขวน	500 บาท
ระฆัง 1 ใบ	200 บาท

ที่มา : (สำราญ วงศ์เสงี่ยม,2543:26)

แม้ว่าการทวงคืนทรัพย์สินของวัด อาจไม่ได้ของคืนดัง แต่อย่างไรก็ตามบาทหลวงที่เคยหลักหนีภัยคุกคามไปอยู่ที่ประเทศลาว ได้กลับคืนมายังประเทศไทยอีกครั้งซึ่งทางคณะสงฆ์ บาทหลวงชาวคริสตชนที่ชุมชนท่าแร่ต้องรวมพลังกันกับมาช่วยกันฟื้นฟูสภาพของชุมชน เช่น ด้านการศึกษา โดยกลับมาเปิดโรงเรียนที่เคยถูกสั่งปิดไป เช่น 1 ธันวาคม พ.ศ.2487 เปิดอารามภคินีรักกางเขนแห่งท่าแร่ และในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2490 เปิดโรงเรียนเซนต์ยอแซฟ ฝ่ายมัธยม เมื่อชุมชนกลับมาเริ่มฟื้นฟูสถานศึกษา ซึ่งด้านศาสนาและการศึกษา เป็นสิ่งที่ได้รับการฟื้นฟูอย่างรวดเร็ว เพราะ 2 สิ่งนี้เปรียบเสมือนหัวใจและจิตวิญญาณของผู้คนแห่งนี้

ด้านศาสนา

ผลที่เกิดขึ้นจากการเบียดเบียนทางศาสนาและสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียต่อผู้คนจำนวนมาก หนึ่งในนั้น คือบาทหลวงชาวฝรั่งเศส ทำให้ที่พระสังฆราชเกลาดิอุส บาเย พระสังฆราชองค์สุดท้ายของมิสซังลาว เดินทางไปยังกรุงโรม พ.ศ.2492 เพื่อเสนอต่อสันตะสำนักให้แบ่งมิสซังลาว ออกเป็น 2 แห่ง เนื่องจากการเดินทางและการปกครองคริสตชนที่มีอาณาเขต 2 ประเทศ ประสบปัญหาหลายอย่าง (อันดรูว์ สำราญ วงศ์เสงี่ยม บรรณาธิการ,2543) จนกระทั่งในวันที่21 ธันวาคม พ.ศ.2493 สมณกระทรวงเผยแผ่พรความเชื่อของพระศาสนจักร กรุงโรม ออกกฤษฎีกาแยกมิสซังลาว ตามเขตแดนของประเทศ โยให้พื้นที่ในส่วนหนึ่งของประเทศลาวเป็นมิสซังหนึ่งและพื้นที่ทางภาคอีสานของประเทศไทยเป็นอีกมิสซังหนึ่ง ซึ่งในส่วนทางภาคอีสานของไทยได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นมิสซังท่าแร่ (ปริญา เสมอพิทักษ์ บรรณาธิการ,2556)

เมื่อแยกตัวออกมาเป็น มิสซัง ท่าแร่ ซึ่งในครั้งนั้นหมายถึงมิสซังภาคอีสานของประเทศไทยดูแลครอบคลุมพื้นที่ต่างๆ จำนวน 15 จังหวัดในภาคอีสาน รวมถึงจังหวัดนครราชสีมา แม้ในทางพฤตินัย ยังคงอยู่ในความดูแลของมิสซังกรุงเทพฯ เพราะบาทหลวงโปรดม ให้เหตุผลว่า การเดินทางไปมาระหว่างกรุงเทพฯ-โคราชมีความสะดวกกว่า ส่วนสาเหตุที่ใช้ชื่อ “ท่าแร่” เป็นชื่อมิสซัง เพราะว่าเนื่องจากท่าแร่เป็นชุมชนที่มีชาวคริสต์มากที่สุดในขณะนั้น และมีวัด อาราม โรงเรียน ประกอบกับศูนย์มิสซังหนองแสง ซึ่งเคยใช้เป็นมิสซังลาวได้รับความเสียหายอย่างมากในครั้งสงครามอินโดจีน ชุมชนท่าแร่จึงกลายเป็นศูนย์กลางและชื่อของมิสซังใหม่แห่งภาคอีสานของประเทศไทย

เมื่อพระสังฆราชบาเย ดำรงตำแหน่งพระสังฆราชองค์แรกของมิสซังท่าแร่ ได้รับมอบหมายจากกระทรวงเผยแผ่พระศาสนาให้ร่างโครงการก่อตั้งมิสซังที่จะมอบให้คณะสงฆ์พื้นเมืองชาวไทยเสนอต่อกรุงโรม โดยปรึกษาหารือกับบาทหลวงศรีนวล ศรีวรกุล และบาทหลวงยอห์น บัปติสต์แห่ง

ยวงบัตรี เพื่อเสนอ 2 จังหวัดคือ จังหวัดนครพนมและจังหวัดสกลนคร ให้เป็นมณฑลหนึ่งมอบให้ครุส
สงฆ์ไทย โดยได้มีข้อเสนอต่อความต่อไปนี้

มณฑลท่าแร่ มอบให้คณะสงฆ์พื้นเมืองชาวไทย มี 3 จังหวัด ตั้งอยู่ตอนกลางของภาค คือ
จังหวัดสกลนคร นครพนมและกาฬสินธุ์ ทางกรุงโรมได้อนุมัติโครงการดังกล่าว และ ออกกฎหมาย ลง
วันที่ 7 พฤษภาคม 2496 มีข้อความดังนี้ มณฑลท่าแร่ มี 3 จังหวัดตามระบุชื่อในโครงการให้คณะ
พระสงฆ์พื้นเมืองไทย พระสังฆราชมิสซังท่าแร่ (มณฑล) ประคองจิต จากมณฑลกรุงเทพฯ ได้รับการ
แต่งตั้งเป็นประมุขชาวไทยองค์แรกของมณฑล (อ้างแล้ว,2556)

ซึ่งพระสังฆราชราชมิสซังท่าแร่ (มณฑล) ประคองจิต ดำรงตำแหน่งประมุข 5 ปีท่านได้
มรณภาพเมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2501 บาทหลวงเกี้ยน เสมอพิทักษ์ ลูกหลานชาวท่าแร่โดย
กำเนิด ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสังฆราชมิสซังท่าแร่ ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2502 มีพิธีอภิเษก
วันที่ 1 กรกฎาคม 2502 ซึ่งถือว่านับเป็นพระสังฆราชพื้นเมืององค์แรกของภาคอีสาน

การดูแล การปกครองของบาทหลวงเกี้ยน เสมอพิทักษ์ ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญอย่างมาก
กล่าวคือ กรุงโรมได้ยกฐานะมณฑลท่าแร่ เป็น สังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง ในวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.
2508 และได้รับการสถาปนาพระฐานานุกรมเป็น “อัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง” และ
พระสังฆราชมิคาแอลเกี้ยน เสมอพิทักษ์ ได้รับการแต่งตั้งเป็น “พระอัครสังฆราช” ซึ่งสิ่งที่เกิดการ
เปลี่ยนแปลงจากวันนั้นถึงวันนี้ คือ การสร้างวัดใหม่โดยมีพิธีเสกและวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 16
เมษายน พ.ศ.2511 และพิธีเสกเปิดวัด เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2514 ซึ่งวัดหลังนี้มีลักษณะรูปทรง
เป็นเรือ โดยหันหัวเรือไปทางทิศเหนือ ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงประวัติ ความเป็นมาของการ
อพยพของผู้คนโดยทางเรือจากเมืองสกลนครข้ามหนองหารมาตั้งชุมชนแห่งนี้ (ปริญาญา เสมอพิทักษ์
บรรณาธิการ,2556)

ภาพประกอบ 1614 วัดท่าแร่ หลังที่ 2 พ.ศ.2444-2449

ที่มา: หอจดหมายเหตุโปรม-ชาเวียร์เกโก

ภาพประกอบ 17อาสนวิหารอัครเทวดามีคาแอล ท่าแร่

ที่มา เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

ด้านการศึกษา

ด้านการศึกษา หลังจากที่ถูกเบียดเบียนทางศาสนา โรงเรียนถูกสั่งปิด ต่อมาเมื่อสถานการณ์คลี่คลาย โรงเรียนได้กลับมาเปิดทำการเรียนการสอนอีกครั้ง ด้านการศึกษาจึงมีส่วนในสำหรับพัฒนาควบคู่ไปพร้อมกับด้านศาสนา เช่น

วันที่ 1 ธันวาคม 2487เปิดอารามภคินีรักกางเขนแห่งท่าแร่ และในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2490 เปิดโรงเรียนเซนต์ยอแซฟ ฝ่ายมัธยมรวมถึงสร้างสามเณรลัย พ.ศ.2497 ที่มีจุดประสงค์เพื่อสร้างแทนบ้านเณรที่หนองแสง จังหวัดนครพนม ซึ่งถูกทำลายเมื่อครั้งสงครามอินโดจีน และตั้งชื่อว่า บ้านเณรฟาติมา(สาลินี มานะกิจ, 2548)

เมื่อเปิดสถานที่การศึกษาผู้คนจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน นิยมที่ส่งบุตรหลานมาเรียนที่โรงเรียนเซนต์ยอแซฟ ที่มีการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนหนังสือแล้ว เดิมสอนแต่สามเณรและยุวเณรเท่านั้นไม่ได้เปิดสอนแก่บุคคลทั่วไป จนกระทั่ง พ.ศ.2493 โรงเรียนได้ขยายการศึกษาเป็นแบบโรงเรียนสหศึกษา รับทั้งนักเรียนชายและหญิง และการสร้างอาคารเรียนขึ้นเพื่อรองรับการเข้าเรียนของนักเรียน ณ โรงเรียนแห่งนี้ จุดเด่นทางด้านวิชาการ คือวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งมีมาตรฐานสูงอย่างมากว่า เพราะคุณครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นบาทหลวงชาวต่างชาติ และมีการสร้างหอพักให้คนที่มาจากภายนอกได้พักอาศัย

ถ้าวิเคราะห์ช่วงเวลาที่เกิดขึ้นในช่วง 2490 เป็นต้นมาชุมชนท่าแร่ได้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง เพราะการฟื้นฟูทางศาสนาและการขยายตัวทางการศึกษาที่เปิดโรงการให้บุตรหลานจากภายในและภายนอกสัมผัสการศึกษาและได้รับความรู้และวิธีคิดแบบตะวันตก ที่ไม่ได้เจาะจงในเรื่องสอนหนังสือแก่คนที่เตรียมตัวที่ต้องการเป็นนักบวช หรือ แม่ชี ที่ในอดีตเน้นการเผยแพร่ศาสนา เพื่อให้คนมาเข้านับถือศาสนาคริสต์ นั้นหมายความว่าคนที่จะทำให้คนที่แตกต่างจากศาสนาของตน เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ความเข้าใจความเป็นศาสนาคริสต์ ศาสนจักรจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทและวิธีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ออกไปในรูปแบบอื่น

ตลอดระยะเวลา นับตั้งแต่ พ.ศ.2427-2490 การสร้างอัตลักษณ์ตัวตนภายใต้การกล่อมเกล้าของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคatholic นับตั้งแต่การถูกขับไล่ออกจากเมืองสกลนครด้วยสาเหตุทางการเมือง มาถึงการตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่ ณ ที่ชุมชนท่าแร่ บาทหลวงเปรียบเสมือนตัวแทนของศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บาทหลวงยอแซฟ กอมบูรีเออ ที่เสียสละความสุขของตนพัฒนาสร้างบ้านแปงเมืองให้มีความทันสมัยแบบตะวันตกสิ่งเหล่านี้สร้างโอกาสมากมายให้กับผู้คนที่ได้เข้าถึงด้านการศึกษา รวมถึงโครงสร้างพื้นฐาน และประเพณี พิธีกรรมต่างๆ

แม้ว่าศาสนาเป็นสิ่งที่คอยช่วยเหลือประคับประคองให้ผู้คนมีชีวิตในสถานที่แห่งใหม่ แต่วิถีชีวิตของแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันไป การประกอบอาชีพการทำมาหากิน ความมั่งคั่งของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน นั่นคือเรื่องราวบางส่วนที่เกิดของชุมชน และเรื่องราวสุดท้ายที่เกิดขึ้นในช่วงหลังทศวรรษ 2480-2490 เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นที่สูญเสียทางด้านความรู้สึกจิตใจ ของผู้คนที่มีความเชื่อที่แตกต่างกัน ความทรงจำที่แสนโหดร้ายที่พวกเขาถูกกระทำ บางคนยอมเปลี่ยนแปลงเพื่อเอาตัวรอด บางคนไม่ก้มหัวให้ผู้มีอำนาจ ยังมุ่งมั่นในสิ่งที่ตนเองศรัทธาแม้ว่า “ยอมตายเพื่อพระเจ้า”

ดังนั้นจากที่กล่าวมาทั้งหมดในประเด็นข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ภายใต้สภาวะที่ชาวคริสต์ที่ถูกกดขี่ กดขี่ จากสิ่งที่รัฐสร้างผู้คนในชุมชนต้องหวาดกลัว หวาดระแวง ที่เป็นปัญหาที่ผู้คนในชุมชนต้องเผชิญและต่อสู้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจนผ่านพ้นไปในที่สุด นำไปสู่การสร้างพลังความสามัคคี ต่อสู้กับปัญหาต่างๆ จากสิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยจึงอธิบายในทัศนะของตนว่า นับตั้งแต่ก่อตั้งเป็นชุมชนท่าแร่ เมื่อ พ.ศ.2427-2490 ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว “อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ คือการคริสต์ศาสนา” ที่เป็นหลักของผู้คนในชุมชนในการดำเนินชีวิต

ส่วนผู้ที่กำลังทำการศึกษามุขมท่าแร่ เช่นเดียวกับกับผู้วิจัย ในประเด็นที่คล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกัน การค้นพบผลการวิจัยเหล่านี้บางกรณีอาจได้คำตอบที่เหมือนกัน หรือ แตกต่างกัน มันขึ้นอยู่กับกรอบแนวคิด วิธีการ กระบวนการและข้อมูลจากหลักฐานที่นำมาใช้ประกอบในการศึกษาของแต่ละบุคคล

บทที่ 5

อัตลักษณ์ โดยไม่ได้ตั้งใจ

เนื่องจากเหตุการณ์ความเลวร้ายที่ยังวนเวียนอยู่ในความคิดของผู้คนในชุมชน ทำให้ผู้วิจัยต้องใช้ความประนีประนอมในการสอบถามและนำเสนอเรื่องราว สาเหตุที่กล่าวเช่นนั้นเพราะจากการลงไปทำงานเก็บข้อมูลกับผู้คนในชุมชน พบว่าผู้คนพยายามที่จะลบและลืมไม่กล่าวถึงเรื่องราวเหล่านั้น ดังคำพูดที่ว่า **“ไฟใกล้จะดับแล้ว คุณจะไปเชยให้มันติดขึ้นมาอีกทำไม”** คำพูดนี้ติดอยู่ในความรู้สึกของผู้วิจัยอยู่นานและตัดสินใจที่จะไม่ทำการศึกษา จนกระทั่งโดนที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เตือนสติ และผู้รู้ในชุมชนท่านหนึ่งได้กล่าวในลักษณะที่คล้ายคลึงกันว่า **“เรื่องนี้เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น และที่สำคัญเป็นการศึกษา ผู้ศึกษาต้องนำเสนอเรื่องจริงที่เกิดขึ้น อย่างระมัดระวัง”** ดังนั้นผู้วิจัยจึงตัดสินใจศึกษาและเขียนข้อมูลออกมาอย่างระมัดระวังเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงขอสงวนชื่อผู้ให้ข้อมูลในประเด็นที่มีการสุ่มเสี่ยง และใช้คำว่า นามสมมติ

สิ่งที่ต้องการนำเสนอในประเด็นของการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนโดยไม่ตั้งใจคงไม่พบนำเสนอเรื่องราวของการค้าสุนัข ที่เกิดขึ้นในของชุมชนท่าแร่ เมื่อ พ.ศ.2510 ถึง 2550 เหตุผลที่เริ่มเมื่อพ.ศ. 2510 นั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการผลิตเพื่อจำหน่าย และการขยายตัวทางการค้าสุนัขครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2518 และในที่สุดการออกกฎหมายคุ้มครองสัตว์เมื่อประมาณ พ.ศ.2557 เรื่องการค้าสุนัขได้ สิ้นสุดหายไปจากชุมชนท่าแร่ เมื่อสิ้นสุดกระบวนการค้าสุนัข กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในธุรกิจนี้มีการปรับตัวอย่างไร และในปัจจุบันผู้คนเหล่านี้เป็นอยู่อย่างไร ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 จุดเริ่มต้นของการสร้างอัตลักษณ์ตัวตน โดยไม่ได้ตั้งใจ

สิ่งที่เรียกว่า ทุนนิยม เข้ามามีอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนท่าแร่และชุมชนใกล้เคียง รวมทั้ง คนที่ต่างจังหวัดที่เล็งเห็นช่องทางทำมาหากินเพื่อหล่อเลี้ยงผู้คนในครอบครัวให้มีความสุขสบาย ประกอบกับสิ่งที่เรียกว่า “ความต้องการ” นำไปสู่การแสวงหาเพื่อมาตอบสนองความต้องการ ซึ่งเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของ “การสร้างอัตลักษณ์ตัวตนโดยไม่ตั้งใจ” เกิดขึ้นจากมุมมองของคนนอกที่มองเข้ามาภายในจังหวัดและชุมชน อย่างเช่นตัวอย่างที่พี่น้องชาวสกลนครมักพบเจอบ่อยๆ เมื่อถูกต้องคำถามว่า เป็นคนจังหวัดอะไร ? เมื่อตอบกลับไปว่า “เป็นคนสกลนคร” คำถามที่มักจะถูกถามกลับมาทันที “กินหมาหรือเปล่า” ซึ่งบทสนทนาเหล่านี้เป็นสิ่งที่รู้สึกขัดใจคนสกลนครที่ไม่รับประทานเนื้อสุนัข จากความต้องการของกลุ่มนายทุนที่ต้องการส่งสุนัขเพื่อส่งออกไปขายยังต่างประเทศ กลายเป็นจุดเริ่มต้นอาชีพใหม่ของคนที่อยู่ในชุมชนท่าแร่และต่างถิ่นที่หันมาลงทุนทำอาชีพ รถเร่รับซื้อขายสุนัข ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอาชีพเหล่านี้โดยตรง ซึ่งข้อมูลที่ได้

จากการสัมภาษณ์มีความคล้ายคลึงกันกับงานเขียนของ เอมอร์ ไฟโหล(2540) ที่ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการประกอบอาชีพการค้าสุนัข ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร” ที่ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ.2540 และงานของ บุญธรรม อาจหาญ (2549) เรื่อง “การศึกษาธุรกิจการค้า : ชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร” ที่ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ.2549 ที่ศึกษากระบวนการค้าสุนัข การก่อตั้งกลุ่มสหกรณ์ พ.ศ.2547 เพื่อผลักดันให้การค้าสุนัขถูกต้องตามกฎหมาย และการอธิบายวิถีชีวิตของผู้ประกอบอาชีพของผู้ค้าสุนัข เช่น กลุ่มทุนที่สนับสนุนสิ่งกลุ่มรถเร่ กลุ่มรถเร่ เต็กรถ กลุ่มรับชำแหละเนื้อ ซึ่งภาพของกลุ่มคนเหล่านี้ได้ถูกหยุดชะงักและสิ้นสุดอาชีพการค้าสุนัข เมื่อรัฐบาลออกพระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดการสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 หรือ กฎหมายห้ามทารุณสัตว์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงต้องการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มคนเหล่านี้ที่ยินยอมเปิดเผยตัวตนและใช้คำบอกเล่าเป็นข้อมูลในการศึกษา

นอกจากนี้การรับรู้ของคนนอกที่มีทัศนคติต่อชุมชนท่าแร่ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว คือ เป็นชุมชนที่พักและรอส่งออกสุนัขไปยังจังหวัดนครพนม เพื่อส่งต่อไปที่ประเทศเวียดนาม นอกจากนี้เป็นพื้นที่ส่งออกแล้วนั้นยังเป็นพื้นที่แห่งความโชคร้ายของสุนัข เพราะ “ตราบาปที่ถูกมองว่า กินสุนัข”

ถ้าจะกล่าวถึงวัฒนธรรมการรับประทานเนื้อสุนัข เกิดขึ้นเมื่อไรนั้นและเกิดขึ้นที่ใด ? ข้อสงสัยที่เป็นคำถามดังกล่าวมีงานศึกษาของ บุญธรรม อาจหาญ ที่ได้รวบรวมข้อมูลสำหรับวัฒนธรรมการรับประทานเนื้อสุนัข ไว้ว่าวัฒนธรรมนี้เกิดขึ้นในหลายประเทศของโลก ซึ่งมาอายุมากกว่าหลายร้อยปี เช่นที่ประเทศจีน พบว่าการบริโภคเนื้อสุนัขปรากฏหลักฐานว่าในสมัยราชวงศ์โจว และในประเทศเวียดนาม เกาหลีใต้ รวมถึงประเทศไทย โดยสาเหตุที่นิยมรับประทานเนื้อสุนัขมีความเชื่อกันว่า เนื้อสุนัข เป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงเลือด บำบัดเรื่องหย่อนสมรรถภาพทางเพศ เมื่อความเชื่อนี้ได้รับความนิยมการบริโภคเนื้อสุนัขจึงได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เมื่อได้รับความนิยม ราคาเนื้อสุนัขจึงมีราคาสูงตามไปด้วย (บุญธรรม อาจหาญ., 2549)

สำหรับการบริโภคเนื้อสุนัขในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย คงมีมานานหลายพื้นที่และเชื่อว่าการรับประทานเนื้อสุนัขมานานถึงร้อยปี เพื่อให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือผู้วิจัยขอแนะนำข้อความจากหนังสือ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลอุดร ร.ศ. 125 พ.ศ. 2449 ดังนี้

“พวกข้ากะไซ้ นี่กินอาหารไม่มีใครเลือก มีเรื่องเล่ากันว่าเมื่อกรมหลวงประจักษ์ฯเป็นข้าหลวงพระอริยอุสา ผู้ว่าราชการเมืองกุสุมาลย์คนนี้ไปเข้าเฝ้า รับสั่งได้ถามถึงขนบธรรมเนียมของพวกข้า

กะโหลกเลี้ยงกันไปจนถึงอาหารที่ขอบบริโศก พระอรัญญาสาทุลว่า “ขอบเจียะจ่อ” (คือบริโศกเนื้อสุนัข) ไม่ทรงเชื่อพระอรัญญาสาทุลจะบริโศกถวายทอดพระเนตร จึงให้ไปหาเนื้อ “จ่อ” มาเลี้ยง นัยว่าเมื่อพระอรัญญาสาทุลบริโศกเนื้อจ่อ นั้น พวกช่างในตำหนักดูอยู่ไม่ได้ ถึงต้องวิ่งหนี เล่ากันดังนี้” (ดำรงราชานุภาพ, 2538)

จากข้อความที่นำมาเสนอนั้นเพื่อต้องการที่จะบอกว่า “การบริโศกเนื้อสุนัข ในสังคมอีสาน ไม่ได้มีแต่กลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามเท่านั้น” แต่ผู้คนบางกลุ่มยังมีความเชื่อว่าการบริโศกเนื้อสุนัขเป็นชาวเวียดนาม ดังงานศึกษาของ เอมอร์ ไฟโหล ที่กล่าวไว้ว่า จุดเริ่มต้นของกระบวนการค้าสุนัข เริ่มจากกลุ่มคนชาวเวียดนามอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนท่าแร่ โดยประกอบอาชีพค้าขายกับผู้คนที่อยู่ใกล้เคียง ทำให้เกิดความคุ้นเคยกันและกัน เมื่อถึงเทศกาลตรุษเวียดนามมีการทำอาหารประเภทตุ๋นและอบ ซึ่งสุนัขที่นำมาปรุงเป็นอาหารต้องเป็นสุนัขสีดำเท่านั้น มาเลี้ยงแขกในงานซึ่งการรับประทานเนื้อสุนัขเป็นที่นิยมในกลุ่มของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงไม่นิยมรับประทานเพราะเกรงกลัวต่อบาป (เอมอร์ ไฟโหล, 2540) ความเชื่อในเรื่องของการบริโศกสุนัขสีดำนั้นได้ถูกยืนยันจากคำบอกเล่าจากคนในท้องถิ่นดังนี้

“แต่ก็ไ้บ้านเฮา กว่าลิได้กินหมานี่มันบ่ไ้ง่ายไ้ เขาทำอย่างพิธีพิถัน แล้วหมาที่ชะเจ้าฆ่าต้องเป็นหมาดำ ขนสั้น เท่านั้น นอกนั้นบ่พากินไ้ เหตุผลเดียวที่พากันกินเพราะ มันแซ่บ” (สัมภาษณ์ นายเอ นามสมมติ, 26 ตุลาคม 2561)

จากข้อมูลที่นำเสนอข้างต้นเกี่ยวกับการนำสุนัขมาทำเป็นอาหารนั้นย่อมทำขึ้นเพื่อต้อนรับบุคคลสำคัญและในงานพิธีกรรม เมื่อกระแสการบริโศกเนื้อสุนัข เริ่มเป็นที่นิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากอาหารในพิธีกรรมเริ่มถูกนำเข้ามาในกระบวนการผลิตเพื่อจำหน่ายในท้องตลาด

การค้าขายเนื้อสุนัขที่ชุมชนท่าแร่ เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2510 โดยรูปแบบการได้มาของสุนัขที่นำมาฆ่าและ เป็นในลักษณะการแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน เมื่อได้สุนัขได้นำมาฆ่าและและมาวางขายอยู่ด้านนอกของตลาดสุขาภิบาล เพราะถูกต่อต้านจากพ่อค้าแม่ค้าและเจ้าหน้าที่ แม้ว่าถูกกำหนดวางขายสินค้าอยู่ด้านนอกตลาด โดยกลุ่มลูกค้าในช่วงระยะแรกเป็นคนจากท้องถิ่นอื่นต้องการบริโศกเนื้อสุนัขยังตามไปซื้อถึงร้าน ซึ่งในขณะนั้นราคาขายเนื้อสด ตกอยู่ที่กิโลกรัมละ 5-6 บาท (เอมอร์ ไฟโหล, 2540) จนทำให้ร้านค้าไม่มีเนื้อสุนัขจำหน่ายให้แก่ลูกค้า จึงทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “รถเร่

สุนัข” ในระยะแรกๆของการทำงานของกรรมาธิการกลุ่มเร่สุ่ม มีเพียงไม่ประมาณ 2-3 คันที่เป็นโดยชาวท่าแร่ ที่รับแลกมาจากชุมชนต่างๆในจังหวัดสกลนคร อาทิเช่น บ้านนาแกน้อย บ้านดงมะไฟ บ้านพะเนาวิ ของตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร การทำงานของกรรมาธิการเร่สุ่มเป็นการทำงานเชิงรุก เพื่อให้สุนัขมาเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบตลาด

จนกระทั่ง พ.ศ.2518 การค้าขายสุนัขได้เพิ่มความต้องการจากท้องตลาดจากต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น และประเทศฮ่องกง อยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอวัยวะเพศของสุนัข ตัวผู้ ซึ่งผู้รับซื้อเป็นแม่ค้ารายใหญ่ที่เป็นแผงรับซื้อที่ตลาดสดในเขตเทศบาลเมืองสกลนคร (สถานะของเทศบาลในขณะนั้น) ซึ่งผู้คนที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นที่รู้จักกันดีในชื่อ เจ็ดก๊าก ซึ่งราคารับซื้ออยู่ที่ 30-80 บาท ซึ่งปรากฏการณ์ในครั้งนั้นเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญเพราะถือว่าเป็นการขยายตัวของเร่สุ่มรับซื้อสุนัขและกลุ่มที่รับเนื้อสุนัขมาชำแหละเพื่อส่งจำหน่าย (เรื่องเดียวกัน,2540)

ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ.2518 เป็นต้นมา ธุรกิจค้าขายเนื้อสุนัขได้ขยายตัวใหญ่โตขึ้นถึงขนาดมีกลุ่มนายทุนค้าสุนัขจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์เพื่อเป็นตัวกลางในการรับซื้อขายสุนัข ขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2547 โดยชื่อ “สหกรณ์การเกษตรท่าแร่บูรณกิจสกลนครจำกัด” สาเหตุที่จัดตั้งสหกรณ์ขึ้นเพราะกลุ่มผู้คนประสบปัญหาการฆ่าสุนัขเพื่อจำหน่าย และพยายามให้อาชีพค้าขายสุนัขถูกต้องตามกฎหมาย สมาชิกภายในสหกรณ์มีอยู่ 2 ประเภท

1. สมาชิกหลัก คือสมาชิกที่อยู่ในจังหวัดสกลนคร
2. สมาชิกสมทบ คือสมาชิกที่อยู่ต่างจังหวัด

จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ เมื่อ พ.ศ.2549 มีสมาชิกหลักจำนวน 173 ราย สมาชิกสมทบจำนวน 113 รายทั้งสิ้น รายได้ในแต่ละวันมีเงินหมุนเวียนในการซื้อขายสุนัข เฉลี่ยประมาณวันละ 2 ล้านบาท หรือประมาณปีละ 700 ล้านบาท (บุญธรรม อาจหาญ, 2549)นอกจากทำหน้าที่รับซื้อขายสุนัขแล้วนั้นบทบาทของสหกรณ์ฯ ยังมีอำนาจการต่อรองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของธุรกิจการค้าสุนัข จากจุดเริ่มต้นด้วยการเป็นอาหารทางวัฒนธรรม พัฒนามาเป็นสินค้าที่สร้างรายได้มหาศาล ในระบบเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ที่มีความซับซ้อนและเครือข่ายของกลุ่มทุนที่มีทั้งภายในและภายนอก ซึ่งเหล่านี้เป็นช่องทางหนึ่งที่สร้างความมั่งคั่งของผู้เจ้าของนายทุน ส่วนกลุ่มคนตัวเล็กตัวน้อยที่หันมา

ประกอบอาชีพ รถเร่ และชำแหละเนื้อสุนัข ที่ในอดีตที่ผ่านมามีจำนวนหนึ่งที่เป็นคนในชุมชนท่าแร่ ส่วนคนนอกพื้นที่ประกอบอาชีพรถเร่

งานเอมอร์ ไฟโหล และ บุญธรรม อาจหาญ กล่าวคล้ายกันว่ากลุ่มคนตัวเล็กตัวน้อยกลุ่มนี้มีความจำเป็นต้องหันมาประกอบอาชีพเหล่านี้ เพราะฐานะของครอบครัวค่อนข้างยากจน มีหนี้สินทางด้านการเกษตร สิ่งของเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ต้องผ่อน รายได้ไม่เพียงพอสำหรับดูแลสมาชิกในครอบครัว จึงหันมาทำอาชีพเหล่านี้ เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว

แม้ว่าในปัจจุบันนี้ผู้คนในชุมชนท่าแร่ พยายามที่ลบความทรงจำในเรื่องนี้ให้หายไปจากการรับรู้ของผู้คน ซึ่งเป็นข้อจำกัดอย่างมากของผู้วิจัยที่จะได้มาซึ่งข้อมูลในประเด็นของการประกอบอาชีพรถเร่ และ ชำแหละเนื้อ ภายใต้ของกังวลใจนี้ยังมีผู้ใหญ่ท่านหนึ่งที่อนุญาตให้สัมภาษณ์และให้ข้อมูลเรื่องราวชีวิตของตนเองถ่ายทอดประสบการณ์ ความทรงจำของตน ให้ผู้วิจัยได้ศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.2 คำให้การของกลุ่มผู้ประกอบการ รถเร่ และ ผู้ชำแหละ

เมื่อกระแสการบริโภคเนื้อสุนัขได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก สิ่งที่เกิดขึ้นในธุรกิจค้าสุนัข คือกลุ่มรถเร่ที่ตระเวนไปรับหาสุนัขมาเพื่อส่งให้ตลาดที่มีความต้องการสุนัข โดยวิธีการที่จะได้สุนัขมากคือการนำสิ่งของ อาทิ ขนมหวาน เกลือ พริก เสื้อผ้า ไปแลก ซึ่งบรรทุกสุนัขใส่ จักรยาน รถจักรยานยนต์ สามล้อเครื่อง ซึ่งจุดนี้เองทำให้เกิดอาชีพใหม่ที่เรียกว่า “รถเร่หมา”

ดังเช่นกรณีเรื่องราวของ นายนิสัย อิทธิราช ที่ถือว่าเป็นตัวแทนของผู้ประกอบอาชีพขายรถเร่สุนัข ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่ยึดอาชีพนี้มากกว่า 30 ปีได้ถ่ายทอดเรื่องราวการประกอบอาชีพ ไว้ดังนี้

“ครอบครัวของเธอ ประกอบอาชีพทำนา ชายข้าวตั้งแต่เด็กมาจนใหญ่ พออายุ 25 ปี ได้แต่งงานมีครอบครัวแต่รายได้ไม่พอเลี้ยงครอบครัว เมื่อประมาณพ.ศ. 2517 จึงตัดสินใจไปหางานที่ประเทศลิเบีย หางานได้ประมาณ 3-4 ปีจึงตัดสินใจกลับมาอยู่บ้าน และเห็นพี่ชายประกอบอาชีพ รถแล่นหมา (รถเร่หมา) เท่าที่จำได้ในบ้านท่าแร่ มีรถแล่นหมาที่เป็นรถกระบะ 3 คัน คือ รถอ้ายเหื่อง รถอ้ายลี และรถอ้ายมีชัย กะเลยกู้เงินมาประมาณ หกหมื่นบ้าน ไปซื้อรถกระบะเพื่อแล่นหมา ส่วนสิ่งของที่จะเอาไปแลกหมา มันบ่แม่น พริก เกลือ เสื้อผ้า คือแต่ก็ รุ่งเฮานี้เอาโอ่ง ไหวปลาแดก ไต่ไปแลกหมา ร้านขายไห โอ่ง กะให้เฮาเอาของไปก่อนแล่นหมากับมาจั่งเอาเงินไปจ่ายเพิ่น เพื่อแรกทีไป

เล่นหมา เขาไปที่จังหวัดอุดรธานี ไปกับลูกน้อง 1 คน เเรแลกหมา อยู่ 3-5 วัน ค่าไหนนอนนั้น พวกที่เล่นหมานี้ส่วนมากจะไปนอนอยู่เตียงนาของไ้บ้าน ได้หมาประมาณ 100-120 ตัว แล้วจึงกลับมาบ้าน หลังจากนั้นก็เอาหมาไปส่งตามคอกในราคาตัวละ 50 บาท กำไรที่ได้จากการส่งหมาครั้งแรกได้กำไรเกือบ 5,000 บาท หลังจากนั้นก็ได้เดินทางออกไปเล่นหมาตามจังหวัดต่างๆไปทั่วทีป แต่พอเฮ็ดได้จักหน้อย มันกำไรน้อยลง เพราะไ้โง่ ที่เฮาชนไปมันกินพื้นที่หลาย บางเทื่อได้เฮาแลกหมาได้กะต้องผูกมันไว้กับเจ้าของเขาชะก่อน ย้อนมันบ่มีมองใส่ จึงต้องมาเปลี่ยนเป็น คูกังพลาสติก ก็คือเฮาว่ากันนี้ละ “หมาแลกคูกุแลกหมา” ส่วนหมาที่ไ้บ้านเพิ่นเอามาแลกคูกุเฮา ส่วนใหญ่มันเป็นหมาที่มันกัดเปิด กัดไ้ กัดคนเจ้าของบ่เลี้ยง (หมาขวง) ชะเจ้าจึงเอามาแลก เฮาบ่ได้ไปลักเอาไ้ คนแพงหมา (รัก)ก็มี ในช่วงประมาณปี 2540 เป็นต้นมา ราคาหมาสูงได้ตัวละ 100-120 บาท เฮาเคยได้กำไรเทียวละเป็นหมื่นเลยไ้ ” (สัมภาษณ์ นายนิสัย อินธิราช, 12ตุลาคม 2562)

นอกจากกลุ่มที่ขับเร่สุนัข อีกกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากธุรกิจการค้าสุนัข คือ กลุ่มชำแหละสุนัข ซึ่งคนจะต้องมีสถานที่ชำแหละอยู่นอกชุมชนท่าแร่ และคนกลุ่มดังกล่าวสามารถสร้างฐานะได้ดีขึ้นจากเดิม ดังคำบอกเล่าของ นาง ก. (นามสมมุติ) ที่เคยประกอบอาชีพนี้ว่า

“ประมาณ พ.ศ.2505 ตนกับครอบครัวได้ย้ายบ้านออกจากบ้านเดิมที่ตั้งอยู่ใกล้ๆโบสถ์อาสนวิหารเทวดามิคาล เพราะในช่วงนั้นคนเริ่มมาอยู่เยอะ มาสร้างบ้านเรือนอยู่ฝั่งตรงข้ามใกล้ๆกับสุสานของชุมชนท่าแร่ มาเพื่อเผ่าที่นาและเฮ็ดนา ที่นี้มีคนมาชวนให้ลองเฮ็ดหมา (ฆ่าหมา) ก็ลองเฮ็ดแล้ว เพราะเฮาสื่อเฮ็ดแต่นาอย่างเดียวมันกะบ่พอกินไ้ หม่องเฮ็ดหมาส่วนหลายคนทีเฮ็ดชะเจ้าลีออกมาเฮ็ดที่นา ลีบ่เฮ็ดในชุมชน เนื้อที่ชำแหละจะมีทั้ง เนื้อสด และ เนื้อแดดเดียว (ราคาดีกว่าเนื้อสด) ส่วนราคาที่ได้จากการเฮ็ดหมา ตอนนั้นได้ราคาตัวละ 50-60บาท มากสุดได้ราคาตัวละ 100บาท สร้างรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี จนสามารถออกรถกระบะให้ลูกชาย ซื้อที่ดินเพิ่มให้กับครอบครัว”

ธุรกิจการค้าเนื้อสุนัข เป็นที่คึกคักเป็นอย่างมาก มีร้านขายเนื้อสุนัขเปิดตั้งอยู่ริมถนน ท่าแร่-ศรีสงคราม ซึ่งมีร้านอยู่ตลอด 2 ข้างทางประมาณ 5-10 ร้านที่ขายเนื้อแดดเดียวและเนื้อสด นอกจากการค้าเนื้อสุนัขที่แพร่หลายในชุมชนท่าแร่ ยังได้นำส่งใส่รถโดยสารไปส่งที่จังหวัดอุดรธานี และกรุงเทพมหานคร

“จากความจริงที่ที่เคยเห็นกระบวนการค้าขายสุนัข ประมาณ พ.ศ.2544 เห็นชาวบ้านที่ค้าขายเนื้อสุนัขนำเนื้อแดดเดียว มาฝากไว้กับรถโดยสารประจำทาง สายนครพนม-อุดรธานี ครั้งละ 3 กระสอบต่อเที่ยว”(สัมภาษณ์นางสาวเอ นามสมมติ, 24 ตุลาคม 2561)

กล่าวได้ว่าธุรกิจค้าสุนัข สร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพให้กับกลุ่มคนดังกล่าว เพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้นกว่าเดิมถึงแม้จะถูกด้วยสายตาจาก สังคมภายนอกว่าโหดเหี้ยม หรือคำถามต่างๆมากมาย แต่พวกเขาต้องดำเนินชีวิตของพวกเขาไปในเส้นทางธุรกิจค้าสุนัข เพียงเหตุผลเดียว คือ “เงิน”

เมื่อธุรกิจการค้าสุนัขที่ชุมชนท่าแร่ ได้รับความนิยมทั้งในประเทศและต่างประเทศ (เวียดนาม) ทำให้เกิดแรงกดดันจากสังคมภายนอกที่ต่อต้านการบริโภคเนื้อสุนัข ทำให้นายปานชัย บวรรัตนปารณ ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร พ.ศ.2546-2548 (ในขณะนั้น) ทำหนังสือเชิญผู้ประกอบการธุรกิจค้าเนื้อสุนัขมาประชุมที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเฉลิมพระเกียรติสกลนคร เนื้อหาหลักๆ ที่ประชุมในครั้งนั้น คือต้องการกวาดล้างธุรกิจการค้าสุนัขให้หมดไปจากจังหวัดสกลนคร ซึ่งการประชุมในครั้งนี้นายนิสัย อินธิราช ได้เข้าร่วมประชุมและได้เล่าว่า

“ประมาณ พ.ศ.2547-2548 ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนครปานชัย เพ็นเชิญประชุม ชุมเฮากะพากันไปพวกรถเร่หมา นี้ประมาณ 600 คัน ในจำนวน 600 คัน มีทั้งมาจากจังหวัดมุกดาหาร จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดขอนแก่น บรรยายภาคในห้องประชุมเครียด เจ็กึงเจ้าแม่ค้าเนื้อหมารายใหญ่ในท่าแร่กับผู้ว่าคุยกันจกจกได้ เขาจำได้ประโยคหนึ่งที่ผู้ว่าเพ็นว่า “ถ้าเมืองสกลไม่เลิกขายเนื้อหมา ผมจะไม่ไปจากที่นี่” เท่านั้น เจ็กึงตอบโต้ใส่ผู้ว่า เฮากะว่าช่วยมันบ่คือแล้ว คือสืดยกันบู้เรื่องเซเจ้าจึงพากันปิดประชุม หลังจากที่ประชุมเรื่องนี้แล้ว ปีถัดมาจังหวัดออกประกาศเรื่องการฆ่าและเนื้อสัตว์ มาใหม่อนุญาตให้ฆ่าและ หมู วัว แต่ หมา ไม่อนุญาตมันส่งผลกระทบมาก เพราะพวกหมาหมาบ่อนุญาตในการฆ่า ไปต่อใบขออนุญาตเจ้าหน้าที่บอกว่า ไม่อนุญาตให้ในกรณีฆ่าและเนื้อสุนัข เมื่อไม่มีใบอนุญาต เขากะจับเพราะมันผิด นี่ละคือจุดเริ่มต้นที่ชุมชนเขาเริ่มเจอการกดดันจากเจ้าหน้าที่”

นายนิสัย อินธิราช ยังเล่าต่อไปอีกว่า

“เฮานี้ก็เจอปัญหาคือกัน ทางรัฐบาล เพ็นออกพ.ร.บ.การเคลื่อนย้ายสัตว์ เท่านั้นละตลาดหมาท่าแร่เริ่มซบเซาลงอย่างเห็นได้ชัดเพราะอียังตอนเฮาไปเร่หมาที่ ยโสธร อุบลราชธานี ดำรวจจับ

ก็แค่จ่ายค่าปรับแต่พอเขาเขตสกลนคร เจ้าหน้าที่เพิ่นเข้มงวด ซึ่ง เขาเคยโดนจับข้อหานี้ถูกปรับ 40,000 บาท พอเจอปัญหาแบบนี้เขาก็ต้องหาที่รับหมา (คอกหมา) แห่งใหม่ ซึ่งจังหวัดที่เขาเอาหมาไปส่ง ที่ได้ราคาดี คือที่อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ไปขายที่นั่นได้ราคาดีกว่าที่ท่าแร่ เช่น ท่าแร่ให้ตัวละ 100 บาท ที่อำเภอเขาวง ให้ 150 บาท มันคุ้มค่าที่จะไปส่งเพราะได้กำไรมากกว่า และไม่ต้องเสี่ยงที่จะโดนจับ”(นายนิสัย อินธิราช, 12 ตุลาคม 2562)

จากคำบอกเล่าของนาย นิสัย อินธิราช ที่กล่าวข้างต้น สอดคล้องกับคำบอกเล่าของนายสุทธิศักดิ์ จรัสแสง ชาวบ้านอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่เล่าว่า

“ตอน พ.ศ.2528-2529 ในอำเภอเขาวง มีร้านที่ขายหมา อยู่ประมาณ 2-3 ร้าน แต่ตอนนั้นเขายังไม่เห็นรถเร่มาแลกรุ ส่วนหมาที่เขเจ้าฆ่ามาขายนี้ คือไปซื้อนาไทบ้าน ไทบ้านเพิ่นสืขายหมาที่มัดกั๊ดเปิด กั๊ดไก่อ กั๊ดคน เขเจ้าจึงขายได้ไปลักเอา ส่วนราคาที่ร้านเพิ่นขายในช่วงนั้น ขา ซี่โครง ประมาณ 25 บาท เครื่องใน 40 บาท เนื้อหมา หรือ เนื้อสวรรค์นี้ไทบ้านเพิ่นจะซื้อมาเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน เช่น เกี้ยวข้าว ดำนา เก็บมันสำปะหลัง เป็นต้น สาเหตุที่เอาเนื้อหมา คือ มันแซบ ไทบ้านที่มาช่วยงานชื่นชอบ จนกระทั่งประมาณ พ.ศ.2536 นี้เขาแปลกใจอยู่ว่า ร้านขายเนื้อนี้หลายขึ้น เกือบ 20 ร้าน แม้กระทั่งที่บ้านจารย์ อำเภอนาคูณ ก็มี ราคาแพงขึ้น จาก 25 เป็น 35 จาก 40 เป็น 50 บาท เดียวนี้ละแทบไม่มีร้านขายเนื้อหมาแล้ว เพราะเขเจ้าออก พ.ร.บ.คุ้มครองสัตว์ ร้านขายหมา กะปิด ประกอบกับคนรุ่นใหม่เพิ่นกะกินแนวอื่นแทน”(สัมภาษณ์นายสุทธิศักดิ์ จรัสแสง, 18 ตุลาคม 2562)

จากคำบอกเล่าจากตัวแทนของกลุ่มคนตัวเล็กตัวน้อย ที่เล่าเรื่องราวประสบการณ์ของตนเอง ตั้งแต่แรกเริ่มที่ประกอบอาชีพเร่ และชำแหละสุนัข จนถึงการยุติสิ้นสุดการประกอบอาชีพนี้ สิ่งที่เป็นคำบอกเล่าและถูกถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษร ทำให้สรุปได้ว่า

1. เห็นภาพเครือข่ายกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเร่ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เห็นภาพของแหล่ง/ตลาดรับซื้อสุนัข กระจายตัวอยู่ในจังหวัดต่างๆของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. การสร้างกติการ่วมกันระหว่างผู้คนในชุมชน ในการชำแหละเนื้อสุนัขต้องจัดทำอยู่ด้านนอกชุมชน ซึ่งสิ่งนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการขยายชุมชน

5.3 การปรับตัวเพื่อของผู้ประกอบการ รถเร่ กลุ่มข้าแหละเนื้อสุนัข พ.ศ.2557-ปัจจุบัน

เมื่อรัฐบาลได้ออกกฎหมายและประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดการสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ.2557 หรือ กฎหมายห้ามทารุณสัตว์ ส่งผลให้ผู้คนที่ประกอบอาชีพการค้าสุนัขเกิดการปรับตัวอย่างมากเพราะสิ่งที่สูญหายไปอย่างมหาศาล คือ เงิน ที่เคยได้เป็นกอบเป็นกำ บางคนนำรายได้จากการค้าขายสุนัขไปปลดหนี้ที่ผูกพันกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ทางการเกษตร (ธกส) บางคนนำเงินที่ได้ไปลงทุนในภาคเกษตร ลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ ที่ดิน บางคนนำเงินไปสร้างบ้าน ซื้อรถยนต์ เปิดร้านค้าขาย ซึ่งเป็นยุคที่รุ่งเรืองของคนประกอบอาชีพค้าขายสุนัข

เมื่อการกวาดล้างเริ่มเข้มข้นมากหลังจาก ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจค้าสุนัข รถเร่ และผู้รับข้าแหละ ต่างได้รับผลกระทบอย่างมาก ถึงแม้จะได้รับผลกระทบพวกเขาเหล่านี้ต่างก็ต้องปรับตัวสำหรับการหาอาชีพเพื่อหารายได้มาเลี้ยงคนในครอบครัว

ครอบครัวที่เลิกกิจการค้าสุนัข เช่นครอบครัวของนาง เอ นามสมมติที่เมื่อก่อนประกอบอาชีพข้าแหละเนื้อสุนัข ได้มีการเก็บสะสมรายได้จำนวนหนึ่งมาซื้อที่ดินเพื่อสร้างบ้านเป็นที่อยู่อาศัยของตนและสมาชิกในครอบครัว และได้นำเงินสะสมจำนวนหนึ่งมาลงทุนให้ลูกชายซื้อรถกระบะทำเป็นรถประจำทาง สายสกลนคร-ท่าแร่ ด้านหน้าของบ้านได้ลงทุนเปิดร้านขายของชำ เพื่อสร้างรายได้ให้สมาชิกในครอบครัว ส่วนร้านค้าที่เคยเป็นแผงวางจำหน่ายเนื้อสุนัขที่ตรงอยู่ด้านนอกของตลาดสุขาภิบาลนั้นได้ปรับเปลี่ยนประเภทของเนื้อจากเนื้อสุนัขมาเป็นเนื้อหมู

ส่วนนายนิสัย อินธิราช หลังจากที่ยุติการขับรถเร่สุนัข ได้นำเงินสะสมที่ได้จากการค้าขายสุนัข ปรับปรุงบ้านหลังที่ตนเองและสมาชิกในครอบครัวอยู่ให้มีขนาดใหญ่โตขึ้นกว่าเดิม ส่วนเงินที่หามาได้ระหว่างที่ทำอาชีพขับรถเร่สุนัขนั้นได้นำมาส่งให้บรรดาลูกๆได้เรียนหนังสือจนจบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ส่วนตนนั้นมาประกอบอาชีพค้าขายเนื้อวัวที่ตลาดสดท่าแร่ ถึงแม้ว่ารายได้จะไม่ได้เยอะเท่าเดิม แต่ก็ต้องทำมาหากินต่อไป ส่วนเครือข่ายที่ขับรถเร่สุนัข ที่เป็นพรรคกันที่ยังติดต่อกัน เช่นเพื่อนฝูงที่จังหวัดชัยภูมิ อุบลราชธานี ได้หันไปประกอบอาชีพค้าขายผักตามหมู่บ้านต่างๆและทำไร่ทำนา ซึ่งนายนิสัย อินธิราช ได้กล่าวทิ้งท้ายไว้ว่า **“ถ้าเลือกได้คงไม่มีใครอยากทำอาชีพนี้ ถึงแม้จะได้เงินจำนวนมหาศาล แต่เมื่อได้ยินเสียงคนที่ไม่เข้าใจพูดว่าพวกตนมีจิตใจโหดเหี้ยมกับสุนัขที่เป็นเพื่อนที่ซื่อสัตย์กับมนุษย์”**

ภาพประกอบ 18 สัมภาษณ์นายนิสัย อินธิราช

ที่มา:เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

ภาพประกอบ 19 ร้านขายเนื้อหมูที่เข้ามาแทนที่เนื้อสุนัข

ที่มา:เกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา

การศึกษาในประเด็นของการค้าสุนัข พบว่า ด้วยข้อจำกัดทางเศรษฐกิจภายในครัวเรือนที่ค่อนข้างที่ต้องดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงชีพ ทำให้ผู้คนเหล่านี้เปิดใจและใช้โอกาสนี้ทำธุรกิจที่มีทั้งด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้นกับพวกเขา ด้านบวกสิ่งที่เกิดขึ้นคือรายได้ที่สามารถทำให้หล่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว บางคนนำเงินที่ได้ไปลงทุนต่อยอดในธุรกิจอื่น ๆ รวมทั้งการลงทุนในภาคเกษตรกรรม ส่วนด้านลบนั้นเป็นบาดแผลที่ฝังลึกลงในจิตใจของชาวสกลนครที่มักจะต้องพบเจอกับคำถามที่ว่า “กินหมาหรือไม่” แต่สิ่งเหล่านี้ได้ค่อยๆ หายไปจากความทรงจำของผู้คนทั่วไปและหายไปจากชุมชนท่าแร่ ผู้วิจัยจึงเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “อัตลักษณ์ โดยไม่ตั้งใจ”

บทที่ 6

อัตลักษณ์ จากทุนวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว

ในบทนี้เป็นการนำเสนอ อัตลักษณ์ตัวตนใหม่ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อแทนที่และพยายามลบเรื่องราว บาดแผล วาทกรรมการค้ามนุษย์ ที่ถูกนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้มุมมองของคนต่างถิ่นอย่างมีอคติ และข่าวสารที่ถูกนำมาแสดงผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ ดังที่ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนครเคยจวกสื่อมวลชนว่า “หยุดตราหน้าว่าคนท่าแร่กินหมา” (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2555:114) ถ้าพิจารณาอีกมุม คือเป็นการเผยแพร่ศาสนาคริสต์อีกวิธีหนึ่งให้คนทั่วไปได้รับรู้และเข้าถึงสิ่งผู้คนเข้าใจในฐานะของชุมชนท่าแร่ที่เป็นชุมชนชาวคริสต์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีประชากรที่นับถือศาสนาคริสต์ประมาณ 12,000 คน ซึ่งประชากรจำนวนเหล่านี้กระจายตัวอยู่ใน 7 หมู่บ้าน จากทั้ง 12 หมู่บ้านภายใต้การปกครองของเทศบาลตำบลท่าแร่ ซึ่งชุมชนท่าแร่เป็นชุมชนที่ถูกรายล้อมด้วยชุมชนไทยพุทธถึงแม้มีความต่างทางศาสนาแต่ผู้คนเหล่านี้ยังคงมีความสัมพันธ์กันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม

สิ่งต่อมาเรื่องราวของสถานที่ทางธรรมชาติ อาคารสถานที่ ประเพณีพิธีกรรมและวิถีชีวิตของผู้คน ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเหล่านี้มาตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ถูกนำมาผลิตเป็นคำขวัญของเทศบาลท่าแร่ ที่เป็นการแสดงให้เห็นถึงการนิยาม “ตัวตน” ทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายเพื่อสร้างตัวตนของชุมชนท่าแร่ ให้มีความเคลื่อนไหว ชับซ้อน และเป็นพลวัต

ภูมิทัศน์เพลินตา

เสน่ห์ธรรมชาติหนองหาร

โบราณสถานบ้านร้อยปี

สืบสานประเพณีแห่ดาวและจุดเทียน

ศูนย์รวมคริสต์ศาสนา

งามล้ำค่าสถาปัตยกรรม

สวยเลิศล้ำฝั่งเมืองดี

สามัคคีเป็นศักดิ์ศรีของชุมชน

(ที่มา, <http://www.tharaesakon.go.th> สืบค้นเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2566)

ถ้าพิจารณาจากคำขวัญของเทศบาลตำบลท่าแร่ พบว่าเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน นำมาโปรโมทให้เห็นถึง ธรรมชาติ ประเพณี ศาสนา สถาปัตยกรรมและชีวิตของผู้คน ที่ถือว่าเป็นจุดแข็งที่สามารถสร้างแรงดึงดูดให้ผู้คนจากภายนอกเข้ามาสัมผัสสิ่งเหล่านี้ที่ซ่อนอยู่ภายในชุมชนท่าแร่ ซึ่งสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอต่อไปนี้เป็น “ประเพณีแห่ดาว” ที่เป็นสิ่งที่เข้ามาปรับเปลี่ยนสถานะของชุมชนที่เคยถูกมองในเชิงลบของสังคม กับกลายมาสิ่งที่ดึงดูดในสายตาของผู้คนในสังคม เรื่องราวเหล่านี้มีวิวัฒนาการ และประวัติความเป็นมา โดยสังเขปดังข้อมูลปรากฏต่อไปนี้

ประเพณีการแห่ดาว สิ่งที่ต้องกล่าวถึง คือความหมายของ ดาว ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ในการนำทางของชาวคริสตชน เพราะในประวัติศาสตร์ของศาสนานี้ถือเป็นเรื่องหมายของการเสด็จลงมา ประสูติบนโลกมนุษย์ของพระเยซูคริสต์ และเป็นที่มาของประเพณีแห่ดาว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลองเทศกาลคริสต์มาส เป็นการสรรเสริญพระเยซูคริสต์ ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและถ่ายทอดกันมานานหลายร้อยปี (ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2555)

นอกจากนี้กรอบแนวคิดที่สร้างขึ้นของ ปฐม หงษ์สุวรรณ ยังได้ตีความหมายในประเด็นของ ดาว ในเชิงสัญลักษณ์ (signified) ว่าธงแดงดาวเหลือง เป็นภาพตัวแทนของชาติเวียดนาม และโคเมตดาวในประเพณีแห่ดาว เป็นภาพแทนของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม โดยใช้เรื่องราวของประวัติศาสตร์ของชาวเวียดนามที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานจากเวียดนามเข้ามาในประเทศไทยและสืบเนื่องมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนท่าแร่ ที่ให้เหตุผลทางการเมืองนับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อยมาถึงสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นชุดข้อมูลเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เหล่านี้

ซึ่งในทัศนะเรื่อง ดาว ที่เป็นภาพแทนของประเทศเวียดนามและชาวเวียดนามนั้นมีข้อสังเกตจาก นายสุรพล ศรีวรกุล ที่อธิบายให้แก่ผู้วิจัยได้รับฟังว่าในฐานะคริสตชนที่มีศรัทธาและ ของความเชื่อของผู้คนชาวท่าแร่แสดงออกในงานคริสต์มาส เราเชื่ออย่างเดียวยว่า “ดาว เป็นเพื่อระลึกถึงการประสูติของพระเยซูเจ้า”

ส่วนเรื่องการตีความ ดาว ในทัศนะของนายสุรพล ศรีวรกุล มองว่าถ้าเราเชื่อในเรื่องของตำนานศาสนาที่เล่าเรื่องราวของการกำเนิดพระเยซู ส่วนสิ่งที่ถูกผลิตด้วยเหตุผลทางการเมืองนั้นเป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหว เพราะเวียดนามเหนือกับเวียดนามใต้ บางช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ยังมีความบาดหมางกัน ถึงแม้ว่าภายหลังมีการรวบรวมเป็นประเทศเวียดนาม และการแห่ดาวที่ชุมชนท่าแร่ คงแทบจะไม่มีคริสตชนที่ยังคงโยยหาตัวตนในของความเป็นคนเวียดนาม แม้ว่าสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีตถูกมองว่า เป็น แกวเก่า แกวอพยพ หรือ แกวใหม่ แต่ภายใต้สิ่งที่นับถือเหมือนกันคือ ศาสนาคริสต์ ที่ผู้คนในชุมชนร่วมทำกิจกรรมนี้ล้วนเกิดขึ้นจากพลังของความเชื่อ ความ ศรัทธา ที่มีต่อพระเยซูเจ้า (สัมภาษณ์นายสุรพล ศรีวรกุล, 12 ตุลาคม 2562)

จากชุดข้อมูลที่น่าเสนอของนักวิชาการและมุมมองของผู้คนในชุมชน ที่มีความเห็นในประเด็นของ ดาว ที่เป็นส่วนสำคัญในประเพณีแห่ดาวของชุมชนท่าแร่ ซึ่งต่างคนต่างมีทัศนะของตนเอง เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาต้องพิจารณาและเป็นสิ่งที่ยากสำหรับการหาข้อสรุปว่าความคิดของใครจะมีความถูกต้องในประเด็นนี้

เรื่องราวที่นำเสนอต่อไปนี้เป็นเรื่องประวัติ ที่มาของประเพณีแห่ดาวของชุมชนท่าแร่ ตั้งแต่การแห่ดาวแบบดั้งเดิมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน จนกระทั่งการปรับเปลี่ยนเป็นการประดิษฐ์ประเพณีเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนคร โดยสังเขปดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 20 แผนที่แห่ดาวภายในชุมชนท่าแร่

ที่มา : เทศบาลตำบลท่าแร่

6.1 จุดเริ่มต้นประเพณีแห่ดาวของชุมชนท่าแร่ ยุคแรกพ.ศ.2427-2423

จากการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและคำบอกเล่าของผู้คนในฐานะที่เป็นชุมชนชาวคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ที่สัมผัสและเข้าร่วมงานประเพณีแห่ดาว พบว่าจุดเริ่มต้นของวิวัฒนาการของประเพณีแห่ดาวของชุมชนท่าแร่ยุคแรก คือ พ.ศ.2427-2423 ซึ่งการจัดงานยังเป็นการจัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองกันเองของคนภายในชุมชนที่มีความเชื่อและได้ปฏิบัติประเพณีนี้มานานตั้งแต่ในช่วงตั้งชุมชน การแห่ดาวที่ท่าแรมีประวัติยาวนานไม่น้อยกว่า 100 ปีมาแล้ว โดยคุณพ่อโยแซฟ กอมบูรีเออ เจ้าอาวาสองค์แรกของวัดเป็นผู้ริเริ่ม ณ ชุมชนท่าแร่

ความเชื่อในประเพณีแห่ดาวเป็นสิ่งที่ชาวคริสต์จัดขึ้นในเทศกาลคริสต์มาส ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวคริสต์ทั่วโลกปฏิบัติกันสืบทอดมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีการจัดงานจัดขึ้นในกลางคืนของที่ 25 ธันวาคม ของทุกปี เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ที่บรรดาโหราจารย์(พญา 3 องค์) ได้ติดตามดาวดวงหนึ่งที่พวกเขาเชื่อว่า เป็นดาวประจำพระองค์ของผู้ที่ประสูติมาเพื่อเป็นกษัตริย์ของชาวยิวจึงต้องการไปนมัสการพระองค์ ดาวดวงนั้นได้นำพวกเขาไปที่เมืองเบธเลเฮมพบพระกุมารเยซูที่กำลังบรรทมอยู่ในรางหญ้า ดังนั้นการแห่ดาวจึงถือว่าเป็นกิจกรรมเพื่อระลึกถึงการประสูติของพระเยซูเจ้านั่นเอง (ทวีชัย

ศรียรรกุล,2556.39) สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ถือปฏิบัติในวันคริสต์มาส เพื่อรำลึกถึงวันประสูติของพระเยซู ผู้ที่ถือว่าเป็นพระผู้เป็นเจ้าของชาวคริสต์ คือบริเวณโบสถ์และรอบชุมชน

โดยรูปแบบการแห่ดาวในระยะแรกเริ่มนั้น ผู้คนเดินแห่เป็นแถวยาว มือจับไม้ที่มีดาวเล็ก ๆ ห้อยแขวนอยู่ตรงปลายไม้ ใช้แสงสว่างจากการจุดเทียนด้านในของดาว เรียกว่าดาวมือถือที่ทำจากไม้ไผ่ให้มีรูปแบบ 5 แฉก เดินแห่รอบวัด 3 รอบพลางร้องเพลงพระคริสต์สมภพสลับกับการสวดภาวนาเสร็จแล้วจึงพากันเข้าวัดร่วมมิสซา (สัมภาษณ์นางวิริยม ศรียรรกุล,16 พฤษภาคม 2565) เมื่อกาลเวลาได้เปลี่ยนแปลงไปได้มีการเพิ่มสีสันในการแห่ดาว ด้วยการมีการประกวดดาวประเภทสวยงามบ้าง ประเภทดาวใหญ่หรือดาวสูงบ้างตามแต่วางกติกา รางวัลที่ได้มีทั้งขนมหวาน ลูกอมหรือเงินในจำนวนมากน้อยตามแต่เห็นสมควร แต่ในขณะนั้นวิธีการ รูปแบบการแห่ดาวยังใช้การเดินแห่มือถือดาวอยู่เหมือนเดิม

6.2 การเปลี่ยนแปลงของประเพณีแห่ดาว พ.ศ.2525-2545

ในปี พ.ศ.2525 พระอัครสังฆราชลอเรนซ์ คายน์ แส่นพลอ่อน ประมุขของอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง สร้างสำนักมิสซังแห่งใหม่ที่สกลนครและย้ายที่ทำการมาแห่งใหม่ โดยได้มอบหมายให้ชุมชนท่าแร่ ที่มีสถานภาพที่เป็นชุมชนคริสต์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของอัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง (ปฐม หงษ์สุวรรณ,2555) ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการเผยแพร่ศาสนาให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้นและสร้างความสามัคคีระหว่างผู้คนต่างศาสนา ที่สอดคล้องกับนโยบายของกรุงโรม ท่านเป็นผู้ริเริ่มบุกเบิกและนำในการแห่ดาวและประดับดาวบนรถบุษบก ถ้าพระกุมารดาวที่ใช้ในขบวนแห่โดยแห่จากศาลากลางจังหวัดสกลนครไปยัง โรงเรียนเซนต์ยอแซฟ สกลนคร โดยพัฒนารูปแบบการแห่ดาว

ส่วนการแห่ดาวในชุมชนได้มีการพัฒนารูปแบบจากเดิม กล่าวคือจากการเดินแห่มาใช้ยานพาหนะแทน เช่น สามล้อปั่น จำนวน 20 คัน รถจักรยานยนต์ 4-5 คันและรถยนต์จำนวนหนึ่ง ซึ่งไม่มากนัก เพิ่มสีสันด้วยการประดับดาว ตกแต่งพระกุมาร ตกแต่งรถจักรยานยนต์และรถยนต์ให้สวยงามขึ้นด้วยไฟ แสง สี เสียงในระดับหนึ่ง (สัมภาษณ์นางวิริยม ศรียรรกุล,16 พฤษภาคม 2565)

การแห่ดาวที่สกลนครค่อย ๆ พัฒนาขึ้นโดยพระอัครสังฆราชลอเรนซ์ คายน์ แส่นพลอ่อน ได้เชิญขบวนรถดาวจากวัดหรือหมู่บ้านคาทอลิกอื่น ๆ มาร่วมแห่และประกวดเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละปีจากจำนวน 20-30 ดวง เพิ่มเป็น 150-200 ดวง ตามลำดับ ด้วยการประดับ ประดาด้วยความประณีตยิ่งขึ้นนอกนั้นมีการประกวดร้องเพลงคริสต์มาส ประกวดขานตาลออส ร้องเพลงคริสต์มาส

ประสานเสียง การแสดงบนเวที ละครเทวดาเล่าประวัติการประสูติของพระเยซูเจ้า มีพิธีเปิดงานแห่ดาวและอวยพรคริสต์มาสอย่างสง่าและมีแบบแผนมากขึ้นด้วย

และที่สำคัญรูปแบบของการจัดงานได้มีการจัดกิจกรรมประเพณีแห่ดาว เป็น 2 วันกล่าวคือ วันที่ 24 ธันวาคม เป็นการจัดขึ้นภายในชุมชนท่าแร่ และในวันที่ 25 ธันวาคม เป็นการนำขบวนแห่ที่ตัวเมืองจังหวัดสกลนคร ซึ่งเมื่อนำขบวนเข้ามาแห่ภายในเมืองเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นในการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มชาวคริสต์เป็นผู้ประกอบการ ธุรกิจต่างๆที่อยู่ในเมืองเข้ามามีส่วนร่วมนำรถที่ประดับประดาอย่างสวยงามร่วมในประเพณีแห่ดาว

6.3 ประเพณีแห่ดาวเพื่อการท่องเที่ยว พ.ศ.2546-ปัจจุบัน

ในยุคที่ 3 เป็นผลสืบเนื่องจากยุคที่ 2 ของประเพณีแห่ดาว ที่นำมาสู่เหตุการณ์ครั้งสำคัญโดยเป็นนโยบายที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างรัฐกับ(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ททท) ผู้นำของรัฐ คือ นายปธานชัย บวรรัตนปราณ ผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร (ดำรงตำแหน่งในขณะนั้น) ที่ส่งผลเปลี่ยนแปลงที่นำมาสู่ชุมชนท่าแร่ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2546 ที่ต้องปรับตัวจากนโยบายที่เกิดขึ้น โดยมีการนำเอาเทคโนโลยี การบริหารจัดการและประกวดเข้ามา

จากนโยบายที่เกิดขึ้นจากภาครัฐได้ถูกส่งผ่านมายังจังหวัด ทำให้การแห่ดาวจากชุมชนได้ถูกยกระดับขึ้นเป็นงานประเพณีระดับจังหวัด ซึ่งเกิดความร่วมมือระหว่างผู้นำทางศาสนากับผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร องค์กรหน่วยงานของจังหวัดและทางตำบลท่าแร่ด้วย ที่สำคัญ คือความร่วมมือของชาวคริสต์ที่แสดงพลังในประเพณีแห่ดาว

และสิ่งที่เกิดขึ้นในยุคนี้แสดงให้เห็นถึงภาพของการประเพณีขึ้นมาใหม่ เรียกว่าประเพณีประดิษฐ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเชิงเดียวให้มีความหลายขึ้นใหม่ ซึ่งการนำประเพณีมาประดิษฐ์นั้นเป็นที่นิยมอย่างมากในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2557)

ส่วนที่ชุมชนท่าแร่ที่ถูกนำประเพณีแห่ดาวเข้าสู่กระแสการท่องเที่ยว ส่งผลเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน บริบทที่เกิดขึ้นของสถานการณ์ทางสังคม คือจากชุมชนชายขอบกลายเป็นศูนย์กลางแห่งใหม่ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดสกลนคร ที่ถูกผลิตสร้างเพื่อตอบสนองความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สำหรับชาวท่าแร่ประเพณีแห่ ในรูปแบบดั้งเดิม (แบบเก่า) กับการประดิษฐ์ประเพณีแห่ดาวแบบใหม่ ยังคงตอบรับและสนองตามนโยบายที่เกิดขึ้น ชุมชนมีศักยภาพและรับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

แม้ว่าในปัจจุบันประเพณีแห่ดาว ถูกยกระดับจากท้องถิ่นสู่งานระดับประเทศ ที่ได้รับความสนใจจากชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ ที่จังหวัดสกลนครและจังหวัดใกล้เคียงที่ยีนรอชมขบวนแห่ดาว เป็นอย่างมาก จากเดิมที่แห่ภายในชุมชน ต่อมาได้แห่ขบวนเข้าเมืองสกลนคร นี่อาจเป็นนัยยะหนึ่งที่ศาสนจักรใช้ประเพณีนี้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนาให้พวกผู้คนได้รู้จัก “ชาวคริสต์ท่าแร่”

เหนือสิ่งอื่นใด ประเพณีแห่ดาวเทศกาลคริสต์มาส ถือได้ว่าเป็นการประกาศข่าวดีที่สำคัญมากวิธีหนึ่งเพราะเป็นการประกาศองค์พระเยซูคริสต์เจ้า ให้ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกศาสนาทั้งใกล้และไกล ทั้งที่สกลนครจังหวัดใกล้เคียง ทุกภาคในประเทศไทยรวมถึงต่างประเทศด้วยได้รู้จักพระองค์ เพราะได้มีการแพร่กระจายไปด้วยสื่อมวลชนทุกประเภท ให้ทุกคนรู้จักพระผู้ไถ่ องค์แห่งความรอด ด้วยการแห่ดาวและการสมโภชพระคริสตสมภพ (คริสต์มาส) ในแต่ละปี (ทวีชัย ศรีวรกุล, 2556: 39-41)

ภาพประกอบ 21 เทศกาลคริสต์มาส

ที่มา : นายสุรพล ศรีวรกุล

ดังนั้นการสร้างอัตลักษณ์ตัวตนใหม่เพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนท่าแร่ ที่ศึกษาผ่านประเพณีแห่ดาว ที่เป็นวัฒนธรรมของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ผู้วิจัยได้ให้เรื่องราวที่เกิดขึ้นใน 3 ยุค เป็นการเล่าเรื่องให้เห็นภาพกว้างๆ ที่ไม่ได้ลงรายละเอียดเชิงลึกในด้านของ “การช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองวัฒนธรรมในประเพณีแห่ดาว” ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนทางการเมือง ชนชั้นผู้ปกครองกับผู้คนในชุมชน ซึ่งสิ่งนี้อาจเป็นเพียงข้อสังเกตของผู้วิจัยว่าในกรณี “ประเพณีแห่ดาวรับใช้ชาวท่าแร่ หรือ ชาวท่าแร่รับใช้ประเพณีแห่ดาว”

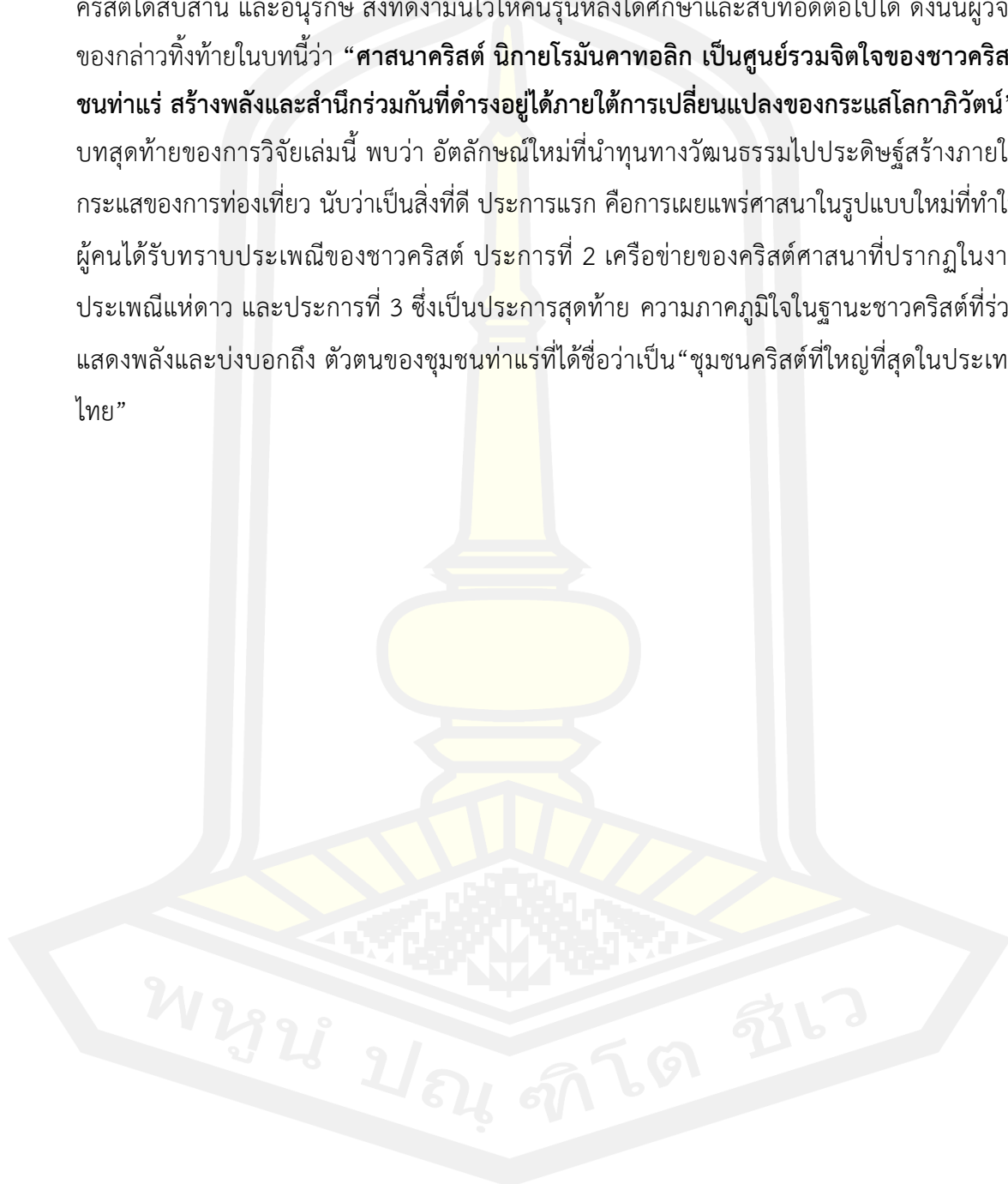

ภาพประกอบ 22 ขบวนแห่ดาว ณ ชุมชนท่าแร่
ที่มา : นายสุรพล ศรีวรกุล

ภาพประกอบ 23 สถานที่ต่างๆถูกประดับประดาให้มีความสวยงาม ณ ชุมชนท่าแร่
ที่มา : นายสุรพล ศรีวรกุล

ในที่สุด ประเพณีแห่ดาว ของชุมชนท่าแร่ที่เริ่มต้นจากท้องถิ่น ได้กลายมาเป็นงานประจำปี ของจังหวัดสกลนคร สร้างชื่อเสียงที่ดีให้แก่จังหวัด สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนท่าแร่ และที่สำคัญ การเผยแพร่“คริสต์ศาสนา” จากในอดีตที่ผ่านมาได้มอบสิ่งต่างมากมายไว้เป็นมรดกให้ชาวคริสต์ได้สืบสาน และอนุรักษ์ สิ่งที่ดีงามนี้ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและสืบทอดต่อไปได้ ดังนั้นผู้วิจัยของกล่าวทั้งท้ายในบทนี้ว่า **“ศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวคริสต์ชนท่าแร่ สร้างพลังและสำนึกร่วมกันที่ดำรงอยู่ได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์”** บทสุดท้ายของการวิจัยเล่มนี้ พบว่า อัตลักษณ์ใหม่ที่นำทุนทางวัฒนธรรมไปประดิษฐ์สร้างภายใต้กระแสของการท่องเที่ยว นับว่าเป็นสิ่งที่ดี ประการแรก คือการเผยแพร่ศาสนาในรูปแบบใหม่ที่ทำให้ผู้คนได้รับทราบประเพณีของชาวคริสต์ ประการที่ 2 เครือข่ายของคริสต์ศาสนาที่ปรากฏในงาน ประเพณีแห่ดาว และประการที่ 3 ซึ่งเป็นประการสุดท้าย ความภาคภูมิใจในฐานะชาวคริสต์ที่ร่วมแสดงพลังและบ่งบอกถึง ตัวตนของชุมชนท่าแร่ที่ได้ชื่อว่าเป็น“ชุมชนคริสต์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย”

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สำหรับงานวิจัย เรื่องอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท่าแร่ ในแต่ละช่วงเวลา และอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนชุมชน

การศึกษาชุมชนท่าแร่ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเรื่องของ อัตลักษณ์ และ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นวิธีการและเครื่องมือที่นำมาใช้เป็นกระบวนการศึกษาชุมชน ซึ่งวิธีการเช่นนี้สามารถทำให้เข้าใจเข้าถึง ผู้คนตัวเล็ก ตัวน้อย และสร้างพื้นที่ให้พวกเขาเหล่านี้ “มีตัวตนในหน้าประวัติศาสตร์” ของชุมชน

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยนำการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษา เพื่อให้ได้มาข้อสรุปผลการวิจัยตามลำดับคือ ความมุ่งหมายของการวิจัย สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ที่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นจากปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่สร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชนแห่งนี้ นอกจากนี้ยังศึกษาชุมชนท่าแร่โดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นสิ่งที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนท่าแร่ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งทั้ง 2 สิ่งนี้เป็นกรอบแนวคิดหลักและวิธีการศึกษาชุมชนของผู้วิจัย

สรุปผล

ผลของการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร พบว่าอัตลักษณ์ของชุมชน ประกอบกับการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมกับผู้รู้ในชุมชน ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ยุคที่ 1 อัตลักษณ์ตัวตนผ่านกระบวนการกลมเกลียวทางศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก พ.ศ.2427-2490 สิ่งที่เกิดขึ้นในยุคแรกนั้นเกิดคือภัยที่มาจากการเปิดเบียนทางศาสนา ที่มีร่องรอยบาดแผลทางประวัติศาสตร์เริ่มต้นมาตั้งแต่ในสมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ บาดแผลที่กล่าวนั้น คือ ศาสนากลายเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาเป็นปัจจัยหนึ่งสำหรับการต่อรองทางการเมือง จนกระทั่ง พ.ศ.2426 คณะมิชชันนารีฝรั่งเศสได้รับการกิจจากกรุงโรมให้เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ของประเทศไทย จุดเริ่มต้นของการเผยแผ่ศาสนาคริสต์นั้น คือพื้นที่ในเมืองของจังหวัดอุบลราชธานี และได้รับที่ดินบริเวณบึง

กะท้าวเพื่อตั้งเป็นชุมชนคริสต์ ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หลังจากที่ตั้งถิ่นฐานที่เมืองอุบลราชธานีได้สักระยะหนึ่ง คณะบาทหลวงได้ทำการเผยแพร่ศาสนาไปยังพื้นที่ต่างๆและเข้ามาที่เมืองสกลนคร ซึ่งการเผยแพร่ศาสนาที่เมืองสกลนครนั้นกลุ่มคนที่เป้น ไพร่ ทาส ที่ต้องการปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระจากเจ้าของได้หันมาเปลี่ยนศาสนา มานับถือศาสนาคริสต์สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการช่วงชิงกำลังคน ส่วย และขัดแย้งกับกลุ่มชนผู้ปกครองของเมืองสกลนคร

เมื่อ พ.ศ.2427 ผู้คนมานับถือศาสนาคริสต์จำนวนมากขึ้น คนพื้นเมืองและชนชั้นผู้ปกครองไม่พอใจกลุ่มชาวคริสต์ด้วยเหตุผลที่สูญเสียกำลังคนและชาวคริสต์ชน ได้รับอิสระมากกว่าพวกตน ทำให้ชาวคริสต์ชนเคลื่อนย้ายออกจากตัวเมืองไปตั้งชุมชนแห่งใหม่ ที่ชุมชนท่าแร่

เมื่อสร้างบ้านแปงเมือง ผู้คนหาอยู่หากินกับพื้นที่ธรรมชาติ โดยมีบาทหลวงเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณคอยช่วยเหลือมาตลอด และกลุ่มคนบางกลุ่มสร้างความมั่นคงด้วยการประกอบอาชีพค้าขาย มีฐานะร่ำรวย เช่นกลุ่มตระกูลอุดมเดช โสรินทร์ ส่วนกลุ่มคนอื่นต่างมีวิถีชีวิตตามที่ตนเองถนัด เช่นการเดินทางไปรับจ้างทำงานตามสถานที่ต่างๆ และริเริ่มให้ความรู้แก่ผู้คนในชุมชน

ดังนั้นอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว คือศาสนา เป็นสิ่งที่สร้างตัวตนให้กับผู้คนของชุมชนท่าแร่ และถัดมาในช่วงพ.ศ.2480-2490 พบว่าเป็นยุคที่เกิดกรณีพิพาทอินโดจีน สิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน คือภาวะมีดমন กล่าวคือ ผู้คนถูกกดขี่ ข่มขู่ เพื่อให้ปรับเปลี่ยนศาสนา ถูกสั่งห้ามให้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โรงเรียน วัด อาราม ถูกสั่งปิด และชุมชนได้รับความเสียหาย การดำเนินชีวิตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับศาสนา ไม่มีอิสระอย่างที่เคยมี จนกระทั่งสิ้นสุดสงคราม เมื่อพ.ศ. 2490 เป็นยุคที่นำไปสู่การฟื้นฟู ศาสนา การศึกษา และชีวิตของชุมชนท่าแร่ ให้กลับมารุ่งเรืองอีกครั้ง

ยุคที่ 2 อัตลักษณ์ โดยไม่ตั้งใจ

จากการศึกษาในประเด็นหัวข้อดังกล่าวพบว่าศึกษาชุมชนท่าแร่เริ่มกระบวนการค้าสุนัข ตั้งแต่พ.ศ.2510 เป็นต้นมา โดยสาเหตุที่นำไปสู่การกินและจำหน่ายนั้น เกิดจาก ในความเชื่อของกลุ่มชาวเวียดนามที่เข้ามาอาศัยในชุมชนท่าแร่ เชื่อว่า หมาดำเป็นอาหารบำรุงกำลังและเป็นอาหารที่นำมาเลี้ยงแขกในงานมงคลต่างๆเช่น งานตรุษเวียดนาม เมื่อผู้คนจำนวนมากได้รับทราบถึงความอร่อยของเนื้อสุนัข ส่งผลให้เกิดการออกมารับหมาจากชุมชนต่างๆมาชำแหละเพื่อขายให้กลุ่มลูกค้าที่ต้องการ และการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ถือว่าการขยายธุรกิจของการค้าเนื้อสุนัข คือ พ.ศ.2518 กลุ่มทุนต่างชาติ อาทิเช่น ฮองกง เกาหลี ญี่ปุ่น ต้องการอวัยวะเพศสุนัขตัวผู้จำนวนมากและให้ราคาสูงถึง อันละ30-80 บาททำให้ผู้คนจำนวนหนึ่งเริ่มลงทุนในธุรกิจเป็นผู้รับซื้อสุนัข รถรับซื้อสุนัขและกลุ่มรับชำแหละ และผลการศึกษาพบว่า การค้าสุนัขที่ชุมชนท่าแร่เป็นช่องทางหนึ่งที่เป็นโอกาสให้ผู้คนบางกลุ่ม บางคนเท่านั้น ที่มีข้อจำกัดทางฐานะการเงิน สร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ให้มีชีวิตที่ดีขึ้น การประกอบอาชีพนี้ไม่ได้มีเฉพาะชาวท่าแร่เท่านั้น ยังมีกลุ่มคนจากนอกพื้นที่เข้ามาทำอาชีพดังกล่าวเพื่อหาเงินเลี้ยงตนเองและครอบครัว จนกระทั่งเมื่อมีการออก พรบ.คุ้มครองสัตว์ ในปี พ.ศ.2557

ธุรกิจการค้าเนื้อสุนัขได้ค่อยๆหายไปจากความทรงจำของผู้คนที่มาต่อชุมชนท่าแร่ และวิถีชีวิตของผู้คนที่ประกอบธุรกิจนี้ต้องหันไปทำอาชีพอื่นแทน

ยุคที่ 3 อัตลักษณ์ จากทุนวัฒนธรรมสู่การท่องเที่ยว

จากการศึกษาพบว่า จากทุนวัฒนธรรมทางด้านประเพณี พิธีกรรมของศาสนาคริสต์ ที่ปฏิบัติการตามความเชื่อของชาวคริสต์ภายในชุมชน ประเพณีแห่ดาวนั้นจัดขึ้นในเทศกาลคริสต์มาส ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวคริสต์ทั่วโลกปฏิบัติกันสืบทอดมาเป็นระยะเวลาหลายร้อยปีการจัดงานจัดขึ้นในกลางคืนของที่ 25 ธันวาคม ของทุกปี เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ที่บรรดาโหราจารย์(พญา 3 องค์) ได้ติดตามดาวดวงหนึ่งที่พวกเขาเชื่อว่า เป็นดาวประจำพระองค์ของผู้ที่ประสูติมาเพื่อเป็นกษัตริย์ของชาวยิวจึงต้องการไปนมัสการพระองค์ ดาวดวงนั้นได้นำพวกเขาไปที่เมืองเบธเลเฮมพบพระกุมารเยซูที่กำลังบรรทมอยู่ในรางหญ้า ดังนั้นการแห่ดาวจึงถือว่าเป็นกิจกรรมเพื่อระลึกถึงการประสูติของพระเยซูเจ้านั่นเอง สถานที่ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ถือปฏิบัติในวันคริสต์มาส เพื่อรำลึกถึงวันประสูติของพระเยซู ผู้ที่ถือว่าเป็นพระผู้เป็นเจ้าของชาวคริสต์ คือบริเวณโบสถ์และรอบชุมชน จนกระทั่ง พ.ศ.2525 พระอัครสังฆราชลอเรนซ์ คาญัน แสนพลอ่อน ริเริ่มที่ต้องการที่เผยแพร่คริสต์ศาสนาให้เป็นที่ยอมรับในสังคม โดยได้ปรับเปลี่ยนการจัดงาน กล่าวคือให้มีการแห่ที่ชุมชนท่าแร่ 1 วันและวันถัดมาให้นำขบวนแห่ดาวมาจัดในเมืองสกลนคร เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าถึงกิจกรรม ประเพณีของชาวคริสต์ และเมื่อพ.ศ.2546 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับจังหวัดสกลนคร เข้ามามีส่วนร่วมและยกระดับประเพณีแห่ดาว ผลักดันให้กลายเป็นประเพณีแห่ดาว ในระดับจังหวัดและมีชื่อเสียงระดับประเทศ จนกลายเป็นงานที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาวท่าแร่และเป็นการประการให้ทราบว่า ชุมชนท่าแร่เป็นชุมชนคริสต์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

กล่าวสรุปในประเด็นโดยภาพรวมได้ว่า อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาส่วนใหญ่ล้วนมีความสัมพันธ์กับศาสนาทั้งสิ้น เช่นตั้งแต่การตั้งชุมชนเกิดจากภัยการเบียนเบียนทางศาสนา เมื่อมาตั้งเป็นชุมชนท่าแร่ บาทหลวงเป็นผู้เผยแพร่ศาสนา รวมไปถึงทำหน้าที่ปกครองชุมชนให้ทันสมัยแบบตะวันตก เช่นสร้างโรงเรียนเพื่อให้ชาวคริสต์มีการศึกษา มีสถานพยาบาล และสถานที่ประกอบพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดของชุมชน คือ โบสถ์อัครเทวดามีคาแอล แม้ว่าจะเกิดเหตุการณ์ต่างที่เข้ามาประทะสังสรรค์ภายในชุมชน ทั้งที่ชุมชนตั้งใจสร้างและชุมชนไม่ได้ตั้งใจสร้าง มีเรื่องราวทั้งด้านบวกและด้านลบ หัวใจของชุมชนท่าแร่ก็ยังคงเป็นเรื่องศาสนาคริสต์ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชนให้ดำเนินชีวิตและก้าวข้ามอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาส่งผลกระทบต่อชุมชนนับตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผล

สำหรับการอภิปรายผล อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยนำเอารอบแนวคิดอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เข้ามาเป็นวิธีการและเครื่องมือในการศึกษาชุมชนเพื่อให้เข้าการถึงการเปลี่ยนแปลงของด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน

แนวคิดหลักที่ให้ความหมาย คำว่า อัตลักษณ์ ที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นแนวคิดในการศึกษาชุมชนท่าแร่ คืองานของ สุเทพ สุนทรเกษม ได้กล่าวถึงการสร้างอัตลักษณ์ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยมีการกำหนดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองขึ้นมาและการเกิดแนวคิด โดยใช้สิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ 1)ความเป็นทางทางประวัติศาสตร์ที่อธิบายตัวตนของคนเมือง 2)ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร และ 3)จารีต ประเพณี วิถีชีวิตหรือที่เรียกรวมๆว่า “วัฒนธรรม”

ส่วนทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผู้วิจัยใช้แนวคิดของศรีศักร วัลลิโภดม ที่นำวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ด้วยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งวิธีคิดนี้ผู้วิจัยได้นำมาอธิบายภายในงานวิจัยเรื่องนี้ ซึ่งทำให้เห็นภาพความเป็นชุมชนท่าแร่ การมีพื้นที่ของถิ่นของคนตัวเล็กตัวน้อย

ส่วนงานของ สาลินี มานะกิจ เป็นงานทางด้านประวัติศาสตร์ที่ศึกษาความครอบคลุมในประเด็นความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร พ.ศ.2427-2508 กล่าวได้ว่า การก่อตั้งชุมชนท่าแร่ เกิดการก่อกำเนิดขึ้นขึ้นผู้ปกครองที่มีต่อผู้คนชาวเวียดนามที่อาศัยอยู่ในเมืองสกลนคร ประกอบกับการอพยพเข้ามาของชาวเวียดนาม ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ชุมชนท่าแร่ เกิดการปรับตัวครั้งใหญ่ จากนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ส่งผลให้นักบวช ประชาชนบางส่วน ต้องเปลี่ยนศาสนานับถือศาสนาพุทธ เพื่อเอาตัวรอดจากเหตุการณ์กล่าว ตลอดระยะเวลาจาก พ.ศ.2427-2508 ชุมชนแห่งนี้มีความเข้มแข็งทางศาสนา เศรษฐกิจและการศึกษา จึงถูกเลือกให้เป็น อัครสังฆมณฑล ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นคว้าต่อจากงานของสาลินี มานะกิจ เพื่อขยายภาพทางประวัติศาสตร์ของชุมชนท่าแร่ให้มีความต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ส่วนประเด็นการค้าสุนัข ผู้วิจัยนำงานของ เอมอร์ ไฟโหล และ บุญธรรม อาจหาญ เป็นแหล่งข้อมูลหลักในการศึกษา นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยประกอบการค้าเนื้อสุนัข และสุดท้ายงานประเพณีแห่ดาว ผู้วิจัยนำงานของ ปฐม หงส์สุวรรณ มาอธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้นพร้อมกับใช้คำสัมภาษณ์เพื่อให้เรื่องราวมีประวัติศาสตร์ชีวิต

การนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวิธีการทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ศึกษาชุมชนท่าแร่ ทำให้เกิดสำนึกและพลังของชุมชน ที่สำคัญงานวิจัยชิ้นนี้สร้างพื้นที่ให้คนตัวเล็กตัวน้อยให้มีที่ยืนในสังคมของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำงานที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปในอนาคต

จากการทำงานวิจัยในพื้นที่แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ผู้วิจัยพบว่า บรรยายากศในชุมชนมีความ คึกคักด้วยกระแสการท่องเที่ยว แห่งหนึ่งของจังหวัดสกลนคร แต่สิ่งที่ต้องช่วยกันพิจารณา คือ เรื่องราวข้อมูลที่มีความคุณค่าทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นยังกระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งต่างๆ ยังไม่ได้ ถูกนำมารวบรวมและเล่าเรื่อง ถ่ายทอดผ่านสิ่งต่างๆ ให้ผู้คนภายนอกได้รับรู้และเข้าใจความเป็นมา ของชุมชนท่าแร่

ชุดความรู้และข้อมูลที่มีความถูกต้องนำมาถ่ายทอดให้ประชาชนทั่วไปได้รับข้อมูล เรื่องราว ในสถานที่นั้นๆ เช่นบ้านโบราณย่านหนา บ้านโบราณอุดมเดช บ้านโบราณโสรินทร์ และโบสถ์อัคร เทวต้ามิกาแอล ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่น่าสนใจ และควรนำประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นซึ่งเป็นเรื่องราวที่ผูกพันกับชีวิตผู้คน ตระกูลต่างๆ รวบรวมมาจัดทำเป็นนิทรรศการ “ร้อย เรื่องราวชาวท่าแร่” ในพิพิธภัณฑ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

บรรณานุกรม

พูน ปณ จิต ชีเว

บรรณานุกรม

- กัณฐิกา กล่อมสุวรรณ. (2564). ข้างหลังภาพ ... ท่าแร่ : ชุมชนโบราณบนแผ่นดินอีสาน. วารสารเมืองโบราณ, ปีที่ 47. ฉบับวันที่ 1 มกราคม-มีนาคม.
- เกสร ยอดแก้ว. (2560). อัตลักษณ์ของคนล้านนาจากบทเพลงลูกทุ่งคำเมืองที่ขับร้องโดย อบเชย เวียงพิงค์. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ขวัญ ถิ่นวัลย์. (2563). สืบสานพันธกิจและตามรอยธรรมทูต. สมศักดิ์การพิมพ์.
- ชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์. (2559). การสร้างตัวตนของคนคริสต์บ้านสองคอนในชุมชนอีสาน. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชาร์ลส์ เอฟ คายส์. (2556). อีสานนิยม : ท้องถิ่นในสยามประเทศไทย. มูลินีโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ดำรงราชานุภาพ, ส. ก. (2538). สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จไปตรวจราชการมณฑลนครราชสีมาและมณฑลออุตร ร.ศ. ๑๒๕ พ.ศ. ๒๔๔๙. บริษัท วัชรินทร์การพิมพ์จำกัด.
- เติม วิภาคย์พนกิจ. (2542). ประวัติศาสตร์อีสาน. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. อินทนิล.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2557). ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม. สมมติ.
- นิทัศน์ เสมอพิทักษ์และคณะ. (2561). รอยแผลแห่งความเชื่อในอดีตของชาวท่าแร่. สมศักดิ์การพิมพ์.
- นุชนาฏ เชียงชัย. (2558). การใช้อัตลักษณ์เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง. หลักสูตรปริญญาธุรกิจมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญธรรม อาจหาญ. (2549). การศึกษาธุรกิจการค้าสุนัข : ชุมชนท่าแร่ จังหวัดสกลนคร. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต หลักสูตรเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย .

- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2555). ประเพณีแห่ดาว : เวทีการต่อรองเพื่อนิยามตัวตนความเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรม. วารสารศิลปวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประเทือง จินตสกุล. (2528). ภูมิศาสตร์กายภาพภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ทวีการพิมพ์.
- ปริญญา เสมอพิทักษ์ บรรณาธิการ. (2556). หนังสืออนุสรณ์ 125 ปี ท่าแร่ จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 125 ปี ของการก่อตั้งคริสตชนท่าแร่ ค.ศ.2009. สมศักดิ์การพิมพ์.
- พรรณี พลไชยขา. (2546). บทบาทของมิชชันนารีโรมันคาทอลิกในอีสาน พ.ศ.2424-2496. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2547). จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่. บริษัทแบรนดเอย จำกัด.
- ลินดา งามขิม. (2558). ชีวิตและอัตลักษณ์ของนางฟ้าชุดเขียว. หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2540). แอ่งอารยธรรมอีสาน แฉหลักฐานโบราณคดีพลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ไทย. มติชน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2543). ทศวรรษกรริต สังคม-วัฒนธรรมในวิถีนุรักษ์. เมืองโบราณ.
- สกินเนอร์, จ. ว. ผ. พ. ฉ. แ. (2529). สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์.Chinese society in Thailand : an Analytical history. ไทยวัฒนาพานิช.
- สพสันต์ เพชรคำ. (2560). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสกลนคร. วนิตการพิมพ์.
- สพสันต์ เพชรคำ. (2562). ไทสกลรวมเผ่า รากเหง้าเดียวกัน. วนิตการพิมพ์.
- สพสันต์ เพชรคำ บรรณาธิการ. (2555). ถอดบทเรียนหนองหาร. พรศิริการพิมพ์.
- สาลินี มานะกิจ. (2548). ความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคาทอลิกบ้านท่าแร่ จังหวัดสกลนคร พ.ศ.2527-2508. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุเทพ สุนทรเกสัช. (2540). *ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย พื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรม*. สำนักพิมพ์โกลบอลวิชั่น.

สุภางค์ จันทวานิช. (2547). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

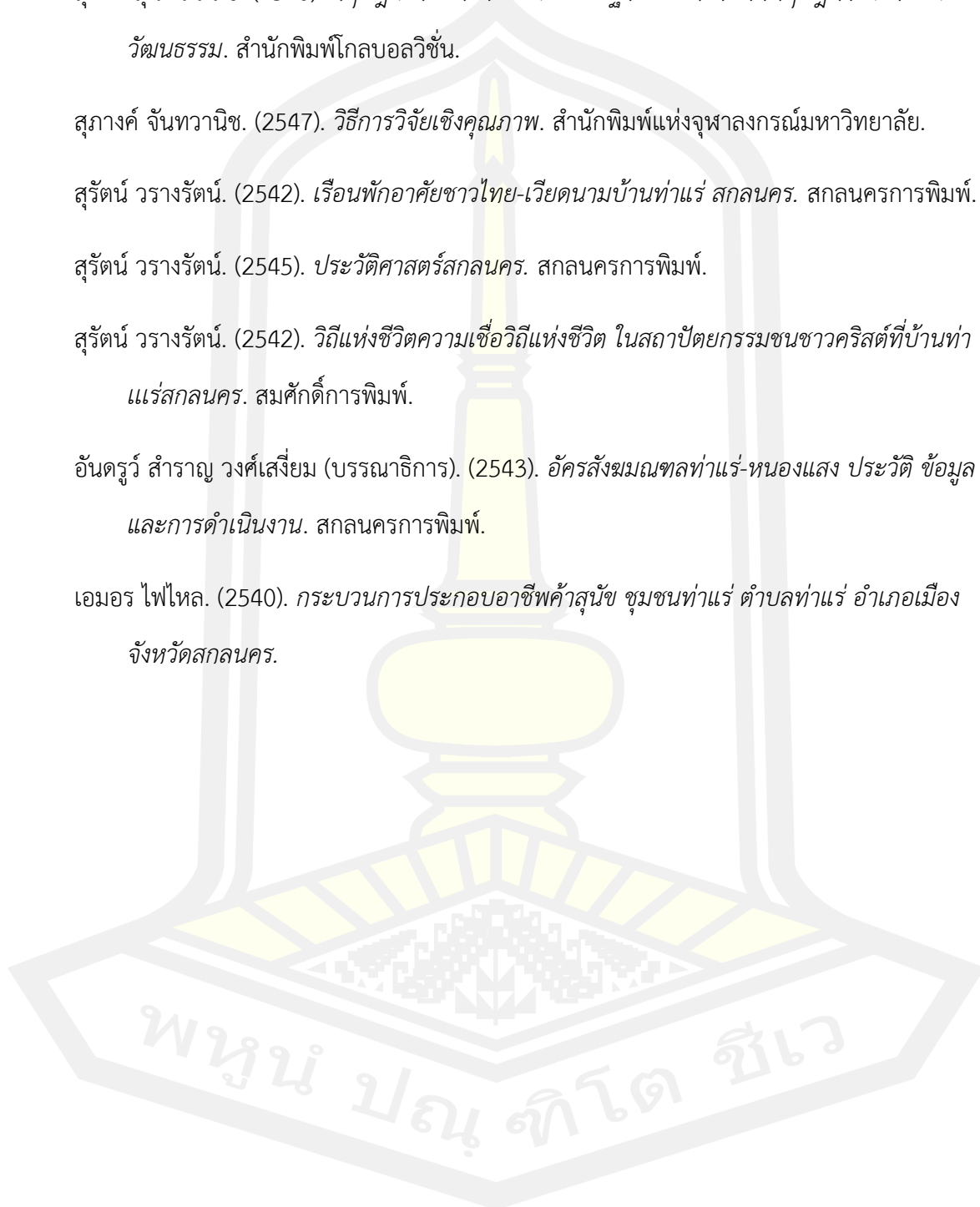
สุรัตน์ วรางรัตน์. (2542). *เรือนพักอาศัยชาวไทย-เวียดนามบ้านท่าแร่ สกลนคร*. สกลนครการพิมพ์.

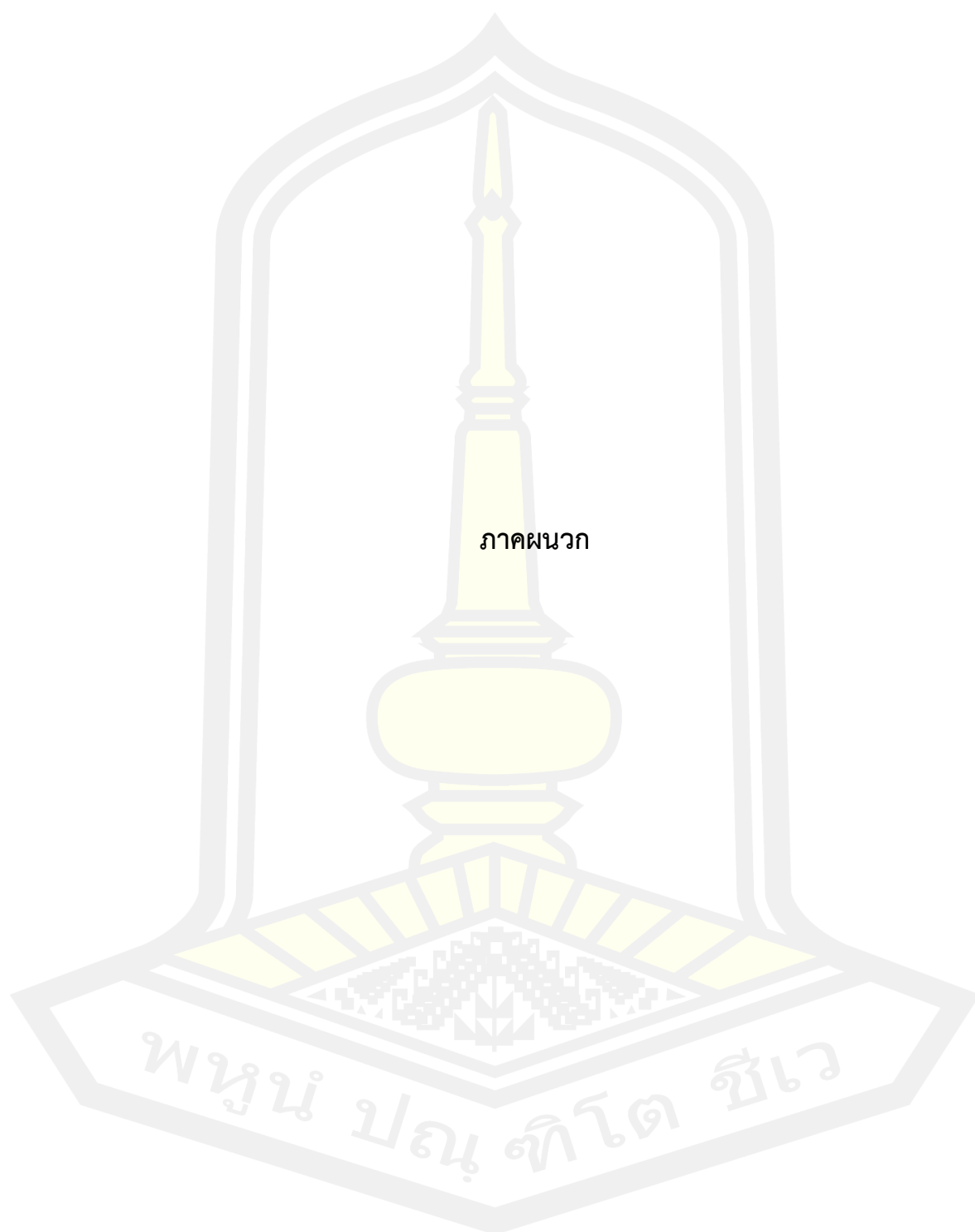
สุรัตน์ วรางรัตน์. (2545). *ประวัติศาสตร์สกลนคร*. สกลนครการพิมพ์.

สุรัตน์ วรางรัตน์. (2542). *วิถีแห่งชีวิตความเชื่อวิถีแห่งชีวิต ในสถาปัตยกรรมชนชาวคริสต์ที่บ้านท่าแร่สกลนคร*. สมศักดิ์การพิมพ์.

อันตรูว์ สำราญ วงศ์เสงี่ยม (บรรณาธิการ). (2543). *อัครสังฆมณฑลท่าแร่-หนองแสง ประวัติ ข้อมูล และการดำเนินงาน*. สกลนครการพิมพ์.

เอมอร ไฟไหล. (2540). *กระบวนการประกอบอาชีพค้าสุนัข ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร*.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ดต.เกียรติยศ โชคชัยรัชดา อายุ 76 ปี สัมภาษณ์ที่ 1893/4 ถนนราษฎร์เจริญ ตำบลธาตุเชิงชุม

อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

นายนิสัย อินธิราช อายุ 70 ปี สัมภาษณ์ที่ ร้านคุณเก้ ลาบก้อย ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง

จังหวัดสกลนคร

นางสาวปิยฉัตร ศุภวิทยาเจริญกุล อายุ 35 ปี สัมภาษณ์ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ตำบลธาตุ

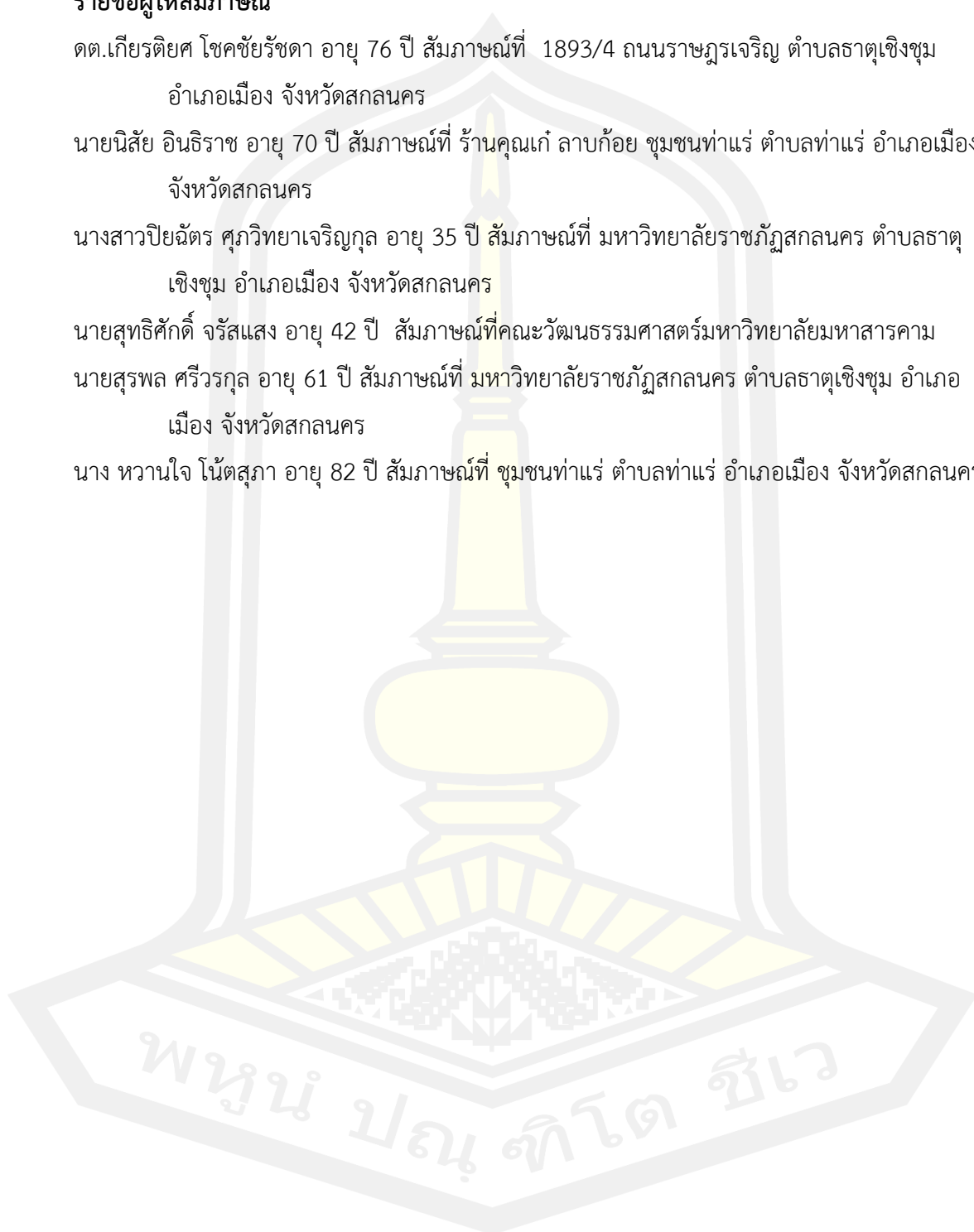
เชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

นายสุทธิศักดิ์ จรัสแสง อายุ 42 ปี สัมภาษณ์ที่ คณะวัฒนธรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นายสุรพล ศรีวรกุล อายุ 61 ปี สัมภาษณ์ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอ

เมือง จังหวัดสกลนคร

นาง หวานใจ ไนต์สุภา อายุ 82 ปี สัมภาษณ์ที่ ชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

เรื่อง อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “อัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่ ตำบลท่าแร่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร” โดยมีความมุ่งหมายการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท่าแร่ ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนท่าแร่

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....

อายุ.....เพศ.....อาชีพ.....

การศึกษา.....

ที่อยู่.....

วันที่..... เวลา.....

ตอนที่ 2 ประวัติชุมชน

1. ชื่อชุมชน

1.1. ที่มาของชื่อบ้าน นามเมือง ของชุมชน

1.2. ประวัติของชุมชนเป็นมาอย่างไร.....

1.3. ผู้คนเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนตั้งแต่เมื่อไร

อย่างไร.....

1.4. ชุมชนมีเรื่องเล่า ตำนาน นิทานเกี่ยวกับชุมชนหรือไม่ ถ้ามีเรื่องใด

.....

2. สถานที่สำคัญ

2.1. สถานที่สำคัญทางศาสนา.....

2.2. ป่า หนองน้ำ พื้นที่สาธารณะอยู่ที่ใด

2.3. สถานที่ทางการศึกษา

2.4. สถานที่สำคัญทางด้านการท่องเที่ยว

2.5. สถานที่มีความสัมพันธ์ต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน เช่น ตลาด โรงพยาบาล

.....

3. ความเปลี่ยนแปลง

- 3.1. ผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณใดและมีพัฒนาการแต่ละช่วงเวลา อย่างไร
- 3.2. วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเป็นอย่างไรในแต่ละช่วงเวลา
- 3.3. ในแต่ละช่วงเวลา โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร.....
- 3.4 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นภายในชุมชนที่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้
- 3.5. ในแต่ละช่วงเวลา ด้านความเชื่อ ศาสนา พิธีกรรม เกิดความเปลี่ยนแปลง อย่างไร
4. ชุมชนเกิดการปรับตัวอย่างไร
 - 4.1. วิถีชีวิตของผู้คนเกิดการปรับตัวอย่างไร ในแต่ละช่วงเวลา
 - 4.2. ด้านโครงสร้างพื้นฐานเข้ามามีอิทธิพลชุมชน ผู้คนปรับตัวอย่างไร
 - 4.3. เหตุการณ์สำคัญต่างๆที่เกิดขึ้น คนในชุมชนปรับตัวอย่างไร
5. สายตระกูล
 - 5.1. ตระกูลของท่านมาจากที่ไหน
 - 5.2. เพราะเหตุใดจึงมาอยู่บ้านนี้
 - 5.3. มีเชื้อสายมาจากที่ไหน
 - 5.4. มีจำนวนพี่น้องกี่คน
6. ประเพณี
 - 6.1. ประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่มีอะไรบ้าง.....
 - 6.2. ประเพณีที่ปฏิบัติอยู่เปลี่ยนแปลงอย่างไร.....
7. กลุ่มชาติพันธุ์ภายในชุมชน
 - 7.1. มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นมาอยู่ในชุมชนหรือไม่ ถ้ามีกลุ่มใดบ้าง.....
 - 7.2. เพราะเหตุใดเขาจึงเข้ามา.....
 - 7.3. เข้ามาแล้วมีบทบาทอย่างไรบ้าง.....
8. ความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น
 - 8.1 ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร.....
 - 8.2 ชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอื่นอย่างไรบ้าง.....
 - 8.3 ชุมชนติดต่อกับชุมชนอื่นอย่างไร.....
9. ชุมชนในปัจจุบัน
 - 9.1 ชุมชนในปัจจุบันนี้มีลักษณะเด่น อย่างไร.....

9.2 มีสิ่งใดที่เกิดขึ้น ต่างจากในอดีตที่ผ่านมา อย่างไร.....

9.3 มีสถานที่สำคัญเพิ่มขึ้นอีกหรือไม่อย่างไร.....

10.แผนที่

10.1 สภาพทั่วไปของชุมชน.....

10.2 สถานที่ทางธรรมชาติ.....

10.3 สถานที่สำคัญทางด้านศาสนา

10.4 สถานที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ.....

10.5 สถานที่สำคัญด้านการท่องเที่ยว

10.6 สถานที่ของบุคคลสำคัญ ของชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

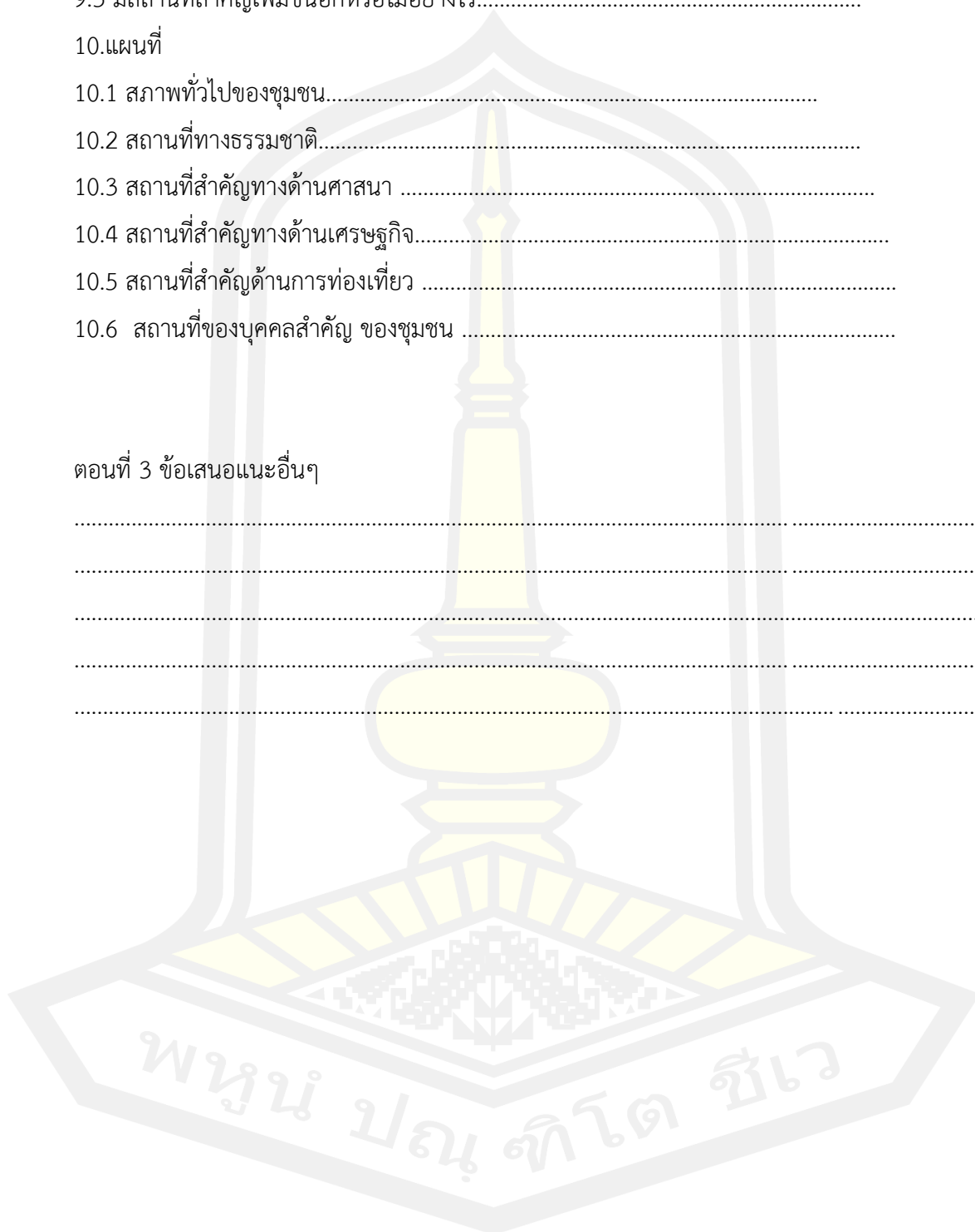
.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายเกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา
วันเกิด	วันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2531
สถานที่เกิด	จังหวัดสกลนคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 1893/4 ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร รหัสไปรษณีย์ 47000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิชาการศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	พิพิธภัณฑสถานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2548 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวัดสุทธิวราราม กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2554 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.2566 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูน ปณ จิต ชีวะ